

ÖTVENÉVES A PEDAGÓGUSKÉPZÉS
A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLÁN

ÖTVENÉVES A PEDAGÓGUSKÉPZÉS A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLÁN

Szerkesztők:
Brezsnyánszky László és Vincze Tamás

KIADVÁNYUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Adóaktuál Kft. Felszámoló Iroda

Gumiabroncs Kft.

Trans Perfekt Könyvelő és Gazdasági Tanácsadó Kft.

Kállvas-Trade Kft.

Szabolcs Takarékszövetkezet

Versatile-Audit Könyvvizsgáló és Könyvszakértő Kft.

AKIKNEK KÖSZÖNETTEL ÉS HÁLÁVAL TARTOZUNK.

A tanulmányokat készítették:

Bicsák Zsanett Ágnes

dr. Brezsnyánszky László

dr. Holik Ildikó

Kissné dr. Rusvai Julianna

dr. Pornói Imre

dr. Vincze Tamás

Szakmai lektorok:

Soósné dr. Faragó Magdolna CSc

dr. Szabó Géza

Technikai szerkesztő:

dr. Holik Ildikó

ISBN 978-615-5097-76-8

Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Bessenyei Könyvkiadója

4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/B

www.nyfjegyzetbolt.hu

Készült: Krúdy Könyvkiadó és Nyomda

Tartalomjegyzék

A rektor köszöntője	7
Ötvenéves a pedagógusképzés a főiskolán	9
<i>Pornói Imre</i>	
Az általános iskolai pedagógusképzés oktatáspolitikai meggondolásai.....	17
<i>Brezsnyánszky László</i>	
A főiskola első évei és képzési sajátosságai	35
<i>Kissné Rusvai Julianna — Bicsák Zsanett Ágnes</i>	
Adalékok a nyíregyházi Tanárképző Főiskola és a Tanítóképző Intézet fúziójához	55
<i>Bicsák Zsanett Ágnes</i>	
Óvónőképzés a nyíregyházi főiskolán	69
<i>Bicsák Zsanett Ágnes – Kissné Rusvai Julianna</i>	
A főiskola névválasztása	83
<i>Vincze Tamás</i>	
A nyíregyházi főiskola oktatói az intézmény működésének első évtizedében	99
<i>Vincze Tamás</i>	
A nyíregyházi főiskola pedagógiatanárai és az intézményben folyó neveléstudományi kutatások az első évtizedben.....	121
<i>Brezsnyánszky László – Kissné Rusvai Julianna</i>	
A pedagógusképzés változásai a főiskolán	145
<i>Brezsnyánszky László – Vincze Tamás</i>	
Pedagógia szak a főiskolán. Szak, amely a pedagógusmesterség kiterjesztett szaktudására épül	167
<i>Holik Ildikó</i>	
Pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán a statisztikák tükrében.....	193
Mellékletek	219

A rektor köszöntője

Nyíregyháza, az 1803 és 1824 között örökváltságot tett s az 1800-as évek végére megyeszékhellyé előlépett város folyamatos anyagi gyarapodása mellett már a 19-20. század fordulója előtt nagy figyelmet fordított kultúrájának fejlesztésére. A gazdasági és infrastrukturális előrelépések mellett a város és az azt övező tanyavilág polgárainak a szellemi felemelkedés érdekében kifejtett cselekedetei a város és környezete hosszabb távú jövőképét szolgálták, pontosan tudva, hogy az elért értékek csak a magas szintű kultúra révén, azok folyamatos fejlesztésével tarthatók meg és erősíthetők tovább.

Bessenyei Györgyöt e gondolkodás jegyében választotta szellemi megújulásának jelképéül, és szerette mind inkább a magáévá a város (noha nincs bizonyíték, hogy valaha belépett volna a területére); és tette meg a Tiszabercelen született és Mária Terézia udvarában a magyar felvilágosodás elindítójává nőtt gondolkodót a megyeszékhely és környezete kulturális törekvéseinek fókuszává. A Bessenyei-kör, majd a Bessenyei Társaság ezt az akaratot volt hivatva szolgálni, ezért kerültek Bessenyei hamvai is, 1940-ben Nyíregyházára, és ezért vette fel a filozófus nevét 1972-ben az 1962-ben alapított Tanárképző Főiskola, a mai (2000-ben integrációval létrejött) Nyíregyházi Főiskola egyik jogelődje is. Bessenyei nevének a zászlóra tűzésével a fiatal város a képzés, a tudás, a kreativitás, a tudomány és a művészet integráns fejlesztése s nemzeti programja egyik első magyarországi képviselőjének örökségét emelte föl példaként. S ezzel a szellemi gesztusával egyértelműen ennek az örökségnek a továbbvitelére, a legmagasabb szintű vállalására szavazott. Bessenyei György az Akadémia elődjének, a Tudós Társaságnak a programjával, a magyar nyelv fejlesztésének igényével, a műveltség kiterjesztésének szándékával nagyszabásúan fejezte ki azokat a szellemi törekvéseket, amelyeket város, önmaga szintjén, felemelt, s amelyeket azok ápolásában és szétsugárzásában intellektuális programjának szabott, és aminek jelentős részét adta az oktatás fejlesztése is.

A közoktatásnak és az ezt végző szakembereknek a képzése a történelem folyamán különösen kiemelt szerepe lett e küldetésnek, az országnak abban a szögletében, amelyet századokon analfabétizmus, tudatlanságból és szegénységből fakadó betegségek, járványok sújtottak, és amelyek szinte belső gyarmattá fokozták le, a jelentős szellemi örökség ellenére is (Kölcsy, Krúdy, Móricz és mások) a megyét. A közoktatás nyíregyházi fejlesztése mellett ezért indult el már 1847-ben a városban a tanítóképzés, majd került ide 1961-ben a Tanárképző Főiskola, amely később egybeolvadva a tanítóképzést végző intézménnyel, immár 50 éve gondolja a szűkebb és tágabb régió számára a pedagógusképzés különböző szintű folyamatait: óvodapedagógusok, tanítók, általános és közép-

iskolai tanárok nemzedékeit bocsátva ki falai közül. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola, majd az integrált Nyíregyházi Főiskola valódi történelmi küldetést teljesített mintegy félszázezer pedagógus útra bocsátásával. Mindezzel az intézmény, különösen Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéért, de a környező területek képzésének emeléséért is történelmi léptékű erőfeszítéseket tett, jelentősen megváltoztatva, erősebbé téve a keleti ország-perem szellemi fejlettségét, elevenebbé intellektuális térképét. E nemzetszolgálat jelentősége és értelme nem csökkent az időben, a feladat elemi vonásait ma is hasonló elvek jelölik ki, mint amelyeket elődeink szabtak.

A nagyobb időszakokban történő emberi teljesítményekre, eredményekre emlékezve szobrot, emlékoszlopot, táblát szoktak avatni mementóként. Ez a könyv – e funkciókat is magában foglalva – a tudományos feldolgozás eszközeivel monografikus gyűjtemény révén állít emléket az 50 éves nyíregyházi pedagógusképzésnek. Tisztelet a könyvben szereplő elődöknek és kortársaknak az alkotó munka 50 évéért, és köszönet a szerzőknek és a szerkesztőknek is a szintetizáló nagy alkotásért.

A könyv az eredmények, folyamatok, a jelentős személyiségek munkáinak tudományos elemzése és felmutatása mellett ugyanakkor egy hatalmas, szimbolikus kézzsorítást is kifejez. A múlt nemzedékeinek részéről a jövő pedagógiai szakembereinek szóló példát és üzenetet hitből, erőből, tudásból. A pedagógus-képzésben ma Szabolcsban, Szatmárban, Beregben – s az egész országban – dolgozók s a könyv szerzői részéről pedig az üzenet megértését, a modell szépségének, társadalmi szerepének új tudatosítását. Azért, hogy minél magasabb szinten őrizhessük tovább Bessenyei György Európára figyelő tekintetét, teljesítményét, az ország művelődését a nemzeti jövőkép legfontosabb meghatározójának gondoló arcát.

Hasznos elmélyülést, az ismeretek gyarapodását és a hozzájuk kötődő érzések és emlékek kiteljesedését is kívánom a könyv minden olvasójának!

Nyíregyháza, 2013. október 20.

Jánosi Zoltán

Ötvenéves a pedagógusképzés a főiskolán

„Mindenkor tudni kell azt, hogy hol állunk, merre akarunk menni, de éppen ilyen hasznos ismernünk azt is, hogy honnan jöttünk, merre jártak elődeink.”

Margócsy József, 1974.

Akik intézménytörténeti kutatásba fognak, akár évfordulós az alkalom, akár más cél vezérli is őket, szembetalálkoznak azzal a kérdéssel, hogy miért is érdemes időt és energiát befektetni az írott, tárgyi és emlékezeti források faggatásába. A jelesebb alkalmak és évfordulók általában szinte maguk adják meg a választ, ha azok nagy idők vagy legalább hosszú időszakok üzenetét hordozzák.

A Nyíregyházi Főiskola 50 éves történetét tekintve nem az eltelt évek száma ad megemlékezésre különleges alkalmat vagy indokot. Az országban, de különösen a világban több évszázados tradíciókkal rendelkező egyetemek, felsőoktatási intézmények, még inkább ilyen funkciót betöltő iskolák működtek és működnek. Ez a néhány évtized aligha lenne velük szembe állítható, ha a történeti visszatekintés jogosultságának alapját keressük.

Az 1962-ben alapított főiskola a huszadik századot tekintve is a fiatal felsőoktatási intézmények közé tartozik. Ami az évfordulós visszatekintést – számunkra – mégis jelentőssé teszi, azt két körülményben fogalmazhatjuk meg. Az egyik az időbeli és a térbeli elhelyezkedésből adódó jelentőség, a másik az alapfunkció, ami életre hívta, és amit az elmúlt ötven évben lehetőségei szerint igyekezett betölteni.

A térbeliségen azt értjük, hogy Magyarország jelenlegi és korábbi területét is figyelembe véve egy kevéssé fejlett, több szempontból is hátrányos helyzetű régiójában létesült, és a maga eszközeivel ennek a térségnek az oktatásügyi, kulturális felemelkedéséhez, felzárkózásához járult hozzá. Az intézmény aránylag rövid múltja, amennyiben a hazai észak-alföldi-régió felsőoktatási intézményeivel vetjük össze, nem mutat erős kontrasztot. A térségben, az érvényes országhatárokon belül, a legidősebb és legtekintélyesebb egyetem alapítását tekintve csupán dupla annyi idő, mint a főiskola.

A jelentőség számunkra fontos másik összetevőjét az a feladat, szakmai küldetés adja, amire szerveződött. Ez pedig a pedagógusképzés térségi feladatainak ellátása. Kezdetben és közelebről a nyolcosztályos általános iskolák felső tagozata számára szaktanárok képzése, majd ennek teljesebb körére kiterjedt képzési feladatok ellátása a tanítóképzés intézményi beintegrálásával, ill. az egyéb, iskolázáshoz kötődő szakképzések gondozása.

Az ötven év politikai változások és oktatásügyi reformhullámzások jegyében telt el, amely szerkezeti és képzési átalakításokat hozott magával a főiskola életében. A tanár- és pedagógusképző funkcióját azonban mindvégig megtartotta. Hallgatóinak és oktatóinak jelentős hányadát változó arányban ugyan, de mindvégig ez a képzési feladat

vonzotta Nyíregyházára, illetve foglalkoztatta az intézmény falain belül és a kapcsolódó gyakorló intézményekben.

Annak a néhány fős kutató csoportnak az illetékessége, amely a Nyíregyházi Főiskola Tudományos Tanácsának támogatásával az *Ötvenéves a pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán* c. kutatási projekt (iktatószáma: RH/421-16/2012) feladatait és fáradságát magára vállalta, a fél évszázados történetből a tartalmilag szűkebben vett pedagógusképzés intézményi feltételeire és megvalósulására vonatkozik. Nem kívánjuk felvállalni sem a főiskola irányításának, sem valamennyi szak és tanszék, szakmai szervezeti egység tevékenységének és eredményeinek a történeti feltárását és leírását. Egy ilyen kiterjedt kutatómunka időben és az elérhető források tekintetében is messze meghaladja a lehetőségeinket.

A főiskolai pedagógusképzés azon szakmai szeletét igyekeztünk a szervezeti, személyi és működési feltételek figyelembe vételével követni, amelyek a képzés pedagógiai, pszichológiai és módszertani, valamint gyakorlati kurzusaihoz tartozó részét képezték mindenekelőtt a tanár- és tanítóképzésben, és részben az óvónőképzésben, illetve az ezekért felelős intézetekhez, tanszékekhez kötődő egyéb szakos képzések esetében.

A kutatás az intézmény és a képzés tanári, tanítói mesterség pedagógiai tartalmait és személyi összetevőit állította a középpontba. Fontos szempontként kezelte azokat a szakmai döntéseket, teljesítményeket, amelyek mindenekelőtt az első oktatói és vezetői generáció intézményfejlesztő tevékenységének súlypontjait tükrözik. Kiemelt törekvése volt a kutatásnak annak a rekonstruálása, hogyan építette fel az intézmény saját szakmai szervezetét és arculatát a változó viszonyokhoz alkalmazkodva.

A kutatás eredményeit egy tanulmánygyűjtemény formájában elkészült kötetben tudjuk felmutatni. Az elkészült tanulmányok alapvető forrásként használták a főiskola évkönyveinek adatait és tanulmányait. Nagy haszonnal merítettünk a főiskola irattári anyagaiból és a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára főiskolára vonatkozó dokumentumaiból. Segítségünkre voltak a visszaemlékezők, akiknek ezúton is köszönjük a szíves adatközlésüket.¹ Nem túl nagy számban, de találtunk a szakirodalomban olyan közleményeket, amelyek közvetlenül, de főleg közvetve a főiskolán folyó oktató-nevelő munka eredményeiről adtak számot.

Haszonnal forgattuk azokat az évfordulós tanulmányokat és a személyes visszaemlékezéseket, amelyek az intézmény korábbi vezetőinek és munkatársainak tollából születtek. Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik útmutatásokkal, biztatással vagy egyéb módon segítették a munkánkat.

Bár jól látjuk, hogy csak bizonyos részletek feltárására és megszövegezésére jutott ez alatt a néhány hónap alatt az időnkéből és energiánkból, de bízunk benne, hogy megtudtunk felelni a fél száz éves évforduló jelentőségének, az érdeklődők és az érintettek várakozásainak, és sikerült méltó kötettel gazdagítottuk a hazai felsőoktatás-történeti irodalmat és a helytörténeti kutatásokat. Örölnénk, ha mások a még fel nem tárt

¹ Külön is említjük az 50 éves évforduló „kerekasztal” rendezvényének megnyilatkozásait. A rendezvény hanganyagát forrásként hasznosítottuk.

részletek tanulmányozásával és kutatói összegzésével folytatnák a Nyíregyházi Főiskola múltjának megörökítését.

A FEJEZETEK ÖSSZEFOGLALÓJA

A tanulmánygyűjtemény *első fejezetében Pornói Imre* azokat az oktatáspolitikai elképzeléseket és folyamatokat foglalja össze, amelyek elvezettek az általános iskola 1945 utáni létrehozásáig, majd államilag kontrollált rendszerének kialakításáig.

Felmutatja azokat a kezdetben alternatíváknak tűnő elképzeléseket, amelyek egy, a korábbinál demokratikusabb iskolarendszer létrehozását ígérték. Majd pedig összegzi a megvalósult változat jellemzőit.

A korábbi rendszerrel szakító nyolcosztályos általános iskola kemény feladatok elé állította a megvalósítókat. Kiderült, hogy a szakrendszerű oktatást célzó felső tagozat feladataihoz nincs elegendő kellően felkészült pedagógus. Többféle – egymást is kiegészítő – próbálkozás történt az ötvenes években arra, hogy ezt a mennyiségi és minőségi tanárhíányt pótolni lehessen. Tanítókat képeztek át szaktanítóvá, illetve pedagógiai főiskolákat fejlesztettek fel azzal a céllal, hogy a szaktanári ellátás minél magasabb arányt érjen el. Az országos igények kielégítése, lefedése azonban egyenetlenül sikerült. Ellátatlan régiók maradtak, sőt az oktatáspolitikai elképzelések ütközése révén inkább főiskolai bezárásra, mint fejlesztésre vonatkozó intézkedések születtek.

A tanulmány statisztikai elemzésekre támaszkodva mutatja be, milyen megfontolások vezettek el az észak-kelet-magyarországi térségben a nyíregyházi tanárképző főiskola megalapításához.

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola az első évtizedében, amely időszakot a visszaemlékezők az alapozás korszakának nevezik, valóban mind elhelyezését, mind szervezeti felépítését és személyi állományát tekintve stabilizálta a helyzetét, és jelentősen megnövelte a képzési kapacitását. *A főiskola első évei és képzési sajátosságai c. fejezetben Brezsnayánszky László* áttekinti és irattári dokumentumokra alapozottan mutatja be az első évek, az indulás néhány központi kérdését. Leírja, hogyan lett az alapításakor pedagógiai főiskolának nevezett intézmény tanárképző megnevezésű főiskolává. A főiskolai évkönyvek írásai alapján vázolja, hogy milyen oktatáspolitikai megfontolásokra vezethetők vissza a főiskola gyors alapításának és indításának indokai. Az 1962. július-szeptember közötti rövid előkészítő szakaszban szintén gyorsított intézkedések születtek, amelyek eredményeként összeállt az induló tantestület, rendelkezésre állt a középiskolából átalakított épület, megtörtént a hallgatók felvételi vizsgálja, vagyis ha kis létszámokkal is, de elindulhatott a képzés.

Maga a képzési modell is ideiglenes és gyorsított formában indult útjára. A fejezet sorra veszi az ún. kombinált képzés rendszerének jellemzőit, előnyeit és hátrányait, amelyet néhány év múlva a más főiskolákon is rendszeresített négyéves kétszakos képzés váltott fel.

Külön foglalkozik a fejezet a kezdő időszak tantestületének összetételével, különösen a pedagógiai és pszichológiai tárgyakat tanító Neveléstudományi Tanszék első oktató generációjával.

Az 1970/71. tanévtől megtörtént a tanár- és tanítóképzés intézményi integrációja, a tanárképző főiskola képzési kínálata bővült. Nagy lépést tett az elképzelt egységes általános iskolai pedagógusképzés irányába. A fúzió külön érdekessége, hogy az ötvenes évek végén a tanítóképzés is megkapta a felsőoktatási rangot, így valójában két felsőoktatási intézmény egyesült, de a befogadó fél javára.

Kissné Rusvai Julianna és Bicsák Zsanett Ágnes közös tanulmánya az előzményektől kezdve követi végig a fúzió megvalósulását. Irattári anyagok feldolgozásával és az évkönyvek alapján részletesen ismertetik az 1969-ben indult előkészítő tárgyalások szempontjait és a kialakított intézkedési terv megvalósulását. A tárgyi és személyi feltételek rendezése során nem egyszerűen egyfajta beolvadás történt. A tanítóképző munkatársai saját tanszéket alkottak a tanárképző főiskolán, de hosszabb ideig a Neveléstudományi Intézethez tartoztak, amelynek munkatársai között több korábbi képzős oktató is helyet kapott, sőt az intézet vezetője maga is munkatársa volt az egykor még önálló Tanítóképző Intézetnek.

Az intézmények fúziója a képzés rendjében is hozott változásokat. A „nyíregyházi modell” néven ismertté vált program keretében a főiskola tanító-tanár szakpárosítású képzéseket indított. Ezek a szakok az 1980-as évek közepéig, a szabályzók megváltozásáig számos hallgatót vonzottak a főiskolára.

Ugyanaz a törvényerejű rendelet teremtette meg 1970-ben a tanárképző főiskolák számára azt a lehetőséget, hogy a tanárképzésen felül tanító- és óvónőképzést indítsanak. A nyíregyházi főiskola esetében ez a lehetőség sajátos helyzetet teremtett és kétféle megoldást eredményezett. A tanítóképzés fúziójáról az előző írás ad áttekintést. *Bicsák Zsanett Ágnes: Óvónőképzés a nyíregyházi főiskolán c. tanulmánya*ban az óvodapedagógus képzés megszervezésének körülményeit vizsgálja meg. Nyíregyházi irattári forrásokat és a főiskolai évkönyvek anyagait alapul véve vázolja fel a székhelyen kívüli, hajdúböszörményi intézet életre hívását és főiskolához kötődő működésének néhány évét. Mindenekelőtt arra keres választ, hogy milyen jellegű és milyen mélységű volt a szakmai kapcsolat a főiskola és az új intézet között. A tanulmány azt az utat is nyomon követi, amelyen járva a főiskola saját kebelén belül is megteremtette az óvónőképzés lehetőségét esti és levelező formában, amit bizonyos periódusokban újra és újra működtetett.

Az első tíz évben tanárképzőként ismertté vált nyíregyházi főiskola 1972-ben felvette a Bessenyei György nevet, amelyet 2000-ig, az integrációig viselt. *Bicsák Zsanett Ágnes és Kissné Rusvai Julianna közös tanulmánya*ban a főiskola névválasztásának előzményeivel és a Bessenyei névéhez fűződő hagyományok kiépülésével foglalkozik. Három fő kérdésre keresik a választ: Milyen hagyományokkal rendelkezik Nyíregyháza város Bessenyeivel kapcsolatban? Hogyan esett a választás Bessenyeire, és hogyan született meg a döntés a főiskola névfelvételéről? Hogyan épült be a névadó kultusza a tanárképző főiskola intézményi világába, és milyen formákban él tovább az újabb névváltozás után?

A Bessenyei Társaság a 19. század végétől kezdve sokat tett a költő és filozófus emlékének megőrzéséért, művei kiadásáért. Rendezvények szervezésétől szoborállításig mérőn igyekeztek hagyománnyá tenni a megye szülöttének tiszteletét a városban, ahol egyébként személyesen sohasem járt.

A főiskola névadásával kapcsolatban megvizsgálja a tanulmány azokat a körülményeket és azokat a tudatos előkészületeket, amelyek a név felvétele mellett szóltak, és amelyekkel sikerült az illetékes felettes szerveket és személyeket meggyőzni arról, hogy a szocializmus viszonyai között alkalmas Bessenyei arra, hogy egy főiskola a nevét viselje.

A névadó tisztelete és „kultusza” a következő évtizedekben beépült az intézmény ünneprendjébe, szimbólumrendszerébe és többféle módon jelen van az integrált főiskola mai hétköznapijaiban is.

Két egymást követő tanulmányban vizsgálja *Vincze Tamás* a főiskola oktatói testületének kialakulását, összetételét és tudományos munkásságát. Az első tanulmányban a szerző azt vizsgálja, hogyan alakultak a nyíregyházi főiskola oktatóinak munkakörülményei és tudományos ambíciói az intézmény működésének első két évtizedében. Arra is választ keresett, hogyan módosultak az oktatókkal szemben támasztott elvárások az indulás utáni évektől egészen a nyolcvanas évek elejéig. A megfelelő színvonalú oktatói gárda kialakításának, fejlesztésének problémái ebben az időszakban a főiskolai tanács üléseinek visszatérő témái közé tartoztak. Jelezve azt, hogy az első két évtizedben nem sikerült teljes mértékben megoldani a tudományos kutatás iránt maximális mértékben elkötelezett, ugyanakkor magas szintű oktatómunkát végző tanári testület megszervezését.

Az oktatók tudományos munkavégzése azért indulhatott meg lassan a főiskolán, mert az első két évtizedben, de különösen az alapítás utáni tíz évben sok olyan oktató került a főiskolára, akinek nem volt tudományos előélete, nem is foglalkozott korábban kutatással, nem voltak publikációi. Jogosan merül fel a kérdés, hogy miért alkalmazott a főiskola az első két évtizedben olyan nagy számmal pályakezdőket és középiskolából átvett tanárokat, akik esetében nem lehetett gyors tudományos karrierre és intenzív kutatómunkára számítani.

Az oktatókkal szemben jogosan támasztott követelmények határozottabb érvényesítése a főiskola működésének második évtizedének közepén kezdődhetett csak el.

A hetvenes évek folyamán többször is megállapították, hogy az oktatói kar egynegyed (más becslések szerint) egyharmad része egyáltalán nem publikál szakcikkeket. A kutatásokban résztvevő oktatók aránya ennél kedvezőbb képet mutatott.

A főiskola 1965-ben jelentette meg első alkalommal Tudományos Közleményeit, lehetőséget biztosítva ezzel arra, hogy oktatói közvétegyék kutatásaik, vizsgálataik eredményét.

A fiatal, pályakezdő oktatók alkalmazásának kérdése szorosan összefüggött a belső utánpótlás-nevelés problémájával. Elégképp ambivalensen lehet megítélni az utókor nézőpontjából azt a jelenséget, hogy a főiskola oktatóinak egyre növekvő hányadát jelentette

azoknak a tanársegédeknek és adjunktusoknak a száma (az 1976/77-es tanévben ez 12 %, ami konkrétan 27 fő), akik első diplomájukat Nyíregyházán szerezték.

A felsőoktatói réteg összetételének változásában országszerte megfigyelhető tendenciák Nyíregyházán is észrevehetőek voltak: mind a fiatalítás, mind a nők arányának növekedése tekintetében.

Vincze Tamás második tanulmánya a Pedagógia Tanszék oktatói állományának megszervezésével és fejlesztésével kapcsolatos sajátos problémákat tárgyalja. Ezek a kérdések összefüggenek a hazai neveléstudomány korábbi belső megosztottságából (egyetemi pedagógia kontra tanítóképzős pedagógia ütközéséből) fakadó útkeresés mellett azzal is, hogy az egyetemi pedagógia szakos képzés a 60-as évekre még nem tudott elengedő (nappali tagozaton végzett) szakembert kibocsátani a főiskolák és a felsőfokú tanítóképzők, óvónőképzők számára. Alapvetően négy oktatói típus jelent meg ennek következményeként az induló gárdában, s az egyes típusok által befutott pályáiv – ismereteink szerint – nemcsak Nyíregyházán, hanem az ország valamennyi pedagógusképző intézetében jellemző pedagógiaoktatói karrierútnak számított. A tanulmány néhány főiskolai oktató pályáivének felvázolásával mutatja be a vizsgált korszakra jellemző típusokat a pedagógusképzés szakmai területén.

A főiskola keretein belül megvalósult szervezeti integrációs törekvések keretében mutatja be *Brezsnyánszky László és Kissné Rusvai Julianna tanulmánya* azokat a változásokat, amelyek során a tanító- és tanárképzés pedagógiai és pszichológiai kurzusait biztosító tanszékek keresték a helyüket az egyre nagyobb hallgatói tömegeket befogadó intézményben. A kezdeti kiemelt státusú általános képzési feladatokat ellátó neveléstudományi tanszék idővel intézetté szerveződött, amelybe a tanítói tanszék is integrálódott, miközben a pedagógiai és a pszichológiai szakterület önálló tanszékké lett. A 2000. évi egyesüléskor a tanszékek a BTMK részévé váltak, a bolognai rendszerű tanárképzés felkészülési szakaszában pedig létrejött a Pedagógusképző Kar.

A fejezeten belül tanulmányok mutatják be a tanító- és tanárképzés követelményeinek és tartalmának változásait a hetvenes évektől napjainkig, amelyeknek a vizsgált szervezeti egységek voltak a szakmai felelősei a főiskolán.

Külön tanulmány foglalkozik a főiskolán megvalósult pedagógia szakos képzés kérdéseivel. *Brezsnyánszky László és Vincze Tamás közös tanulmánya* azt tárja fel, hogyan épült be ennek a szaknak a programja a főiskola szakos kínálatába. Az oktatási kormányzat két tanárképző főiskolának engedélyezte a szak indítását 1971-ben. A korabeli intézményi dokumentumok, a főiskolák és a minisztérium között folytatott levelezés és bizottsági beszámolók alapján sikerült rekonstruálni, hogyan készült el a szak intézményi tanterve, milyen specialításokat mutatott céljaiban és tantárgyi struktúrájában a Nyíregyházán indított és néhány évig folytatott képzés.

A bolognai rendszerben újra alapított szakként ismét bekerült a főiskola képzési kínálatába a pedagógia. A tanulmány kitér a hallgatói létszám és összetétel főbb jellemzőire.

Az évkönyvekben közreadott hallgatói adatok összefoglaló elemzését készítette el *Holik Ildikó a Pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán a statisztikák tükrében* c. tanul-

mányában. Az elemzés, kiegészítve a 2004 utáni adatokkal, amelyek már évkönyvben nem kerültek közlésre, azokat a statisztikai trendeket keresi, amelyek a hallgatói létszámokból, a képzési formák és a szakok szerinti megoszlásokból kiolvashatók. Foglalkozik a főiskola hallgatóinak beiskolázási adataival. Vizsgálja, hogy milyen térségből, melyik megyéből érkeztek a pedagógusjelöltek. Ebből kiolvasható, hogy kezdettől fogva a szabolcsi térség adja az intézmény meghatározó rekrutációs bázisát. Összehasonlító módon vizsgálja a nappali és a levelező képzés alapadatait és arányát. Hasonló módon foglalja össze a nők és férfiak, illetve a kollégiumi elhelyezésben részesülők arányát a képzésben.

A táblázatokkal és diagramokkal megjelenített adatokból összegzésként megállapítja, hogy az ötven év első évtizedeiben a nappali tagozaton folyamatos és erőteljes növekedés volt megfigyelhető. Az indulás évében 143 nappali tagozatos hallgató tanult a főiskolán, 1968/69-ban már 503, 1969/70-ben 711, az 1990/91-es tanévben 2008, a 2000/2001-es tanévben pedig 3692 pedagógusjelölt járt az integrált főiskolára. Néhány év után csökkenés következett be a hallgatói létszám tekintetében: 2011-ben 3499-re fogyott a nappali tagozatos hallgatók száma.

A levelező tagozaton nem fogalmazható meg ennyire egyértelmű tendencia, hiszen folyamatos hullámváz jellemezte a hallgatói létszámokat. A létszám tetőzése itt a 2005/2006-os tanévre esett, majd 2011-re közel a felére csökkent a levelező hallgatók száma a főiskola egészét tekintve.

A tanítóképzésben 1970/71-ben 192-en vettek részt nappali tagozaton és 25-en levelezőn. Óvónőnek nappali tagozaton 1972/73-ban 189-en tanultak, 84-en levelezőn. Arányuk később megfordult, a levelezősök kerültek túlsúlyba.

A pedagógia szakos képzés az 1972/73-as tanévben kezdődött meg a főiskolán nappali, majd levelező tagozaton. A folyamatos létszámcsökkenést követően 1980/81. után megszűnt a pedagógia szakos képzés a főiskolán, s csak 2006-ban indult újra a kétciklusú képzés keretein belül.

Nyíregyháza, 2013. szeptember

A szerzők

Az általános iskolai pedagógusképzés oktatáspolitikai meggondolásai

Pornói Imre

Az általános iskolai tanárképzés 1962-ben indult el Nyíregyházán. Ehhez hosszú és visszaesésektől nem mentes folyamatokon keresztül vezetett az út. Ebben nyújt betekintést a tanulmány, végigkövetve a művelődés- és oktatáspolitikai sokszor zezgugos útjait és nehezen átlátható lépéseit, melyek néha csak lemaradva követték a statisztikai szükség-szerűségeket, néha pedig merészen álmodtak nagyokat, megpróbálván hozzáigazítani a valóságot.

MŰVELŐDÉSPOLITIKAI FORDULATOK 1945-1958 KÖZÖTT

1945 Magyarországon politikai, gazdasági, művelődési fordulatot eredményezett. A lelkekért folytatott harc a művelődéspolitikai terén Keresztury Dezső és Ortutay Gyulán át gyorsan jutott el a diktatúra egyoldalú irányzataig.

Keresztury Dezső a művelődéspolitikai végső célját a következőkben fogalmazta meg: „mindenki ingyenes oktatása, a tanulás eszközeivel, tankönyvvel, tanszerekkel, munkahelyekkel való ellátása, a kiválóak komoly segítése s a nevelői rend teljes anyagi és szellemi függetlenségének biztosítása.” (Keresztury 1946, 148) Utóbbi akkor, amikor a forint 1946-os bevezetésével kapcsolatosan végrehajtott bérrendezés – mely az 1938-as pengő alapúakat vette figyelembe – a pedagógusok esetében 80%-os bércsökkentést hajtott végre!

Hasonlókat fogalmaz meg egy évvel később Ortutay Gyula is. Ő azonban „a szegényebb társadalmi osztályok gyermekei számára” (Ortutay 1949, 84) az ingyenes tankönyv és tanszerellátás távlati biztosításához egységes állami tankönyvkiadást tart szükségesnek. Átalakítandónak tartja az ösztöndíjpolitikát is, a tehetség mellett a „fel-emelkedni kész szegényebb társadalmi kategóriák” (Ortutay 1949, 85) érdekeinek figyelembevételével.

Ugyanő akkor még – 1947-ben – azt fejt ki, hogy „ellene szegülők és művészetpolitikailag művelődéspolitikailag kártékony jelenségnek tartanám az erőszakolt egyetlen irányt.” (Ortutay 1949, 86)

Az MDP 1948-ban már az egész oktatási struktúra és tartalom átalakítását követelte a következőkben: „...a középiskolai és főiskolai oktatás reformját: nagyobb teret a ter-

mészettudományok oktatásának; valóban tudományos alapon működő közgazdasági főiskola létesítését; a magyar kultúra és történelem haladó és demokratikus hagyományainak és szellemének az egész köznevelés központjába helyezését, ugyanakkor a szovinizmus, a nemzeti gyűlölködés szellemének leleplezését és száműzését az iskolából; az oktatás összekapcsolását a munkára való neveléssel; az általános műveltség és a műszaki műveltség összeegyeztetését; a szakmunkásképzés és a mezőgazdasági szakoktatás kiépítését; a munkásság és a parasztság szakképzettségének emelését; a szülők széles körű bevonását az iskolák ellenőrzésébe, a szakszervezetek és a dolgozók egyéb társadalmi szervezeteinek bekapcsolását a nevelés irányításába és ellenőrzésébe az iskolák egységes pedagógiai vezetésének sérelme nélkül; az iskolai rend és fegyelem, a tanulmányi előmenetel, a nevelők tekintélyének biztosítását; ebből a célból a fegyelem önkéntességének előmozdítására a tanuló ifjúság egységes, demokratikus szellemű, nevelői felügyelet alatt működő szervezeteinek messzemenő állami támogatását.” (Balogh-Izsák 2004, 209)

Az 1945 utáni korszak művelődéspolitikai irányváltása már igen hamar, 1947-ben jelentkezett Ortutay Gyulának az egyetlen irányba való haladás művelődéspolitikai gondolataiban. Az azt követő időszakban a kommunista Révai József mindent elsöprő ideológiai hatalmassága súlytalanná tette a kultuszminiszteri tárca tulajdonosait. Ők valamennyien az MDP határozatainak gondolkodás nélküli végrehajtóinak, kiszolgálóinak sorába tartoztak: Ortutay Gyula, aki a kisgazdapárt alapértékeit elárulva vezette át a proletárdiktatúrába a művelődéspolitikát, Darvas József, aki valaha népi író volt, Erdey Grúz Tibor, aki tudományos hírnevét adta miniszteri székéért, s Révai József, a mindenható főideológus.

Nem véletlen tehát, hogy 1948-tól kezdve a művelődéspolitikában a „Párt” játszotta az alapvető szerepet, így a vezető testületeiben elhatározott programpontok alakították azt. Alapvetően 1948 határozta meg a későbbi történéseket.

Nagy Imre kormányprogramjában már bírálja ezt a művelődéspolitikai kiindulást: „Megtalálható a túlzás a fiatal, új értelmiség képzése terén oktatási rendszerünkben is. Óriási áldozatokkal valósággal erőszakoltuk a főiskolai oktatást. Most ezen a téren is sokkal szerényebbeknek kell lennünk. Ne építsünk légvárakat. Ugyanakkor az eddiginél jóval nagyobb gondot kell fordítani a népiskolákra, fokozni kell beruházásaikat, szaporítani kell az iskolák, tantermek és tanerők számát, hogy minél jobb feltételeket biztosítson a jövő reménységei, a kis magyarok elemi oktatásának, amit eddig – meg kell mondani – a főiskolai oktatás eltűlése miatt nagyon elhanyagoltunk. Több figyelmet, több gondot és több anyagi eszközt a tanyák, a falvak, a munkásnegyedek iskoláinak. Ez sokkal demokratikusabb iskolapolitika lesz.” (Szigethy 2001, 36)

Az MDP 1956-os határozatában elsődlegesen az ideológiai megfelelés oldaláról vizsgálta a művelődéspolitikát: „A tudományos, kulturális, agitációs és propagandamunkában fokozott harcot kell folytatni a személyi kultusz maradványai ellen, leküzdvé a dogmatizmust, önálló marxista gondolkodásra nevelve a tudomány, a kultúra, az agitáció területének dolgozóit. Egyszersmind harcolni kell a burzsoá ideológia ellen, a dolgozó tömegek szocialista neveléséért. a) A tudományok fejlődése, közöttük a társa-

dalomtudományok fejlődése szükségessé teszi alkotó viták kibontakozását. A vitákban csak türelmes, meggyőző érvelésnek s eszmei harcnak van helye. Nem szabad azonban teret adni a vitákban a marxizmus-leninizmus vagy a népi demokrácia ellen irányuló támadásoknak. b) A kultúra területén arra kell törekedni, hogy egyre inkább betöltse szocialista nevelő hatását a könyv, a színház, a film, a zene, a képzőművészet. Ezért küzdeni kell a szocialista realizmus elvei érvényesüléséért: lehetővé kell tenni azonban azt is, hogy haladó irányzatok – amelyek a szocialista realizmus felé mutatnak – az ediginél jobban érvényesülhessenek, fenntartva természetesen fogyatékságaik marxista bírálatának gyakorlatát. Ugyancsak lehetővé kell tenni a szocialista realizmus, valamint az e felé mutató irányzatok talaján különböző iskolák, stílusirányzatok és törekvések érvényesülését, gazdagítva a művészi kifejezés formáit.” (Balogh-Izsák 2004, 246-247)

Az MSZMP 1958-as programjában a következőkben fogalmazták meg a művelődéspolitikai fogalmát: „A szocialista művelődéspolitikai céljai nem önmagukért valók, hanem szerves és elválaszthatatlan részét alkotják annak az egységes feladatnak, amit a szocializmus felépítése jelent. A kulturális forradalom a szocialista átalakulás része. Ezért a szocialista kultúrának az a szerepe, hogy alkotásaival, a tudomány és a művészet eszközeivel segítse a szocialista építés feladatainak megoldását.” (Balogh-Izsák 2004, 362) Alapvetéseiben a művelődéspolitikának az 1956-os MDP határozatában megfogalmazott ideológiai irányvonala a levert forradalmat követően még erőteljesebben jelentkezik: „Művelődéspolitikánk irányelveinek meghatározásakor kulturális életünk általános helyzetéből és szocialista építésünk szükségleteiből kell kiindulnunk. Továbbfejlődésünk szilárd alapját jelentik a felszabadulás óta elért eredményeink, melyekre bátran és büszkén támaszkodhatunk. Ám még ma is súlyos tehertétel nehezedik ránk a Horthy-rendszer szellemi öröksége, amely a revizionizmus és az ellenforradalom teremtetten zűrzavar eredményeként újult erőre kapott, kölcsönhatásban a nyugatról beszivárgott reakciós eszmékkel. Elég széles értelmiségi és polgári rétegekre hatnak olyan nézetek, mint a „népi” ideológia, polgári humanizmus, melyek a Horthy-fasizmussal szemben tartalmaztak haladó elemeket, de már maradiak, sőt reakciók, mert a munkásosztály vezető szerepe ellen hatnak, tehát szemben állnak szocializmust építő népünk érdekeivel. Nem múlt el nyomtalanul a revizionizmus és az ellenforradalom ideológiai támadása, eszméi felbukkannak a kulturális élet különböző területein.

Szocialista kultúránk, de egész társadalmi életünk világnézeti alapja a marxizmus-leninizmus. Annál súlyosabban esik latba az a tény, hogy az értelmiségnek csak egy részette magáévá a marxizmus-leninizmus világnézetét, mivel nagy szerepe van a kulturális alkotásban, a műveltség terjesztésében és az ifjúság nevelésében, s számarányánál jóval nagyobb a befolyása a társadalomra. Ezt az ellenforradalom és az azt követő események világosan bebizonyították. Legnagyobb részük lojális a népi demokratikus rendszer iránt, sok mindenben egyetért a párt, a kormány, általában a szocializmus célkitűzéseivel, de világnézetében nem áll szilárd talajon. Ez a helyzet részben akadályozza, hogy teljes erővel, képességük teljes kibontakoztatásával vegyenek részt a szocialista kultúra

építésében (még ha szubjektíve meg is van bennük a szándék), részben pedig állandó lehetőséget ad a burzsoá nézetek behatolására.” (Balogh-Izsák 2004, 372)

Sem 1953, sem 1956, sem 1958 az alapirányon nem változtatott. A módosítás – inkább csak hangsúlyeltolódásban – a módszerekben következett be. A teljesen nyílt, brutális – de az egyén számára éppen ezért etikailag jobban kezelhető (elutasítható) – diktatúrát felváltotta a lelkeket befolyásolni akaró, azt hosszan gyöttrő lélekmérgezés „szelídebb” politikája.

A művelődéspolitikai irányvonalának kiinduló alappontja az a fikció volt (Marx, Lenin), hogy a leghaladóbb osztály a munkásosztály, s számára, illetve pártjának-élcsapatának kell biztosítani a hatalmat, mely a haladás „non plus ultrája”. Természetesen ebből a nézőpontból minden ellenkező véleményt emberellenesnek lehetett beállítani. A legördögibb persze az volt, hogy a társadalom anyagi és kulturális szempontból leg hátrányosabb rétegeinek kulturális-művelődési színvonal-emelkedését a rendszer ugyan végrehajtotta, illetve végrehajtotta – sőt minden intézkedését helyzetük javításával indokolta – a ’minden a népért’ elv azonban – az életszínvonal-emelkedés, illetve az ún. kizsákmányolás területén – nem hozott számukra lényeges gyakorlati eredményeket az 1950-es években. Mindez szembeállította a néptől elszakadt „brosúrákban” élő „apparatszikokat” hivatkozásuk állandó „alanyával”, a népi tömegekkel. Az 1956-os forradalom és szabadságharc szovjet segítséggel történő eltiprását követően az új-régi rendszer az emberek gondolkodásának-nézetrendszerének átalakítására, átmosására tett sikeres kísérletet azzal, hogy a korábbi nyílt-brutális diktatúra helyére a hatvanas évektől a régen ígért-várt életszínvonal-emelkedést kelet-európai mértékben megvalósította. Igaz, ennek ára „fausti”.

FORDULATOK AZ ISKOLASZERKEZETBEN AZ 1940-ES ÉVEKBEN

Az 1945/46. tanév egyúttal az iskolarendszer átalakításának is első éve lett. 1945. október 9-én jelent meg a VKM 37.000/1945. sz. rendelete mellékletében foglaltak kiegészítése és módosítása. Ennek 1. pontja az újonnan létrehozott általános iskola V. osztályába való felvételtől intézkedett. Ide mindenkit fel kellett venni, aki a népiskola IV. osztályát sikerrel elvégezte és szeptember 15-ig nem töltötte be 15. életévét. A népiskola felsőbb osztályából az általános iskola V. osztályába csak megfelelő férőhely esetén lehetett átkerülni. Mivel ez nem mindenütt volt lehetséges, a kultuszkormányzat szükségesnek látta közölni – megnyugtatta a szülőket és a tanulókat –, hogy az általános iskola nyolc osztályának elvégzését igazoló bizonyítványt a népiskola nyolc osztályának végzettségét tanúsító bizonyítvány birtokában megszerezhetik majd különbözeti vizsga útján is.

Az általános iskola átmenetileg a régi iskolai keretekben szerveződött, ezért fel kellett a figyelmet arra is hívni, hogy értéke független attól, hogy népiskolai, polgári iskolai, vagy éppen gimnáziumi volt-e ez a keret. A rendelet 11. pontja intézkedett a tanító- és

tanítónőképzők gyakorló iskoláinak felső tagozatáról is. Ezeket úgy kellett megszervezni, hogy ott is megnyitható legyen az általános iskola V. osztálya. Emellett kívánatosnak tartották a népiskolai VI - VIII. osztály önállóvá tételét, hogy ott is megosztható legyen a tanítási és nevelési munka több tanító között. Ezt azonban csak megfelelő tárgyi és személyi feltételek mellett látták megvalósíthatónak.¹ Ezzel kezdetét vette az általános iskola kiépítése, mellyel párhuzamosan fokozatosan megszűnt a gimnázium alsó 4 osztálya, a polgári iskola, valamint a népiskola felső tagozata is.

A kiépítés eredményeként 1949/50-ben a 6.206 általános iskolából a teljesen osztottak aránya 1.534, mely az összes iskola 25%-a volt. Ugyanakkor az egytanítós osztatlanok száma 1.344 volt, mely 22%-ot jelent. Mindkét arányszám a korábbi népiskolai osztottsági arányokhoz képest lényeges javulást mutat.

Az egy tanítóra jutó tanulók száma a nagy pedagógushiány és a rendszeresen iskolába járók számának növekedése miatt meghaladta a 60 főt, visszatérve az 1920-as évek adataihoz. Ezt a negyvenes évek végére sikerült az 1930-as évekbeli 50 fő alatti szintre csökkenteni.

1. táblázat. Az általános iskolák jellemző adatai 1945-1955

Tanév	Az általános iskolák száma	A tanulók száma	A tanerők száma
1945/46	7 440	1 096 650	24 725
1948/49	6 209	1 188 056	35 203
1954/55	6 168	1 207 455	45 955

Forrás: Erdész 1960, 234.

Az általános iskolák számának csökkenése az iskola-összevonásokkal kapcsolatos. Az ellátás szintjének növekedését jelzi a pedagógusok számának radikális emelkedése 1945 és 1955 között. (Erdész 1960, 234) (1. táblázat)

Az általános iskola kiépítése a legtöbb helyen hiányos személyi és tárgyi feltételek mellett kezdődött. A cél az volt, hogy a legrövidebb idő alatt a legtöbb tanulónak biztosítsák a jobb művelődési lehetőséget. Az iskola tantervében meghatározott szabadon választható tárgyak az életre való felkészítést, az egyéni érdeklődés kielégítését, a képességek fejlesztését biztosították. A tanulói aktivitásra, az öntevékenységre építettek, így csökkentve az iskolában a kényszer alapján való tanulást.

Az általános iskola szervezésével kapcsolatban felvetődött az a kérdés, hogy milyen iskolát lehet annak nevezni. Az egyik vélemény szerint minden olyan iskola, amelyik az általános iskola tantervében meghatározott nevelési célokat meg tudja valósítani, általános iskolának tekinthető. A másik szerint az az iskola általános iskola, mely az általános iskola tantervét veszi ugyan alapul, még ha nem is valósítja meg azt maradéktalanul. Ez

¹ MNL HBML. XXIV. 501/b. 12. 5147/1944-45. Főig.sz.a. 43 460/1945. III. ü.o.VKM.sz.

utóbbi szerint minden 6-14 éves tanulókat oktató-nevelő intézmény általános iskolának volt tekinthető.

Az Országos Köznevelési Tanács az első megállapítás mellett foglalt állást, az általános iskolára való fokozatos áttérést támogatta a rendelkezésre álló tanterem, tanerő, iskolai felszerelés függvényében. Így azonban a korábban is elmaradottabb települések maradtak volna ki a fejlesztésből. A második álláspont a statisztikát javította ugyan, de a tanulók középiskolai színvonalú nevelését nem oldotta meg. Végül is a politikai szempontok győztek, így az összes 6-14 éves korú tanulóval foglalkozó iskola általános iskolává alakult. (Kiss1982, 56-70)

A középiskolák 400 körüli száma s 70 ezer főnyi létszáma 1945-öt követően nem változott érdemben, s ez utóbbi csak az 1948/49-es tanévben emelkedett 80 ezer fölé. A diákok szociális összetételében a munkás- és parasztszármazásúak aránya enyhén emelkedett.

2. táblázat. A középiskolák jellemző adatai 1946 és 1955 között

Tanév	Az iskolák száma	A tanulók száma	A tanárok száma
1946/47	372	72 059	5 615
1948/49	454	81 997	6 742
1954/55	442	161 461	7 535

Forrás: Erdész 1960, 249.

Ugyan a középiskolák száma csak 18 %-kal emelkedett, tanulóinak száma viszont 224%-kal nőtt 1946 és 1955 között. A bővülés a tanároknál 34%-os volt. Ez az új rendszer oktatáspolitikai törekvéseinek eredményességét jelezte. (Erdész 1960, 249)

A tanoncképzés 1949-ig a régi keretek között zajlott, s csak ekkor tértek át az 1949. évi IV. tc. alapján a heti 9 órás elméleti képzésről a heti 2-3 naposra, illetve az ipari tanuló elnevezésre s az általános iskola 8 osztályára épülő képzésre.

A felsőoktatásban az 1937/38-as tanévhez képest 1946/47-re duplájára emelkedett a hallgatók száma, s ezen belül elindult az alsóbb néprétegek fokozódó beáramlása, bár még ekkor a szociális összetétel aránya nem tolódott el nagy mértékben. Ugyanakkor megkezdődött a korábbi hagyományos universitas típusú intézmények szakirányonkénti elkülönülése.

Jelzi az oktatáspolitikai irányvonalat a nappali tagozatos hallgatók arányának fokozatos csökkenésével párhuzamosan a mobilitást elősegítő esti és levelező hallgatók képzési arányának közel 30%-ra történő emelkedése. (Erdész 1960, 268)

Az oktatáspolitikai az átalakuló iskolarendszerrel a jövő számára kívánt egységes nemzeti műveltséggel rendelkező generációkat nevelni. Ezzel a gondolattal lényegében a korábbi népiskolai tantervek nevelési célkitűzéseit ismételték. Ezt azonban gyors ütemben akarták megvalósítani, így a rátermett munkás- és parasztkáderek képzését a különböző

irányító pozícióba való ültethetőség miatt a dolgozók iskoláinak megszervezésével látták megoldhatónak. Ezek rövidített tanulmányi idő alatt, s erősen csökkentett tananyaggal képezték a leendő kádereket. Míg az általános iskola esti tagozatára 1946 és 1948 között 3-4 ezren, addig 1948/49-ben már 10-11 ezren jártak.

3. táblázat. Hallgatók száma és aránya az 1946-1955 közötti időszakban

Tanév	A hallgatók összesen	Nappali		Esti		Levelező	
		Tagozaton tanuló hallgatók					
		Szám	%	Szám	%	Szám	%
1946/47	25 252	24 036	95,2	1 216	4,8	-	-
1948/49	22 645	21 261	93,9	1 384	6,1	-	-
1951/52	40 431	31 852	78,8	8 079	20,0	500	1,2
1954/55	47 454	33 617	70,8	6 007	12,7	7 830	16,5

Forrás: Erdész 1960, 268.

Politikai nyomásra a káderhiány enyhítése érdekében 1948-ban 1-2 éves szakérettségit vezettek be, amelyik a felsőfokú tanulmányokra jogosított. Ez nagyban hozzájárult az 50-es évek gazdasági-kulturális teljesítményei alacsony szintjének kialakulásához.

A gyors ütemű elitcserét szolgálta a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) szervezésében az 1946-1948 között működő 120 népi kollégium működése, amelyekben 1948-ban 6 000 paraszt- és munkásfiatal élt, tanult és politizált, nagyrészt középiskolások, de közel ezren egyetemeken, főiskolákon tanultak.

Nagy jelentőséggel bírt, és komoly feladatot jelentett a pedagógusok át-, illetve továbbképzése. Mivel a pedagógusok jóformán minden településen jelen voltak, s véleményükre odafigyeltek az emberek, nem véletlen, hogy minden hatalom kihasználta ezt saját politikájának alátámasztására. Mindez az állam növekvő hatalmának (államosítás) s a politikai hegemoniára törő bolsevik előrenyomulásnak az árnyékában játszódott.

Reformpedagógiai törekvések bontakoztak ki. A nevelők közvetlen, fesztelen kapcsolat kialakítására törekedtek, igyekeztek a növendékeket önálló gondolkodásra, egyéni ítéletalkotásra nevelni. A munkaiskola a testi munka felkarolásával és az öntevékenység pedagógiai jelszavával kezdte meg hódító útját. Munkán nemcsak a fizikai, manuális munkát értették, hanem az alkotó szellemi munkát is.

A tanári testületek a demokratikus szempontok és elvek szem előtt tartásával több helyen a munkaiskola szellemében végezték tevékenységüket. Ezt erősítette az a rendezettség, mely a diákönkormányzati szervek létesítéséről szólt 1946-ban.

FORDULATOK A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

1946-1948 között a Köznevelésben folyó vitákban olyan általános iskolai tanító- és tanárképzés körvonalazódott, mely a korábban mereven elkülönülő képzési rendszer közelítésére törekedett. A VKM az egységes nevelőképzés gondolatát támogatta, mivel az egységes, általános 8 osztályos iskola ezt követelte. Ennek első gyakorlati eredménye az 1947. november 17-én megnyílt budapesti Állami Pedagógiai Főiskola lett, először a tanítóképzést szolgálva, amelyet továbbiakban (tanár)képzők követtek Szegeden, Pécsen és Debrecenben. Utóbbi 1949-től Egerben működött, 1962-től pedig Nyíregyháza csatlakozott a képzők sorába.

A kezdetben egységes tanító- és tanárképzés intézményei az ötvenes években külön álló egységekként éltek tovább. A tanárképzők előbb 3 éves, majd 1950 és 1954 között 2 éves képzési idejűek voltak, 1954-től 1959-ig ismét 3 éves főiskolaként működtek, s 1959-től váltak 4 évesekké.

A csökkentés az általános tanárhiány következménye volt ugyan, de hamar egyértelművé vált, hogy ez a színvonalas tanárképzés rovására ment. Az emelések politikai okait 1953 fordulatában és 1956 hatásában kereshetjük. Mivel az MSZMP művelődéspolitikájának végrehajtásához megfelelő számú és műveltségi szintű értelmiségre volt szükség, ezért kerülhetett sor az 1959/1960-as tanévtől az MM 29710/1959. III. sz. utasítás alapján a kétszakos 4 éves képzés kiépítésére. (Füle-Miklósvári 1968, 175) Ezt erősítette az 1964 őszén életbe léptetett tanterv a tanárképző főiskolák részére. (Füle-Miklósvári 1968, 179) A szakszükségletet természetesen befolyásolta az általános iskola ismeretköreinek egymáshoz viszonyított aránya. (Arató 1968, 132)

4. táblázat. Az általános iskolai tanterv ismeretköreinek egymáshoz viszonyított aránya 1946-1962 között

	Általános iskola			
	1946	1950	1958	1962
Anyanyelvi műveltségi ismeretkörök	18,0	20,5	18,6	17,3
Természeti és gazdasági ismeretek	9,8	14,8	13,1	14,9
Földrajzi ismeretkörök	8,2	9,2	7,4	6,6
Társadalmi, történelmi ismeretkörök	8,2	10,1	6,8	6,6
Számtani fogalmak és készségek	9,8	18,5	14,8	14,9
Ének-rajz-testnevelés-kézimunka	19,7	16,8	26,2	26,4
Idegen nyelvek	23,0	10,1	9,8	10,0
Egyéb (oszt.főnöki óra, gyorsírás stb.)	3,3	-	3,3	3,3

Forrás: Arató 1968, 132.

Az anyanyelvi, a természettudományi és a matematikai tárgyak erős jelenléte az ez irányú tanárképző szakok megerősítését kívánta.

A tanárképző főiskolák 1964-ben tértek át a kétszakos képzésre, mivel a 3 szakos képzés a 4 éves képzés kereteit szétfeszítette. (Ladányi 1989, 145)

Tehát 1956-ot követően az óvó- és tanítóképzés átalakításának folyamatával egyidőben került sor a tanárképzés rendezésére is. Már 1957 márciusában a Művelődésügyi Minisztérium felsőoktatási főosztálya az egyetemeken folyó 5 éves egységes tanárképzés gondolatát vetette fel, mely a pedagógiai főiskolák megszüntetésével járt volna. Mindettől a képzési színvonal emelkedését várták, s úgy vélték, hogy az egyetemek ki tudják elégíteni mind a középiskolai, mind az általános iskolai tanárszükségletet. A demográfiai hullám azonban a korábban tervezett létszámszükségletet elsöpörve mindhárom pedagógiai főiskola kapacitásának bővítését tette szükségessé.

Ezzel szemben a Pécsi és az Egri Pedagógiai Főiskola a 4 évre bővített háromszakos képzést ajánlotta a kis általános iskolák szükségleteiből kiindulva. Az MM 1959-ben a pedagógiai főiskolákon bevezetendő négyéves, háromszakos képzés bevezetéséről döntött az óvó- és tanítóképzés területén bekövetkező változtatások mellett. (Ladányi 1989, 109-110)

A FELSOÓKTATÁS HELYZETE

1954 óta Magyarországon folyamatosan csökkent a felsőoktatásban tanulók száma, ez a fogyás 1959-ig 16,4%-ot tett ki, s 100 000 lakosra számítva 396 fő hallgató jutott. Ez a 24 európai ország 446 fős átlaga alatti számot jelentett, s a 15. helyet a rangsorban. (Ladányi 1989, 114)

Az 1957-ben végzett 4050 pedagógus közül 2053-nak az elhelyezésére nem volt költségvetési fedezet. (Ladányi 1989, 110)

A hallgatói létszám csökkenése mellett módosult a felsőoktatás szakmai struktúrája is, s a költségvetési egyensúly biztosítására hivatkozva átmeneti takarékosági intézkedésekre került sor, ami oktatói létszámcsökkentést és ösztöndíjkeret csökkentést jelentett. Utóbbiak révén a korábbi 90,5%-ról 1958/59-re 74,4%-ra esett vissza a rendszeres anyagi támogatásban részesülő hallgatók aránya. A felsőoktatás költségvetési kiadása 1957-1958 vonatkozásában 1,7%-kal, 478 millióról 470 millióra csökkent. (Ladányi 1989, 116.)

Az 1957-ben indult II. hároméves tervben eredetileg nem tervezték a felsőoktatási intézmények kapacitásának bővítését.

Ugyanakkor a Gazdasági Bizottság már 1958 áprilisában határozatot hozott tizenöt éves népgazdasági terv kidolgozására. Emellett a felsőoktatás tízéves fejlesztési tervének elkészítéséről a Politikai Bizottság intézkedett az 1958. április 1-jei határozatában, mely az egyetemek egyes politikai és kádérkérdéseiről szólt. Ezt követően utasította a felsőoktatási intézményeket a Művelődésügyi Minisztérium a fejlesztési tervek elkészítésére. A tervnek ki kellett terjednie az intézményi struktúrára, az oktató-nevelő és tudományos munkára, a személyi ellátottságra, a költségvetéssel és beruházásokkal kapcsolatos

javaslatokra. Mivel 1959-től új fejlesztési tervek váltak szükségessé, ezért az 1958-ban elkészítettek sem nem értékelték, sem nem összesítették. (Ladányi 1989, 118)

Az MSZMP VII. kongresszusa a felvételi keretszámok emelését határozta el, a műszaki egyetemeken 30-33%-kal, a pedagógusképzésben közel 50%-kal. (Ladányi 1989, 129)

A népgazdaság távlati szakemberszükségletét az 1960-as számítások alapján 1980-ig a következőképpen várták:

5. táblázat. A népgazdaság becsült távlati szakemberszükséglete

Szakmai csoport	1960. évi tényszám	1980. évi várható szükséglet	Index 1960 = 100
Mérnök	30 500	90 000	295
Ipari technikus	48 000	220 000	458
Mezőgazdasági mérnök	10 000	24 500	245
Mezőgazdasági technikus	6 700	31 000	463
Pedagógus	81 500	140 000	172
Orvos, gyógyszerész	19 200	33 000	172
Közgazdász	6 500	20 000	308
Jogász	9 500	20 000	211

Forrás: Ladányi 1989, 130.

Látható, hogy a legkisebb növekedési szükséglettel az oktatás és az egészségügy területén számoltak. Ugyanakkor a termelési területeken történő szakemberfejlesztés egybeesett a korszak azon politikai alapú elképzelésével, mely a fejlett tőkés országok szintjének elérését vizionálta az 1980-as évekig. (Ladányi 1989, 130)

Ezek maguk után vonták a felsőoktatási beruházások növekedési igényét is. Az intézmények kapacitásbővítésének és a szükségletek növekedésének üteme azonban eltérő volt, az előbbieké kárára. Így a már meglevő kapacitások maximális kihasználását várták el az intézményektől. Különösen a műszaki egyetemeken, a Közgazdaságtudományi Egyetemen, a tanárképző egyetemi karokon és a pedagógiai főiskolákon. Az 1960/61 és 1965/66 közötti időszakban I. évre felvett hallgatók száma átlagosan 169,1%-kal nőtt. A pedagógiai főiskolák esetében ez 174,6%-os, a Közgazdaságtudományi Egyetemen 153,4%-os, a bölcsészkarokon 146,5%-os, a természettudományi karokon 133%-os, a jogi karokon 124,5%-os, a műszaki egyetemeken 123,4%-os emelkedést mutatott. A pedagógiai főiskolákra 1960-ban beiratkozott 678 I. éves helyett 1965-ben már 1184 hallgatót vettek fel az intézmények nappali tagozatra. (Ladányi 1989, 135) A fentieknél jóval magasab arányok mutatkoznak az esti és levelező képzés esetében. A pedagógiai, illetve tanárképző főiskolákon a hallgatóságon belüli arányuk az 1962/63-as tanévre már elérte a 67,8%-ot. Ennél nagyobb arányban csak a jogi karokon tanultak munka mellett (1960/61-ben 72,3%!). (Ladányi 1989, 136)

A felsőoktatásban részt vevő hallgatók száma a nappali, valamint az esti-levelező képzés kiterjesztésével, továbbá a felsőfokú technikumok megjelenésével erőteljesen emelkedett, igaz ebben ez utóbbiak játszották a fő szerepet a maguk 40%-ával.

A felsőoktatás 1960-1966 közötti expanziójában Európában három állam emelkedett ki. Norvégia 185,4%-os, Magyarország 110,8%-os és Görögország 104,9%-os növekedést produkált. A vizsgált 27 ország között (24 európai állam, valamint az USA, Kanada és Japán) Magyarország a 100 000 lakosra jutó 925 hallgatójával a 13. helyet foglalta el. (Ladányi 1989, 143)

A hallgatói létszám növekedése következtében a műszaki felsőoktatás aránya 1960-1966 között 26,9-ről 34,5%-ra, az agrár felsőoktatásé 9,6-ről 11,9%-ra a pedagógusképzésé 17,4-ről 18,5%-ra emelkedett.

A felsőoktatási intézmények számbeli növekedését zömmel a 48 felsőfokú technikum és szakiskola adta. Ezeken kívül egy új intézményt hoztak létre, s egy már meglévőt felsőoktatási intézménnyé szervezték át. 1962-ben Nyíregyházán új tanárképző főiskola nyílt, 1963-ban pedig a Mozgássérültek Nevelőképző és Nevelőintézetét szervezték felsőfokúvá. Ezekkel az átalakításokkal megváltozott a felsőoktatási intézmények és hallgatóinak területi struktúrája. Így a fővárosi intézményekbe járók aránya 55,2-ről 50,7%-ra, a régi egyetemi központokba járóké 23-ről 22%-ra csökkent, az egyéb települések felsőoktatási intézményeibe járók aránya viszont 18,9-ről 27,3%-ra nőtt. (Ladányi 1989, 144-145)

A felsőoktatási beruházások a II. ötéves tervben meghaladták a korábbi éveket, annak ellenére, hogy az 1961. II. törvényben meghatározott változata az össznépgazdasági beruházások tekintetében 10%-os csökkentést irányzott elő az 1959-es tervekhez képest. Ebben a tervidőszakban készült el a BME Duna-parti épülete, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem C/2 központi épülete és műhelycsarnok része, valamint a KLTE két, a Veszprémi Egyetem, a Pécsi Tanárképző Főiskola, a Szegedi Tanárképző Főiskola és a Sárospataki Tanítóképző Főiskola egy-egy kollégiuma. További 8 kollégium építésének megkezdése mellett ekkor kezdődött a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola építése is. Ezen beruházások ugyan 25%-kal növelték a kapacitást, azonban még így is elmaradtak a hallgatói létszám emelkedésétől. (Ladányi 1989, 147)

Az oktató létszám közel 50%-os emelkedése is elmaradt a hallgatószám emelkedésnek ütemétől, ugyanakkor ez sok esetben a minőségi követelmények rovására ment. Ezzel párhuzamosan oktatói bérrendezésre is sor került 1960-ban.

A fenti fejlesztések következtében a felsőoktatás kiadásai 1960 és 1965 között több mint kétszeresére emelkedtek. A fejlesztés üteme meghaladta mind a nemzeti jövedelem, mind az állami költségvetés növekedési ütemét, s részesedése utóbbiakból ekkor volt a legnagyobb a rendszer 1989-es fennállásig. (Ladányi 1989, 148-149)

A jelzett 20 éves fejlesztési tervet az általános iskolákban jelentkező tanárhány növekedése miatt hamar módosították. A demográfiai hullám tetőzésének következtében megugró tanulólétszámok, valamint a napközis ellátás kiterjesztése pedagógusszükségletet generált. Ez a képesítés nélküli pedagógusok tömeges megjelenését hozta magával.

A pedagógiai főiskolák képzési idejének 4 évre emelése átmenetileg tovább fokozta a hiányt. Szintén a helyzet megoldása ellen hatott az alacsony bér, amely a pályáról való elvándorlást erősítette. A középiskolákban is jelentkezett tanárhiány a középiskolai tanulók számának lényeges emelése és a képzés 5 évre való átállása következtében.

Míg 1961 elején 1980-ig még 54 000 fős tanári létszámszükséglettel számoltak, 1961 végére ezt a számot 75 000-re emelték tovább. A Művelődésügyi Minisztérium ezért indítványozta 1962. január 15-i előterjesztésében – a Pécsi Pedagógiai Főiskola bővítésén túl – új pedagógiai főiskola létrehozását Nyíregyházán. 1962 tavaszán a Művelődésügyi Minisztérium már 116 000 főre emelte a pedagógusszükséglet mutatóját, s ennek kielégítésére egy új pedagógiai főiskola, 2-2 új tanítóképző és óvónőképző létrehozását támogatta. (Ladányi 1989, 163-164)

REFORMELKÉPZELÉSEK 1956 UTÁN

Az 1956-os forradalom leverését követően sorra kerülő konszolidáció folyamatában az egész oktatási rendszer átalakítására is sor került. a Politikai Bizottság Kállai Gyula vezetésével már 1958-ban egy bizottságot állított fel, melynek feladata az oktatásügy helyzetének feltérképezése volt. 1959-től kezdve külön albizottság foglalkozott a felsőoktatással elsősorban a szovjet oktatási reform hatására. Az 1959-ben elkészült felsőoktatási reformtervezet emelte volna a termelésben dolgozók felvételi arányát. Emellett az üzemi, iskolai, klinikai gyakorlatok időtartamának emelését szorgalmazta. Az oktatás és a gyakorlat erősítését szolgálta a levelezős és esti képzés továbbfejlesztésének gondolata is. Mindehhez elengedhetetlennek látták a felsőoktatásban dolgozók bérezésének javítását és a tudományos munka fejlesztését. Az oktatási reform szükségességét az MSZMP VII. kongresszusa is megerősítette 1959-ben.

1960 őszére elkészült az „Irányelvek oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére” c. anyag, amely a felsőoktatás reform célját a következőkben jelölte meg: „a gyakorlati élettel szoros kapcsolatban magasabb színvonalon valósuljon meg a kommunista szakemberképzés”. (Ladányi 1989, 123) Ennek elérésére szorgalmazták a felvételt megelőzően a termelésben résztvevő hallgatók számának növelését.

Ugyan az „Irányelvek”-et össznépi vitára bocsátották, de a reformok kérdésében már korábban megszületett a politikai döntés.

Ezt követően kezdődött meg az a kodifikációs munka, melynek eredményeként megszületett a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény. Ebben került sor legelőször a felsőoktatás átfogó törvényi rendezésére. Ennek a területnek a részletes szabályozása a felsőoktatási intézményekről szóló 1962. évi 22. sz. tvr-ben és a felsőoktatási intézmények egyes kérdéseiről szóló 35/1962. sz. kormányrendeletben történt meg.

A törvény sem a korábban kívánt egységes irányítást, sem a végzés utáni kötelező

szakmai gyakorlat bevezetését nem tartalmazta. Új intézményként hozta létre ugyanakkor a felsőfokú technikumot. (Ladányi 1989, 125-127)

Az alsó fokú oktatási albizottság javaslatából kiderül, hogy 1959-ben a felső tagozatos tanulók közül kb. 110 000 tanuló, az összes tanuló 19,6%-a nem részesült szakrendszerű oktatásban, annak ellenére, hogy már korábban az 1954 februári párthatározat és a 2079/28/1954. sz. MT határozat a szakrendszerű oktatás továbbfejlesztéséről döntött. Mivel ennek költségvetési fedezete nem állt rendelkezésre, így e határozatok végrehajtása is elmaradt. A megoldást részben a körzetesítéssel képzették el, ám erre csak ott volt lehetőség, ahol a központi iskolába gyalogszerrel vagy menetrendszerű járművel el lehetett jutni. A megyék közül jóval az országos átlag alatti volt Somogy (54%) és Zala (54,9%). (Kardos-Kornidesz 1990, 359)

Ennek javítására az albizottság azt javasolta, hogy az azt követő 15 év alatt olyan helyzetet kell teremteni, hogy valamennyi felső tagozatos tanuló azonos tárgyi, személyi és felszerelési feltételek között tanulhasson. Ennek elérésére olyan központi iskolák létrehozását ajánlották a kistélepülések iskolásai számára, melyek számukra egyszerűen elérhető vagy diáktothoni bentlakás biztosítottak. Utóbbi elsősorban a tanyákon és a hegyi településeken élőket érintette.

A szakrendszerű oktatás számára kb. 3700 tanterem építését tartották szükségesnek a tervezett központi iskoláknál. Ugyanakkor úgy látták, hogy 1975-ig a nem megfelelő kb. 2500 szükségstantermet is ki kell cserélni, s a felső tagozatosok csak délelőtti tanításának biztosítására további 4890 tanterem építését szorgalmazták. Az általános iskola személyi feltételeinek javítása is sürgőssé vált. Az albizottság adatai szerint 1959-ben 1870 fős szaktanár-hiány volt az országban. Ennek felét Szabolcs, Szolnok, Pest, Hajdú és Békés megyében jelezték. A hiányt szakképesítéssel nem rendelkező tanítókkal és érettségizettekkel pótolták átmenetileg. Ugyanakkor problémaként jelentkezett, hogy a szaktanároknak közel fele nem a szaktárgyát tanította. Erre gondolták megoldásként a három szakos tanárképzés kiépítését.

Az előzetes számítások szerint a felső tagozat nagymértékű tanulólétszám-emelkedése jelentős tanárhiányt vetett fel. 1962-68 között átlagban évi 3000 tanár hiányát jelezték, az említett időszak kiugró évének 1965-öt jósolták (4000 fővel), de még 1971-re is 1500 fős hiányt prognosztizáltak. A tényleges adatok azonban ennél kedvezőtlenebbek voltak, hiszen ez csak arra az esetre vonatkozott, ha minden végzett pedagógus munkakörben helyezkedett volna el. Azonban pl. 1958-ban az egyetemen végzett 532 tanár közül csak 270 ment tanítani.

Ezért látták szükségesnek az általános iskolai tanárképzés lehetőségeinek szélesítését mind a nappali, mind a levelező tagozaton. (Kardos-Kornidesz 1990, 361-363)

A pedagógusszükséglet áttekintésére 1962-ben a törvényt követően ismét sort kerítettek a Tanügyigazgatási és a Felsőfokú Oktatási Főosztállyal együttműködve. Az általános iskolák tanulólétszáma 1953 és 1962 között 22%-kal, a tanulócsoporthoz 27%-kal, a tantervek 32%-kal nőtt. 1962 szeptemberében a pedagógusszükséglet 61.960 fő volt, a tényleges állományé viszont 59.920 fő. Azaz 2040 fő hiányzott a rendszerből.

Ez a létszám teljes egészében szaktanári hiányként jelentkezett. Ugyanakkor 6.930 fő tanítói végzettséggel oktatott szaktárgyakat. Ez azt jelentette, hogy minden 100 órából csak 56-ot tartottak megfelelő tanári végzettséggel. Városokban ez a szám 83, a községekben 43 volt. A helyzetet rontotta, hogy a statisztikák szerint éves szinten átlagban 370 fő hagyta el a pedagóguspályát. Mindezek alapján a tervjavaslatban 1961 és 1980 között kb. 63.400 új pedagógus képzésének szükségessége szerepel. Ennek eléréséhez a pedagógusképző intézmények kapacitásbővítésére volt szükség, de átmenetileg a képesítés nélküli nevelők beállításával is számoltak oly módon, hogy képesítésük megszerzéséhez levelező oktatásban részesülhessenek.

Táblatokban a következő létszámot vetítették előre (6. táblázat):

6. táblázat. A pedagógusszükséglet tervezett értéke 1960-1980

év	1960	1962	1965	1970	1975	1980
létszám	57 290	59 920	64 130	70 040	82 170	95 300

Forrás: Kardos-Kornidesz 1990, 476-477.

E számoknál a tanárképző főiskolák 1962-es felvételi létszámát s 1968-tól a nyíregyházi főiskola teljes kapacitását is figyelembe vették. 1962-ben a tanárképző főiskolák felvételi létszámai meghaladták az intézmények befogadóképességét, így felmerült fejlesztésük szükségessége, az átmeneti nehézségek megoldására. (Kardos-Kornidesz 1990, 476-477)

Az egyetemi és főiskolai nappali hallgatók számának vizsgálata jól mutatja, hogy a pedagógusképzés területén az 1960-as években meginduló létszámbővülés a korábbi pedagógus-ellátással kapcsolatos problémák és az általános iskola minőségi szintjének megnyugtató rendezését tette lehetővé.²

7. táblázat. Hallgatói létszámok szakterületenként 1950-1996

Az egyetemek és főiskolák nappali tagozatos hallgatóinak száma tanulmányi területek szerint, 1950–1996 (1000 fő)							
Tanév	Összesen	Műszaki	Orvosi	Közgazdasági	Jogi	Pedagógiai	Egyéb*
1950/51	26,5	7,1	4,7	2,0	1,3	5,0	6,4
1960/61	29,3	8,2	6,6	1,1	1,1	6,1	6,2
1970/71	53,8	19,5	7,4	4,0	1,8	10,2	10,9
1980/81	64,1	18,7	8,8	5,4	2,7	18,2	10,3
1990/91	76,6	18,1	9,1	7,2	3,6	23,2	15,4
1995/96	129,5	32,2	11,1	14,5	5,7	41,4	24,6

* mezőgazdasági, állatorvosi, természettudományi, művészeti

² <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/171.html> (2013. január12.)

Az alábbi statisztikai adatok, melyek az iskolai végzettségre vonatkoztak az észak-keleti régió felzárkóztatását sürgették:

8. táblázat. A 15 éves és idősebb népességből legalább 8 osztályt végzettek száma megyénként*

	1930	1941	1949	1960	1970	1980
Budapest	33,2	36,6	44,2	53,8	68,3	78,3
Baranya	8,4	10,3	18,4	32,2	51,4	66,6
Bács	6,8	8,1	13,7	24,4	42,0	58,9
Békés	7,1	7,6	14,4	24,3	41,9	58,3
Borsod	9,6	10,8	16,7	30,6	50,2	65,4
Csongrád	11,2	12,2	17,7	29,5	49,1	64,6
Fejér	8,3	9,4	15,1	29,4	50,7	67,0
Győr	11,1	13,1	20,8	35,0	54,3	69,1
Hajdú	9,6	10,1	13,6	24,5	45,1	61,7
Heves	6,9	8,4	12,4	26,4	41,6	60,5
Komárom	9,0	11,1	18,7	32,6	51,7	67,4
Nógrád	7,2	7,6	13,0	26,7	44,6	60,2
Pest	9,0	10,8	17,5	30,6	48,8	64,8
Somogy	7,2	7,0	13,0	25,5	43,7	59,8
Szabolcs	6,3	6,4	10,1	20,1	40,6	58,3
Szolnok	7,1	8,1	11,7	22,6	41,8	59,0
Tolna	6,0	6,7	14,2	25,2	42,1	59,6
Vas	10,6	11,7	19,7	32,4	51,0	66,2
Veszprém	8,6	9,7	16,0	31,5	50,5	66,0
Zala	6,6	7,6	13,3	27,2	45,1	62,0
Összesen	12,9	15,1	20,6	32,8	51,4	66,1

* Általános iskola 8 osztályát végzett és magasabb végzettségű

Forrás: Kardos-Kornidesz 1990, 705.

Az adatsor jól jelzi, hogy az 1960-as adatokhoz képest 1980-ban Szabolcs megye az egyébként sereghajtó megyékhez (Békés, Bács-Kiskun, Szolnok, Tolna) képest – valószínűsíthetően az 1962-től működő tanárképző főiskola pedagóguskibocsátó kapacitásnövekedés hatására – a szaktanári ellátottság terén csökkentett a hátrányán. Illetve áttételesen hozzájárult ahhoz is, hogy a 25 éves és annál idősebb népességéből felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 1960-hoz képest 1980-ra, szintén a sereghajtó megyékkel (Békés, Bács, Nógrád, Somogy, Szolnok, Tolna) összevetve Nógrád és Bács vonatkozásában erőteljesebb növekedést mutasson.

9. táblázat. A 25 éves és idősebb népességből felsőfokú tanintézeti végzettségű megyénként

	1930	1941	1949	1960	1970	1980
Budapest	4,5	4,6	5,0	7,0	9,4	13,1
Baranya	1,2	1,3	1,5	2,3	3,7	5,6
Bács	0,9	1,0	1,0	1,4	2,8	4,1
Békés	0,9	0,8	1,0	1,3	2,4	3,9
Borsod	1,3	1,2	1,2	2,0	3,2	4,9
Csongrád	1,5	1,5	1,6	2,3	3,7	5,8
Fejér	1,2	1,1	1,1	1,8	3,2	5,3
Győr	1,6	1,6	1,7	2,3	3,7	5,7
Hajdú	1,4	1,3	1,3	2,0	3,5	5,5
Heves	1,0	1,1	1,0	1,8	2,5	4,6
Komárom	1,2	1,1	1,3	2,0	3,3	5,0
Nógrád	0,9	0,9	0,8	1,4	2,4	4,1
Pest	1,1	1,0	1,1	1,8	2,6	4,2
Somogy	0,9	0,9	1,0	1,4	2,7	4,3
Szabolcs	1,0	0,9	0,9	1,2	2,5	4,1
Szolnok	0,9	0,9	0,8	1,4	2,7	4,3
Tolna	0,8	0,8	1,0	1,4	2,5	4,3
Vas	1,3	1,3	1,4	1,7	3,0	5,1
Veszprém	1,2	1,1	1,4	2,2	3,3	5,2
Zala	0,9	1,0	1,1	1,5	2,8	4,9
Összesen	1,8	1,8	1,9	2,8	4,3	6,5

Forrás: Kardos-Kornidesz 1990, 706.

1949 és 1980 között a Szabolcs megyei adatok azt mutatják, hogy míg az 50-es években a felsőfokú végzettségűek aránya csak minimálisan emelkedett, addig ez a 60-as években lényegesen nőtt. Az emelkedés mértékét növeli az a tény is, hogy a lakosság-szám gyarapodása a megyében országos átlag feletti volt. Míg Magyarországon 1950 és 1980 között a következőképpen alakult a népesség száma,³ addig a térségben – a Kárpátalja megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turisztikai szakember-ellátottságának felméréséről és fejlesztéséről szóló jelentés szerint – jobban alakult.

³ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html (2013. január12)

10. táblázat. Magyarország népességszáma 1950 és 1980 között

Év	Népességszám	Élveszületések száma	Növekmény ezrelékben
1950	9.253.000	195.567	20,9
1960	9.961.000	146.461	14,7
1970	10.322.000	151.819	14,7
1980	10.709.000	148.673	13,9

A területi adatok alátámasztják a felsőfokú végzettségűek arányszáma mögötti létszámnövekedést: 1960-ra a lakónépesség 586 449 fő, az 1949. évihez viszonyítva 5,1%-os növekedést jelent, amely az országban a legmagasabb, 18,8%-os természetes szaporodással magyarázható. 1869-hez viszonyítva 1960-ra a megye népessége megduplázódott, ezzel a növekedési ütemmel az Alföld többi megyéit is meghaladta. 1949-1990-ig mindegyik népszámláláskor Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természetes szaporodása kétszer, háromszor felülmúlta a többi alföldi megyéjét. Ez azért is tűnik ki, mert az elvándorlások nagyságával is vezetett Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. 1949-1960 között a vándorlási veszteség -13,7%, ugyanezen idő alatt Hajdú-Bihar megyében -8,9%, Baranyában viszont +2,6%-os természetes szaporodás volt.

Amíg az ország lakossága 1960-tól folyamatosan csökken, addig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1980-ig emelkedik, ezt követő években viszont – különböző intenzitással – csökken. 1990-ben 21,5 ezer fővel, mintegy 4%-kal kevesebben éltek a megyében, mint 1980-ban, ez egy kisvárosnyi népesség elapadásával egyenlő. 1990-től a lakosság száma, ha szerény mértékben is (1,0%), de növekedett (10 ezer fő). A 2006. évi statisztikai adatok szerint azonban lassú csökkenés, azaz természetes fogyás figyelhető meg. A népesség számának változása települési típusonként eltérő előjelű volt, általában a megye városaiban növekedés, a községekben – eltérő nagyságban – viszont csökkenés a jellemző.”⁴

Az adatok alapján érzékelhető, hogy az 1962-től működő nyíregyházi tanárképzés alapján járult hozzá a térség általános iskolai szaktanári ellátottsághoz és az oktatás színvonalának emelésén keresztül a középiskolai végzettség növekedéséhez is. S jelentős a szerepe a felsőoktatási végzettséggel rendelkezők arányszámának és valóságos létszámának erőteljes emelkedésében. Összességében tehát a térség általános művelődési szintemelkedésében kiemelkedő szerepet töltött be.

⁴ http://www.nyf.hu/norveg2009/pdf/human.eroforras_turiszt.kepzes_szakemb.ellatottsag.pdf (2013. január 12.)

A főiskola első évei és képzési sajátosságai

Brezsnyánszky László

PEDAGÓGIAI VAGY TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA?

A Nyíregyházi Főiskola történetéről, a ma integrált intézmény Bessenyei főiskolás előzményeiről írt visszaemlékezések, történeti összefoglalók többnyire azzal a hivatkozással kezdődnek, hogy a főiskolát a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1962. évi 11. sz. törvényerejű rendelete hívta életre.¹ A törvényerejű rendelet akkoriban a parlamenti törvények hatályával felérő, de szűk körű pártállami döntést jelentett.

Ha elolvassuk magát a törvényerejű rendeletet (amit az évkönyvek és az emlékezések mellőznek), és mellé tesszük a főiskola indításának egyéb dokumentumait, érdekes el-
lentmondásba ütközünk az elnevezés kérdésében.

Az Elnöki Tanács pedagógiai főiskola létesítéséről szól, a visszaemlékezések és az évkönyvek, már a legkorábbi, az 1962-1966-os is, következetesen tanárképző főiskoláról beszél.

Több olyan korai dokumentum található viszont a főiskola irattárában, amelyek szövegükben és pecsétjük feliratában is a pedagógiai főiskola kifejezést használják.

Lássuk a tényeket. Az 1962. évi 11. sz. törvényerejű rendelet szövege a következőképpen hangzik: „1.§. Nyíregyházán pedagógiai főiskolát kell létesíteni. 2.§. Ez a törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba, végrehajtásáról – a pénzügyminiszterrel és az Országos Terhivatal elnökével egyetértésben – a művelődésügyi miniszter gondoskodik.” Aláírók: Dobi István és Kiss Károly a Népköztársaság elnöke, ill. titkára.”²

Érdeemes idézni az első főigazgató tanévnyitó beszédéből az idevágó szövegrészletet: „A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola felállítása [...] jelentős lépést jelent előre az iskolareform végrehajtásának útján.” (Évkönyv 1962-1966, 6) Hasonlóan fogalmazott Molnár János miniszterhelyettes a főiskola megnyitó ünnepélyén. „A mai nappal új felsőoktatási intézmény nyitja meg kapuját, a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola. (uo. 1.)

Ha kezünkbe vesszük az 1962 nyarán keletkezett iratokat, amelyek a minisztériumból érkeztek vagy a főiskola szervezése során Nyíregyházán keletkeztek, akkor a pedagógiai főiskola megnevezéssel, sőt pecséttel (még a későbbiekben is) találkozunk. Csak érdekességként idézzük a főiskola igazgatójának augusztus 7-én kelt levelét, amelyben a

¹ Magyar Közlöny 1962/38. 363. (V. 28.)

² A dokumentum másolata a kötet mellékletében olvasható.

postát értesíti az új intézmény megalakulásáról. „Értesítem, hogy a Pedagógiai Főiskola Nyíregyházán 1962. július hó 1-vel megkezdte működését.”³

A Pedagógiai Főiskola kerek és hosszú pecsétje (nyilván technikai okokból) későbbi dokumentumokon is szerepel. Pl. egy szeptember 29-én kelt minisztériumi levél hitelesített másolatán, amelyet október 10-én iktattak az irattár számára.

A megoldás kulcsa egy újabb magas szintű rendeletben rejlik. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának a felsőoktatási intézményekről szóló 1962. évi 22. számú törvényerejű rendeletében⁴ több fontos kérdésben írja elő a felsőoktatási intézmények irányításának, szervezetének, oktató és nevelő munkájának a szabályait. A 12.§ (2) bekezdése elnevezésbeli változásokról intézkedik. Itt szerepel a szövegben az a közbevetett mondat, amely szerint a „a pedagógiai főiskolák mint tanárképző főiskolák [...] működnek tovább.” A kormányrendelet kihirdetésére 1962. szeptember 16-án került sor, de szeptember 1. napjától kezdődő hatállyal. Az 1. sz. melléklet felsorolja a hazai felsőoktatási intézmények nevét, felügyeleti szervét és a képzés időtartamát a nappali tagozaton. A főiskolák között négy tanárképző szerepel, köztük a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza székhellyel és 4 éves tanulmányi idővel. Valamennyit a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá rendelve említi. Ugyanezen a listán a felsőfokú intézetek között szerepel a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet 3 éves képzési idővel.

Ennek a törvényerejű rendeletnek az elnevezése kísérte végig a tanárképző főiskolát a 2000-ben bekövetkezett integrációig, a Nyíregyházi Főiskola név felvételéig. Közben a tanárképző megnevezést akkor is megőrizte, amikor Bessenyei György nevét felvette, és akkor is, amikor a Nyíregyházi Tanítóképző Intézettel fuzionált, illetve amikor az óvóképzés is megjelent a képzési kínálatában. Utólag végiggondolva megfogalmazhatjuk, hogy talán meg is őrizhette volna a pedagógiai, vagy felvehette volna a pedagógusképző jelzőt is a főiskola, ha a valóságos és nem csupán a domináns képzési profilt kívánta volna kifejezni a nevével az oktatáspolitikai akarat.

Az intézmény elnevezésének kérdésében az 1972. október 6-án történt névadás hozott hosszabb távú megoldást, ekkor vette fel a tanárképző főiskola a Bessenyei György nevét. (Évkönyv 1979-82, 16)⁵

HOGYAN ADJÁK ELŐ AZ ÉVKÖNYVEK ÉS A FŐIGAZGATÓI BESZÉDEK AZ ALAPÍTÁS INDOKAIT?

Az alapításról a már említett 1962. évi 11. sz. törvényerejű rendelet⁶ és ennek nyomán a

³ NyFI I-5, 203/1962.

⁴ Magyar Közlöny 1962/70. IX. 16. 573-577.

⁵ A névválasztás előzményeiről, az új identitás kialakításáról külön fejezet szól ebben a kötetben: Bicsák Zsanett és Kissné Rusvai Julianna tanulmánya.

⁶ Magyar Közlöny 1962/38. (V.28.)

Művelődésügyi Minisztérium 138/1962. sz. utasítása⁷ intézkedett. És még ugyanennek az évnek a szeptemberében megtartották az évnyitót.

Mi lehetett az indoka magának az alapításnak, a hely kiválasztásának? És mi indokolta a sietséget?

A feljegyzések és az évkönyvekben megjelent beszédek több tényezőre vezetnek vissza a főiskola alapításának és a helyszín megválasztásának tényét.

A térségi sajátosságokat lehet az első helyen említeni. Hátrányos helyzet, átlagnál erősebb demográfiai mutatók. Iskolázottsági deficit a lakosság körében. Mindez statisztikai adatokkal jól dokumentálható.⁸

Másrészt a felsőoktatási intézményháló térbeli egyenetlenségeit hozhatjuk fel érvként. Az Eger-Szeged vonaltól északkeletre a felső tagozatos tanárképzésnek nem volt speciális intézménye. A debrecenbeni a tudományegyetem adott ugyan kétszakos tanári jogosítványt a középiskolai álláshelyek betöltésén túl az 5-8. osztályokra is, de a valódi profil a középiskolai tanárképzés volt. Mint ismeretes, az Egerbe áttelepített főiskolát Debrecenben alapították, majd rövidesen a tanárokkal együtt átköltöztették az egykori egri líceum épületébe. Ezzel képzési hiányt teremtettek a tiszántúli térségben.

Visszatérő érv a főiskola alapítása ügyében a pedagógushiány mértéke és a térségre nézve fokozottan sürgető kérdése. Ennek vannak területi összefüggései és adatai, érdemes idézni és dokumentálni. Vannak azonban a korabeli oktatáspolitikában is olyan körülmények és megfontolások, amelyekről nem független a nyíregyházi tanárképző főiskola alapítása sem.

A pedagógushiány országosan jelentkező probléma az 1945 utáni Magyarországon, de a szovjet zóna tágabb térségeiben is. Magyarországon az 50-es évek végén, a 60-as évek elején az iskoláskorú népességben növekvés mutatkozott. „Az 1959/60-as tanévhez képest az általános iskolai tanulók száma 1.314.000 főről 1.408.000 főre növekedett. Ebben szerepet játszott a tanköteles kor 16 évre emelése.” (Kardos 2007, 99)

A nyolcosztályos általános iskola szaktanári igényeit a pedagógusképzés nem tudta utolérni, különösen úgy, hogy jelentős volt a pályaelhagyás. Kardos József, aki hosszú időn át töltött be felelős pozíciót a minisztériumban, az 1960-as évekre vonatkozóan írja 2007-ben megjelent kötetében: „Mintegy 90 ezer felső tagozatos tanuló nem részesült szakrendszerű oktatásban. Az alacsony bérezés miatt sok pedagógus, főleg férfiak – évente kb. 1000 fő – elhagyta a pályát.” (Kardos 2007, 100.)

Az erőltetett átképzések az alsó tagozatból vontak el számos tanítói végzettségű szakembert a szaktanári kar növelése érdekében. Erről a Húsz év c. összegző írásban (Évkönyv 1979-1982, 5-22) a főiskola vezetői is említést tesznek.⁹

A felsőoktatási felvételi rendszer szabályozása is összefüggésbe hozható egy újabb, vidéki főiskola alapításával, mai szóval hátrányos helyzetű térségbe való telepítésével.

⁷ Magyar Közlöny 12.

⁸ Erről részletesebben lásd Pornói Imre tanulmányát ebben a kötetben.

⁹ Cservenyák László főig. és Margócsy József ny. főig. közös írása a főiskola első húsz évéről. Évkönyv 1979-1982, 5-22.

A származási kategóriák lazulása, majd „eltörlése” következtében a fizikai dolgozók („F”) aránya erősen visszaesett a felsőoktatásban. „Nem lehetett biztosítani a megadott 50%-os arányt.” (Kardos 2007, 104) 1959-ben pl. 180 férőhely azért maradt betöltetlenül, mert nem volt elegendő jól felkészült F-es jelentkező. (uo.)

„1963 őszén a felvettek közül 43,8% volt fizikai dolgozó szülők gyermeke.” (uo.) A hatvanas évek második felében tovább csökkent ez az arány, jóllehet az elvárt normát lejjebb szállították az oktatási és káderpolitikai határozatok. Az ország észak-keleti megyéiből a beiskolázási statisztikákat javító jelentkezéseket lehetett remélni. A főiskola hosszú időn át meg is felelt a várakozásoknak. Valóban magas arányban kerültek be fizikai dolgozók gyermekei a főiskolára.

Sallai József (2012) tanulmánya ezekben a kérdésekben úgy foglal állást, hogy sok a bizonytalanság az alapítás kezdeményezőinek személye körül, csakúgy, mint a megvalósítás anyagi feltételeinek előteremtését illetően. „Az viszont biztos, hogy a döntés központi, állami-politikai kezdeményezésre és nem is hosszú érlelődés eredményeként született meg. E viszonylagos gyorsaság, valamint a régi, jó feltételekkel rendelkező főiskolákon (Eger, Pécs, Szeged) való olcsóbb bővítés mellőzése azt igazolja, hogy a döntéshozókban az északkelet-magyarországi, különösen pedig a szabolcs-szatmári térség kulturális emelését is felölelő szándék munkált a kultúra arányosabb megoszlását, a társadalmi mobilitás csatornáinak a kiszélesítését, a nők továbbtanulását, a felsőoktatás Budapest-centrikusságának mérséklését, a közelléttel a tanulási költségek csökkentését stb. szolgáló intézményi küldetés igényével.” (Sallai 2012, 3)

Kardos József (2011, 35) egészen konkrétan fogalmaz a helyi érdekek érvényesítésének kulcsszereplőiről: „1962-ben az MSZMP PB Szabolcs megyei titkára *Benkei András* volt, aki 1963-tól 1980-ig belügyminiszterként szerepelt. *Biszkü Béla* is szabolcsi származású volt, aki akkoriban *Kádár János* után a második ember volt. A helyi pártvezetők másutt is védtek főiskoláikat...”

Feltételezhetünk ezeken túli motivációt is az alapítást illetően. Az akkoriban rövid ideig még növekedést mutató népesség, és ezen belül az általános iskolát elvégzők, illetve az érettségit tett fiatalok létszámnövekedése következtében feszültségekre lehetett számítani mind a felvételi igények, mind pedig az érettségizett pályakezdő fiatalok elhelyezkedése körében. A hatvanas években ez világjelenségnek számított. Nem véletlen, hogy a polgári demokráciákban már évekkel korábban egyetemek építésébe fogtak, gyorsan növekedett a főiskolai, egyetemi hallgatóság létszáma. Az új intézmények tömegesen fogadták be az érettségizett fiatalokat. Parkoltatásnak nevezik ezt a jelenséget, illetve ifjúság- és foglalkoztatáspolitikai taktikát. A szocialista országok is éltek ezzel a megoldással. Ennek egyik taktikai eleme lehetett a főiskola alapítása.

MIT MUTATNAK MEG AZ ÉVKÖNYVEK, VISSZAEMLEKEZÉSEK AZ ELŐKÉSZÍTÉS ÉS AZ INDULÁS FOLYAMATÁRÓL?

Kovács József (1978) önéletrajzi kötetében érdekes részleteket tudhatunk meg a főiskola indításának előkészítéséről, pontosabban a leendő igazgatói szerep elvállalásáról.

„Lugossy Jenő, a pártközpont akkori közoktatási osztályvezetője jelentette be az örvendetes hírt, felmutatva a Kelet-Magyarország egy példányát is, amely a fontos eseményt egyik júniusi számában közölte.” (Kovács 1978, 133) Vagyis az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletének megjelenése után kb. egy hónappal szerzett tudomást a főiskola létesítésének tervéről. „Én akkor éppen ’szabad’ voltam” – írja Kovács József. Majd közölte az éppen megszűnőben lévő Fővárosi Pedagógiai Szeminárium vezetőjével, hogy „engem ez a nyíregyházi közlemény érdekel.” (uo.)

Az önéletrajz szerint gyors lakáscsere és a miniszternél tett látogatás után augusztus 10-én elfoglalta az állását. (uo. 134) Közben még Kovács József és felesége látogatást tett a számukra addig ismeretlen városban, ahol a helyi párt és tanácsi vezetés vendégeként kalauzolták a házaspárt.

Az igazgatói állás betöltése előtt azonban már folytak az előkészületek. Több olyan dokumentum található a főiskola irattárában, amelyek Kovács József igazgató aláírásával, vagy neki címezve érkeztek a Művelődésügyi Minisztériumból. Pl. július 11-én intézkednek Porzsolt István igazgatóhelyettesi pótlékáról¹⁰ és hasonlók.

Ekkor futnak le az első oktatói álláspályázatok. Molnár János miniszterhelyettes levélben értesíti Kovács Józsefet, a pedagógiai főiskola igazgatóját, hogy 1962. július 16-i hatállyal elrendeli a Marxizmus–leninizmus, a Pedagógia, a Magyar irodalmi, a Magyar nyelvészeti, az Állattani, a Növényteni és a Matematikai tanszék szervezését.¹¹ Július 31-én a miniszterhelyettes hivatalából megérkezett három docensi kinevezés, közülük ketten tanszékvezetői megbízást is kaptak.¹²

A főiskola irattárában fellelt Ütemterv az 1962/63-as tanévi felvételek előkészítésével kapcsolatos teendőkre c. dokumentum egy-egy oldalon sorolja fel a tanulmányi osztály vezetőjének, a személyügyi főelőadónak és a gazdasági igazgatónak a teendőit az 1962. július-szeptemberi időszakra.

A rendelkezésre álló két és fél hónapban kellett megoldani az intézménynek otthont adó ingatlan átalakítását, tulajdonjogi átírását, a gyakorlóiskola céljaira átvett XII. általános iskola leltári és személyzeti munkálatait. Új berendezési tárgyakat kellett rendelni és leltározni. Ezek mellett le kellett bonyolítani a hallgatók felvételi vizsgáztatását, ehhez vizsgabizottságokat szervezni és meghozni a felvételi és fellebbezési döntéseket.

A gyakorlóiskola szeptember 15-ig szóló munkatervében a tanévkezdés szokásos teendői mellett csak egy utalás olvasható arról, ami a gyakorlati képzésre való felkészülés érdekében történik. Az igazgató augusztus 27-ére tette az alakuló értekezletet, amikor

¹⁰ NyFI: 22/1962. sz. alatt regisztrált levél

¹¹ NyFI 84/1962. sz.

¹² NyFI 106/1962. sz.

„a nevelőtestület végleges névszerinti megállapítása után elkészítem az osztály és tantárgyfelosztást.” Az irattári anyagokból tudjuk, hogy számos pályázat futott be a nyáron a főiskola vezetéséhez a gyakorlóiskolai tanári állásokra. A pályázóknak az önéletrajzon kívül többféle igazolást is be kellett nyújtani. A döntés a főiskolán született.

Mindez meglehetősen feszített előkészületi munkát igényelt a nem nagy létszámú személyzettől ahhoz, hogy a szeptember 10-i főiskolai tanévnyitóra sor kerülhessen. A kampányszerű, feszített munkatempó nem volt szokatlan ezekben az években, sem az iskolákban, sem az oktatásirányításban. Kovács József kötetében a minisztériumban töltött évei kapcsán említi, hogy este 10 előtt nem illett hazamenni. (Kovács 1978, 92)

A tanulmányi osztály feladatlistájának elején találunk egy bejegyzést, amely szerint július 9-12-én tapasztalatcsere lesz Pécsen a Pedagógiai Főiskolán. Ez az utazás és tanácskozás a tanárok felkészítését szolgálta. A pécsi tapasztalatcsereéről Porzsolt István feljegyzésben számolt be.

Az előkészületeknek Sallai József kéziratosa tanulmánya egy másik dimenzióját tárja elénk azzal, hogy áttanulmányozta Szabolcs-Szatmár megye vezető párt és tanácsi testületeinek idevonatkozó anyagait. „...a megye irányító testületei, vezetői nyitottak voltak a főiskola fogadására és ahhoz a megfelelő épületek, építési területek, gyakorlóiskola, tanári lakások rendelkezésre bocsátására. Következethetünk továbbá a háttérben folytatott bizalmas egyeztetésekre. Ez utóbbira jellemző, hogy az 1961. október 13-án elfogadott 1962. évi megyei tervjavaslatban még nem tettek említést a főiskoláról, pedig a megvalósítás szakmai koordinátoraként a megyei művelődésügyi osztály vezetője, Horváth Miklós már 1962. január 11-i keltezéssel fölterjesztette Ilku Pál művelődésügyi miniszterhez a nyíregyházi főiskolán 'tanári állásra javaslatba hozott tanárok névjegyzékét, valamint a létesítésével kapcsolatban javasolt épületek alaprajzait', február 9-én pedig a Sóstói út 2/A számú, a belügyminisztérium (rendőrség) kezelésében lévő épület csereingatlan ellenében való átvételéről (főiskolai kollégium részére) is megállapodtak.” (Sallai 2012, 3-4)

MILYEN SZEMÉLYI, TÁRGYI ÉS HALLGATÓI FELSZERELTSÉGGEL INDULT A TANÁRKÉPZÉS?

Alapító tantestület. 1962-ben összesen 17 oktatóval kezdte a tanévet a főiskola, akik közül hárman az intézmény vezetését is végezték. (Évkönyv 1979-1982: 7)

A Húsz év c. visszatekintő írás (Évkönyv 1979-1982, 19) szerzői (Cservenyák László és Margócsy József) felsorolják azoknak a nevét, akik a kezdettől fogva folyamatosan vagy újra a főiskola dolgozói voltak. Itt csak az oktatók nevét említjük: Kovács József (főigazgató), Porzsolt István, Kálmán György (helyettesek), Almásy György, Almásy Károly, Bachát László, Bereznai Gyula, Buda Sándorné, Cservenyák László, Durucz István, Kicska Antalné Butenkov Melánia, Margócsy József, Pál György, Pál Miklós, Sallai Ernő, Szász Gábor, Török László.

Mivel a főiskola fennállásának 50. évfordulója kapcsán a fentitől eltérő névsor, illetve nevek is említésre kerültek, közöljük a főiskola irattárában 715/1962. sz. alatt található jegyzéket, amely az 1963-as létszámfejlesztési tervezet melléklete, és amely az 1962. november 15. szerinti állapotot rögzíti. Az oktatókat besorolásuk szerint tünteti fel. Főiskolai tanár: Kovács József, dr. Szaász Gábor, dr. Török László; főiskolai docens: Porzsolt István, Almássy Károly, dr. Kálmán György, Margócsy József, Bachát László, Bereznai Gyula; főiskolai adjunktus 1: Pál Miklós, dr. Almásy György, Lengyel Ádám; főiskolai adjunktus 2: dr. Durucz István, Cservenyák László; főiskolai tanársegéd 1: Buda Sándorné, Pál György; nyelvtanár: Butenkov Melánia. A felsorolás nevek említése nélkül jelzi, hogy a gyakorlóiskolában tanár főiskolai végzettséggel: 13 fő; szaktanító 3 fő; tanító 14 fő dolgozik. Az igazgatási dolgozók száma különböző munkakörökben: 39 fő.

Tanszékek az alapítást követő években

A negyedik tanév végére, ahogy Kovács József fogalmazott: „...8 többszemélyes és 5 egyszemélyes tanszékünk van. A kötelező testnevelést egy testnevelő tanár, a nem orosz szakosok kötelező orosz nyelvi oktatását egy nyelvi lektor látja el.” (Évkönyv 1962-1966, 23) Ezzel együtt az induló 17 főről 40-re emelkedett az oktatók létszáma. Ismét a főiskola igazgatóját idézve: „...oktatóink az ország különböző részéből, nagyrészt középiskolából nyertek kinevezést főiskolánkra.” (uo. 22) Kovács József ugyanott fontosnak tartja kiemelni, hogy „A tanári testület ideológiai, politikai, pedagógiai egységének alakításában jól tevékenykedett a Marxizmus-leninizmus, valamint a Neveléstudományi Tanszék.” (uo. 22)

Az elhelyezés változása. A Vasvári Pál u. 16. szám alatti középiskolai épületben indult el a képzés, a diákok szállása a Sóstói út 2. szám alatt kapott helyet mindaddig, amíg az új telephelyen (Sóstói út 31.) fel nem épültek a tanulmányi és diákotthoni épületek.

1965-re új telephely terve készült el: 21 holdnyi korábban újraterlepitett erdő helyén 1200 diákra méretezve, 900 kollégiumi férőhellyel. Az alapkölvetétel 1965 szeptemberében történt meg. Az első évtized végére megépülnek a kollégiumok és az oktatási épületek, sportlétesítmények az új telephelyen.

A főiskola irattára őrzi annak a dokumentumnak a másolatát, amelyet az alapkő letételkor helyeztek el [a mai B épület helyén?]. Az In memoriam c. oklevél 1965. szeptember 10-ére dátumozott. Az oklevél gépelt változatát Porzsolt István szignálta, és minden bizonnyal ő is fogalmazta. Az oklevél felsorolja a főiskola 1962-es alapítását előíró rendeleteket. Idézi a művelődésügyi miniszternek azt az ugyancsak 1962-ben kiadott beruházási utasítását,¹³ amellyel az ideiglenesen elhelyezett főiskolának megfelelően korszerű hajlékot kíván biztosítani. Az okmány megemlékezik a tervező és a kiválasztott építő

¹³ 104.562/1962. X. VM MM utasítás

vállalatról, illetve a Nyírségi Állami Erdőgazdaságról, amely az építési területet a főiskola rendelkezésére bocsátotta.

A kor jellegzetes közéleti stílusában megfogalmazva szól a főiskola küldetéséről, a kulturális forradalom egyik legnagyobb vívmányának nevezve „a magas szintű és a nép minden fiának széleskörű egységes alpműveltséget biztosító” általános iskolát. A főiskola feladatául jelöli ki, hogy: „Képezzen olyan általános iskolai tanárokat, akik népünk gyermekeit (a) szocialista Magyarország hűségese állampolgáraivá, szorgalmas, tehetséges építőivé, becsületes, igazi emberekké képesek nevelni.”¹⁴

Ismerjük az oklevél aláíróit, akik között az alapkövet elhelyező Orosz Ferenc MSzMP megyei első titkártól kezdve az MM, a Tervhivatal és a közreműködő vállalatok képviselői is jelen vannak, továbbá a tervező Kiss István. A főiskola részéről Kovács József, Kálmán György, Porzolt István és Bakonyi Géza gazdasági igazgató szerepel az aláírók között. A tanévnnyitó részeként megrendezett ünnepi alkalmon jelen volt Váci Mihály, aki országgyűlési képviselőként szerepel az aláírók között, és akinek a neve a főiskola névadói között is szóba jött a későbbiekben.

A diákok összetételét vizsgálva adódik a kérdés: Honnan vonzott, merített tanítványokat a főiskola? Hogyan változott a rekrutációs bázis? A kérdés arra irányul, hogy valójában honnan és milyen társadalmi csoportok küldték a főiskolára a gyermekeiket. Kik választották továbbtanulási célból a főiskolát?¹⁵

A rekrutációs bázist tehát lehet földrajzi értelemben vizsgálni, lehet a nemek aránya szerint, és lehet abból a szempontból is, hogy milyen társadalmi rétegek részesítették előnyben az itt folyó pedagógusképzést.

Földrajzi értelemben a főiskola kezdettől fogva igazolta a várakozásokat. Alapvetően három szomszédos megyéből jelentkeztek diákok a főiskolára. Tartósan a legnagyobb arányban Szabolcs-Szatmár megyéből (több mint a fele), másodsorban Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkeztek a hallgatók, de mindvégig jelentős hányadot adtak a Hajdú-Bihar megyei illetőségű hallgatók is. Az első tanévek adatai azt mutatják, hogy a felvettek több mint fele szabolcsi volt. Ez a részesedés tartósan mutatkozott, inkább csak a nyolcvanas évektől mérséklődött a hazai pálya előnye. Az 1985/86-os tanévben az összesen 2000 hallgatóból 800 volt szabolcsi, mintegy 600 borsodi, 400 hajdúsági és a többiek egyéb megyékből származtak.

Az Évkönyv 1974-1976-os kötetében egy rövid közlemény jelent meg Esztergomi Zoltán (1976) tollából. Az ő számításai szerint az 1972/73-ban beiratkozottak 90%-a az ország három keleti megyéjéből került ki. Ennek több mint 55%-a Szabolcsból, 25%-a Borsodból, 20%-a Hajdúból érkezett. Az itt jelzett arány lényegében azonos a kezdő évek arányaival.

A *hallgató nők aránya* a főiskolára felvettek között mindvégig magas volt, 80% körüli, ami később a karok létrehozásával differenciáltabb képet mutatott, csak a bölcsészek

¹⁴ A dokumentum fénymásolatát a kötet mellékletében közöljük

¹⁵ A diákok létszámának és összetételének adatairól részletesebben lásd Holik Ildikó tanulmányát ebben a kötetben.

között maradt ez az arány. A természettudományi szakok hallgatói esetében a női hallgatók részesedése 45-60% körül váltakozott. A részletes adatokat, táblázatokat Holik Ildikó tanulmánya ismerteti.

A rekrutációs bázis *társadalmi mutatóiról* a pedagógusképzésben évszázados trend rajzolódott már ki. A tanári szakma hagyományosan a középosztályt, a pedagógusképzés összességében pedig az alsó középosztályt szolgáltatta meg. Az egyike azoknak a szakmáknak, amelyek jelentős intergenerációs mobilitást ígérnek, ugyanakkor alacsony presztízsű értelmiségi foglalkozást, hivatást jelentenek. Ezen az úton sok elsőgenerációs értelmiségi kapott pedagógus diplomát a főiskolákon.

Ezt a trendet a hatvanas-hetvenes évek társadalompolitikája is segítette, erősítette. A fizikai dolgozók gyermekei, megfelelő pontszám birtokában, előnyt élveztek a felvételnél. Az intézményeknek megfelelő kvótát kellett elérniük az ún. F-es diákok arányát illetően. A statisztikák tanúsága szerint a nyíregyházi főiskolának nem okozott gondot az 50-60%-os arányt kimutatni. Vagyis a hallgatók fele, sőt többsége a korabeli normáknak megfelelően a kétkezi munkából élő családokból érkezett. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a kritériumrendszer ugyanebben az időszakban sokat változott. Egyre bővült a F-es besorolás fogalmi köre. Fokozatosan jövedelmi kategóriává alakult át.

Egy 1985-ből származó kategorizálás szerint a pedagógusnak készülő hallgatók 79,8%-a tartozott az alsó jövedelmi csoportba, és 10,4% a felsőbe, ami akkor 4000,- forintnál magasabb egy főre eső havi jövedelmet jelentett.

A rekrutációs bázis egy további stabil összetevőjét jelentették a másoddiplomás képzésre jelentkezők, akik levelező hallgatóként pótolták, egészítették ki vagy emelték meg a végzettségüket. Arányuk a tanárképzésben mindvégig jelentős volt, gyakran meghaladta a nappali hallgatók létszámát. A bolognai rendszerű mesterképzés egyik évben (2009) elérte a 75%-os részesedést a tanárképzésben.

A NEVELÉSTUDOMÁNYI TANSZÉK ELSŐ ÉVEI, AZ ALAPÍTÓK

Az induláskor csak a három tanárszakhoz szükséges és az általános tárgyak ellátására szervezett tanszék, összesen hét alapítására került sor. Az utóbbiak között volt a neveléstudományi Porzsolt István vezetésével. A tanszékvezető egyben a főiskola igazgatójának egyik helyetteseként is dolgozott. [Porzsolt István szakmai életrajzét, pályáivét a későbbiekben mutatjuk be.]

A tanszék oktatói az 1962-1966. közötti időszakban: dr. Kálmán György docens (1964.09.01-ig), dr. Almásy György adjunktus, Birtalan István adjunktus (1963.02.01-től), B. Papp János adjunktus (1963.08.01-től), Hetei András adjunktus (1963.07.15-től), Kormány Gyula tanársegéd (1963.09.16-tól).

A főiskolai irattár dokumentumai között őrzött A tanszék kialakulása c. géppel írt, dátum és aláírás nélküli irat 8 oldalon foglalja össze a neveléstudományi tanszék kiala-

kulásának, feladatainak, a létszám fejlesztésének és a munkatársak továbbképzésének első éveit. A szövegből megállapítható, hogy a dokumentum 1965/66. tanév során keletkezhetett, készítője a tanszékvezető, Porzsolt István lehetett.

A tanszék kialakulásáról a következő információkat tartalmazza. A tanszéket 1962. augusztus 1-jei hatállyal szervezték meg a Művelődésügyi Minisztérium utasítására. Tanszékvezetővé Porzsolt Istvánt nevezték ki főiskolai docensi beosztásban, aki előtte a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet igazgatóhelyettese volt.

Vele együtt nevezték ki dr. Kálmán Györgyöt (1916-1991) főiskolai docensi besorolással, aki korábban a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Munkaoktatási Tanszékének vezetője volt. Kálmán György 1964 augusztusában újabb feladatot kapott, tanszékvezetőnek nevezték ki az időközben a főiskolán megszervezett Műszaki ismeretek és gyakorlatok tanszékre. Az 1962. július 8-án keltezett pályázatában dr. Kálmán György néhány szóban ismerteti a korábbi munkásságát. 1936 óta tanított iskolában, igazgatási, majd hivatali beosztásban dolgozott. Felsorolja a szakirodalmi és előadói munkásságának eredményeit. Egy 1937-ben írt pedagógiai pályamunka után, amire VKM dicséretet kapott, 1950-től jelentek meg didaktikai, módszertani tárgyú írásai. Négy önálló, másokkal együtt írt kiadványt említ, illetve közel 20 tanulmányt. Kisebb publicisztikai munkák száma több mint harminc. Egyéb forrásokból ismert, hogy pályáját tanítóként kezdte, tanfelügyelő, majd 1948 után megyei tanterületi főigazgató, később minisztériumi főosztályvezető lett. Az említett Fővárosi Pedagógiai Szemináriumról pályázott a nyíregyházi főiskolára. 1968-tól ismét a minisztériumban dolgozott és töltött be fontos pozíciókat. (Pedagógiai Lexikon 1997, II/161).

Főiskolai adjunktusi besorolással nevezték ki dr. Almásy Györgyöt (1915-), aki ugyancsak a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Munkaoktatási Tanszékéről érkezett. Nem számított különleges esetnek, hogy az intézményhez a minisztérium közvetlen úton irányított át munkaerőket a saját állományából vagy háttérintézményeinek valamelyikéből. Kálmán György és Almásy György főiskolára kerülése mégis valamivel több, figyelemre méltóbb, mint egy egyszerű áthelyezés. Mindketten abból a fővárosi intézményből érkeztek, amelynek az előző években (1957-1962) Kovács József volt a vezetője, és amelyiket a nyíregyházi főiskola alapításával szinte egyidejűleg szüntetett meg egy kormányhatározat azzal, hogy felsőoktatási feladatokat csak felsőoktatási intézmények láthatnak el. (Kovács J 1978, 131) A levéltár őriz egy támogató hangvételű levelet, amelyet Kovács József Porzsolt István igazgatóhelyettesnek írt 1962 július 24-én¹⁶ és amelyhez Almásy pályázatát mellékelte az igazgató. Egyben jelezte, hogy a felsőbb egyeztetés megtörtént az adjunktusi kinevezés tárgyában.

A következő kinevezésekre, vagyis a tanszék oktatói állományának bővítésére 1963-ban került sor.

1963. február 15-től lett a tanszék adjunktusa Birtalan István (1913-1994), aki a Debreceni Tanítóképző Intézet gyakorló iskolájából került a főiskolára. A tanítóképzőt Baján végezte. Tanítóként dolgozott Baranyában, majd visszacsatolt erdélyi iskolákban.

¹⁶ MNL SzSzBML XIV/41.12 d.3.

A hadifogságból visszatérve Hajdúböszörménybe került, ahol iskolaigazgató, majd a rövid ideig működő hajdúböszörményi Állami Tanítóképző Intézet gyakorlóiskolájában vezető-tanító lett. 1956 júliusában helyezték át a debreceni tanítóképző gyakorlóiskolájába.

Hetei András (1920-) adjunktusi kinevezésére 1963. július 15-én került sor. Pedagógus pályáját tanítóként kezdte 1941-ben. Kis települések református, majd állami elemi iskoláiban tanított és végzett sokrétű népnevelő tevékenységet. 1958-ban került Debrecenbe, ahol általános iskolában tanított és látott el tanfelügyelői feladatokat. Tanárképző főiskolai diplomát szerzett, majd pedagógia szakon tanult a Kossuth Egyetemen. Amikor a nyíregyházi főiskolára beadta a pályázatát, tanulmányi felügyelő volt a Hajdú-Bihar Megyei Tanács VB Művelődési Osztályán.

B. Papp János (1921-2002) 1963. augusztus 1-jétől került a tanszékre adjunktusi beosztásban a Nyíregyházi Tanítóképző Intézetből, ahol vezető tanárként dolgozott. A polgári iskolát Hajdúdorogon, a tanítóképzőt Nyíregyházán végezte. Tanítói pályáját Kárpátalján kezdte 1941-ben. Egy év tanítás után Szegedre jelentkezett a polgári iskolai tanárképzőbe, ahol munka mellett kezdte el a tanulmányait. Polgári iskolai tanári diplomáját a katonai szolgálat és nyugati hadifogság után nyerte el 1946-ban. Tanulmányait az Apponyi-Kollégiumban folytatta, 1948-ban szerzett tanítóképzői tanári oklevelet filozófia-pedagógia tárgyakból. Dolgozott a hajdúdorogi tanítóképzőben, majd a kisvárdai pedagógiai gimnáziumban, ahonnan Nyíregyházára helyezték át a tanítóképzőbe, innen pályázott a tanárképző főiskolára. Éveken át volt a Pedagógus Szakszervezet nyíregyházi titkára. (B Papp 1999)

Végül november 17-i hatállyal került tanársegédi beosztásban a tanszékre Kormány Gyula (1932-), aki Nagyhalászon az általános iskolában nevelőtanár és úttörő csapatvezető volt. Az önéletrajza szerint Kormány Gyula a nyíregyházi tanítóképzőben érettségizett. Az egri pedagógiai főiskolán biológia-földrajz szakot végzett. A szegedi egyetemen földrajzból kiegészítő diplomát kapott. Ezt követően Budapesten és Debrecenben járt pedagógia szakra. 1965 júniusában fejezte be a tanulmányait.

1962 decemberében pályázott a nyíregyházi főiskola tanársegédi állására, amelyet akkor nem sikerült elnyernie. Erről a személyzeti főelőadó 785/1963 febr. 12-én kelt levele tanúskodik. Az 1965-ben készült önéletrajzában a sikertelen pályázatról nem ír, csak arról, hogy 1963. november közepétől a főiskola alkalmazásában áll.

Ezt a tanársegédi állást a főiskola Az ifjúsági mozgalom nevelő munkája c. tantárgy és a hozzá kapcsolódó gyakorlati jellegű foglalkozások irányítása, ellátása érdekében írta ki 1962. november 1-jén. Kormány Gyula általános iskolai tanítási gyakorlata és mozgalmi munkája alapján nyerhette el az állást. Kormány Gyula neve 1972-ig szerepel a tanszéki oktatók listáján.

Birtalan István, Hetei András és Kormány Gyula egyaránt a debreceni KLTE pedagógiai-lélektani szakán, levelező hallgatóként szerzett kiegészítő egyetemi diplomát. B. Papp János a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemet végezte el.

A pályázathoz csatolt önéletrajzok nagy hangsúlyt helyeztek a népi, elnyomott társa-

dalmi helyzetből való származás és kiemelkedés ábrázolására és a nehéz anyagi körülmények között folytatott tanulmányok említésére. Tipikusnak számít a polgári iskolára épülő középfokú tanítói végzettség, amelyet később levelező úton megszerzett általános iskolai tanári képesítés és/vagy egyetemi szak elvégzése, ill. mozgalmi iskolázás tett teljessé. A pályázatok másik jellemző szakmai teljesítményeként a különböző – mai szavakkal hátrányos helyzetű – térségekben és iskolákban töltött idő, szerzett pedagógiai tapasztalat kap erős hangsúlyt. A tapasztaltság azonban az iskolai gyakorlatra értendő, nem pedig a felsőoktatásban való jártasságra. A felsőoktatásban ma szinte döntőnek számító szakmai, tudományos munkásság eredményei csak kivételes esetekben (Kálmán György, Almásy György) jelenik meg az önéletírásokban.

A Neveléstudományi Tanszék így kialakult első tanári testülete tapasztalt pedagógusokból szerveződött. A tanszékvezető Porzsolt István volt a legidősebb, 52 éves. Birtalan, Almásy és Kálmán a negyvenes éveik második felében, Hetei és B. Papp a negyvenes éveik elején jártak. A legfiatalabb a 30 éves Kormány Gyula volt.

A korábban már hivatkozott 22/1962. sz. törvényerejű rendelet¹⁷, valamint a 32/1962. sz. kormányrendelet¹⁸ részletesen felsorolta a felsőoktatási intézmények elnevezésére, működésére és az intézményi és oktatási egységek vezetőire vonatkozó kinevezési rendet. A törvényerejű rendelet így a főiskola élére igazgatót (4.§.1.) rendel, akit a Minisztertanács nevez ki, a tanszékvezetőt (7.§) és a főiskolai tanárt, docenseket (9.§.1) a miniszter nevezi ki. A kormányrendelet egyértelművé teszi, hogy szinte valamennyi személyi és tartalmi (szakok, tantervek) kérdésben a felügyeletet gyakorló tárcának van jóváhagyási, intézkedési joga.

A Neveléstudományi Tanszék létesítése és az oktatók kinevezése tehát a Művelődésügyi Minisztérium kezdeményezésére és jóváhagyása mellett történt meg.

A KOMBINÁLT KÉPZÉS LÉNYEGE, ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK (1962-1969)

A főiskola olyan oktatáspolitikai korszakban kezdte a működését, amikor erőteljesen központosított elvek és tantervi normák írták elő a képzés struktúráját és tartalmát.

Nem véletlenül fogalmazott úgy Kovács József főigazgató (Évkönyv 1962-66, 13) az első évekre nézve, hogy „a kombinált képzés tantervét főiskolánk 'készen' kapta, mi próbáltuk ki a gyakorlatban.” (A 29.957/1962. VI. sz. tanterv szerint.)

A kombinált képzés a négyéves és kétszakos tanárképzést 2+2 évre választotta szét. Az első szakaszban a hallgatók az egyik szakjuk teljes anyagát feldolgozták, majd részállamvizsgát tettek, beleértve a pedagógiai tárgyakat. Ezzel jogot nyertek az adott szak szerinti elhelyezkedésre. A második szakaszt, ill. szakot levelező formában, munka mellett végezték. Végül államvizsgát tettek és kétszakos tanári diplomát kaptak.

¹⁷ Magyar Közlöny 1962/38. (V.28.)

¹⁸ Magyar Közlöny 1962/12.

A tanárihiány enyhítése és az elhelyezkedés gyorsítása terén ez a modell hordozott előnyöket. A sűrítés azonban nagy terhet rótt mind a diákokra, mind a tanári karra, akik a tanárképzés terén többségükben kezdők voltak. A modellt szükség is motiválta. A főiskola a korábban említett tantervet kezdetben 3 szakon tudta elindítani (magyar, matematika, biológia), a másik szakot a kezdeti években más intézményben, pl. a debreceni egyetemen szervezett konzultációkon és gyakorlatokon tanulhatták a hallgatók. Ahogyan a főiskola maga is fel tudta állítani a további szakok tanszékeit, meg tudta teremteni a strukturális, szervezeti és dologi feltételeket, akkor ez a képzési forma elvesztette a jogosultságát. Ebbe persze belejátszottak a gyorsan váltakozó felsőoktatási reformok, tantervi módosítások is. Az 1965/66-os tanévben vettek fel utoljára hallgatót a kombinált képzésbe.

A Művelődésügyi Minisztérium Felsőoktatási Főosztálya által összeállított átmeneti tanterv ismeretében, amit a Nyíregyházi Pedagógiai Főiskolának címzett dokumentum formájában őriz a főiskola irattára, képet alkothatunk arról, hogy a kombinált képzés első négy (nappali) félévében milyen tárgyakat tanultak a tanárjelölt hallgatók.

Az ideológiai tárgyak közül a filozófia és a politikai gazdaságtan szerepelt a tantervben 2-2 féléven át, összesen 210 órában.

A mindhárom szakon egységes tárgyakat lélektani, pedagógia blokkba vonták össze, mellettük logikát, neveléstörténetet, iskolaszervezettant, továbbá az ifjúsági szervezet nevelőmunkája, ill. népművelés tárgyakat teljesítettek a jelöltek. Az elméleti előadások többségéhez gyakorlati óra is tartozott. Összesen 315 órát tett ki a tárgyaknak a négy félévre elosztott időigénye. A lélektani (általános, fejlődés- és neveléslélektan) és a logika tárgyakból szigorlatot tettek az első, ill. a második félév végén. A hallgatók a tanári szakjukhoz tartozóan biológiából pl. 13 szaktárgyat hallgattak, összesen 1095 órában. Ezen túl szerepel a tantervben egy 60 órás szakmódszertani tárgy, a biológia szakon az „Élővilág” c. tantárgy tanításának módszertana. Végül a harmadik és a negyedik félévben összesen 150 órás gyakorlati képzés következett, aminek a keretében teljesítették a tanítási gyakorlatot.

Az orosz és a testnevelés órákkal együtt 1950 órában képezték ki a főiskolán az egyik szakból és a tanári mesterség tárgyaiból a hallgatókat. Az államvizsgán pedagógiai (bevezetés, nevelélmélet és didaktika) és a biológiai tárgyakból adtak számot a tudásukról.

A dokumentumokból az olvasható ki, hogy ez a képzési forma nem bizonyult elég sikeresnek a nagy létszámban felvett képesítés nélküli pedagógusok esetében, akik levelezőként külső konzultációs központokban kaptak gyorsított felkészítést.

A főiskola irattárában¹⁹ I-8/1962. sz. alatt található a főiskola 1962/63. tanévre szóló munkatervének anyaga. A 11 számozott oldalból álló gépelt irat pontokba foglalva és határidők, felelősök megjelölésével fogalmaz meg javaslatokat a főiskola tanévi és azon részben túlmutató feladatokra. Öt, római számmal jelölt bekezdésben tárgyalja a tanév

¹⁹ A főiskola 1962/63. tanévre szóló munkatervének anyaga, NyFI: I-8/1962. sz.

konkrét feladatait: I. A felsőfokú oktatás reformjával kapcsolatos feladatok. II. A világnézeti nevelőmunka és oktatás főbb feladatai. III. A tudományos munka megszervezése. IV. A vezetés és kádermunka területén végzendő feladatok. V. A személyi és tárgyi feltételek szervezése.

Az éppen aktuális felsőoktatási reform az új főiskola számára a szakmai bizottságok munkájába történő bekapcsolódást és a „felzárkózást” jelentette mindenekelőtt. A munkaterv ugyanakkor a kombinált képzés területén is megjelölt tennivalókat. Idézzük: „Sajátos helyzetünk indokolja, hogy kidolgozzuk az ún. kombinált képzés rendszerét, a részletes tartalmi és szervezeti követelményeket. A végrehajtás tapasztalatait majd a jövőben oly módon is kell elemezni, hogy egyes következtetések a főiskolán folyó tanárképzés általános rendszerére is levonhatók legyenek.”²⁰

A tervezet ezen pontja arra utal, hogy mégsem egészen kész program, „készen kapott” részletes tanterv szerint indult el a kombinált képzés. De arra is utal, hogy ezt az oktatási formát kezdettől átmenetinek tekintette a főiskola vezetése. Az I/5. pontban még egy fontos törekvés fogalmazódik meg. „A főiskolánk körzetében működő, s jelenleg az egri főiskolához tartozó magyar, biológia, matematika szakos levelező hallgatók irányítását fokozatosan át kell vennünk.” (uo.)

A tervezet készítői azt is jól látták, hogy a frissen szerveződött tantestületnek szüksége van „a főiskolai oktatás módszereinek, a gyakorlati képzés rendszerének és módszereinek helyes kialakítására”, amiben a testvérintézmények tapasztalataira támaszkodhatnak.

A főiskola fennállásának első félévében keletkezett A tanulmányi félév tartalma és lezárása c. előterjesztés és a hozzá tartozó jegyzőkönyv²¹, amely a Főiskolai Tanács november 22-i ülésének előkészítő anyagaként került megvitatásra. A dokumentum jól tükrözi, hogyan történt „menet közben” az egyeztetés a teljesítmények értékelésének, a felsőoktatásban szokásos eljárásoknak az intézményi honosítása, rendszerbe állítása. Jellegzetesen eltérő álláspontok fogalmazódtak meg az ülésen a kollokváltatás módjáról, a tételek szerinti vagy azok nélküli vizsgáztatásról, illetve a tanárok feladatairól a vizsgafelkészítés terén.

A főiskola első éveinek eredményeiről és tapasztalatairól – ismereteink szerint – az első átfogó jelentés 1968 májusában készült, Ilku Pál miniszter látogatása alkalmából. Az első hat év munkájának áttekintése c. fejezet részletesen foglalkozik a kombinált képzés pozitívumaival és negatívumaival. A fontosabb megállapításokat a következőkben összegezhethetjük. Az első pontot, ami a főiskola számára egzisztenciálisan meghatározónak tekinthető, szó szerint idézzük: „Kétségtelen pozitívuma volt ennek a képzési formának, hogy egyáltalán lehetővé tette a szűkösebb elhelyezési lehetőségek között is a főiskola működésének azonnali megindítását, az átmeneti jellegű tanárképzést.”²² További eredményként említi a jelentés a gyors hozzájárulást a szaktanárhiány enyhítéséhez. Ehhez a későbbiekben hozzáteszi, hogy 1965-1968 között 554 fő szerzett tanári

²⁰ NyF Irattár 1-8/1962. sz. 3.

²¹ NyFI: I-10/1962.

²² NyFI: I-9.2.

oklevelet. A részállamvizsgát tett hallgatók döntő többségét a saját megyéjük iskoláiba helyezték ki. Sokakat vonzott az új főiskola. A felvételre jelentkező hallgatók között magas számban jelentek meg nehezebb szociális helyzetű falusi családok gyermekei. A fizikai dolgozók gyermekeinek aránya magasabb volt az országos átlagnál, elérte a 60%-ot. Hozzátehetjük: az első évben valóban magas volt a jelentkezők száma, amihez az is hozzájárulhatott, hogy az egyetemekről kimaradtak is esélyt kaphattak a továbbtanulásra. A további években is jelentős maradt a túljelentkezés, de jóval elmaradt az első roham adataitól. A kombinált képzés pozitívumai között szerepel még a jelentés szerint, és erről máshol is olvashatunk, hogy az átmeneti tanterv az 1964-ben indult főiskolai reformtanterv szellemében készült, tehát mintegy megelőzte a többi tanárképzőt. Végül az alacsonyabb hallgatói létszám adta előnyökre (az intenzívebb nevelői eljárások, személyesebb kapcsolatok lehetőségére) mutatnak rá az anyag szerzői.

A hamarosan kiütőköző negatívumok sora hosszabb az előzőeknél. A tantervi anyag és a képzési rend zsúfoltsága, a csökkentett óraszámok, a tárgyak egymásra épülésének és a gyakorlati képzésnek a hiányosságai, a túl korai szakdolgozat, mindez együtt nagy terhet rótt a hallgatókra és a tanárookra. Mint írják: „általában kevés volt az érési idő a nagy mennyiségben és gyorsított ütemben rájuk zúduló ismeretek feldolgozásához.”²³

Egy további megállapítással érdemes még külön is foglalkozni, idézzük: „A második szaktárgyak oktatására természetesen mi nem tudtuk őket előkészíteni, e miatt gyakorlati munkájuk kezdeti szakaszában sok nehézséggel küzdöttek.”(uo. 4) Ez az együttlérző megfogalmazás azt jelenti, hogy a részállamvizsgát tett diákok kétszakosként helyezkedtek el, végezték a tanári munkájukat. Jóllehet a második szakjukból még el sem kezdték a tanulmányaikat.

A jelentés fenti pontjai és adatai a nappali hallgatókra vonatkoznak, és csak érintőlegesen foglalkozik a levelező képzéssel, ami pedig mind a létszámot, mind a gondokat tekintve jóval meghaladhatta a „rendes” képzést. Egyetlen említésben szerepel becslült adat (1000 fő) a levelező tagozat hallgatóiról. (uo.10) Arra vonatkozó számításokat olvashatunk, hogy milyen jelentős anyagi és időmegtakarítást jelent ez a képzés a hallgatóknak és az iskoláknak azáltal, hogy nem kell Szabolcsból az egri főiskolára utazniuk.

Kálmán György igazgatóhelyettes egy feljegyzésben²⁴ arra hívja fel a figyelmet, hogy az 1964-től a MM által előírt tíz újabb második szakos levelező képzés előkészületeit előbbre kell hozni, és differenciált módon szükséges megvalósítani. Indoklása szerint a kombinált képzéshez tartozó „jelenlegi levelező oktatás rendkívül problematikus a hallgatók támogatását illetően.” Azzal érvel, hogy „a mi hallgatóink levelező oktatása nem maradhat el színvonalban a más főiskolákon második szakon folyó nappali képzés színvonalától.”^{25 26}

²³ (NyFI: I-9.4.)

²⁴ MNL SzSzBML XIV.41.6.d.2.pall.

²⁵ Uo.

²⁶ A levelező képzés létszámadatairól és a nappali-levelező arányokról Holik Ildikó tanulmánya közöl összehasonlító adatokat ebben a kötetben.

ÁTÁLLÁS A KÉTSZAKOS NÉGYÉVES KÉPZÉSRE A TANÁRKÉPZÉSI SZAKKÍNÁLAT AZ ELSŐ TÍZ ÉVBEN

1966-tól áttért a főiskola a kétszakos, négyéves tanárképzésre. Ezzel felzárkózott a többi tanárképző főiskola rendszeréhez. Az induláskor, 1962-ben csak három szak (magyar, matematika, biológia) és az általános tárgyak ellátására formálódtak tanszékek: magyar irodalom, magyar nyelvészet, matematika, állattan, növénytan, marxizmus, neveléstudomány. A második szakot ellátó tanszékek 1964-től kezdve jöttek létre, 1969-re minden szak képzésére alkalmas (szakgazda) tanszék megalakult. A négyéves képzésre átállás nem ment, nem mehetett zökkenők nélkül, a nappali képzésben végzett hallgatók kibocsátása egy időre elakadt.

A kezdetben egyfős tanszékek létszáma növekedett, differenciálódtak a tanszéki tantestületek.

Az így megnövekedett képzési kínálat további bővülését a tanítóképző intézettel történt fúzió és az óvóképzés beindítása hozta magával.

A tanítóképzés beépülése sajátos, mondhatnánk integrált módon ment végbe. A szak-tanszékek látták el a tanító szakosok – mai kifejezéssel – diszciplináris és művészeti tárgyainak az oktatását. Így pl. a pedagógiai és lélektani kurzusokat a neveléstudományi intézet tanszékei tartották. A tanítóképző intézet mindenekelőtt az anyanyelvi és a módszertani tárgyakért volt felelős.

A többi tanárképző főiskolától eltérő és a reformok hullámmzásait is kihasználó, jórészt helyi kezdeményezésű képzési forma valósult meg, amit „*nyíregyházi modellnek*” szokás nevezni. A korábban független intézményként működött felsőfokú tanítóképző 1970-ben fuzionált a Bessenyei Tanárképző Főiskolával. Sőt egy ideig óvóképzés is folyt a főiskolán hajdúböszörményi székhellyel. A modell, amely az egységes pedagógusképzés zászlaja alatt jött létre, *tanító-tanár* szakpárosításokat tett lehetővé, és a nyolcvanas években érte el a kiteljesedését. Az 1985/86-os tanévben 30–40 fős létszámú csoportok tanultak pl. tanító-magyar tanár, tanító-matematika tanár, tanító-testnevelőtanár párosításban. Később az idegennyelv-tanári szakpárosítás is megjelent. A kilencvenes években a tanítóképzésben a műveltségterületi képzés vette át ennek a modellnek a helyét. Volt próbálkozás az óvó-tanító képzés párosítására is.

A „CSALÁDIAS” FŐISKOLÁTÓL A NAGY HALLGATÓI TÖMEGET BEFOGADÓ, GYARAPODÓ KÉPZÉSI KÍNÁLATOT BIZTOSÍTÓ INTÉZMÉNYIG

Hogyan vált be, meddig élt a „családias főiskola” víziója?

Egészen természetes, hogy egy új és kis tantestülettel, nem túl népes nappali hallgatósággal induló pedagógusképző intézmény olyan légkör megteremtésére törekszik, töre-

kedett, ahol mindenki otthon érezheti magát. A kezdetben 17 tanárral induló főiskolán a tanárok hamar és kölcsönösen jól megismerhették egymást. Ahogy tudjuk, csapatépítés is folyt.

A diákok létszáma és a kombinált képzés sűrített tanórái gyorsan összehozták a diákokat, és a tanárok is személyesen megismerhették őket. Tegyük hozzá, elég szigorú óralátogatási és egyéb rendezvényeken való részvételi fegyelem érvényesült az első évfolyamok esetében. Jó értelemben középiskolai rend szerint működött a tanulásszervezés és a tanítás.

Ez nem volt véletlen. A tanárok jelentős része középiskolából került a tantestületbe, több kolléga is a középfokú tanítóképzésben kezdte a pályáját. Ezek az intézmények tudatosan törekedtek az együttműködés és a közösségi szellem kialakítására.

Az első időszakra így emlékeznek a Húsz év c. összegző írás szerzői: Margócsy József és Cservényák László: „Ez a kezdeti forma a hallgatóktól és az oktatóktól is intenzív munkát kívánt. Föltétlen előnye volt, hogy a tanszékek igen szoros kapcsolatban álltak a hallgatókkal, állandóan hatásuk-ellenőrzésük alatt tarthatták tanítványaikat, a közös gyakorlatok, kirándulások, kulturális alkalmak, a diákoththoni kapcsolatok igen szerencsés nevelési eredményekkel járhattak. Egy-egy évfolyam létszáma 40-50 között mozgott, így az oktatók közvetlen irányításával készülhettek a nevelői pályára és kutatói tevékenységre.” (Évkönyv 1979-1982, 8)

A visszaemlékezésekből az is kitűnik, hogy az első évfolyamok hallgatói esetében a felvételi válogatás és az intenzívebb nevelőmunka következtében az oktatói utánpótlás kiválogatására is kedvezőek voltak a körülmények.

„Ez a közvetlen légkör és munkamódszer azért is járhatott jó oktatási, nevelési eredményekkel, mert a kezdeti hat-nyolcszoros túljelentkezés igen magas szintű kiválasztást tett lehetővé. Nem csoda, ha éppen ezekből az első évfolyamokból találhatunk ma főiskolánkon bőven oktatókat a tanszékeken, a gyakorlóiskolákban.” (uo.8)

Székely Gábor (2012) a bölcsészettudományi kar történetét összefoglaló írásában a fenti körülményeket a következőképpen látja: „A kis főiskolát jó értelemben vett „patriarchális” légkör jellemezte. Talán igazgató is személyesen ismert minden diákot. A nagy jelentkezési arány lehetővé tette, hogy többségében tehetséges, tanulni akaró diákok felvételére kerüljön sor. A színvonalat valószínűleg emelte az a körülmény, hogy több olyan fiatal nyert felvételt az új intézménybe, akik teljesítményük alapján jogosultak lettek volna az egyetemi felvételre is, de a származásuk miatt „csak” a nyíregyházi főiskolára kerülhettek be. (A hatvanas évek elején, sőt később is, még élt a származás szerinti „numerus clausus” rendszere.)” (i.m. 4)

Fontos tényező az is, hogy a 60-as években és még további kb. két évtizedben a közösségi nevelés makarenkói mítosza határozta meg a közoktatási intézmények nevelőmunkájának normáit.

Érthető és indokolt is, hogy a nyíregyházi főiskola a családias, közösségi légkör megteremtésére törekedett a kezdetektől fogva. A szervezetek azonban csak bizonyos keretekben és mértékben tudnak közvetlen ismertségen és kölcsönös megbecsülésen alapuló

közösséget alkotni. Amilyen elvileg a család is. Megvannak azonban a mennyiségi korlátai az ilyen szerveződésnek. Azt mondhatjuk, hogy a főiskola az első kb. 10 évében kinőtte a családi főiskola pozitív víziójának gyakorlati lehetőségeit.

1962-ben 143 nappali hallgatója volt a főiskolának 3 szakon, 10 év múlva megduplázódott az aktuális létszám, 1982-ben kb. 1000, 1982-ben 2000 pedagógusjelölt hallgató látogatta a főiskolát.

A modell érvényessége iránti kételyek hamar megfogalmazódtak. Szabó Géza az 1966-72. évkönyvben így írt: „A *'családias főiskola'* továbbélésének igénye illúzió lett volna.”

Már ekkor is. Véleménye nem talált nagy egyetértésre, különösen a neveléstudomány képviselői részéről. Pedig óvatossággal megfogalmazásban – szerintünk – jól látta a folyamat fő tendenciáját. A huszadik tanév végén készült összegzésben a főigazgatók egyértelműen fogalmaznak: „...a régebbi patriarchális tanár-diák viszony lassanként feledésbe merült.” (Évkönyv 1979-1982, 26)

A létszám megemelkedett, évfolyamonként több volt a hallgató, mint eleinte a főiskolán, a tanszékek szakosodtak, az oktatók általában egy-egy évfolyammal foglalkoztak. „Az első tíz év végére megtízszereződött a nappali hallgatók száma éppúgy, mint az oktatóké.” (uo. 11)

A hallgatóság növekvő létszáma mellett a képzés diverzifikálódása (a szakok és képzési formák szétágazódása) több profilú, nagy intézménnyé avatta a főiskolát, ami óhatatlanul kihatott a „nevelőmunka óhajtott egységére” és a hallgatói csoportok tagolódására.

Kovács József (1978) önéletrajzi kötetét olvasva egyértelművé válik, hogy a változatos életutat bejárt szerzőt mindvégig elkísérte a család kisgyermekkori hiányából, a közvetlen emberi kapcsolatok kialakításának vágyából táplálkozó közösségi érzés. Élete, pályája során fontos élményként említi, önéletírásában hangsúllyal szerepelteti azokat az élethelyzeteket és intézményeket, amikor és ahol ezen a téren kudarcok érték, vagy sikerek adtak számára. A családi légkörű iskolaként jelenik meg leírásában a pályakezdés helyszíne, a rimaszombati gimnázium, ahol több évet töltött el és maga is jelentősen hozzájárult ennek a légkörnek a kialakításához. Az „Oleg Kosevoj”-ban eltöltött egy esztendő is hasonló szellemű törekvésekben telt. Itt azonban igazgatóként már egy speciális helyzetben, gyorsan változó diákcsoportokkal és a makarencói elvek mentén próbálkozott a közösségépítéssel.

Aligha tévedünk, ha úgy véljük, hogy a főiskola életének megszervezésekor ezek a tapasztalatok és törekvések együtt jelentek meg a terveiben. A visszaemlékezésben azonban maga is belátásként említi Szabó Géza idézett megállapítását, azt a felismerést, hogy a hallgatói és oktatói létszám növekedésével a családi légkör fenntartása akadályokba ütközött, illúziónak bizonyult volna.

A főiskola sokat tett a hallgatók kollégiumi elhelyezése és szabadidős programjaik szervezése érdekében. A diákok elhelyezése mindvégig magas arányú volt a főiskolán, az igénylők 80%-a, néha ennél is magasabb aránya juthatott kollégiumi – egyre színvonalasabb – férőhelyhez.

A hatvanas években az ifjúsági mozgalom (KISZ) vette át a diákügyek feletti rendelkezést, ami nem csupán ezen a főiskolán – ma már tudjuk – inkább deficittel járt. A mozgalom normáit vitte bele a hallgatói együttélés privát világába.

A kilencvenes évektől kezdve – és ezt az ún. campus-élet kutatások jól mutatják – hazánkban is megszokottá vált, hogy a hallgatók a felsőoktatási tereket és szolgáltatásokat sajátosan és nem feltétlen tanulási célokra hasznosítják. Kapcsolataik kevésbé kötődnek a szakmaisághoz. Talán ezzel is magyarázható, hogy az utóbbi években nem sikerül hiánytalanul feltölteni a kollégiumi helyeket. Olyan előnyösnek tűnő szállások maradtak kihasználatlanul, amelyekért korábban komoly harc folyt, és gyakran „szocialista összeköttetésre” is szükség volt az elnyerésükhöz.

Adalékok a nyíregyházi Tanárképző Főiskola és a Tanítóképző Intézet fúziójához

Kissné Rusvai Julianna — Bicsák Zsanett Ágnes

A FÚZIÓ ELŐZMÉNYEI

1970-ben került sor Nyíregyházán a tanítóképzés és a tanárképzés fúziójára, azaz egy intézményi keretben történő egységesítésére. Az eseményt megelőző években a Művelődésügyi Minisztériumban már előkészítő munka folyt.

A tanítóképző intézet és a főiskola tevékenységében korábban is voltak közös pontok, a két intézmény törekedett az együttműködésre. Ezt bizonyítja a tanítóképző akkori igazgatójának, Adriányi Lászlónak az aláírásával 1967-ben kelt *Javaslat a tanárképző főiskolák, a tanítóképző- és óvónőképző intézetek együttműködésének fejlesztésére vonatkozóan* című anyag, amelyet eljuttattak a főiskola igazgatójának (is). A tervezet a közvetlen és közvetett kapcsolatok továbbfejlesztését taglalja, fontosnak tartja a 4.-ből az 5. osztályba történő átmenet megkönnyítését, ennek érdekében konzultációt javasol a szakmódszertanos oktatók között, felveti a tanítójelöltek és tanárjelöltek kölcsönös óralátogatását a gyakorlati kiképzésen, az oktatók kölcsönös látogatását az államvizsgákon, kollokviumokon, illetve többek között a az egyes tárgyakhoz kapcsolódó irodalomjegyzékek cseréjét.¹

Ilyen előzmények után 1969 végén a minisztériumból utasították az illetékes vezetőket a szükséges teendők végrehajtására. A hivatalos iratokból az is kiderül, hogy ez egy olyan kísérleti változtatás, amelyet a továbbiakban minden tanárképző főiskolára ki akartak terjeszteni.

Kovács József (a nyíregyházi főiskola igazgatója) feljegyzése szerint a fúzió idejének kijelölése a következőképp történt: „1969. december 18-án a Művelődésügyi Minisztériumban Miklósvári Sándor osztályvezető elvtárs közölte velünk (Adriányi Lászlóval és velem), hogy a 2 éve érlelődő fúzió ügyében megszülettek a döntések: ezek szerint a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet és a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola tartalmi és szervezeti egységesítését (fúzióját) az 1970/71. tanévre végre kell hajtani. A két intézmény igazgatója megbízást kapott a két intézmény fúziójára vonatkozó »Végrehajtási Tervezet« kidolgozására.”² A szöveg további részéből kiderül, hogy az egységesítés elvi

¹ Adriányi László: *Javaslat a tanárképző főiskolák, a tanítóképző- és óvónőképző intézetek együttműködésének fejlesztésére vonatkozóan*, 1967. december 14. Iktatószám: 137–3/1967. NYFI

² Kovács József: *Feljegyzés a fúzióról*, 1969. december 28., Iktatószám: NYFI 505/1970. NYFI; Porzolt István hagyatéka. XIV/41. 6. d. 7. p. MNL SZSZBML

alapját az egységes általános iskola korszerű igényei adják. Mindennek az általános iskola javára kell történnie, általános rendezésről van szó, „a többi tanárképző főiskolát is ebbe az irányba szándékoznak fejleszteni.”

A végrehajtás főbb szempontjai Miklósvári Sándor instrukciói alapján:

- a. Személyi sérelmet senki sem szenvedhet, mindenkit át kell venni, aki ezt a szándékát 1970. január 15-ig bejelenti.
- b. A főiskolán belül kell a tanítóképző intézetet működtetni, az intézet megőrzi a tanítóképzés specifikumait (ez vonatkozik pl. az ének, rajz, környezetismeret, alsóbb osztályok tárgyaitak oktatására). Ugyanakkor a tanszékek beilleszkednének a tanítóképzés új struktúrájába (marxizmus, pedagógia, pszichológia).
- c. Az eddigieknél tartalmasabb lehetne a munkamegosztás. Személyi kérdésekben három lehetőség kínálkozna: az oktató vagy az intézet, vagy egy tanszék foglalkoztatottja lenne, vagy részben az intézetben, részben a tanszéken dolgozna.
- d. Meghatározták a felvételi keretszámokat is, 240 főt a főiskolára, 60 főt a tanítóképző intézetbe vennének föl.
- e. Mindkét intézményben szükséges a hallgatók elhelyezéséről gondoskodni.
- f. A gyakorlati képzés két gyakorlóiskolában folya, ahol két párhuzamos osztálynak kell indulnia.
- g. A Tanítóképzőből főiskolai státuszba kerülnének az ottani dolgozók.
- h. A „Minisztérium tisztázza, hogy a Tanács fenn akarja-e tartani a Tanítóképző eddigi gyakorlóiskoláját”³.

Szintén 1969. december 28-i dátummal keletkezett egy feljegyzés gazdasági kérdésekről, amelyeknek felelősei a főiskola és a tanítóképző gazdasági igazgatói (dr. Bakonyi Géza és Karasz István). E szerint a fúzió időpontja július 1. lehetne, amikor a tanév már véget ér, és gazdasági szempontból is az új tanév előkészítése kezdődik. Ez az irat foglalkozik a két intézmény vagyonának egyesítésével, az adminisztratív és technikai létszám áthelyezésével, a fizetési besorolásokkal, az irattári anyag áthelyezésével. A fúzió feltételeként az új oktatási épület átvételét határozták meg, így szeptember 20-a előtt ez semmiképp nem lehetséges. Az irat szerint „az oktatási épület III. emeletén helyezkedne el a tanítóképző intézet 4 helyiségben”.

1969. december 30-án az igazgatótanács megvitatta a fúziós tervet, a feladatokat 12 pontban határozták meg. Ezek között szerepel a tanterv, óraterv és program egyeztetése, az óraszámok és az oktatói létszámszükséglet egyeztetése. E két feladatnak egyedüli felelőse Porzsolt István főigazgató-helyettes. Porzsolt többekkel együtt felel még annak megállapításáért, hogy a tanítóképzőből hogyan lehet fedezni a személyi állományt, és a mutatkozó hiányra miképp lehet fejlesztési keretet kell létrehozni az egységek között.

Az igazgatótanács ülésén foglalkoztak még a gyakorlóiskolai tanulócsoporthoz létszámával, a tanítóképző kollégiumi elhelyezésével, az adminisztratív létszám szükség-szerű emelésével, a gazdasági hivatalok összevonásával.

³ Uo.

A minisztériumi tervezet 3. pontja szerint „...egyelőre kísérletképpen – a nyíregyházi tanárképző főiskolát és a nyíregyházi tanítóképző intézetet közös igazgatás alá kell vonni.”

A minisztérium által írt tervezet a „használandó kifejezések tartalmát” is megadja; ezek szerint a főiskola szó a tanárképző tagozatot, az intézet a tanítóképző tagozatot, az intézmény pedig az összevonás utáni szervezeti egységet jelölné.⁴

Külön pontját képezte a tárgyalásoknak a gyakorlóiskolák szervezése. Puskás Lajos gyakorlati iskolai igazgató – időben szorosan igazodva Kovács József feljegyzéséhez – a fúzióról a következőket állapította meg – ami bizonyítja, micsoda buzgalommal vetette bele magát a munkába a vezetőség a fúzió egyértelművé válását követően:

„A Tanárképző Főiskola Igazgatójának 315/1969. számú felterjesztésében bizonyítást nyert – amit a Művelődésügyi Minisztérium is elismert –, hogy a főiskolai hallgatók gyakorlati képzéséhez 28 felsőtagozati tanulócsoportra van szükség.”⁵ A 28 csoport azonban túlmutatott azon, hogy a főiskolának csupán egy gyakorlóiskolája legyen, így a feljegyzésben már két tanulócsoport megszervezéséről olvashatunk. A régi gyakorlóiskolában a továbbiakban több tanulócsoport kialakítását javasolták, mint az újban: míg a régi 12 alsó tagozatos osztállyal és felső tagozatban háromszoros párhuzamossággal indulna, addig az új gyakorlóiskolában 8 alsó tagozatos osztály mellett négyszeres párhuzamosság működne.

„A gazdálkodást és a tanév befejezését is tekintve a fúzió időpontja 1970. július hó 1-ben volna megállapítandó. 1970. június hó 30-val az egyébként is szokásos félévi beszámoló jelentésen túlmenően zárómérleget kellene készíteni úgy a tanítóképzőnek, mint a főiskolának. A zárómérleg alapján történne meg a két intézmény vagyonának egyesítése és egy gazdálkodási egységbe vonása.”⁶ A feljegyzésben a két gazdasági igazgatónak (Bakonyi Géza és Karasz István) azonban még nem volt tudomása arról, hogy mindkét épületet megtartja-e a főiskola, illetve hogy a további adminisztratív munkálatokat miképp lehet végrehajtani.

AZ EGYESÍTŐ BIZOTTSÁG MUNKÁJA

A Művelődésügyi Minisztérium a két iskola személyi és dologi egyesítését 1970. július 1-jei határidővel az Egyesítő Bizottságra bízta, melynek 10 tagja volt: a főiskola igazgatója, a tanítóképző igazgatója, a tanítóképző igazgatóhelyettese és gazdasági igazgatója, a tanárképző főiskola gazdasági igazgatója és személyügyi előadója, a párt és szakszervezet titkárai. Az MM szerint „az egyesítés kizárólag azt a célt szolgálhatja, hogy az általános iskola fokozódó igényei szerint nevelt pedagógusok [...] a jelenleginél jobban

⁴ Uo.

⁵ Feljegyzés a gyakorlóiskolák szervezésével kapcsolatban, 1969. dec. 29. Iktatószám: 505/1970. NYFI

⁶ Feljegyzés a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola és Tanítóképző Intézet fúziójának gazdálkodást érintő kérdéseiről, 1969.dec. 28. Iktatószám: 505/1970. NYFI

legyenek felkészítve a maradéktalan helytállásra, hivatásukra. [...] Ebből következik, hogy ez az egyesítés nem lehet az eddigi két intézmény egyszerű összeköltözése, eddigi külön költségvetésének egybecsapása, bizonyos adminisztratív hivatalok (GH, igazgatóságok, könyvtárak) összevonása és racionalizálása. Nem pusztán helyi (lokális) egyesítésről van szó, hanem a nemes elvi célkitűzéseknek megfelelően az eddigi külön-külön tevékenységeknek minőségileg jobb, egységesebb megvalósításáról.”⁷

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Igazgató Tanácsa és a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet Igazgatói Tanácsa 1970. január 2-án tartott értekezletet, melyben napirendi pontként szerepelt „A fúziós terv vitája”. Az értekezlet során meghatározták azokat a fontos rendezésre váró feladatokat, melyek a két intézmény összekapcsolásának elengedhetetlen feltételeinek bizonyultak. A 12 feladat végrehajtásához, a probléma átgondolására felelősöket jelöltek ki, 1970. július 1-jei megvalósításra. A feladatok a következők voltak:

- Végrehajtási tervet készítése;
- Szervezeti egységek kérdése;
- A gyakorló iskolák tanulócsoportjai, óraszámai;
- Oktatói létszámcsoportok kialakítása;
- Tanítóképzőből fedezhető oktatói személyi állomány felmérése;
- Az épületfelújítás nehézségéből fakadóan a helyiségek számának, minőségének felmérése;
- Főiskolai kollégium;
- Gyakorlóiskolák egyesítése;
- Infrastruktúra, felszereltség, taneszközök;
- Adminisztratív teendőkre a létszám megállapítása, beleértve a Tanulmányi Osztályt is;
- Gazdasági hivatalok összevonása;
- Bizottsági rendszer újragondolása.

A feladatok közül a legnagyobb súllyal a Végrehajtási Tervezet kidolgozása volt. Felelőse Porzsolt István, Kazár Gábor és Adriányi László lett.

1970. január 23-án a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya adta ki a tervezetet⁸, amelyben megindokolják a változtatás okát. Az általános iskola egységes oktatási rendszerű, ezért célszerű, hogy az ott tanító nevelőkkel szemben is egységes igényel, követelményekkel lépjenek fel képzésük során. „A fenti elvi megfontolások érdekében – egyelőre kísérletképpen – a Nyíregyházi Főiskolát és a Nyíregyházi Tanítóképző Intézetet közös igazgatás alá kell helyezni.” A személyi és dologi egyesítés végrehajtási időpontja 1970. július elseje.

„Nem pusztán helyi (lokális) egyesítésről van szó, hanem a nemes elvi célkitűzések-

⁷ MM: Tervezet a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola és a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet egyesítésének végrehajtásához, 1970. jan. 5. Iktatószám: 505/1970. NYFI

⁸ Porzsolt István hagyatéka. XIV/ 41. 6. d. 7. pallium. MNL SZSZBML

nek megfelelően az eddigi külön-külön tevékenységnek minőségileg jobb, egységesebb megvalósításáról” – emelik ki a Tervezet szerzői.

Hangsúlyozzák, hogy a marxizmus-leninizmus és a neveléstudományi tanszékek esetében a két intézet programjai között a tartalmi azonosság miatt belső munkamegosztás jöhet létre, az intézet viszont specifikus tanítóképzős programot valósíthat meg.

Az Előkészítő Bizottság a célt nem két intézménytípus összeolvasztásában jelölte meg, hanem az általános iskolai tanítóképzés magasabb szintre, vagyis főiskolai szintre való emelésében. Miklósvári Sándor, a MM. Pedagógusképző Osztályának osztályvezetője így fogalmazott az EB 1970 februárjában megtartott ülésén: „Elvi alapunk nem az egyesítés, hanem a tanítóképző megszüntetése azzal a céllal, hogy a tanítóképzést a főiskolán szervezzük meg, így szolgálunk az egységes, magasabb szintű általános iskolai nevelőképzést. Ez látszik olyan korszerű formának, amelyben hasznosíthatjuk a tanítóképzés értékes tapasztalatait, eredményeit is.”⁹

Továbbá: „Mivel az általános iskola egységes oktatási rendszerű és valamennyi magyar állampolgár gyermekére nézve kötelező, célszerű, hogy az itt tanító nevelőkkel szemben egységes művelődési szakmai színvonal-igénnyel lépünk fel az oktató-nevelő munka benti időszaka alatt: mind az alsó tagozat részére előkészítő tanítóképző intézetekben, mind a felső tagozat tanárait nevelő tanárképző főiskolákon.”

A kivitelezés érdekében az Előkészítő Bizottság a következő pontokat határozta meg:

1. Az adminisztratív munkákat továbbra is az Előkészítő Bizottság hajtja végre, ülésezik, tartja a kapcsolatot a különböző szervekkel, szervezeti egységekkel.
2. A főiskola 1970 júliusáig a tanítóképző intézet személyi állományát és dologi javait átveszi, a tanítóképző intézetet megszünteti.
3. A főiskola az egységes pedagógusképzéshez dolgozza ki a tantervet és programokat, meghatározza az óraszámokat, létszámcsoportokat. A tervezéshez figyelembe kell venni, hogy a főiskolán a keretszám 264 fő, míg a tanítóképző intézetben 60 fő.

A tanítóképző tanárai a Művelődésügyi Minisztérium áthelyezésével kerültek a főiskolára – terv szerint – kivétel nélkül, „rögzített elvek” szerint. A kialakított tanterveket, átvételeket követően új tanári állások meghirdetéséről is kellett rendelkezni.

A főiskola és tanítóképző intézet tantervének tartalmi azonosságát a marxizmus-leninizmus és a neveléstudományi tárgyak adták. Az Előkészítő Bizottság e két szakterület esetében belső munkamegosztást javasol: a főiskolai munkacsoportok mellett a tanítóképzősöknek is külön csoportban oktassák e tárgyakat. A további tárgyak eltérése miatt a tanítóképzős tárgyaknak a főiskolán belül intézetet kell szervezni, s létrehozni a tanítóképzés feltételeit.

A szervezeti kialakítás a következőképp történt: az intézmény a Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza nevet kapja. A Tanárképző Főiskola rendelkezik egy 4 éves tanárképző főiskolai tagozattal, valamint a 3 éves Tanítóképző Intézettel. A főiskola alapvető egy-

⁹ Emlékeztető az EB 1970. február 19-én tartott üléséről, Iktatószám: 505/1970. NYFI

ségeit a tanszékek és az intézetek adják. A tanszékek és intézetek oktatói specializálódhatnak, ami lehetőséget ad arra, hogy vagy az egyik vagy a másik vagy pedig mindkét képzésben részt vegyenek. A specializálódásnak az egységvezetők egyetértésével kell történnie. Óraadók foglalkoztatására pedig szintén lehetőség nyílik. Hogy ki milyen feladatkört vállal el, attól függ, hogy milyen a képesítése, képzettsége és szorgalma. Az EB a Tanítóképző Intézet gyakorló iskolájának nevelőit is a főiskolára, illetve annak gyakorló iskoláiba helyezi át. A tanítóképző tanárainak áthelyezésekor az EB számolt azzal is, hogy az oktatók főiskolai státuszba sorolásukkor eleshetnek a vezetői pótléktól, ezért a bérek kialakításakor erre is külön felhívják a figyelmet.

Az EB meghatározza a főiskolai vezetők megnevezését is: a főiskola élén a főigazgató áll, helyettese a főigazgató-helyettes. Ez a megállapítás egyértelművé teszi, hogy a korábban önálló intézmények a főigazgató irányításával végzik a munkájukat.

A tanítóképző épületének elhagyása nem egyik napról a másikra történt. Az Előkészítő Bizottság erről külön döntött: „a tanítóképző intézet átmenetileg a helyén marad. A Minisztérium hozzájárul ahhoz, hogy dr. Bakonyi Géza főiskolai és Karasz István tanítóképző intézeti gazdasági igazgató együttesen előzetes tárgyalásokat kezdjen a tanítóképző intézet épületének esetleges eladására, illetve ennek kapcsán új épülettömb építésére.”¹⁰

Tavasszal már a minisztériumi utasításokat figyelembe véve a Főiskola Előkészítő Bizottsága megvitatta a tantervet, óraszámokat, az indítható csoportokat, oktatói terheléseket. Az új szervezetű főiskolán a felülvizsgálást követően a maximális csoportlétszámot 20-24-ben határozta meg, az oktatói terhelhetőséget pedig átlagosan heti 10 órában.¹¹

Az egyesülés jeleként a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet és a Nyíregyházi Főiskola 1970. április 4-én közösen szervezte a Felszabadulási emlékünnepeket.¹²

A FÚZIÓ ELSŐ TANÉVE

1970. június 15-én Kovács József főiskolai igazgató levélben¹³ tájékoztatja a Művelődésügyi Minisztériumot a tanítóképző intézeti tanárok áthelyezéséről. E szerint a 18 intézeti oktató közül tizenketten kerültek át a főiskolán működő tanítóképző intézetbe (Adriányi László, Lengváry Józsefné, Melich Jánosné, Sárdi Béla, dr. Szilágyi Béla, Dancs Lajos, Illés András, Király Zoltán, Lakatos István, Leövey Jenőné, dr. Margitics Gyuláné, Pál Gyula). Mozga Klára az ének-zene tanszékre, Bary Ida az orosz -

¹⁰ Emlékeztető az EB 1970. február 19-én tartott üléséről, Iktatószám: 505/1970. NYFI

¹¹ Emlékeztető az EB március 1970. március 13-i üléséről, Iktatószám: 505/1970. NYFI

¹² A Nyíregyházi Tanítóképző Intézet 1969/70. tanévi munkatervi feladatainak időrendi ütemterve a tavaszi félévre. Iktatószám: 12/1970. NYFI

¹³ XIV/ 41. 6. d. 1. p. MNL SZSZBML; Másolat az MM Pedagógusképző Osztályának küldött levélről, Iktatószám: 313/1970. NYFI

nyelvi lektorátusra, Horváth Sándor, Orosz Gáborné, Papp József és Vanczák József pedig a pedagógiai tanszékre került.

A Pedagógusképző Osztálynak a Tanítóképző Főiskola úgy számol be az 1969/70. tanévről, mint a nagy évfordulók tanévééről. „Az évfordulók alkalmából a Tanárképző Főiskolával közösen tudományos ülésszakot rendeztünk. Ezeken az intézet oktatói közül többen korreferáltak.”¹⁴

AZ ELSŐ KÖZÖS HALLGATÓK FELVÉTELE

Lengváry Józsefné, a Tanítóképző Intézet igazgatója 1970. augusztus 10-én küldte meg a felvételi tapasztalatairól szóló beszámolóját: „A beiskolázási munka intézetünkben a sokévi hasznosnak bizonyult tapasztalat alapján lényegében már 1970. februárjában megkezdődött”¹⁵ A tanítóképző így ebben az évben is felkereste és tájékoztatta a megyében élő tanulókat a felvétel lefolyásáról és feltételeiről. Az igazgatónő kiemeli: „ez az intézeti munkahagyomány ebben az évben is hasznosnak bizonyult, különösen megyénk fizikai dolgozóinak sokszor hátrányos helyzetben lévő, továbbtanulni kívánó gyermekei számára.”¹⁶ A hagyomány azonban kiegészült egy további új elemmel is: az alkalmassági vizsgát követő napon a megfeleltek eldönthették, hogy másnap részt kívánnak-e venni egy ún. tájékoztató napon, ahol a felvételiiről kaptak további információt, felmerülő kérdésekre válaszokat. Az alkalmassági vizsgára április 9-én került sor, az írásbeli felvételi vizsgára június végén, a szóbeli felvételi vizsgára pedig július első napjaiban. Az intézet igazgatója a „háromlépcsős felvételi vizsgát” ebben az évben is szükségesnek nyugtázta. Az alkalmassági vizsga az előző éveknek megfelelően folyt.

Mint már a fentiekben is utaltunk rá, a tanítóképző alapvetően a megye lakosságából merítette hallgatóságát. Mindössze egy hallgató volt, aki más megyéből jelentkezett, végül ez az egy hallgató is máshol folytatta tanulmányait, ami azt jelenti, hogy a felvettek 100%-a a megyéből került ki. A tanulók jórészt nők voltak, a felvételi vizsgán 113 nő jelent meg és csak 4 férfi.

Kutatási szempontunkból érdekes, hogy a felvételi vizsgát tett tanulóknak milyen volt az érettségije a megelőző, 1969/1970. tanévhez képest. A statisztika alapján azonban elmondható, nem volt számottevő különbség, míg az érettségi átlaga az előző tanév végén 3,56 volt, addig ebben a tanévben 3,57. Ha azonban a felvettek érettségi átlagát vesszük alapul, akkor azt láthatjuk, hogy míg az átlag 1968/69-es tanévben 4,03 volt,

¹⁴ Lengváry Józsefné levele a MM. Pedagógusképző Osztály részére 1970. július 31-én, Iktatószám: 159/1970 NYFI

¹⁵ Beszámoló Nyíregyházi Tanítóképző Intézet 1970/71. tanévi felvételi vizsgáinak tapasztalatairól, Iktatószám: 200/1970. NYFI

¹⁶ Beszámoló Nyíregyházi Tanítóképző Intézet 1970/71. tanévi felvételi vizsgáinak tapasztalatairól, Iktatószám: 200/1970. NYFI

1969/1970-ben 4,00, addig 1970/71-ben a jelentkezettek érettségi átlaga alig jobb, 3,87 volt.

A FŐISKOLA SZERVEZETÉBE ILLESZTETT TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának az 1970. évi 25. számú törvényerejű rendelete alapján a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán az 1970/71. tanévtől kezdődően tanítóképzés is folyik. A tanítóképzés feladatait részben a főiskola tanszékei, részben pedig a 27/1970. /VIII./ Korm. számú rendelettel a főiskola szervezetébe illesztett tanítóképző intézet végzi.¹⁷

Az egységes oktatás elve mindenkire kiterjedt, ezért a miniszterhelyettes kéri a főigazgatót, hogy „...szíveskedjék a főiskolai oktatók foglalkoztatásában arra törekedni, hogy azok lehetőleg mind a tanárképzésben, mind a tanítóképzésben részt vegyenek.”¹⁸

Kovács József főigazgató a Nyíregyházi Főiskola Előkészítő Bizottságának 1970. szeptember 7-én tartott munkaértekezletén a következőket fogalmazza meg Miklósvári Sándor, a MM Pedagógusképző Osztályának vezetője jelenlétében: „Egy vezetés alatt folyik majd a tanár- és a tanítóképzés. Ez oktatásunkban új korszak kezdetét jelenti. Éppúgy minőségi szemlélet fűződik az általános iskolai tanítóképzéshez, mint a tanárképzéshez. Meg vagyok győződve, hogy a főiskola tanárai képesek arra, hogy a megadott mintát gyakorlattá avassák; hogyan kell és hogyan lehet egy intézményben tanárt és tanítót azonos színvonalon képezni.”¹⁹

Majd Kovács meghatározza a főiskola feladatát: az új képzésnek új tartalmat kell adnia a főiskolának, hogy „a két képzési forma nemcsak egymás mellett éljen, hanem tartalmi gondolatok megvalósuljanak.”²⁰

Hogy a két képzés fúziója megvalósulhasson, tisztázni kellett a kivitelezés elvi és gazdasági részleteit. A kivitelezés elvi kérdéseit Kovács a 61.502/1970.XII. számú alapidokumentum alapján részletezi. A főiskola főigazgatójának hatáskörébe tartozott, hogy kik legyenek a tanszék és az intézet munkatársai. Az intézetek működésére a tanszékek működési szabályzata lett érvényes. Hasonlóképp nem tettek különbséget az oklevelek külső formájában. Az eltérés tartalmi szempontból volt megállapítható: kik taníthatnak az általános iskolák alsó tagozatán, kik pedig a felső tagozatán, illetve számba veszik azon egyszakos kollegákat is, akik készségtárgyakat taníthatnak majd 1–8. osztályban.²¹

¹⁷ Lugossy Jenő miniszterhelyettes levele a Tanárképző Főiskola igazgatójához, 1970.09.04. NYFI 505/1970.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Kovács József főigazgató a Nyíregyházi Főiskola /: fúziós/ Előkészítő Bizottságának 1970. szeptember 7-én tartott munkaértekezletéről, Iktatószám: 505/1970. NYFI

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

A Művelődésügyi Minisztérium az említett dokumentumban²² az egyéb egységekről is rendelkezik: „A főiskola megfelelő tanszékei látják el a tanítóképzésben is a marxizmus-leninizmus, a pedagógia, az orosz nyelv és a testnevelés stb. oktatását. A tanítóképzés tantervében előírt egyéb tárgyak oktatása a főiskola tanítóképző intézetének feladata.”

1970. szeptember 21-én a Tanítóképző Intézetnek és a Tanárképző Főiskolának mint közös intézménynek közös tanévnyitót szerveztek a Móricz Zsigmond Színházban. A tanítóképző intézet tanulói azonban még a tanévnyitó előtt a régi épületben (Bethlen Gábor u. 30.) találkoztak, s onnan mentek a közös ünnepségre.²³

ELHELYEZÉS

„A tanítóképző intézetnek hely biztosítandó a tanügyi épületben: intézetvezetői szoba, adminisztrációs és kézi könyvtár helyiség, megfelelő oktatói szoba 12 főre, gyakorlati foglalkozási műhely és raktár, rajterem, zenesobák stb. Legcélszerűbb lenne a tanítóképző intézetet a pedagógia tanszékhez kapcsolódóan elhelyezni. Esetleg olyan megoldás is jó lenne, hogy a magyar tanszékhez kapcsolódna a magyar nyelv, irodalom és módszertan tanítóképző intézeti oktatóinak szobája, az ének tanszékhez az ének oktatói, a rajz tanszékhez a tanítóképző intézetben a rajzot és módszertanát tanító tanárok szobája stb. Ha eme kívánatos megoldások egyike sem volna biztosítható, akkor – véleményem szerint – addig nem szabad semmiféle elhelyezési, átköltözési tervet kidolgozni és megvalósítani, amíg nem hozzuk minisztériumi osztályunk tudomására, hogy a tanítóképző intézetnek jelenleg nincs helye a főiskolán, s nem kapunk határozott választ, útbaigazítást a megoldás módjára!”²⁴

AZ EGYSÉGES PEDAGÓGUSKÉPZÉS TAPASZTALATAI

Az egységes pedagógusképzés bevezetése hosszú előkészítő munkálatokat igényelt, de még több szervezést, türelmet és várakozást követelt az, hogy a fúzió következtében az új intézményi keretek között minőségi értelemben is hatékony, jól szervezett, a régió sajátosságaira minden szempontból tekintettel lévő tanítóképzés működjön.

Sárdi beszámolójából arra következtethetünk, hogy az egységes pedagógusképzés bevezetése nem vonhatta közvetlenül maga után a tanítóképzés színvonal-emelkedését: „A jelenlegi képzés esetében szinte minden szaktárgyat tanító kolléga azon panaszkodik,

²² Uo.

²³ Adriányi László levele a hallgatóknak a tanévnyitóról, Iktatószám: 194/1970. NYFI

²⁴ Adriányi László levele Pál Miklós főiskolai főigazgató-helyettesnek, 1970. évi iratok, Iktatószám. 109/1971. NYFI

hogy nem elégségesek azok az alapok, amelyeket közepes és annál gyengébb szintű hallgatóink hoznak középiskolából.”²⁵

1971. június 19-i 19-én dátummal értékelés született Az egységes pedagógusképzés egyéves tapasztalatai címmel. t foglalták össze. Az összefoglalás a törvényi rendeletek ismertetését követően újrafogalmazza a célkitűzést: „ennek a főiskolának feladata tehát, hogy az újfajta képzésnek új tartalmat adjon, hogy a két képzési forma ne csak egymás mellett éljen, hanem a tartalmi gondolatok is megvalósuljanak.”²⁶ Az V. Nevelésügyi Kongresszust idézve a következőképpen határozták meg fogalmazzák újra a sajátos nyíregyházi helyzetet és feladatot: „az általános iskolai pedagógusképzés modellje a Tanárképző Főiskola, amely kollégiummal is rendelkezik. A tanszék, mint a képzés bázisa és színtere, a változatos és sokoldalú tanszéki élet, a kollégium mint az ifjúsági öntevékenység szerepe és közéleti előiskolája, a mintegy 1500 fős hallgatói létszám együttesen ezt a modellt kívánják meg. Ez a modell, a főiskola alkalmas arra, hogy szervezeti keretében, a tanárképzésen kívül a tanító-, sőt az óvónőképzés is helyet kaphasson. A képzés így nemcsak intenzívebbé, de rangosabbá, sőt gazdaságosabbá is tehető.”²⁷ A beszámolóban a tanítóképzés átalakítása mellett a hagyományörzés is fontos elemként maradt meg. Nem az eddigi tanítóképzés megszüntetését kívánták elérni, hanem az eddigi tanítóképzésnek magasabb színvonalra emelését célozták meg. Azok a jól kialakított sajátosságok, melyek a külön szervezetként működő Tanítóképző Intézetet jellemezték, továbbvitelre kerültek. (Elsőként megemlítendő a patronálói rendszer.)

Fontos bizonyítéka ugyanakkor a fúziónak, hogy bár még ekkor nem egy épületben folyt a tanító- és tanárképzés, de a hallgatókat egy kollégiumban helyezték el.

A Főiskolai Tanács 1971. június 26-án tartott értekezletén a következő hozzászólásokkal élt a téma kapcsán: a 4 éves tanítóképzés bevezetése nem időszerű feladat. „Ahhoz, hogy a főiskolánkon történő tanítóképzés magasabb szintű modell legyen, el kell szakadni a régi kerettől, és a specifikumok megtartásával, de az adottságokkal élve, korszerű eljárás megvalósítására kell törekednünk.

A korszerűsítés feltétele a túlterhelés megszüntetése. A rejtett vizsga - más tárgyhoz kapcsolódva számon kérni az anyagot – a célkitűzéssel ellentétes, meg kell szüntetni.

Az új tanterv lehetőséget ad az intenzívebb elmélyülésre, az egyes tárgyakon belül ez lemerhető, de jelentkezik a negatívum is: a gyengébbek a belső ösztönző hiányában gyengébbek, mint az előző félévekben.”²⁸

A további hozzászólásokból kitűnik, hogy a minőség zálogát a tanár felkészültségében, s nem egyéb tényezőkben, mint például a főiskolai jegyzetekben látják. Több utalást találunk arra, hogy a hallgatói órai munka fokozása növeli az eredményességet. Ez kiolvasható abból, hogy pozitívumnak tekintik természettudományos tárgyaknál a

²⁵ Sárdi Béla vélekedése az egységes tanító- és tanárképzés ügyében, 1970. évi iratok, Iktatószám: 109/1971. NYFI

²⁶ Az egységes pedagógusképzés egyéves tapasztalatai, 1970. évi iratok, Iktatószám: 104/1971. NYFI

²⁷ Uo.

²⁸ Jegyzőkönyv a Főiskolai Tanács 1971. június 26-án tartott értekezletéről, Főiskolai iratok. MNL SZSZBML

szeminárium bevezetését, illetve lehetőséget kívánnak adni előadásokon is a hallgatói aktivitásnak.

Az egységes pedagógusképzés eredményességének felügyeletéért tudományos bizottság felállításáról szólnak.

A Művelődésügyi Minisztérium részéről kiküldött Aczél Istvánné az értekezleten az elhangzott hozzászólásokhoz a következőket fűzte: „a tanítóképzésnek vannak specifikumai, de az egységes pedagógusképzést kell megvalósítanunk, amelyre nemzetközi viszonylatban sincs modell.” A Minisztérium az egységes pedagógusképzés támogatása céljából a bizottság megszervezését javasolja, a módszertani segédeszközök eljuttatására, valamint az ellenőrzéshez kapcsolódó anyagok kidolgozására ígéretet tesz, azonban a javasolt személyi fejlesztések költségét nem tudja kigazdálkodni.

A főiskola évkönyve szerint (Évkönyv 1966–1972, 75, 77, 134–135) a Tanítóképző Intézet 1970. szeptember 1-jétől a főiskola intézete, vezetője Lengváry Józsefné. 1971-ben 61 hallgató végzett tanító szakon.

Az Óvónőképző Intézet 1971. augusztus elsején kezdte meg működését 92 hallgatóval. A következő (1972–1974) évkönyv szerint 1974-ben adtak át először óvónői oklevelet a nyíregyházi főiskolához tartozó hajdúböszörményi intézetben.

A fúziót követően a Tanárképző Főiskola Tanítóképző Intézete eredményesnek érezte nevelőmunkáját. Az oktatók a tanév menetéről külön-külön számot adtak, oktató-nevelő tevékenységüket kritikusan értékelték, s beszámoltak a hallgatók aktivitásáról, szorgalmáról is. A beszámoló külön pontját képezte, hogy valamennyi munkás–paraszt származású hallgatónak segítséget nyújtottak kollégiumi elhelyezéssel, illetve „általános műveltségbeli hátrányaik leküzdésére színház-, hangversenybérleteket”²⁹ bocsátottak rendelkezésre, továbbá kötelező egyhetes tanulmányi út program kialakítása során is gondoltak a felzárkóztatásra.

Érdekes Porzsolt István megjegyzése Az egységes pedagógusképzés néhány elvi kérdése c. írásában³⁰ amely 1972. május 29-én keletkezett: „... nálunk a legkevésbé szerencsés átmeneti megoldás realizálódott.” Vagyis egyesek a Tanítóképzőből bekerültek a tanszékek közösségébe, mások együtt maradtak a Tanítóképző keretében. Porzsolt szerint helyesebb lenne, ha valamennyi oktató tanszékekhez került volna. Az idő azonban nem Porzsolt véleményét igazolta, ugyanis ez az „átmeneti megoldás” mind a mai napig fennmaradt, és az elmúlt évtizedek gyakorlata alapján elmondható, hogy az önálló intézet a sikeres tanítóképzés záloga a magyar felsőoktatásban.

A FÚZIÓ KÖVETKEZMÉNYEI

A Főiskolai Tanács 1972. február 24-én tartott ülése alapján a vezetés felterjesztette javaslatait a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztályának. Ebben kéri

²⁹ Az 1970/71-es tanév év végi beszámolója, NYFI 1970. évi iratok, 109/1971.

³⁰ Porzsolt István hagyatéka. XIV/41. 10. d. 2. p. MNL SZSZBML

a Lélektani Tanszék, a Pedagógiai Intézet, az Oktatástechnikai Központ felállításának támogatását, valamint a Biológiai Intézet bővítésének engedélyezését. Az indoklások között szerepel: „A fúzió, a létszámemelkedés, a funkcióbővülés, – elsősorban a pedagógia szakos tanárképzés bevezetése 1972-től – még inkább indokolta a megindult belső differenciálódás kifejlését.”³¹ A minisztérium 1972. július 17-én kelt levelében értesíti a főiskolát a kért egységek létrehozásának, ill. bővítésének engedélyezéséről.³²

A fúzió következtében az oktató munkában támadt némi bizonytalanság, időnként feszültség. Margócsy József megbízott főigazgató írja a tanszéki jelentések összesítésében 1972. február 24-én: „Tanszékünk [ti. a Neveléstudományi Tanszék] belső életében még e félév folyamán is érezhető volt időnként a fúzióból eredő, s időnként újra érvényre jutó némi belső feszültség, pedig én az elmúlt tanév végén e belső helyzetet megnyugtatónak tűnő külső jelek alapján már egészen kiegyensúlyozottnak ítélt meg.”³³ Az egységes képzésre való áttérés nem volt teljesen zökkenőmentes: „A nevelési program kérdésében sajátos helyzetünket tekintve felmerül egy elvi jellegű kérdés: melyik nevelési programot tekintsük elsősorban magunkénak a tanárképző főiskolák vagy a tanítóképzők számára készültet. Felmerülhet az a kérdés, nem lenne-e célszerű a két terv összedolgozása, vagy értelemszerű összevetése a következő félév során, s a fentiek alapján kialakítani sajátos helyzetünkből folyó saját nevelési programunkat.

Fenti kérdésfeltevéstől függetlenül a tanítóképzős haladó hagyomány szellemében egységünkben nevelőcentrikus volt a munkánk az elmúlt év során is” – olvasható az 1973-as tanév végi tanszéki jelentésben.³⁴

VISSZAEMLEKEZÉSEK A FÚZIÓRA

A főiskola profilja a tanárképzés mellett új funkciókkal egészült ki: a főiskolán a tanítóképzés bevezetéséről az Elnöki Tanács 1970/25. sz. törvényerejű rendeletében rendelkezett, a művelődésügyi miniszter pedig 36410/1971. VI. sz. rendeletében határozott az óvóképzés bevezetéséről. A főiskola ezzel lehetőséget kapott az egységes pedagógusképzés szervezeti kereteinek kialakítására. „Az egységes pedagógusképzés [...] azt jelenti, hogy a 3–18 évesek oktatására, nevelésére való felkészítés egységes elvek alapján, jól átgondolt rendszerben, megfelelően telepített és szervezett intézményben folyik” (Évkönyv 1966–1972, 28).

Egy intézmény életében az új szervezeti struktúra kiépítése mindig nagy kihívással jár, s ez nem történt másként a Nyíregyházi Főiskola életében sem. A strukturális kérdések átgondolásakor a tantervvel kapcsolatban felmerülő kérdések is vitaponttá váltak. Az egységes pedagógusképzés kialakítása érdekében létrejött az Egységes

³¹ 1970. évi iratok, 137/1972 NYFI.; Porzsolt István hagyatéka. XIV/ 41. 7. d. 1. p. MNL SZSZBML

³² 428/1972. NYFI

³³ Tanszéki beszámoló, 1972. Iktatószám nélkül. NYFI

³⁴ Iktatószám: 33/1973. NYFI

Pedagógusképzést Kutató Csoport, melynek munkája – Szabó Géza szerint – döntően előmozdította a „nyíregyházi modell” kialakulását.

„A tanítóképzés a főiskolán gondos előkészítő munka után jött létre. A régi tanítóképző intézet a főiskola intézetévé vált, az oktatók közül néhányan más tanszékre mentek át. Az egységes pedagógusképzés megvalósításának későbbi fázisában kap tartalmi jelentőséget, hogy a hajdúböszörményi Óvónőképző is főiskolánk intézménye” (Évkönyv 1966–1972, 30–31).

Az óvónőképző szervezetileg 1974-ig tartozott a Nyíregyházi Főiskolához, a főiskola teljes körű önállóságot ekkor kapott.

A fúzió eredményességét, az eltelt öt tanév tapasztalatait – összehasonlítva más tanítóképzőkkel – így értékelte a tanszékvezető az 1975. július 9-én kelt év végi tanszéki jelentésében¹ „... a nagyon élő kapcsolatunk megglazult az utóbbi években a többi képzővel, s nyilván azok is állandóan változnak... Mások vagyunk annyiban, hogy nagyobb lehetőségünk (fejlődési, rálátási) van oktatásügyünk egészére, mint más intézménynek. Több lehetőséget tudunk nyújtani hallgatóinknak az önművelődésre, közművelődési feladatokra való felkészülésre. Tágabb, nyitottabb »világban« élünk, nőnek fel hallgatóink. Ez a nyitottság jelenti az általános iskola teljes egészét, más szakokhoz való közelítést is. A tanítóképzés belterjessége így megszűnt.”

A fúzió szempontjából érdekes kérdés, hogy miképp tudott együttműködni a Tanítóképző Intézet a Neveléstudományi Tanszékkel.

Erről a következőt találjuk: „Intézetünk jellegénél fogva az általunk oktatott tárgyak legtöbb kapcsolatát a neveléstudományi tanszék által oktatott pszichológiai-pedagógiai tárgyakkal tartanak. A neveléstudományi tanszék eredményes oktató-nevelő hatását kell megemlítenünk. A hallgatók különösen oktatásméleti ismeretei igen jól megalapozottak. Így bizton lehetett rá hivatkozni a tantárgy-pedagógia előadásain és szemináriumain. Az iskolai gyakorlatok során a pszichológiai-pedagógiai oktatásának eredményes, jó hatásfokú alkalmazás szintjéről győződhetünk meg.”²

A Tanítóképző Intézet ezzel deklarálta is elismerte a fúzió hasznosságát, a tanítóképzés minőségi javulását. A kitűzött cél – miszerint egy magasabb színvonalú tanítóképzés megvalósítsa szükséges – a Tanítóképző Intézet belső értékelése alapján megvalósult. A gyakorlóiskolával az együttműködés továbbra is jó maradt, „a gyakorlati képzés gondjai nem az együttműködés fogyatékoságából, hanem a tárgyi és személyi feltételek hiányából fakadnak.”³

Szabó Géza az 1969/71 között zajló folyamatokat olyan időszaknak értékelte, amikor a főiskola a környezet egyik legjelentősebb művelődési centrumává vált. Mindezzel őszintén beismeri azt is, hogy ez a szakasz a főiskola egyik legellentmondásosabb időszakának is tekinthető, de mindezzel nagy eredmény az is, hogy ezen ellentmondásokat

¹ A Tanítói Tanszék iratai. Iktatószám: 108/1975. NYFI

² Uo.

³ Uo.

beismerték, kimondták és megjelölték azon lehetőségeket is, ahova a főiskola eljuthatott volna. (uo).

„A felsőfokú pedagógusképzés másfél évtizedes múltra tekinthet vissza Nyíregyházán: éppen 15 esztendeje annak, hogy az akkori művelődésügyi miniszterasszony megnyitotta a Bethlen utcai iskola udvarán a felsőfokú tanítóképző intézetet. De messzebbre nyúlik a nyíregyházi pedagógusképzés múltja. [...] 1914 szeptemberében indult meg a középfokú tanítóképzés, és azóta csak erősödött, terebélyesedett, a húszas évek végén tanítóképzés is indult, s a két intézmény folytatása lehetett a 15 évvel ezelőtti, felsőfokúvá szervezett képző. Így mindezeket saját intézményünknek tekintjük, folyamatos, megszakítás nélküli múltunkat képezik ezek az iskolák” (Évkönyv 1974–1976, 7–8).

Óvónőképzés a nyíregyházi főiskolán

Bicsák Zsanett Ágnes

A tanulmány központi kérdése, hogyan szervezték meg az ország keleti részében a felsőfokú óvónőképzést az 1970-es években. A korabeli oktatáspolitikai elvek és a megfelelő határozatok értelmében valamennyi 3-6 éves gyermeket óvodába íratnak, ahol előkészítést kaptak a szocialista értékek szerint működő iskolai évekre. A célkitűzés eléréséhez felkészült óvónőkre volt szükség, akik szakmai tájékozottságuk mellett bizonyítani tudták elhivatottságukat is. A hagyományos középfokú óvónőképzés hosszabb ideje és számos helyen folyt az országban. A képzés felsőfokúvá válását az 1958. évi 26. számú törvényerejű rendelet indította el. Majd a 187/1958. számú miniszteri utasítás szellemében szűnt meg a középfokú képzés, és indult el az érettségire épülő kétéves képzési idejű felsőfokú óvónőképző intézetek. Az elsők között Kecskeméten, Sopronban és Szarvason.

A felsőfokú óvónőképzés leginkább ott tudott elindulni, ahol már kiépült szervezeti struktúra létezett, s ami lehetővé tette azt, hogy akár a térség egésze, adott esetben Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye számára biztosítsa az új típusú óvónőképzést.

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Óvónőképző Intézetét 1970. évi 25. számú törvényerejű rendelete¹ alapján szervezték meg Hajdúböszörményben, Kovács György igazgató vezetésével. „Az intézet a hajdúböszörményi párt és tanácsai szervek kezdeményezéseként, a Hajdú-Bihar megyei párt és tanácsai szervek, valamint a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztályának egyetértésével és támogatásával kezdte meg működését.”² Az igazgató kérésére a tanévet 1971. október 15-én nyitották meg.³ A kései tanévkezdést a hosszú előmunkálatok indokolták. A tanévnyitó értekezleten az igazgató a következőket mondta: „A társadalmi elvárásoknak megfelelő anyagi és erkölcsi támogatást kapott kezdettől fogva az intézet. Az 1971-es tanévnyitóval lezárult az intézet történetének első szervezési szakasza, és kezdetét vette a további szervező munka mellett az oktató-nevelő-képző és tudományos munka.” (Évkönyv 1972-74. 37)⁴ Az

¹ Az Elnöki Tanács 1970. évi 25. számú törvényerejű rendelete (VIII. 7.) A tanárképző főiskolán folyó képzésről. Az 1.§ kimondja: „Tanárképző főiskolán az alsófokú oktatás számára – a szaktanárok képzésén felül – tanítóképzés és óvónőképzés is folyhat.”

² Óvónőképzés a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetben. 1974. jan. 30. NyFI, iktatószám nélkül. 1. ³ Művelődésügyi Minisztérium levele a Tanárképző Főiskola főigazgatójának. NyFI 37.137/1971.VI.

⁴ Kovács György intézetigazgató beszéde az 1971-ben létrejövő tanévnyitón. Idézi: Nagy Attiláné: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Óvónőképző Intézetének története, Évkönyv 1972-74. 37.

első két év célkitűzése a szervezési szakasz után az alapok megerősítése, a tudományos munka elmélyítése volt.

A felsőfokú óvónőképzés nyíregyházi beindítására már 1970 előtt is történt halvány kísérlet. A Művelődésügyi Minisztérium 1964-ben a 48.156/1964. MM. sz. utasításával létrehozta ugyanis a Szarvasi Óvónőképző Intézet kihelyezett Nyíregyházi Levelező Tagozatát. A tagozaton a Felsőfokú Tanítóképző Intézet tanárai oktattak, a képzés vezetője dr. Szilágyi Béla volt. 1964-ben 87 hallgató iratkozott be erre a képzésre, ők három csoportban vettek részt az előírt konzultációkon. Legnagyobb részük óvodában dolgozott, mindössze 9 hallgató volt más munkakörben alkalmazásban. A rövid életű kihelyezett tagozaton kevés sikerélménye volt az oktatóknak, mivel igen kevés előismeret birtokában, kifogásolható szorgalommal végezték tanulmányaikat a beiratkozottak, a képzés felelősenek beszámolója szerint.⁵

ADALÉK A MEGALAKULÁSHOZ

Mielőtt az óvónőképző intézet első éveinek részleteit, jellemzőit vennénk számba, érdemes még a megszervezés hátterében az országos érdekek mellett a helyi motívumokat is megvizsgálni. Bár egészen nem érthető, de mindenképp érdekes adalék Lengváry Józsefnének a Tanárképző Főiskola Tanítóképző Intézete intézetvezetőjének 1971. június 19-én elkészített beszámolója, mely a pedagógusképzés magyarországi gyakorlatát vázolta fel. Elmondta, hogy Magyarországon négyféle intézménytípusban képeznek pedagógusokat: „óvónőképző intézetekben, tanítóképző intézetekben, tanárképző főiskolákban és a tudományegyetemek bölcsészettudományi, illetve természettudományi karán.”⁶ Ugyanakkor „megvizsgálandónak” tartja, hogy „pedagógusképzésünk [...] szétaprózódottsága, itt vázolt intézményhálózata gazdaságos-e”. Érdekes azonban, hogy amikor az óvónőképző intézetekről beszél, akkor Kecskemétet, Sopront és Szarvast felsorolja, azonban Hajdúböszörmény, illetve Nyíregyháza városát nem. Az óvónőképző intézeteket a következőképp mutatja be: „a tanulmányi idő az érettségi vizsga után két év. Az itt végzettek a 2 ½ – 6 éves, tehát az iskoláskor előtti korú kisgyermeknek szakszerű nevelésére, oktatására szereznek képesítést.”⁷ A tanító- és a tanárképző intézetek felsorolásakor Nyíregyháza városát a többi város mellett szintén kiemeli. Azt azonban ő maga is megjegyzi, hogy a „pedagógusképzés növekvő társadalmi súlyának bizonyága az a tény is, hogy az óvónő- és tanítóképzés felsőfokúvá /érettségire épülővé/ tétele óta – immár 12 éve – minden rendű és rangú pedagógust egyetemen vagy főiskolán, illetve

⁵ Beszámoló a Szarvasi Óvónőképző Intézet kihelyezett Nyíregyházi Levelező Tagozatának munkájáról. A 101/1965. iktatószámú jegyzőkönyv 2. sz. melléklete. 4 oldalas gépirat 1965. február 25-i keltezéssel, dr. Szilágyi Béla aláírásával. NYFI

⁶ Lengváry Józsefné: A pedagógusképzés. NYFI 104/1971. 1.

⁷ Uo.

felsőfokú intézményben képeznek Magyarországon.”⁸ Megvizsgálandónak tartja azt is, hogy „nincs-e itt az ideje annak – tekintettel az óvónők s a tanítók számának várható további növekedésére, valamint a képzés tartalmának és módszereinek folyamatos fejlesztésére –, hogy az óvónők s a tanítóképzést is főiskolai rangra emeljük.”⁹ Ezt követően tér ki az Elnöki Tanács korábban említett¹⁰ törvényerejű rendeletére, és ismerteti, hogy szerinte miért is volt figyelemre méltó a rendelkezés. Az első pontban azt fogalmazza meg, hogy így egy intézmény képezheti a szocialista magyar művelődés szellemében a tanárt, tanítót és az óvónőt. A második pontban azt az előnyt emeli ki, hogy a tanító- és óvónőképzés főiskolai rangra emelése tartalmában és módszereiben gazdagította a képzést. A harmadik pontban pedig visszatér első megvizsgálandó kérdésére, s örömmel nyugtázza, hogy ezáltal a képzés gazdaságosabbá tehető. Felveti viszont, hogy vajon lehet-e azonos intézményen belül a pedagógusképzés minden fokozatán azonos színvonalat biztosítani, illetve képes-e minden egyes képzési típus, beleértve az óvónőképzőket és tanítóképzőket a tanárképző főiskola keretén belül sajátos arculatát megőrizni. A felvetés releváns, s érdekes kutatási kérdés az utókor számára is. A beszámolót olvasva szintén figyelemre méltó, s talán még nyitott kérdés, hogy a beszámoló miért nem emelte ki az óvónőképzés bemutatásakor a nyíregyházi Tanárképző Főiskola keretein belül működő hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetet, miközben a beszámolóban olvashattunk az 1970. évi törvényerejű rendeletről, s annak életbe lépéséről.

További dokumentumot e kérdéskörben egyelőre nem találtunk, de mindenképpen érdemesnek tartottuk kiemelni ezt a jelenséget, amely felveti annak a kérdését is, hogy a főiskola mennyire vette számba az Óvónőképző Intézetet Hajdúböszörményben, vagy ha fontos részét képezte a főiskolának, miért nem tett róla említést az intézetvezető asszony?

AZ EGYSÉGES FŐISKOLA KÉRDÉSE

A választ talán abban találhatjuk, hogy az említett 1970. évi 25. számú törvényerejű rendelet – mint említettük – nem csupán az Óvónőképző Intézetet indította el Hajdúböszörményben, hanem a Nyíregyházi Tanítóképző Intézetet is hozzákapcsolta a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolához. Az óvónőképzés első évi mérlegéről több beszámolót találunk arra vonatkozóan, hogy a rendelet értelmében bekövetkező átalakításnak milyen következményei voltak. A legtöbb dokumentum az egységes pedagógusképzés kialakításának részleteivel foglalkozik, kevésbé érintik viszont az óvóképzés megszervezésének nehézségeit.

Magyarázatul leginkább az kínálkozik, hogy az egyesülésnek eltérő formái valósultak

⁸ Uo. 1-2.

⁹ Uo. 2.

¹⁰ Az Elnöki Tanács 1970. évi 25. számú törvényerejű rendelete (VIII. 7.) A tanárképző főiskolán folyó képzésről

meg, és hogy a főiskola számára a hajdúböszörményi intézet megszervezése kisebb súlyt jelentett. A szervezés során fontosabbnak tűnt az a kérdés, hogyan tud bekapcsolódni a már komoly múlttal rendelkező, s szervezetileg kiépített tanítóképző intézet a főiskola életébe. „A tanítóképzés a főiskolán gondos előkészítő munka után jött létre. A régi tanítóképző a főiskola intézetévé vált, s az oktatók közül néhányan más tanszékre mentek át. Az egységes pedagógusképzés kialakításának későbbi fázisában kap az oktatási tartalom jelentőséget, hogy a hajdúböszörményi Óvónőképző is”¹¹ a főiskola intézménye lett. „Ennek a főiskolának feladata tehát az, hogy az újfajta képzésnek új tartalmat adjon, hogy a két képzési forma ne csak egymás mellett éljen, hanem tartalmi gondolatok is megvalósuljanak.”¹² Az első és hangsúlyos lépésnek számít ebben a beszámolóban is a tanító- és tanárképzés fúziója, s a második az óvónőképzés elindítása. Az óvónőképzés tehát már egy tartalmilag újragondolt, szervezetileg átstrukturált főiskola keretén belül kezdte meg a működését.

A tanító- és tanárképzés esetén azt olvashatjuk, hogy fontos volt a KISZ-, illetve a szakszervezeti tagság egyesítése. A vezetőségválasztáson a főiskola dolgozói, hallgatói egyaránt helyt kaptak. Tanszéki keretek között működött a tanítóképző intézet, melynek külön jelentőséget tulajdonítottak. Mindkét oktatási egység tanulmányozta és véleményezte mind a tanító- és mind a tanárképzés programját, vagyis fontosnak találták a kölcsönös észrevételek megosztását, a közös program kialakítását. Külön pontja volt a törekvéseknek a marxizmus-leninizmus oktatása időbeli elrendezésének megvitatása. „Kokas Ferenc, a Marxizmus-leninizmus Tanszék vezetője javasolja, hogy az új tanévben a főiskolai gyakorlatnak megfelelően a tanítóképzőben is politikai gazdaságtan legyen az első évfolyam témája.”¹³ A főiskolai oktatók a tanárok és a tanítók képzésében egyaránt részt vettek. Pályázatot írtak ki az oktatók között „A tanító- és tanárképzés szervezeti és tartalmi egységesítésének lehetőségei, gondjai, tapasztalatai főiskolánkon” c. írás benyújtására. A hallgatók együtt éltek a kollégiumban, a tudományos területen végzett eredményeiket egymás előtt vitatták meg, valamint iskolai gyakorlatukat újjászervezték.¹⁴ A célkitűzések között nem csupán az szerepelt, hogy a hallgatók egymás között kialakítsák a kollegiális kapcsolatot, hanem az is, hogy tanáraikkal is jó viszonyt ápoljanak, tapasztalatot szerezzenek a jó tanári és tanítói gyakorlatról.

A tanár- és a tanítóképzés fúziója három ponton történt: a két addig külön álló intézmény már egy gazdasági egységet alkotott, szakmai kérdésekben, valamint az ideológiai nevelésben azonos célkitűzéssel rendelkeztek. A beszámolókat, jegyzőkönyveket olvasva azonban úgy tűnik, hogy hasonló egyesülésről az óvónőképzés esetében nem beszélhetünk. Helyette inkább azt találjuk, hogy a hajdúböszörményi intézet bár gazdálkodását tekintve a főiskolához tartozott, s szellemiségét tekintve

¹¹ Szabó Géza: Főiskolánk 1969/70-től 1971/72-ig. Évkönyv 1966-1972. 28.

¹² Lengváry Józsefné: Az egységes pedagógusképzés egy éves tapasztalatai, NyFI 104/1971.

¹³ Kovács József: Emlékeztető a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola „fúziós” Előkészítő Bizottságának 1970. szeptember 7-én tartott munkaértekezletéről. NyFI 21/1970. 2.

¹⁴ Lengváry Józsefné: Az egységes pedagógusképzés egy éves tapasztalatai. NyFI 104/1971.10.

hasonló elveket követett, de szakmai szempontból megőrizte az önállóságát, s nem olvadt be a főiskolába. Margócsy József mb. főigazgató 1972. febr. 16-án kelt levelében sorolja fel azokat a feladatokat, amelyekben a székhelyen kívüli intézet igazgatója, Kovács György a személyi ügyekben illetékes. Ezek: átruházott feladatkörben kinevezési és fegyelmi jogkör gyakorlása, az intézeti oktatók és dolgozóinak jutalmazása és az intézeti jogkörbe utalt külföldi utazásokra vonatkozó döntés.¹⁵

A kapcsolatot akár úgy is jellemezhetnénk, mint egyfajta kölcsönös megállapodást, ahol figyelembe vették a két intézmény érdekeit, de tisztelték bizonyos kérdésekben a másik önállóságát.

Hogy is történt ez? A főiskola a hajdúböszörményi intézettel kiegészülve – majd az esti tagozat beindításával – eleget tett a minisztérium kérésének, felvállalta regionális szinten a tanár- és tanítóképzés mellett az óvónőképzés feladatát. A Hajdúböszörményben alapított intézet ugyanakkor saját koncepció szerint indíthatta el képzéseit, szakmai kérdésekben önállóan dönthetett. A főiskola oktatói természetesen véleményezési, tanácsadói szerepkörrel bírtak, azonban a kialakítás részletei az intézet munkatársai kezében voltak. Hajdúböszörmény tehát helyi erők mozgósításával indított képzést és nem a főiskola állományára támaszkodott. A szellemi kapcsolódás elsősorban a szakcsoportokon keresztül történt, szakmai találkozók alkalmával. Egységeit nem olvasztotta a főiskolába, átoktatókat csak kevés esetben igényeltek, így a függetlenségét meg tudta őrizni az oktatás terén.

Néhány esetben találunk utalást arra, hogy fontos volt a szakmai érdek-összefonódás, de a valóságban ez a dokumentumokat ismerve megkérdőjelezhető. Példát keresve arra, ami a két szervezeti egység szakmai kapcsolatát hangsúlyozza, az 1045/1974. számú miniszteri határozat helyi értelmezéséhez jutunk. Az évkönyvben megjelent tanulmány a határozatot úgy magyarázza, hogy a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet a tevékenységét önálló intézményként folytatja, ami a kialakult jó kapcsolatokat nem érinti. „A Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanácsába meghívta az intézet képviselőjét, ugyancsak részt vesz az intézeti tanács munkájában a főiskola egyik tanára, aki az ott folyó esti-levelező óvónőképzés felelős megbízottja. Ezenkívül is kölcsönösen keressük a további együttműködés lehetséges és hatékony formáit a pedagógusképzés eredményesebbé tétele érdekében.”¹⁶ A beszámolóban említettek – összevetve a tanár- és tanítóképzés összefonódásával – inkább formális jellegűek.

SZELLEMI, IDEOLÓGIAI KAPCSOLAT

Az Óvónőképző Intézetet szellemiségének kialakításakor több kihívás érte: kapcsolódnia kellett a főiskolához, annak szakmai színvonalához, elvárásaihoz. Ezek mellett a fő-

¹⁵ NyFI I.5/125/1972

¹⁶ Nagy Attiláné: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Óvónőképző Intézetének története. Évkönyv 1972-74. 39-40.

iskola frissen felvett nevének szellemében a Bessenyei-kultusz ápolásához is csatlakozni kellett. Természetesen nem hagyhatták figyelmen kívül a felsőoktatási követelményeket, illetve – székhelyen kívüli képzésként – a helyi érdekeket sem, melyek befolyásolták az oktatók munkáját, valamint az intézet kapcsolatát a környezetéhez. Az intézet működését, funkcióját jelentősen meghatározta az a tény is, hogy a régióban elsőként indított felsőfokú óvónőképzést.

A tanító- és tanárképző intézetekhez hasonlóan az Óvónőképző Intézetben is törekedtek a megfelelő tanár-diák kapcsolat kialakítására. Benkő Viktorné, a MM Pedagógusképző Osztálya nevében jókívánságait fejezi ki 1971. szeptember 16-i tanévnyitó oktatói értekezleten, azt is kiemeli: „majdnem munkatársi viszonyoknak kell kialakulni tanár, valamint gyakorló óvónő, és óvójelöltek között. Meg kell szüntetni, illetve nem szabad, hogy kialakuljon a rossz értelemben vett tanár-diák viszony. Szabad teret kell biztosítani a hallgatók véleménynyilvánításának. Ezen túlmenően meg is kell kérdezni őket, mi a véleményük az egyes kérdésekkel kapcsolatban. Ezeket szem előtt tartva alakulhat ki valóban a munkatársi viszony.”¹⁷ Az elhangzottakkal Pelikán Erzsébet óvónő egyetértését fejezi ki. Az ideológiai képzésre is kitér a minisztériumi küldött, s ennek kapcsán utal arra, hogy ha a párttagok között hallgatók vannak, akkor számukra is lehetőséget kell adni a munkamódszerek kialakítására, ötleteik, javaslataik megfogalmazására. Mindezek mellett a minisztérium elvárja a szakmai színvonalat és kutatómunkát, valamint megköszöni a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola szakmai segítségét. Kovács József, a főiskola igazgatója a miniszteri küldött felszólalása után „a két intézmény kapcsolatát elemzi. Ígéretet tesz az új, hozzájuk tartozó intézmény messze-menő támogatására. Kifejti, hogy az intézményünk a Főiskola keretein belül működik, de a megfelelő önállóságot részére biztosítani kívánják.”¹⁸ Az indulás időszakában az intézetnek legalább annyira fontos volt a kapcsolat fenntartása a főiskolával, mint az, hogy bizonyos kérdésekben megőrizze az önállóságát.

GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉS

„Az Óvónőképző Intézet gazdasági felügyeletét a Bessenyei György Tanárképző Főiskola látja el. Gazdálkodási ügyvitelre vonatkozóan a Művelődésügyi Minisztérium 85.523/1971.XXIV. sz. alatt intézkedett. Ezen utasítás értelmében az óvónőképző intézet gazdálkodási ügyvitelét – elszámolási és vagyon nyilvántartási rendjét – a Főiskola egyéb szervezeti egységére vonatkozó ügyrendi utasításnak megfelelően szabályozza. Az intézet költségvetési előirányzatának felhasználási hatáskörét s annak módosítását a Főiskola gyakorolja.”¹⁹ Ez azonban nem zárta ki azt, hogy az intézeti gazdálkodásnak

¹⁷ Jegyzőkönyv készült a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézete 1971. szeptember 16-i tanévnyitó értekezletéről. NyFI V-54 3 /1971.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Óvónőképzés a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetben. 1974. jan. 30. NyFI, iktatószám nélkül. 8.

ne lett volna önálló feladatköre. A főiskola egyéb szerveitől független kiadási és bevételi számlával rendelkezett. A gazdasági csoportja önállóan könyvelte el a feladatok ellátását követő vagyonváltozásokat.

A főiskola tehát segítette tagintézményét a megfelelő infrastruktúra kialakításában, a könyvtári állomány ellátásában. A költségvetést, a társadalmi tulajdon megőrzését, a számviteli nyilvántartások vezetését a főiskola látta el. A főiskola és az Óvónőképző Intézet gazdasági együttműködése tehát nem vitatható.

Hogy ez volt a legerősebb és legjelentősebb szál, ami összekötötte a két intézményt, bizonyítja Kovács György beszámolója. Az anyaintézmény és az intézet kapcsolata a következő területeken érintkezett: párt- és szakszervezi ügyek, a két intézmény KISZ vezetőinek találkozásai, tanszékek, szakcsoportok közötti együttműködés, a főiskola egyes szakembereinek előadásai, valamint az oktatástechnikai központ és az intézet kapcsolata. „A felsorolt kapcsolatok /a gazdasági területet kivéve/ nem váltak rendszeressé, de a találkozások jó légkörben, baráti szívélyességgel, egymás munkájának megismerését célul tűzve történtek, és úgy érezzük, hogy közvetve hatottak a tartalmi munkára.”²⁰ A rendszeres találkozók és eljárási egyeztetések kezdettől fogva a gazdasági szinten jöttek létre, mely mögött elhalványult az egyéb szakmai és szellemi kapcsolódás.

ESTI TAGOZAT

Amit a főiskola a maga számára elérhetőnek és megtarthatónak, s szakmai szempontból is ellenőrzése alatt tarthatónak vélt, azok a nyíregyházi képzések voltak. A regionális óvónőképzésben ezért jelentős mozzanat volt, mikor Nyíregyházán megindult az esti óvónőképzés. Mindazon kitétel, ami az előbbieken a hajdúböszörményi tagozatnál elmondható volt, a nyíregyházi képzés során már nem állja meg a helyét. Az esti tagozat a nyíregyházi helyszínéből adódóan több szálon kapcsolódott a főiskolához, mint a hajdúböszörményi tagintézet. Mindemelllett feltételezhető, hogy megszervezésében segítséggel volt a hajdúböszörményi óvónőképző intézet, ami vélhetően kezdetben a főiskola és a két intézet között megerősítette a szakmai együttműködést is, azonban hosszútávon feltételezhetően éppen ahhoz járult hozzá, hogy a hajdúböszörményi intézet függetlenné váljon.

Felmerülhet ezen a ponton a kérdés: miért volt szükség az esti tagozat létrejöttére? A sorok között olvasva az előbb említett érvek éppen kielégítőek is lehetnek, azonban sejthető, hogy ezzel nem indokolhatták az esti képzés beindítását. A kezdeményezést keményebb érvek is alátámasztották. Vanczák József főiskolai docens írása alapján a következő mondható el: „A dinamikusan fejlődő ipar és mezőgazdaság Szabolcs-Szatmár megyében is egyre jobban igényli a nők munkába állását. Ez pedig a gyermekintézmények fejlesztését követeli meg. Ennek érdekében a negyedik 5 éves tervben megyénk

²⁰ Uo. 9.

állami, párt- és tömegszervezetei nagy erőfeszítéseket tettek és tesznek az óvodai férőhelyek számának növelése érdekében. Az ipari és a mezőgazdasági üzemek dolgozói társadalmi munkával, pénzzel támogatták a helyes kezdeményezést: az óvodaépítési társadalmi akciót.”²¹ Az összegyűjtött 36 millió forintnyi adománynak köszönhetően pedig három év lefolyása alatt megduplázódott az óvodai férőhelyek száma. Ezzel Szabolcs-Szatmár megye még mindig nem tudta biztosítani az országos átlagot: míg a megyében az óvodáskorú gyerekeknek csupán 49%-a járt óvodába, addig az országos átlag már 65%-ot jelentett. Az óvodák és a gyerekek számának növekedése azt az igényt is erősítette, hogy több óvónőt bocsássanak pályára regionális szinten is. Ezért „a városi tanács vb és a megyei tanács vb nyíregyházi járási hivatala kérelemmel fordult az MM-hez, engedélyezze az óvónőképzés esti tagozatának megnyitását”²² a főiskolán. Ennek következtén a Művelődésügyi Minisztérium 564/1972. VI. sz. átiratában engedélyezte, hogy az 1972/73-as, valamint az 1973/74-es tanévben 75 fővel indítsanak évfolyamot esti tagozaton. A felvett hallgatók vállalták a képzés költségeit, s félévenként 84 órában, vagyis hetente egy délutánon sajátították el a szakmához tartozó ismereteket. Az óvónőképzés kapcsolatát bizonyítja a nyíregyházi tanár- és tanítóképzéssel, hogy az óvónőképző esti tagozaton a főiskola oktatói vezették a kurzusokat. Ugyanezen oktatók feladatköréhez tartozott az is, hogy tanulmányozzák az óvónőképzés „speciális nevelési-oktatási problémáit.”²³ Az oktatók azonban bármilyen kérdésükkel bizalommal fordulhattak a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet vezetőihez, tanáraihoz, akik már ekkor kellő tapasztalattal rendelkeztek bizonyos felmerülő problémák megoldásában.

Az együttműködés a későbbiekben, 1974-től sem szakadt meg a két intézet között, mikor a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet minisztertanácsai intézkedés értelmében „teljes önállóságra”²⁴ tett szert. Ahogy Margócsy József főigazgató fogalmazott: „Ez azonban nem jelenti azt, hogy megszakad szakmai és tapasztalatcsere kapcsolatunk: továbbra is igényeljük ezt és mi is rendelkezésre állunk kollégáinknak, az óvónőképzés ügyének. Annál is inkább, mert főiskolánkon nem szűnik meg az óvónőképzés: esti (levelező) tagozaton itt, Nyíregyházán továbbra is eleget teszünk ilyen irányú vállalt kötelezettségünknek.”²⁵ Ahogy azonban látszik, az alá- és fölérendelt viszony egyértelműen mellérendelt viszonyná vált, vagyis mindkét intézet egymástól függetlenül működött, ami azonban nem vonta maga után a két szerv egymás iránti közömbösségét sem.

²¹ Vanczák József: Óvónőképzés esti tagozaton. Évkönyv 1972-1974. 40.

²² Uo.

²³ Vanczák József: Óvónőképzés esti tagozaton. Évkönyv 1972-1974. 41.

²⁴ Margócsy József főigazgató beszéde az 1974/75. tanév megnyitó ünnepségén. 1974. szeptember 16-án. Évkönyv 1974-76. 9.

²⁵ Uo.

Hogyan működött tehát a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet, mi vezetett az ön-állósulásig, kik határozták meg az intézet működését?

Az intézet kapuit 10 tanárral²⁶, 9 óvónővel, 6 gazdasági és adminisztratív dolgozóval nyitotta meg. Az intézet élére a szarvasi módszereket ismerő dr. Kovács György állt²⁷, helyettese Nagy Attiláné, majd az 1973/74. tanévtől Dávid Imre lett. Kovács György a szarvasi képzőből került áthelyezéssel a főiskola óvónőképző intézetének élére, erről tanúskodik Miklósvári Sándor osztályvezető 1971. június 3-án kelt, Kovács Györgynek címzett levele.²⁸

Ugyancsak a szarvasi óvónőképzőből áthelyezéssel került a főiskola hajdúböszörményi oktatói állományába Horváth Tiborné 1971. aug. 15-től óvónőképző intézeti docensként és Oláh Emőd óvónőképző intézeti tanárként.²⁹

A tantestület kiépítése további kinevezésekkel járt együtt. A főiskola javaslatait minden esetben a minisztériumban hagyták jóvá. Pálmai Kálmán 1971. augusztus 14-én kelt levele Baffy Dezső tanársegédi és Varga Gábor docensi kinevezéséről szól. (NyFI 358/452 sz. alatt iktatva.) Hasonló levélben erősítette meg az MM illetékese Kiss Lászlóné, Bíró Ferenc és Szemán Józsefné 1971. augusztus 15-től érvényes kinevezését.

Az oktatók és az óvónők átlagéletkora 27 év volt. A fiatal kollektíva azonban jól felkészült szakemberekből állt. Kovács György beszámolója szerint „néhányan óvónőképző intézetből kerültek hozzánk, mások pedig más oktatási intézményben már tanítási tapasztalatot szerezhettek. A felsőoktatási intézményekben folyó oktatás-nevelés-képzés munkájának megismertetése viszonylag rövid idő alatt sikerült, különbség az egyes oktatók munkájában természetesen mutatkozik, de ez nem lényeges.”³⁰ A fiatal és szakmailag elkötelezett oktatógárda viszonylag nagy óraterheléssel, átlagolva heti 16 órával kezdte oktató munkáját.

Az oktatói létszám az évek során tovább növekedett, 1972-ben 16 főre, 1973-ban 22 főre, majd 1974-ben 24 főre emelkedett. Ezzel egyidejűleg kevésbé volt szükséges további óraadók alkalmazására.

Az oktatók szakcsoporti kereten belül végezték munkájukat. Az intézet 5 szakcsoportból állt: Marxizmus-Leninizmus Szakcsoport, Neveléstudományi Szakcsoport, Irodalmi-Nyelvi Szakcsoport, Ének-zene szakcsoport, Rajz-testnevelés Szakcsoport. Az intézethez Gyakorló Óvoda és Könyvtár kapcsolódott. Megszervezték az Intézeti Tanácsot, az Igazgatói Hivatalt, Pénzügyi Csoportot. Létrehozták a szükséges bizott-

²⁶ A dokumentumok adatközlése változó: a jegyzőkönyvek az Óvónőképző Intézet megindulását 9 ill. 10 oktatóval jelzik.

²⁷ Miklósvári Sándor 1971. június 3-i keltezésű levelében dr. Kovács György ideiglenes kinevezéséről értesíti a Tanárképző Főiskola igazgatóját. NyFI 354/1971

²⁸ Az MM 36.148/1971.VI. levél másolata NyFI iktatószám nélkül

²⁹ NFI II-18/522 iktatószám alatt Gosztanyi János értesítő levele az érintettekhez.

³⁰ Óvónőképzés a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetben. 1974. jan. 30. NyFI, iktatószám nélkül. 2.

ságokat: a Nevelési Bizottságot, a Tudományos Bizottságot, a Könyvtári Bizottságot, a Kulturális Bizottságot, a Diákjóléti Bizottságot és a Hallgatói Fegyelmi Bizottságot.

Fontos kihívást jelentett a nevelői testület egységes szemléletének kialakítása. Ahogy Nagy Attiláné fogalmazott az indulás évében: „olyan nevelői kollektíva kezd meg itt a munkáját, akinek csak néhány tagja ismeri az óvónőképzést.”³¹ Ezért arra kéri az oktatókat, hogy adják át tapasztalataikat egymásnak, fogjanak össze.

A pedagógusoknak a magas óraterhelést jelentő munkájuk mellett eleget kellett tenniük a társadalmi-közéleti tevékenység elvárásainak is. Az oktatók között többen elvégezték a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem szakosító, illetve általános tagozatát. Sokan közülük pártoktatásban vettek részt. Közéleti tevékenységük egyrészt helyi igényekkel függött össze, a területi nehézségek orvoslásán túl szorosan összefonódott a kultúrpolitikai célkitűzésekkel.

Az ideológiai képzésen túl belső, szakmai továbbképzés is folyt az intézetben. A továbbképzésben az elméleti témák mellett súllyal szerepelt a gyakorlati képzés, melynek vezetésével tapasztalt óvónőket bíztak meg. Ez a gyakorlat figyelhető meg a később, Nyíregyházán indított esti tagozaton is, ahol a hallgatók óvodai gyakorlatát „munkahelyük vezetői szervezik, irányítják és vezetik. Tapasztalt, jól képzett óvónőket bíztak meg patronálásukkal.”³²

Ami mégis különbség volt, hogy míg az esti tagozaton a hallgatók munkahelyükön kapták gyakorlati képzésüket, addig Hajdúböszörményben gyakorlóóvodák létrehozásán fáradoztak.

Az oktatómunka tárgyi feltételeit – mint említettük – részben a főiskola teremtette meg. A beszámolóik alapján azonban az évek során jelentősen javultak az oktatómunka tárgyi feltételei. A „belső átalakítással részben a szakcsoportok tanárai, részben a hallgatói kiscsoportok számára nyílt zavartalan munkalehetőség. Az intézet költségvetéséből és a Művelődésügyi Minisztérium támogatásával egy újabb 100 férőhelyes korszerű gyakorlóóvoda tervezési munkálatai kezdődtek meg, az átadás 1975. II. negyedév végére várható.”³³ E második gyakorlóóvoda az 1971-ben kapott 100 férőhelyes gyakorlóóvoda mellett üzemelt. A gyakorlóhelyek bővítése így már mindenkinek lehetőséget adott arra, hogy a képzési feltételeknek eleget tegyenek.

AZ OKTATÓK TUDOMÁNYOS MUNKÁJA

A szakmai színvonal biztosításához a szakmai konzultációkon és tapasztalatcserén túl alapkövetelményként jelent meg az oktatók kutatómunkában való részvétele. A tudomá-

³¹ Jegyzőkönyv készült a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézete 1971. szeptember 16-i tanévnyitó értekezletéről. NyFI V-54 3 /1971.

³² Uo.

³³ Nagy Attiláné: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Óvónőképző Intézetének története, Évkönyv 1972-74. 39.

nyos munkát a Tudományos Bizottság vezette. Nem bizonyult elegendőnek csupán tanulmányozni az óvóképzésnek a tanítóképzéstől eltérő nevelési programját. A felsőfokú képzés megkövetelte azok egyes gondolati egységeinek önálló kutatómunka keretében történő elmélyítését. A témaválasztások eleinte szorosan összefüggtek a tanított kurzusok tematikájával. Kezdetben az oktatott tárgy témakörében jelentettek meg cikkeket, jegyzeteket. Szükség volt rájuk, hiszen a szakkönyv- és folyóirat-állomány kezdetben hiányos volt. „Az intézet egyik oktatója készítette el a felsőfokú óvónőképző intézetek Óvodapedagógiai jegyzetét, egyben e jegyzet szerkesztője is volt. Két kartárs módszertani jegyzetet írt. Az óvónőképzős szakközépiskola pedagógiai tankönyveit is intézetünk oktatója szerkesztette két külsős munkatárs közreműködésével. Környezetismereti, anyanyelvi nevelési, ének-zenei témában az Óvodai Nevelésben, a Pedagógusképzésben és más szakfolyóiratokban jelentek meg a kartársak tanulmányai.”³⁴ Az önálló publikációk mellett a hozzáférhető külföldi szakfolyóiratokból házi fordításokat készítettek.

1971-ben a legfontosabb kutatási téma a gyermekek környezeti nevelésének megvalósítása volt. Varga Gábor a téma fontosságát és a további kutatási terveket a következőképpen tárta az 1971. évi decemberi tanácsülés elé: „A környezet és a nevelés sokoldalú megközelítését elsősorban a környezet és tevékenység, a valóságismeret és a gyermeki világkép, a szervezett környezet és a gondolkodás relációiban kívánjuk realizálni. Az úgynevezett egyéb témák körében jelzett kutatási szándékok egy része szintén kapcsolódik a környezet és a nevelés gondolatköréhez, mert az önállóság és az aktivitás aspektusából kívánják elemezni az óvodai hatások egész rendszerét. Aktualitásuknál fogva figyelemre méltók az óvodai zenehallgatást korszerűsítő és az irodalmi élménynyújtás esztétikai vonatkozásait vizsgáló témák. Az óvónőképzés igen lényeges területével /hivatásszeretetre-közéletiségre nevelés/ foglalkozó témáinkat a pedagógusképzés társadalmi üggyé válása indokolja.”³⁵ A témákat vizsgálva azt gondoljuk, hogy olyan korszerű témák kiválasztásával, kutatómunkával járultak hozzá az oktatók az óvóképzés szakmai színvonalának emeléséhez, melyek a mai napig aktuálisak, sőt ha szigorúan a környezeti és esztétikai nevelésre gondolunk, ezek megfelelnek az uniós követelményeknek is. Ami mégis más volt, hogy ekkor még nem az unió, hanem az MSZMP irányelveit kellett figyelembe venni. Persze vitatható, hogy ezen témakörök, illetve az óvopedagógusok hivatásszeretete szűk értelemben mennyiben függenek a politikai irányultságtól. Az óvónőképzőn sem tudták megkerülni a világnézeti-társadalmi-közéleti témák tanulmányozását. Erre utal egy másik kutatási téma is: „A szocialista óvónői embereszmény kialakításának útjai és lehetőségei”³⁶ címmel, mely a címben megfogalmazott szocialista embereszmény körül-

³⁴ Óvónőképzés a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetben. 12 + 1 lapos gépirat, iktatószám nélkül. Lelőhelye: a Bessenyei György Tanárképző Főiskola 1974-es vezetési iratait tartalmazó dosszié. NYFI. Az idézett megállapítás a gépirat 7. oldalán található.

³⁵ 1971. december havi tanácsülésének programjai. Az intézet kutatási terve, Előadó: Varga Gábor. NYFI 461/1971.

³⁶ Óvónőképzés a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetben. 1974. jan. 30. NYFI, iktatószám nélkül. 5.

járását követeli meg. Az elvárások között olvasható: „az oktatók szakmai fejlődését csak megfelelő ideológiai fejlődéssel lehet elképzelni.”³⁷

1973-ban megteremtődött a lehetőség az elméleti kutatások és a gyakorlati alkalmazás összekapcsolására. Bár még szűk keretek között, de elkezdődhettek a pedagógiai és pszichológiai laboratórium vizsgálatai. A tantárgyak köre is bővült. Ebben az évben vették be a szexualpedagógiai, pszichológiai és angol nyelvű speciálkollégiumot. 1975-ben pedig megrendezték a II. Óvopedagógiai Tudományos Ülésszakot.

HALLGATÓI ÖSSZETÉTEL, AKTIVITÁS

Az első évfolyamra 1971-ben 98 hallgató iratkozott be. A következő években a képzés iránti érdeklődés és a felvételizők száma tovább nőtt. 1972-ben nappali tagozatra 100 fő, levelező tagozatra 84 fő iratkozott be. Hasonlóan alakult 1973-ban a felvett hallgatók száma: nappali tagozatra 102 fő, levelező tagozatra 85 fő. A következő évben a levelező hallgatók száma megkétszereződött: 1974-ben a nappali képzésre továbbra is az előző évek létszámához közelítően 103 fő iratkozott be, a levelező tagozaton 169 hallgató kezdte meg a tanulmányait. Nagy Attiláné ehhez a következő szavakat fűzte: „a pálya iránti érdeklődés fokozódását jelzi, hogy míg 1972-ben a felvételi vizsgákon két és félszeres túljelentkezés volt, s a megfelelték érettségi átlaga 3,41, a felvételi tárgyakból, magyar nyelv- és irodalomból és történelemből 3,68 volt az átlag, addig 1973-ban a felvehető keretszám háromszorosa jelentkezett, és a megfelelték érettségi átlaga 3,52, a felvételi tárgyakból, magyar nyelv- és irodalomból és történelemből 4,20 volt.”³⁸ Ez a tendencia a következő évben – még ha mérsékelten is – tovább folytatódott. Nagy Attiláné fontosnak tartotta azt is kiemelni, hogy a hallgatóknak legalább fele minden évben fizikai dolgozók családjából érkezett.

Az intézethez kollégium is tartozott, ahol az évek során a férőhelyek számát 84-ről 132-re sikerült emelni. A diáktothoni elhelyezésre szükség is volt, hiszen évről évre egyre több hallgatót számlált a képzés. A hallgatók anyagi háttere pedig többnyire nem engedte meg a rendszeres bejárást.

A hallgatók családi hátterét vizsgálva valóban jogos igény lehetett a kollégiumi elhelyezés, illetve a létszám emelkedésével a kollégiumi férőhelyek számának növelése. A kollégiumi nevelőmunka szorosan kapcsolódott az intézet törekvéseihez. Kovács György igazgató szerint a hallgatók nagy része diáktothonban lakik, amit „igyekszünk a legnagyobb mértékben kihasználni és arra törekszünk, hogy a 6-7 fős mikroközösségekben élő, diáktothonban lakó hallgatókból minél előbb kialakuljon a közösségi magatartás, az alkalmazkodó képesség, a rend és a fegyelem igénye.”³⁹ Ezentúl igyekeztek a

³⁷ Uo.

³⁸ Nagy Attiláné: A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Óvónőképző Intézetének története, Évkönyv 1972-74. 38.

³⁹ Durucz István: A tudományos diákkörök tevékenysége Évkönyv 1972-74. 41.

világnézeti és az esztétikai nevelést erősíteni, valamint olyan légkört kialakítani, mely a hallgatói évfolyamok, a diákotthon vezetője és tanácsadói között szorosabb együttműködést eredményezhetett.

A hallgatói tevékenység lemérhető a hallgatók tanulmányi eredményei alapján, az oklevelet, illetve vörös oklevelet kapott hallgatók számán, de látható más viszonylatban is. Durucz István a tudományos diákkörök tevékenységét a következőképpen határozta meg: „Főiskolánkon már a megalakulás utáni években kisebb csoportok, „szakkörök” működtek, és a kezdeti útkeresés után az 1970-es években már országosan is elismert eredmények igazolják azt, hogy diákköri tevékenységünk színvonala elérte a többi tanárképző főiskoláét. Korszerű főiskolánk kiváló adottságai mellett ezek a sikerek is szerepet játszottak abban, hogy 1972-ben a X. Országos (Jubileumi) Tudományos Diákköri Konferencia természettudományi szekcióülését, 1973-ban pedig a XI. OTDK társadalomtudományi tagozatának szekcióülését rendezhettük meg főiskolánkon szép sikerekkel.”¹ A hallgatók tanulási nehézségei között olyan problémák is szerepeltek, amelyek akár a mai oktatás során ugyancsak tapasztalhatóak: a hallgatók nem használják magabiztosan és pontosan a szakma terminológiáját, a szintetizáló képességük nem minden esetben kielégítő. Az államvizsga követelményeinek azonban néhány fő kivételével a hallgatók évről évre megfeleltek.

Felmerülhet a kérdés, hogy a társadalmi igények nyomán létrejövő óvónőképzés mennyiben maradt népszerű szakképzés az évek múltával.

Törekvéseink között szerepelt a nyíregyházi és a hajdúböszörményi adatokat külön-külön is megvizsgálni, azonban az adatok nem minden esetben fellelhetők, sok esetben csupán összesített táblázat ad támpontot. Az adatok alapján egyértelmű tendencia nem látható. Azt tudjuk, hogy a hajdúböszörményi tagozat előbb kezdte működését, mint a nyíregyházi esti tagozat, s azt is, hogy a nappali tagozatos képzés sokáig keresettebbnek mutatkozott. Amikor a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet 1974-ben önállósodott, akkor évekig nem emelkedett a főiskolán az esti tagozaton a hallgatók száma. Margócsy József 1975-ben elmondott tanévzáró beszéde alátámasztja, hogy míg Nyíregyházán a tanító- és tanárszakos hallgatók száma növekedett, addig az óvónőképzőre felvételt nyert hallgatók keretszáma nem bővült.² A további években, 1982-ig változás nem történt, melyet lehet pozitívan is értékelni: a hajdúböszörményi kihelyezett tagozat mellett levelező képzésben évente 75 hallgató iratkozott be a főiskolára azért, hogy a kétéves képzést követően óvónői diplomával helyezkedjen el. 1982-ben az előző évekhez képest kiugró számadattal találkozunk: esti tagozatra 110 hallgató iratkozott be,³ ez a létszám a következő években viszont mintegy a felére csökkent: 1985-ben 150 jelentkezőből 55 főt vettek fel,⁴ 1986-ban pedig 57 főt. A hallgatók száma a nyolcvanas

¹ Uo.

² Margócsy József főigazgató beszéde a Főiskolai Tanács oklevélkiosztó rendkívüli ülésén. 1975. június 21-én. Évkönyv 1974-76. 19.

³ Cserevnyák László: Tanévnyitó ünnepi tanácsülés 1982. szeptember 12-én. Évkönyv 1982-86. 13.

⁴ Tanévnyitó ünnepi tanácsülés 1985. augusztus 31-én. Évkönyv 1985-86. 36.

évek közepétől tovább csökkent, az óvónőképzősök száma elmaradt a tanító-és tanárképzésre jelentkezett hallgatókétól.

Az óvónőképzés második hulláma a rendszerváltást követően jelentkezett. 1989-től már nappali tagozaton is folyt a képzés Nyíregyházán,⁵ s a levelező képzésben szerzett diplomások száma mintegy másfélszeresére nőtt. 1989 és 1998 között 104 hallgató szerzett nappali képzésben óvodapedagógus diplomát, a levelező képzésen pedig 153 fő. A nappali képzésen végzett óvodapedagógusok az összes nappali hallgatónak mindössze csak 3%-át jelentették, a levelező tagozaton végzetek pedig az összes levelező képzésben diplomát nyert hallgatónak a 14%-át tette ki.⁶ Az adatok jelzik, hogy az óvodapedagógia a többi szak mellett kevésbé futott fel a főiskolán, ami nem lényegteleníti el a képzés értékét, de jelzi, hogy a főiskola profilját tekintve elsősorban tanító- és tanárképző maradt.

További fontos adalék az óvónőképzés főiskolai történetéhez, hogy 1994-ben a BGyTF speciális képzés keretében tanító- és óvóképzést indított Beregszászon. Az óvóképzésre évfolyamonként 10 fő iratkozhatott be. A magyar nyelvű képzés később az ukrán állam által is elismert II. Rákóczi Ferenc Pedagógiai Főiskolán folytatódott.

ÖSSZEGZÉS

Az óvónőképzés alakulásának összefoglalásaként fontos újra hangsúlyozni, hogy mind a tanítóképzés főiskolai befogadása, mind az óvónőképzés kiépítése ugyanannak az elnöki tanácsi rendeletnek (25/1970. tvr) a hatására történt. A megvalósítás lépései azonban egészen máshová vezettek. Különösen hosszútávon. Míg a tanítóképzés esetében a jelenséget a fúzió, integráció fogalmával jellemezhetjük, addig az óvónőképzés esetében azt találtuk, hogy nem beszélhetünk minden kitétel nélkül egységről. Az Óvónőképző Intézet szakmai kérdésekben önálló utakon járt. Függetlensége a megalakulást követő harmadik évtől tovább erősödött: 1974-től a tanítóképzést magában foglaló és az esti tagozatos óvónőképzést elindító Bessenyei Tanárképző Főiskola mellett egy másik önálló intézmény jött létre, a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet. Hogy miként sikerült ezt elérni, megvalósítani, minden bizonnyal magyarázható azzal, hogy az óvónőképzés nappali tagozata eleve más telephelyen létesült, azonban mindenképp indokolható az oktatók elhivatottságával is, beleértve az igazgató személyét, Kovács Györgyöt. Olyan szakmai alapokon működő intézetet sikerült kialakítaniuk, mely az óvodapedagógus szakkal a mai napig a régióban egyedülálló képzést kínál. Mint ismeretes, a teljes függetlenségét nem tudta megőrizni, jelenleg nem a Nyíregyházi Főiskola tagintézeteként, hanem a Debreceni Egyetem karaként működik tovább.

⁵ Intézményi akkreditációs önértékelés, 2006. kézirat.

⁶ A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve 1986-1999. adatai alapján.

A főiskola névválasztása

Bicsák Zsanett Ágnes – Kissné Rusvai Julianna

1962-ben hozták létre a Nyíregyházi Tanárképző főiskolát azzal a céllal, hogy jól képzett általános iskolai tanárok tanítsák a magyar gyerekeket az ország keleti részében is. Az iskola 10 éves fennállásával egybeesett az intézmény névadása: törvényerejű rendelet erősítette meg, hogy az iskola Bessenyei György Tanárképző Főiskolaként működjön tovább.

A névadás mindig jelentős esemény egy intézmény életében, többet jelent a névválasztás tényénél. A név segítségével az intézmény hírt ad magáról, üzenetet bocsát a kívüllágba: innentől az egykori személy szellemében tevékenykedik, a választott személy nevéhez hű hallgatókat nevel, dolgozói egyetértésben közvetítik a példa- és névadó személy értékrendszerét.

Hogy a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola esetében miért pont Bessenyeire esett a választás, érdekes kérdés lehet a mai kutató számára. Nem azért, mert Bessenyei érdekeit ne lehetne hosszan sorolni, hanem azért, mert oly sok más személyt is választhatott volna az iskola vezetősége. S látjuk, bár Bessenyei György neve 10 év után feltűnt a főiskola címtámláján, három évtized múltán pedig „eltűnt”, miután ma e felsőoktatási intézmény ismét mint Nyíregyházi Főiskola funkcionál.

Jelen tanulmány során így arra keressük a választ: kik támogatták a Bessenyei-név felvételét? Hol jelenik meg a főiskola életében a Bessenyei-kultusz – ha egyáltalán létezik kultusz mint olyan? S ezzel egyidejűleg fennáll a kérdés: miért nem őrizhette meg az iskola a Bessenyei nevét? Fennmaradt-e ma is Bessenyei személyisége szimbólumként a főiskola életében, vagy Bessenyei szellemiségét és nevét már csak az iskola emlékiratai őrzik?

A BESSENYEI-KULTUSZ KEZDETEI

1888-ban a nyíregyházi evangélikus főgimnázium ifjúsági önképzőköre felvette Bessenyei nevét, a Bessenyei-kultusz kezdetét innen számíthatjuk, amely igazán az 1890-es években bontakozott ki Nyíregyházán. Bessenyei Szabolcsban született, ezt már régebben is tudták, mégis csak a század végén fordult feléje a nyíregyháziak figyelem. A város ugyanis ekkor kezdett hagyományok iránt érdeklődni. A kutatók szerint

nincs rá adat, hogy megfordult volna a testőríró Nyíregyházán, legfeljebb csak átutazóban.

„Helyi jellegű kulturális egyesületek országszerte a kiegyezést követően jelennek meg” — írja Bánszki István (1989, 5). Ennek az országos áramlatnak a részeként alakult meg a Bessenyei-kör, későbbi nevén a Bessenyei Társaság. A Kör célja nemcsak a Bessenyei-kultusz ápolása, hanem a művészetek, tudományok terjesztése, művelése. 1898. január 21-én alakult Nyíregyházán, a belügyminiszter április 25-én hagyta jóvá az alapszabályát. 1940. szeptember 27-től Bessenyei Társaság néven folytatta munkáját. Tevékenysége 1949. december 20-án szűnt meg, ekkor volt az utolsó közgyűlése.

A Nyírvidék 1884-es 51. számában jelenik meg az a szerkesztőségi írás, amely egy nyíregyházi művelődési kör megalakulását szorgalmazza (Bánszki 1989, 17–18). 1889-ben Kovács István törvényszéki bíró javasolja Bessenyei György szobrának felállítását. Szinte ezzel egy időben a városi főgimnázium önképzőköre felveszi a nagy költő nevét. Bánszki István (1989, 20) feltételezi, hogy Bessenyei neve szimbólumként valószínűleg a Budapesten tanuló egyetemisták Szabolcsvármegyei Körében ötlük fel. A gimnázium önképzőköre elkezdte a Bessenyei-hagyomány ápolását, a szoborra is megindult a gyűjtés. A helyi lap, a Nyírvidék folyamatosan beszámolt a gyűjtés eseményeiről, az összeg gyarapodásáról. A városban több helyen is nyilvános perselyeket állítanak fel az adakozók számára, a sóstói majális bevételét is erre a célra ajánlják fel. 1895-ben a befolyt összeg eléri a 15 ezer forintot, meghirdetik a szoborpályázatot. A beérkező tizenhat jelíges pályázat közül Kallós Ede pályaművét fogadja el a szakzsűri. A szobrot 1899-ben állítják fel a vármegyeház előtti téren.

A millennium évében jelent meg Geduly Henrik *Nyíregyháza az ezredik évben* című kötete, amely a város polgárságának támogatásával jelent meg. A könyv Szabolcs vármegye híres szülöttai sorában Bessenyei György nevét említi elsőként.

A Bessenyei Kör megalapításában a város polgári értelmisége vett részt: tanár, lelkész, ügyész, bíró, jegyző foglalkozásúak. Az országban már működő művelődési egyesületektől kapott minták szerint megalkotják a Kör alapszabályát. 1898 januárjában az alapszabály-tervezetet nagy érdeklődés mellett megvitatták. Az eseményre a vármegyeháza nagytermében került sor, amely zsúfolásig megtelt (Bánszki 1989, 29). Január 21-én a közgyűlés kimondja a Szabolcsvármegyei Bessenyei György Művelődési Kör létrejöttét. Elnöke Feilitzsch Berchtold vármegyei főispán. Megalakuláskor a Körnek 258 tagja volt, orvosok, tanárok, ügyvédek, valamint nyíregyházi és vidéki földbirtokosok. A Kör célját így fogalmazzák meg: „*A Bessenyei-kultusz ápolása és ennek megfelelően a Kör működési területén az irodalomnak, művészetnek, tudománynak művelése*” (Bánszki 1989, 32). Más művelődési társaságokhoz (Katona József Kör, Kazinczy Kör) képest újszerű volt az a célkitűzés, amelyben az olvasási kedv növelését és a családi könyvtárak létesítésének ösztönzését is megfogalmazták.

1899. május 9-én avatták föl a Bessenyei-szobrot. A városi Egyesült Dalárda ének-száma után két avatóbeszéd hangzott el, majd az ódapályázat győztese olvashatta fel művét. Ezután került sor a koszorúzásra, ezen az eseményen a Kisfaludy Társaság, a

Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia is képviseltette magát. Végül Beöthy Zsolt az Akadémia nevében mondott rövid beszédet. A napot színházi díszelőadás zárta le. Ebben az évben a Kör fő célkitűzésének jelölte meg Bessenyei műveinek összegyűjtését és kiadását.

1901-ben, amikor a város megyeszékhellyé válásának negyedszázados évfordulóját ünnepli, a település egyetlen művelődési egylete a Bessenyei Kör. Ez az év egyben Bessenyei halálának 90. évfordulója, ebből az alkalomból a Kör műsoros estélyt szervez december 7-én.

A Kör rendszeresen szervez koncerteket, színházi előadásokat, majd 1907-ben új tevékenységi körrel gyarapodik tevékenysége: megszervezik a „szabadlyceális” szakosztályt, amely tudományismertető és művészet-népszerűsítő előadások tartására vállalkozott (uo. 59). Nemcsak a szabadlyceum felállításához gyűjtötte össze a Kör a szükséges pénzt, hanem a Bessenyei szülőházára készülő márványtáblát is fizette. Az emléktábla avatására 1913 szeptemberében került sor Tiszabercelen. Még aznap Nyíregyházán is megemlékeznek Bessenyeiről: a Korona Szállóban művészestélyt rendeznek, itt Vietórisz József is tartott előadást a nagy költőről; továbbá megnyitották a Nemzeti Szalon tárlatát mintegy háromszáz alkotással. A szabadlyceum változatos témakörökben tartott előadásokat helyi és vendég (nagyváradai, debreceni) előadókkal.

Az I. világháború után a Kör újjászervezésére 1921 januárjában kerül sor. Majd február 24-én, a költő halálának 110. évfordulóján ünnepséggel, koszorúzással és irodalmi megemlékezéssel tisztelegnek Bessenyei nagysága előtt.

1923-ban hívja meg a Kör Czóbel Minka és Lőrinczy György szabolcsi származású írókat. A két alkotó ötlete volt egy ún. Bessenyei-serleg készíttetése. Az erre összegyűjtött összegre mégsem volt szükség, ugyanis egy hírlapi felhívásra előbb a kótaji görögkatolikus egyház ajánlotta fel egy régi serlegét, amelyet aztán arannyal és ezüsttel vontak be, és Vietórisz József sorait vészték rá:

„Ez a serleg Bessenyei serlege,
Tiszta borral tüzes lelket tölts bele,
Úgy idézd a Bessenyei szellemét.
Műveltségért, magyarságért
Küzdjön minden nemzedék!”
(idézi Bánszki 1989, 84).

Később a tiszaberceliek is felajánlották azt az ezüstkelyhet, amelyet még 1645-ben Bessenyei egyik őse adományozott a református egyháznak.

Az 1923-as Bessenyei-ünnepség alkalmából Hrabovszky Sándor festményeit leplezik le Paszabon: Bessenyei arcképe, Bessenyei szülőháza és a Bessenyei-templom címűeket. Sajnos a II. világháború óta nincs tudomásunk sem a serlegekről, sem a festményekről.

1924-ben folytatódik, illetve új erőre kap a Bessenyei-relikviák gyűjtése. Nemcsak tárgyakról van itt szó, hanem szellemi hagyományokról: mesék, anekdoták gyűjtésére is vonatkozik a Kör által megfogalmazott felhívás, de hatását, eredményeit nem ismerjük.

Egyébként a relikviák gyűjtésén kívül a Bessenyei Kör tevékenysége visszaesett ebben az időszakban.

1928-ban áthelyezik a Bessenyei-szobrot az akkori Dessewffy, mai Bessenyei térre. Erre azért volt szükség, mert elkészült az első világháborús emlékmű: a Hősök szobra, s ez méretei miatt csak egy olyan tágasabb parkban érvényesülhetett, mint a megyeház előtti tér.

Belohorszky Ferenc 1931-ben adta ki Bessenyei kisebb költeményeit. Az 1930-as években helyi szerzők írásaiból Bessenyei Almanachot állított össze a Kör. 1934-ben megindult a Szabolcsi Szemle című folyóirat, amely a Bessenyei-kultusz ápolására vállalkozott. Főszerkesztője az akkori elnök (Szohor Pál) lett.

A háborús időszak egyetlen jelentős eseménye a Táj- és Népkutató Szakosztály létrejötte. Ennek keretében szervezték meg a népfőiskolai tanfolyamokat. A háború eseményei szétszórták a Kör tagságát, gyakorlatilag megszűnt a tevékenysége.

1946 nyarán hirdeti meg a Györffy István Kollégium a Népi Kollégiumokat Építő Mozgalmat, amelyet aztán a kormány és a demokratikus pártok is támogatnak. A mozgalom célja, hogy a társadalmi támogatással létrejövő diákotthonokban egyre több munkás és paraszt származású fiatal kapjon elhelyezést és így lehetőséget a továbbtanulásra. 1946 júliusában Rajk László belügyminiszter rendeletet ad ki, amely szerint a tanév elején minden vármegyében 50–100 fő befogadására alkalmas középiskolai kollégiumokat kell felállítani. Augusztus 2-án döntés születik a Nyíregyházi Bessenyei György Kollégium megalakulásáról, elhelyezéséről. A társadalmi és politikai szervezetek egyetértésben támogatják a cél megvalósulását. A kollégiumi előkészítő bizottság egyik tagja Porzolt István a Nemzeti Parasztpárt képviselőjeként. Bár a Véső utcai internátust rohammunkában felújították, de a csekély számú érdeklődés miatt nem nyithatta meg kapuit 1946 őszén. Erre csak később, 1947. március 25-én kerülhetett sor a Kossuth utca 36. sz. épületben 25 főnyi diákság részvételével. A Bessenyeiről elnevezett kollégiumot később újabb népi kollégiumok megalakulása követte (Sallai 1982).

1947-ben Bessenyei születésének kétszázadik évfordulóján országos ünnepséget szerveztek, erre az eseményre a kultuszminisztert, Ortutay Gyulát hívta meg a Bessenyei Kör.

A BESSENYEI-KULTUSZ ÚJJÁÉLEDÉSE

Névfelvételi kérelem

Az 1960-as évek végén, 1970-es évek elején újjáéledt a Bessenyei-kultusz, 1972-ben a főiskola ünnepélyes keretek között fölvette Bessenyei nevét. Ennek előzményeiről és körülményeiről kéziratok anyagokból, a sajtóból, visszaemlékezések alapján szereshetünk ismereteket.

Emlékeztető készült az 1970. május 11-én megtartott rendkívüli főiskolai tanács-

ülésről¹, amelynek témája a beérkezett álláspályázatok elbírálása volt. A jegyzőkönyv ezzel a bejegyzéssel fejeződik be: „Kokas Ferenc tanszékvezető, a főiskolai pártszervezet titkára emlékeztet azokra a szálakra, amelyek a korán elhunyt Váci Mihály költőt Nyíregyházához és főiskolánkhoz kapcsolták. Mind az oktatók, mind a hallgatók kívánságát tolmácsolva javasolja, hogy főiskolánk kérjen engedélyt a „Váci Mihály” név felvételére. A Főiskolai Tanács tagjai kivétel nélkül, lelkesen támogatják a javaslatot. A szükséges eljárásra bizottság alakul. A további teendők ellátására a főigazgató Bachát Lászlót és Hársfalvi Pétert kéri fel.”

A Váci Mihály név felvételéhez szükséges kérelem és indoklás 1970. július 23-án készült el, Margócsy József és Bachát László fogalmazta meg. A fogalmazvány a főigazgatóhoz címzett levelek közt maradt meg, arról nincs tudomásunk, hogy valóban elküldték-e az illetékes minisztériumi osztályvezetőnek.² A főigazgatónak mellékelt levélben Bachát hivatkozik a Pálmai Kálmánnal történt kétszeri beszélgetésre. Pálmai szerint „még nem érkezett el annak az ideje, hogy egy főiskola megkaphassa Váci nevét.” (Ekkor mindössze két hónap telt el Váci halála óta.) A fogalmazók hét pontban foglalják össze a névkérelem indokait: utalnak többek között arra, hogy Váci Nyíregyházán született, itt végezte a tanítóképzőt, pedagógusi munkáját a nyíregyházi tanyavilágban kezdte, majd a városban folytatta, költészete és közéleti tevékenysége ezer szállal kötődött ehhez a vidékhez.

A névadással kapcsolatban – Margócsy Klára szíves közlése nyomán – azt tudjuk még, hogy a minisztérium Petőfi nevét vetette fel, viszont a Bessenyei nevet nagyon sokan támogatták. „A közbenjárásra szükség volt, mert a minisztérium egyedül nem dönthetett, csak a Politikai Bizottság állásfoglalása után. Ott elég sok szabolcsi ember volt, így Benkei András, Biszku Béla, akik szívükön viselték a főiskola ügyét a kezdetektől fogva. ...” Támogatta az ügyet Tóth Dezső, valamint Köpeczi Béla, aki a Tudományos Akadémia akkori főtítkára és Pándi Pál, az ELTE tanszékvezetője, vezető kultúrpolitikus. Ezek a kutatók Margócsy Józseffel együtt diákkorukban az Eötvös Kollégium tagjai voltak, jó viszonyukat mindvégig megőrizték, és támogatták egymást. Margócsy Klára szavai szerint: „...ebben az időben nagyon sok Eötvös kollegista volt igen magas pozícióban, és közöttük egy olyan erős véd- és dacsövetség volt, amely a másik segítségére volt bármilyen helyzetben. Így viszonylag kevés kijárással sikerült ez a dolog [ti. a Bessenyei név fölvétele].”

A névfelvételi kérelem Kovács József főigazgató úr nevéhez kötődik. Kovács József 1971. november 1-jén a Főiskolai Tanácsnak, valamint a főiskola állami és pártvezetésének egyetértésében névfelvételi kérelmet nyújtott be a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője, Miklósvári Sándor számára.³ A névfelvétel indoklását a kérelem mellékletében 5 pontba szedve küldte meg.

Kovács elsőként Bessenyei szülőhelyére hivatkozott – ami Szabolcs megyében talál-

¹ Porzolt István hagyatéka. XIV. 41. 6. doboz. 2. pallium. MNL SZSZBML

² Kovács József főigazgatóhoz címzett levél és fogalmazvány. Iktatószám nélkül. NYFI

³ Kovács József főigazgató levele Miklósvári Sándornak. NYFI

ható –, valamint a Nyíregyházán már 80 esztendeje elindult ún. Bessenyei-kultuszra. A kultusz kialakulásában a következő momentumokat emelte ki: pályázatot hirdettek a nyíregyházi szoborra, Bessenyei szülőházát emléktáblával jelölték meg, továbbá megalakult a nevét viselő irodalmi társaság, a Bessenyei kör. 1899-ben felállították a Kallós Ede készítette szobrot; a 30-as években megindult Szemle összeállította a Bessenyei-bibliográfiát, több kiadatlan művét publikálták; 1932-ben nyíregyházi diákok adták ki kisebb költeményeit; 1940-ben országos ünnepség keretében hozták Pusztakovácsiból hamvait a nyíregyházi temetőbe.⁴

Második pontban Kovács Bessenyei példamutató életéről szólt. Fontos és visszatérő indoklás a Bessenyei névválasztás kapcsán az, ami talán itt először fogalmazódik meg hivatalosan: „Bessenyei [...] életének javát kis falukban töltötte; életművének nagyobbik részét ilyen körülmények között alkotta, példát mutatva arra, hogy a falusi élet nem jelent föltétlen elparlagiasodást, ha él és szárnyal a szellem, hajt a művelődés iránti igény és a nemzet szolgálatának vágya.”⁵ Bessenyeit haladó gondolkodónak mutatja be, akinek életműve a 200 év múltán is jelentős helyet foglal el az irodalomban. Harmadik fontos érvként szolgált, hogy Bessenyei érdemei ellenére még nem neveztek el róla az országban felsőoktatási intézményt, csupán egyetlen középiskola működött e néven, Kisvárdán.

A levélben a névfelvétel pontos dátumát is megjelölte a főigazgató. A névátadó ünnepséget 1972 tavaszára tervezték. Az 1972-es év több szempontból is aktuálisnak bizonyult: egybeesett Bessenyei Ágis tragédiája c. műve kiadásának 200. évfordulójával, a főiskola 10 éves fennállásával, illetve az időponttal, amikor éppen a főiskola harmadik építési szakaszának befejezése is várt volt.

Kovács mindemellett megjegyezte, hogy épp a minisztérium jóvoltából a Kallós-féle Bessenyei szobor – mely Nyíregyházán a Bessenyei téren található – kicsinyített mása már a főiskola főigazgatói irodájában állt. Továbbá felvetette, hogy az elkészült épületben elhelyezhető lehetne Róna József Bessenyi-szobra is, mely ezt megelőzően Bécsben, az egykori testőrpálotában, az akkori Collegium Hungaricum épületében állt, és a művelődésügyi minisztérium közbenjárásával került Nyíregyházára.

Kovács ezen érvekre hivatkozva zárta sorait, összefoglalva gondolatait: indokolt a hely és az idő, hogy a főiskola felvegye Bessenyei nevét, és az általános iskolai tanárképzés során szelleméhez hű nemzedéket neveljen fel.

Bessenyei-szobor

Mielőtt még azonban a névátadás felvételét tovább taglalnánk, szólunk pár szót a megemlített Bessenyei-szoborról, mely már a névátadás előtt, közvetlen a főiskola

⁴ Kovács József főigazgató levele Miklósvári Sándornak: Indoklás. NYFI

⁵ Uo.

kapuinak megnyitása után az intézetbe került, s a névfelvételi kérelemkor hivatkozási ponttá vált.

Róna József Bessenyei-szobra korábban a bécsi magyar testőrségi palotát (Collegium Hungaricum) ékesítette, aztán a háború után visszakerült Magyarországra. A szobor még a névadás előtt a főiskolán kapott helyet; előbb a Vasvári Pál utcai épületben, majd a Sóstói úton a könyvtár olvasótermében helyezték el. Jelenleg a Bessenyei-aula legfőbb dísze.

A szobor átvétele ugyanis többre utal annál, minthogy a főiskola belső terét ékesíteni szerették volna, illetve attól, hogy elfogadjuk pusztán tényként: a szobor a főiskolán volt. A szobor ugyanis jelzi a főiskola vezetőségének tudatos szellemi építkezését, hagyományteremtését, kapcsolódását a városban jelen lévő Bessenyei-kultuszhoz. Valamint tovább is mutat: Kovács főigazgató már a főiskola első éveiben a szobor átvitelével elindította azt a folyamatot, hogy a főiskola a későbbiekben deklaráltan is Bessenyei-szellemében működjön. Ezzel azt is állíthatjuk, a szobor átvitelével előkészítette azt, hogy a főiskola később felvegye Bessenyei nevét.

1963. április 2-án Kovács egyszerre két szálon kérte a szobor átszállítását a főiskolára: a helyi szellemi vezetőktől, akik egyértelműen Bessenyei-kultuszhoz kapcsolódtak, illetve a Művelődésügyi Minisztériumtól.

A Művelődésügyi Minisztériumba Hadnagy László miniszterhelyettesnek a következőket írta: „Tanárképző Főiskolánk nagy gondot fordít arra, hogy kultúrpolitikánk haladó hagyományaival is behatóan foglalkozzék, különösen olyan esetben, ha ez kapcsolható a főiskola környékének emlékeihez. Ezért szerepel célkitűzéseink között a Szabolcs megyei Bessenyei György emlékének ápolása. A nagy testőr írónak és kultúrpolitikusként kiválóan szép márvány szobra volt a bécsi Collegium Hungaricumban, ahonnan kb. egy éve hazakerült ez a műemlék. Jelenleg Petőfi Irodalmi Múzeum szoborraktárában porosodik. Az a kérésünk [...] hogy ez a művészi alkotás aktív módon kapcsolódhasson be nevelési terveinkbe: díszítse főiskolánk átmeneti épületének most elkészült részében az átriumot, majd az új épület impozáns előcsarnokát, s egyszersmind emlékeztesse a jövő pedagógusait egy olyan haladó gondolkodású elődre, akire ma is büszkék lehetünk.”⁶

Horváth Mártonnak, a Petőfi Sándor Irodalmi Múzeum főigazgatójának pedig parhuzamosan a következő sorokat intézte: „A nemrég alakult nyíregyházi Tanárképző Főiskola nagy gondot fordít arra, hogy kultúrpolitikánk haladó hagyományaival is behatóan foglalkozzék; különösen olyan esetben, ha az kapcsolható a főiskola környékének emlékeihez. Ezért szerepel célkitűzéseink között a Szabolcs megyei Bessenyei György emlékének ápolása. A Horváth elvtárs vezetése alatt álló Irodalmi Múzeumban jelenleg áll egy Bessenyei-kiállítás, mely tudomásunk szerint hamarosan lebontásra kerül. Továbbá a múzeum raktárában található a márvány Bessenyei-szobor, amelyik nemrég a bécsi Collegium Hungaricumból került haza. Kérésünk az, hogy Főigazgató Elvtárs engedélyezze a lebontásra kerülő Bessenyei-kiállítás lehetőleg teljes anyagának

⁶ Kovács József levele Hadnagy Lászlónak, 1963, április 2. NYFI 1963-as iratok.

főiskolánkhoz való kerülését. Ez a Magyar Irodalmi Tanszék, ill. a kialakuló főiskolai múzeum birtokába kerülne át. Továbbá támogassa és segítse azt a kérésünket, hogy a márvány Bessenyei szobrot iskolánk előcsarnokának díszítésére megkaphassuk.”⁷

Kovács választ szinte postafordultával kapott. Egyúttal a lesújtó hírt is Hadnagy László haláláról. A Művelődésügyi Minisztérium a kérés elbírálását egyértelműen a Petőfi Múzeumra bízta, ahonnan pedig Kovács pozitív választ kapott. A levélre Lengyel Dénes igazgató válaszolt, melyben közölte, hogy a kiállítás májusi lebontását követően az anyag a főiskolára kerülhet, továbbá a szobor átvitele is megoldható.

A Művelődésügyi Minisztérium 67071/1963. számú rendelkezésével hozzájárult a főiskola részére a szobor átadásához. A főiskola a szállítás költségeinek fedezéséhez ismételtén a Művelődésügyi Minisztériumhoz fordult segítségért.⁸

Összehasonlítva a szobor átvitele és a főiskola névfelvétele kapcsán váltott levelek tartalmát, azt találjuk, hogy a szobor átvitelekor hasonló érvek szerepelnek, mint a névfelvételi kérelemkor később. Hogy a szobrot még mindig nem helyezték el az épületben – az iskola előcsarnokában –, valószínűleg a folyamatos építkezési munkálatokkal hozhatóak összefüggésbe.

Mivel Kovács már a szobor átvitele kapcsán megkapta mind a politikai, mind pedig a kulturális támogatást, sikerült bekapcsolnia az intézményt a helyi értelmiségi vérkeringésbe, illetve megjelölnie az intézmény helyi specifikumát is az ország többi felsőoktatási intézményével szemben: a főiskola tagjai vállalják azt a fáradságos, de nemes utat, melyet e régióban maga Bessenyei is felvállalt. Egyetért a helyi törekvésekkel, s ezzel együttműködik a politikai irányítással is.

Kovács jól ismerte fel a következőt: az intézményt úgy tudja megszilárdítani, ha több oldalról támogatást szerez. Egyfelől a földrajzi elhelyezkedést figyelembe véve rögzíti az intézmény feladatkörét, s ezzel a jelenből a jövő felé mutat. Ahhoz azonban, hogy a jövő felé vezessen, talajt is kellett találnia, hogy valahonnan el lehessen rugaszkodni, s ahova mindig vissza lehessen térni: ez pedig nem egy törvényi szabályozás, mely létrehozott egy főiskolát, hanem a Bessenyeihez köthető szellemi hagyomány.

Névadó ünnepség

A főiskola a névadó ünnepségre már 1971/1972. őszi félévében Kovács szavaival élve „különös gonddal” készült.⁹ Úgy tűnt, az építkezések a tanévben befejeződnek, ezért szorgalmazni kezdték, hogy a névfelvétel 1972 júniusában, vagy szeptemberben „meg-

⁷ Kovács József levele Horváth Mártonnak, 1963, április 2. Nyíregyházi Főiskola Irattára, 1963-as iratok.

⁸ Porzolt István a Bessenyei szobor átvételéhez kapcsolódó írása, 1963. szeptember 28. Iktatószám nélkül. NYFI

⁹ Kovács József levele Bende Kálmánnak, a MTA tudományos főmunkatársának, 1971.11.12. Iktatószám: 101/1971./T.T. NYFI

történjék.”¹⁰ Ilku Pál a Művelődésügyi Minisztériumban nem látta akadályát annak, hogy a főiskola Bessenyei György nevét felvegye, azonban ennek időzítésére az építkezés befejezését követő időszakot javasolta.¹¹

Az épület befejezésének előrehaladtával a főiskola névadó ünnepségének részletei is egyre kidolgozottabbá váltak. Kovács József Benda Kálmánnak írt levelében így írt erről: „Margócsy Jócótól tudom, hogy egy nemrégiben Köpeczi elvtárrsal az Akadémián tartott megbeszélésen a Bessenyei-ünnepséggel kapcsolatban az az álláspont szögeztetett le, hogy a szimpoziont kb. 25 külföldivel és összesen 60 taggal 1972. október 6-án rendezik meg Nyíregyházán. Így az ünnepélyes névadó ünnepség is október 6-án lehetne, és a hivatalos műsorban egy külföldi és egy hazai tudós rövid üdvözléssel járulna hozzá a nap fényéhez. Előtte tervezik a síremlék felavatását a nyíregyházi Morgóban. Este közös vacsora – fogadászerűen – a tanácsnál lenne. E tervezett programba beiktatandó lenne még egy ünnepség, műsorral: a terv szerint olyan Bessenyeitől származó, vagy vele összefüggő német vagy francia szövegekből, amelyeket részint a debreceni egyetemről Némédi Lajos prof., részint Tarnay Andor a MTA Irodalomtudományi Intézetétől szállítana. A teljes programhoz október 7-én tiszaberceli és nyírbátori események kapcsolódnának /szobor, emlékszoba, stb./. Margócsy Jócó azt is említette, hogy ezen a megbeszélésen /a Köpeczi elvtárnál/ Te is jelen voltál, én inkább csak az írásban rögzítés kedvéért és a megígért információ szándékával küldöm a levelem.”¹²

Margócsy József főigazgató a főiskola és a kollégium új nevét 1972-ben, a tanévnyitón ismertette a hallgatók számára. Megjelölte a névadó ünnepség dátumát, október 6-át, de már ekkor felhívta a hallgatók figyelmét, hogy a jövőben „Bessenyei nevét és szellemi örökségét példamutatóan” (Évkönyv 1972-1975, 9) használják, hasonlóképp, mint a kollégium névadójának, Császy László, a Magyar Tanácsköztársaság pedagógus mártírjának nevét és példaértékű életét. A főigazgató szerint e két történelmi személy segítséget jelent a mindennapok kihívásaiban. Az az oktató, ki nem ismeri e térség előzményeit, e két jeles személyiség fáradozásait, nem végezheti eredményesen munkáját sem. Hogy a két személy kiemelése Margócsy számára egyazon jelentőséggel bírt, bizonyítja, hogy a tanév végén, az oklevélkiosztó ünnepségén is Bessenyei nevét a kollégium névadójával, Császy László nevével együtt emelte ki. Mindkét névadót eszményképként, követendő példaként állította az iskola oktatói és hallgatói elé (uo. 19).

A névadás ünnepélyes keretek között zajlott. Margócsy József Papp János tanszékvezetőnek a következőképp írta: „Természetesnek érezzük, hogy – hazai és külföldi vendégeink érdeklődésén túl – főiskolánk valamennyi dolgozójának, hallgatójának közös örömmünnepe lesz ez a nap, s ez a rendezvényeken való részvételeken is tükröződni fog.”¹³ Az ünnepségen a főiskola dolgozóinak és hallgatóinak 600 ülőhelyet biztosítottak. Az

¹⁰ Uo. Iktatószám: 639/1971.sz. NYFI

¹¹ Ilku Pál levele Kovács Józsefnek. 1971. nov.19. NyFI

¹² Kovács József levele Bende Kálmánnak, 1972.február 4.

¹³ Margócsy József levele Papp Jánosnak

ünnepséghez azonban hozzátartozott a Bessenyei-emlékmű megkoszorúzása az Északi-temetőben, továbbá másnap, október 7-én a Bessenyei-szobor leleplezése Tiszabercelen.

A Kelet-Magyarország 1972. szeptember 13-i száma (39. évf. 216.sz.) beszámolt a tanárképző főiskola tanévnyitó ünnepségéről. A hír szerint Margócsy József megbízott igazgató bejelentette, hogy „...a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerejű rendelete alapján a főiskolát a megye nagy szülöttjéről, a magyar felvilágosodás kiemelkedő alakjáról, Bessenyei Györgyről nevezik el. Az ünnepélyes névadásra október 6-án kerül sor.”

A főiskola (1972-1974) évkönyve szerint 1972. október 6-án tartották a névadó ünnepséget.

A nagy eseményről a megye napilapja, a Kelet-Magyarország (39. évf. 236–237. sz.) is részletesen beszámolt. Október 6-án a címoldalon a *Bessenyei-emlékünnepségek megyénkben* címmel ismertetik az aznapi események programját. A névadás kerek évfordulóhoz kapcsolódik: „Kétszáz évvel ezelőtt, 1772-ben, Bécsben jelent meg a felvilágosodás nagy magyar alkotójának, Bessenyei Györgynek az *Ágis* tragédiája című műve, amely egyben az újkori magyar irodalom születésnapjának is számít. Az évforduló alkalmából megyénkben október 6-án és 7-én Bessenyei-emlékünnepségeket szerveznek.” Ekkor került sor az író síremlékének avatására. Az emlékünnepségnek a legjelentősebb része a főiskola névadása. A másnapi számban is a nagyszabású névadási ünnepségről szóló beszámoló kapja a legnagyobb helyet (1–2. l), amely a *Bessenyei György nevét vette fel a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola* címmel jelent meg. Az országos (Biszkú Béla, Benkei András, Ilku Pál) és megyei (Varga Gyula, a városi pártbizottság első titkára, Bíró László, a városi tanács elnöke) vezetők részvételével zajlott az ünnepség.

Margócsy József megbízott főigazgató mondta a megnyitó beszédet, amelyben megemlékezett a főiskola első éveiről, majd bejelentette, hogy az Elnöki Tanács 17. számú rendelete alapján a főiskola felveheti a Bessenyei György nevet. Ilku Pál művelődésügyi miniszter többek között ezt mondta ünnepi beszédében: „...Én személyesen nagyon jól emlékszem arra a beszélgetésre, amelyben a Művelődésügyi Minisztériumban Biszkú Béla elvtárs felvetette a főiskola létrehozásának gondolatát.” Ezt követően a külföldi testvér-intézmények (az ungvári, auerbach-i és az Usti-nad-Labem-i főiskolák és egyetemek) képviselői kaptak szót. M. Voisine francia professzor is mondott köszöntőt. Ő az MTA vendégeként a mátrafüredi nemzetközi felvilágosodási szimpozionon vett részt. Majd Szücs László az egri főiskola igazgatója nyilvánította ki jókívánságait.

A Tiszaberceli Bessenyei György TSZ képviselői az alkalomból egy díszes vörös zászlót ajándékoztak a főiskolának.

Az ünnepség után a vendégek és az ünneplők megnézték a modern könyvtárat, majd a klubszínházban egy előadásra került sor, amelyet a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatói adtak elő. Bessenyei műveiből angol, francia és német nyelven mutattak be részleteket. Másnap a mátrafüredi szimpozion külföldi vendégei megkoszorúzták a Bessenyei síremléket, és ugyanezen a napon Tiszabercelen a szakmunkásképző intézetben rendeztek emlékünnepséget, felavatták és megkoszorúzták az író tiszteletére állított szobrot.

Ilku Pál művelődésügyi miniszter október 6-án, a névátadó ünnepségen a következőképpen szólott: „Bennünket Bessenyei mint a haladó tartalmú közműveltség megteremtésének agitátora készíttet illő tiszteletre. Korának, a felvilágosodás korának megújult ismeretei álltak tevékenységének, gondolkodásának központjában. Meglepő és tiszteletre méltó az a bátorság, amivel tettenéri és megnevezi a visszahúzó erőket” (Évkönyv 1972–1974, 15). A visszahúzó erők mögött Ilku konkrét személyeket értett, akiket ha nem is kívánt néven nevezni, de Bessenyei szavaival körbeírt: „kik ha Szentírást nem magyarázol, akármit írsz, nevetnek; mások ha Corpus Jurist nem fejtegeted, semminek állítanak; azonban amikor osztán nagy dolgok fordulnak elő, hol sem Náhumból, sem Zofoniásból (azaz prófétákból) nem lehet okoskodni, a mély atyák csak hallgatnak, vagy olyanokat mondanak, hogy az szegény kihajt előlük” (uo). Ilku tovább idézett Bessenyeitől, s a haladásra szólította fel a hallgatókat, lelkesítette őket: e vidék „mostoha” és „elmaradott” körülményei ellenére is, már oly sok kiváló gondolkodót, művészt adott a magyar népnek. Ez továbbra is kihívás, feladat, az összefogáshoz széles támogatottság szükséges. A főiskola eddig felmutatott eredményeihez is a társadalom minden rétege hozzájárult. Nem lehet a főiskolának így más célja, mint továbbhaladni. A névadás Ilku számára az elmúlt 10 év eredményességét is elismeri. A főiskola „felzárkózott a nálánál idősebb testvérintézmények jó színvonalához” (uo. 16). Ilku szavaiból tehát az tűnik ki, hogy a főiskola méltóvá vált az egykori felvilágosult gondolkodó, „e vidék fia”, Bessenyei György nevének felvételére.

A miniszter kijelentése, amennyiben helyes megállapítást közöl, nem ismer el kevesebbet, minthogy a célul kitűzött vidékfejlesztés Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a főiskola alapításával teljesült, kulturális felemelkedése biztosított. Bessenyei hitvallása – hogy a tudomány kulcsa lehet az ország előremenetelének – lelkesedéssel töltötte el a főiskola oktatóit, reményt adott a régió elmaradottságának felszámolásához. Ilku a beszédét azzal foglalta össze, hogy méltatta az országos párt- és állami szervek nagyfokú támogatását, a „megyei patrióták” eredményes érvelését a főiskola létrehozása mellett. Hivatkozott Bessenyeire, aki tudatában volt annak, hogy a tudományok művelésében együtt kell járniuk az adott korrallal, más népek és nemzetek hasonló törekvéseivel. (uo)

„Hű legyek nevemhez”

Ilku szavai, a főiskola dolgozóinak elszánt igyekezete nem maradt észrevétlenül. 1973-ban Margócsy már a következő szavakat intézte hallgatóihoz: „legutóbbi pártminősítésünkben szerepelt, s amit a Bessenyei György Tanárképző Főiskolával kapcsolatban mostanában gyakran hangoztatnak, hogy ti. ez az intézmény a szabolcs-szatmár-beregi táj legnagyobb szellemi bázisa. Valóban, nincs olyan nagy iskola, felsőoktatási intézmény még egy a megyében, mint ez, a mostanra már teljesen elkészült, célszerűen és korszerűen felszerelt főiskolánk” (Évkönyv 1972–1975, 27). Margócsy az elismerés mellett azonban jobban fókuszált arra, hogy a főiskola a tanárjelöltek számára mint bázis

szerepeljen: legyen a főiskola kiindulópont jövőbeli terveik megvalósításában, továbbá legyen egy olyan alap, melyre ténylegesen építkezni lehet. Használják ki főiskolai éveiket, tanuljanak és tapasztaljanak a főiskola segítségével, hogy majd elhagyva falait az életben is megállják a helyüket. Buzdító szavai között a következők hangoztak el: „Ha maguk itt elegendő termőtalajt kapnak össze az itt töltendő időben, amiből megélhetnek majd – főleg a nehezebb, kezdő években –, vagyis szakmailag és világnézetiileg olyan biztonságot nyernek itt, a főiskolán, amelyeknek birtokában nyugodtan kezdhetik pályájukat, akkor szépen nőhetnek és fejlődhetnek, onthatják termésüket, gyönyörködhetik tanítványaik figyelő szemét, érzékeny fülét – és akkor gondtalanul, nyugodtan, szálfagyenesen élhetik igazán emberi életüket” (uo).

Bessenyei és egyéb megnevezések

A főiskola a névfelvételt követően – s már azt megelőzően is – Bessenyei szellemében működött. Minden évben legalább egyszer, többnyire a költő halálának évfordulójakor megemlékezett a nagy költőről. A főiskola képviselői megkoszorúzták a költő síremlékét és Tiszabercelen a szobrát.

1972-től, a névfelvételtől kezdve az irodalmi tanszék a Bessenyei-kutatás egyik középontja lett: bekapcsolódott a Rómának viselt dolgai (1972) és a Tolerantia (1978) művek kiadásába.

1982-ben új síremléket emeltek Bessenyei hamvai fölé a nyíregyházi temetőben, ezen a napon (október 25-én) a főiskolán az író tiszteletére tudományos ülészakot rendeztek. 1987-ben újjáalakult a Bessenyei Társaság, amely azóta is nagy igyekezettel és lelkesedéssel ápolja Bessenyei emlékét. Az ülészakon elhangzott előadások anyagát kötetbe gyűjtötték (Örökségünk: Bessenyei György 1988. szerk.: Bánszki István). A szerkesztő, a Bessenyei Társaság vezető egyénisége – egyben a főiskola kiváló tanára – így indokolja a névválasztást: „Életműve, amely a felvilágosodáshoz kapcsolódik, személyisége, amelyben olyan jegyek szerepelnek, mint a tolerancia, az előítélet nélküli ember eszménye, a józan okosság, ... alkalmassá tették a magyar felvilágosodásnak e megyében született, s Európáig jutott alakját, hogy zászlója legyen e körnek” (Bánszki 1988, 85).

1990-ben Bessenyei-emléktáblát avattak a főiskolán. 2012 őszén a Bessenyei Társaság ünnepségsorozatot rendezett, a tagok felidéztek az elmúlt 25 év legemlékezetesebb eseményeit, gondoskodtak a Bessenyei-síremlék felújításáról is.

„1999. február 23-án Bessenyei Györgyre emlékező műsoros rendezvény volt a főiskolán. A megjelenteket dr. Balogh Árpád főigazgató köszöntötte. Az emlékműsor a nagykönyvtárban volt, ahol dr. János István főiskolai tanár mondott emlékbeszédet. A tudományos felolvasó ülésen dr. Csorba Sándor elnökölt és főiskolai oktatók tartottak előadást” (B. Papp 1999, 117).

1999-ben döntenek az integrációról. „Az ideiglenes elnevezés idején is megmarad a Bessenyei György név. Ezt több ok miatt sem lenne jó megváltoztatni. A jövő útja az,

hogy Bessenyei György Főiskola lesz kiírva, amelynek lesznek tanár szakos hallgatói is” – mondta Balogh Árpád főigazgató az ünnepélyes diplomaátadáson (idézi B. Papp 1999, 118).

Bessenyei neve mellett a főiskola belső világában más megnevezésekre, elnevezésekre is bukkanhatunk. Érdekes talán, hogy míg Császy nevét a kollégium mellett már a Császy-kupa is őrizte, addig Bessenyeiről nem neveztek el hallgatói közösséget, illetve a hallgatók belső világához tartozó eseményt. Hasonlóan nem választották Bessenyei nevét a KISZ-Bizottság csúcsvezetői, illetve 1976-tól vezetőségei. Névadó ünnepségén bár a humán szakosok csúcsszervezete választhatta volna Bessenyeit, de abban az esetben is Comeniusra mellett döntöttek. A biológusok Hermann Ottó, a matematikusok Bolyai Farkas nevét vették fel (Évkönyv 1974-1976, 51).

Az intézmény névfelvételét követően azonban felfigyelhetünk egy konstans folyamatra is, melyekről elsősorban az évkönyvek adnak kiváló bizonyítékot: a Magyar Irodalom Tanszék oktatói továbbra is publikáltak Bessenyeiről. A ,70-es, illetve ,80-as évekből leginkább Csorba Sándor és Bánszki István emelhető ki. Példa Bánszki írásaira: Bessenyei eredetisége az Ágis-kérdés tükrében (In Acta Academica Pedagogicae Nyíregyháziensis 1979), vagy Az élő Bessenyei (In Kelet-Magyarország 1981. február 22.), illetve utalás Bessenyeire Csorba Sándor tollából: A vígjátékiró Bessenyei (In Főiskolai Acta 8/c, Nyíregyháza, 1980), vagy társszerzőként szerepelve: Bessenyei György: Tolerantia 1778 (közreadja Némedi Lajos, Nyíregyháza, 1978). Már a példák is mutatják, hogy a publikációk is jobbra a helyi sajtóban, kiadványokban jelentek meg, ami bizonyíthatja azt is, hogy a Bessenyeire való emlékezés elsősorban a helyieknek szólt, megerősítve bennük a közös lokális célkitűzést, a régió felemelését.

Vagyis a névadást követően a ,70-es, ,80-as években is fontos marad a szellemiség megőrzése, még akkor is, ha Bessenyeiről kevesebbet olvasunk, illetve ha csak az irodalmi mozgalomban találunk rá közvetlen utalást. A vállalt feladat teljesítése komoly terhet rótt a főiskola oktatóira, a régió elmaradottságának felszámolása örökös küzdelemként jelent meg. A küzdelem azonban nem úgy tűnik, mintha hiábavaló lett volna. Sőt, a főiskola irányítói mindvégig bizakodtak a cél elérésében. Jól bizonyítja ezt Cservényák László főigazgató 1981. szeptember 5-én elhangzott beszéde is, melyben a leendő pedagógusok összetett feladatköréről beszélt: „arra is törekszünk, hogy a jövő nevelői mind jobban alkalmassá váljanak az értelmiségre háruló közéleti és kulturális feladatok vállalására, mind az iskolákban, mind a lakóhelyeken. Az ehhez szükséges ideológiai, politikai, közművelődési ismeretek megszerzésére, a gyakorlati jártasságok elsajátítására a főiskolán is, a városban is több lehetőséget, alkalmat kell teremtenünk” (Évkönyv 1979–1982, 51).

A főiskola életében két fúziót nevezhetünk meg. Az egyik az 1970. évi döntést jelenti, amikor a nyíregyházi tanítóképző intézetet a tanárképzőbe integrálták. A második 30 évvel később történt, amikor a Bessenyei György Tanárképző Főiskola és a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Főiskolai Kara egyesült. Az egyesült intézmény Nyíregyházi Főiskola néven a megye legnagyobb felsőoktatási intézményévé nőtte ki magát. A két intézmény fúziója egyszerre jelentette két intézmény szellemi hagyományainak, útkeresésének összeolvadását is. Az Alapító okiratban ezt a következőképp teszik egyértelművé:

„A felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1999. évi LII. törvény rendelkezései alapján 2000. január 1-jei hatállyal létrehozott intézmény jogelődei:

- a Bessenyei György Tanárképző Főiskola, amelynek jogelődje az 1947-ben létesített evangélikus tanítóképző intézet, a tanító- és óvónőképzésről szóló 1958. évi 26. sz. tvr.-tel és a tanító- és óvónőképzésről szóló 1958. évi 26. sz. tvr. végrehajtásáról szóló 187/1958. (M.K. 23.) MM számú utasítás alapján létrejött felsőfokú Nyíregyházi Tanítóképző Intézet, a pedagógiai főiskola létesítéséről szóló 1962. évi 11. számú tvr.-tel létesített Pedagógiai Főiskola; a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola elnevezéséről szóló 1972. évi 17. sz. tvr. alapján vette fel a Bessenyei György Tanárképző Főiskola nevet;
- a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Főiskolai Kara, Nyíregyháza, amelynek jogelődje az 1961-ben alapított Nyíregyházi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum, a Nyíregyházán Mezőgazdasági Főiskola létesítéséről szóló 1971. évi 22. sz. tvr.-tel és a nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola irányításáról, kari tagozódásáról és képzési idejéről szóló 1036/1971. (IX. 8.) Korm. számú határozattal létesített Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola, az egyetemek kari tagozódásáról szóló 1049/1990. (III. 21.) MT határozattal létrehozott Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Mezőgazdasági Főiskolai Kar. Az intézmény hivatalos neve: Nyíregyházi Főiskola.”¹⁴

Az egyesülés tehát együtt járt azzal, hogy már névválasztásában sem őrizhette meg a főiskola Bessenyei nevét. Megnevezésében, s bizonyos értelemben tárgyasult önkifejezésében is – mint amilyen a főiskola előtt látható Sallai Géza: Feladat c. alkotása is – a városhoz kötődött. Némiképp természetesen ez mégis paradox helyzet, hiszen Bessenyei gondolatisága, munkássága nem kizárólag csak a főiskola, hanem éppen ellenkezőleg – s mint fentebb utaltunk is rá –, elsődlegesen a város kultuszeremtő igyekezete során vált jelentőssé.

¹⁴ A Nyíregyházi Főiskola Alapító okirata, http://www.nefmi.gov.hu/letolt/minisz/alapito_okirat/nyf/nyf_alapito_okirat_081208.pdf A letöltés ideje: 2012.12.15. 22:19.

Vélhetőleg a fenti okok indokolják, hogy Bessenyei nevét a főiskola belső életében több helyszínen, tárgyban, kitüntetésben, szolgáltatásban megőrizte, illetve felvette. A már emlegetett Bessenyei-szobor mai napig a főiskolát ékesíti, megtalálható az *A* épület aulájában. Nem messze a szobortól, a *B* épületben Bessenyeiről termet neveztek el, ahol Bényi Árpád róla készült festménye alatt (Képmelléklet) gyakorta rendezik meg a főiskola belső életéhez kapcsolódó megemlékezéseket, megbeszéléseket. Megtaláljuk arcképét a bölcsészkar dékáni láncán, és a pedagógusképző kar dékáni láncán is Bessenyei idézet olvasható (Képmelléklet). A főiskolai jegyzetek, könyvek kiadásáról a Nyíregyházi Főiskola Bessenyei György könyvkiadója gondoskodik. A szorgalmas, illetve tehetséges hallgatók a Bessenyei György Tehetséggondozó műhely tagjaivá válhatnak. „A hallgatói tehetséggondozást évtizedeken át a tanszéki tudományos diákkörök látták el. A hallgatók tudományos és művészeti életének támogatására e fórumok mellett a Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kara létrehozta a kar Bessenyei György Tehetséggondozó Műhelyének kari hálózatát is. [...] alapszabályzata szerint az alapszakos hallgatók tudásszintjét két lezárt félév után méri fel, és kiválasztják a tehetséggondozásban részesülőket” (Évkönyv 2000-2004, 20).¹ S talán ami még meglepőbb, hogy a főiskola szakkollégiumának első hallgatói Bessenyei György Szakkollégium néven indítanak honlapot. Feladatukat a következőkben határozzák meg: „Sokrétű tevékenységünkkel próbáljuk felpezsdíteni a diákéletet A Bessenyei György Szakkollégium egy olyan emberekből álló közösség, melynek tagjai a szorosan vett főiskolai tananyag mellett másra is kíváncsiak. Kurzusokat és előadásokat szervezünk, közös programokon veszünk részt, és megpróbálunk közösen többre jutni, mint ahogyan egyedül menne. A szakmai felkészültség mellett fontos a jó közösség is.”² Hivatalosan azonban a szakkollégium végül is Lónyay Menyhért nevét vette föl, hiszen zavaró lett volna a névazonosság a BTMK tehetséggondozó műhelyével.

A Nyíregyházi Főiskola által adományozható legmagasabb kitüntetések: a Bessenyei Arany és Ezüst Emlékérem a nevében és a kitüntetési érme veretén is az egykori névadó emlékét őrzi.

Egy régió elmaradottságának felszámolásakor mindig kiemelt feladattá válik a helyi oktatás fejlesztése. Csak akkor beszélhetünk gazdasági fellendülésről, ha helyi szinten sikerül eredményes képzést biztosítani, szakképzett munkaerőt termelni, s a jól képzett embereket regionálisan megtartani. A politikai támogatottság által az infrastruktúra fejlesztése, a helyi értelmiségi réteg összefogása olyan kritériumoknak bizonyultak, melyek hosszú távon is előrejelezték a közös feladatot, a régió célkitűzését. A főiskola vezetése ehhez a felzárkózási programhoz csatlakozott, a főiskola névfelvétele is ezt a

¹ Jánosi Zoltán: A „négykarú óriás” legnagyobb kara: a Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar, Nyíregyházi Főiskola évkönyve, Nyíregyházi Főiskola Bessenyei György könyvkiadója, 13-20.

² Bessenyei György Szakkollégium, <http://bgyszk.mindenkilapja.hu/#/html/19017913/render/bemutakozunk>, Letöltés ideje: 2012.12.15 22:40

törekvést igyekezett megerősíteni. Bessenyei személye e célkitűzés megvalósításakor példaértékűvé vált, a szellemi kapcsolódás erőt és reményt adott a kihívások leküzdéséhez.

A nyíregyházi főiskola oktatói az intézmény működésének első évtizedében

Vincze Tamás

Almásy György egykori nyíregyházi oktató 1968-ban megjelent „Vidéki főiskolások” c. könyvében találkozhatunk (a második fejezet végén) az alábbi gondolatokkal: „Fiataljaink némi aggódással, kissé szorongva, kissé idegesen, de boldogan élék húszéves életüket. Önfeledtségükben akadnak bizonyos gondok és fenntartások: «Jó fiatalnak lenni, de csak akkor, ha a felnőttek békén hagynak.» – Talán agyongyámolítjuk hallgatóinkat? Ha ők úgy érzik, akkor nyilván úgy is van. De az is igaz, hogy néha meg nagyon is magukra hagyjuk őket” (Almásy 1968, 14). Az idézet utolsó mondatai világosan utalnak mindazokra a problémákra, amelyek jócskán megnehezítették a könyv megjelenésekor hatéves vidéki intézmény tanárainak a felsőoktatói szerepkiteljesítést: a nagy arányban falusi, fizikai dolgozó szülőktől származó diákok többsége részben azt várta el tanáraitól, hogy segítse, törődjön a problémáival, nyújtson útmutatást számára az elsajátítandó ismeretek dzsungelében, ugyanakkor azt is igényelte ugyanez a hallgatói réteg, hogy az oktatók felnőttként kezeljék őket, biztosítva számukra tanulási módszereik, életmódjuk, értékrendjük kialakításában a kellő szabadságot. De nemcsak (és nem is elsősorban) ezeknek az önmagukban is ellentmondásos hallgatói elvárásoknak kellett volna megfelelniük a fiatal intézményben oktató tanároknak. Ugyancsak összetett elvárásokat fogalmaztak meg feléjük a főiskola vezetői, az intézmény pártalapszervezete, az illetékes minisztérium pedagógusképzéssel foglalkozó szakemberei és természetesen a közvetlen tanszéki kollégák, a tanszékvezetővel az élen. Az a bonyolult szerepkör, amely az oktatói tevékenység – kutatói feladatok – főiskolai közéleti szerepvállalás háromszögében rajzolódott ki, szinte minden oktatót előbb-utóbb olyan döntés elé állított, mint a Csongor és Tünde c. drámában szereplő hármas út: választaniuk kellett, melyiket tartják törekvéseik fő csapásirányának, s elhatározásuk következményeként a másik két funkció hátrébb szorult a főfeladatnak tekintett szerepösszetevő mögött. Ezeket a szerepkomponenseket aztán tovább árnyalták az intézmény, a régió és a hallgatói társadalom sajátosságaiból fakadó plusz feladatok. Szinte közhelyként emlegetett tény, hogy a családi főiskola első évtizede és a gyors fejlődést mutató második évtized szintén rengeteg megoldandó probléma elé állította az akkori oktatói testületet. Tanulmányomban pontosan azt kívántam megvizsgálni, hogyan tudott megfelelni a nyíregyházi főiskola tanári kara a fent említett elvárásoknak, a pedagógusképzés gyakran változó kihívásai-

nak és a főiskola dinamikus növekedéséből adódó permanens megújulás követelményének az intézmény működésének első húsz évében.

A megfelelő színvonalú oktatói gárda kialakításának, fejlesztésének problémái a vizsgált időszakban (1962 és 1982 között) a főiskolai tanács üléseinek visszatérő, állandó témái közé tartoztak, jelezve azt, hogy az első két évtizedben nem sikerült teljes mértékben megoldani a tudományos kutatás iránt maximális mértékben elkötelezett, ugyanakkor magas szintű oktatómunkát végző tanári testület megszervezését. Az első évtizedet – miután sikerült a megye és a város legjobb középiskolai tanárait a fiatal intézmény számára megnyerni – még inkább a mennyiségi növekedés jellemezte, nagy ívű, jelentős eredményeket felmutató kutatásokról, intenzív tudományos munkáról ebben az időszakban nem beszélhetünk. Ennek oka részben abban keresendő, hogy az oktatók vitathatatlanul túlterheltek voltak, tanári feladataik mennyisége és a konkrét óraterhelésük is meghaladta az országos átlagot. Erre a problémára még egy 1987-es kimutatás is utalt, ennek a jelentésnek (amely a Főiskolánk regionális szerepköre címmel készült) az elején leszögezik az összeállítók, hogy a 264 oktató csupán 1,8 %-a a hazai felsőoktatói létszámszám, s e létszámarány jóval kisebb, mint a nyíregyházi tanárképző főiskolai hallgatóság százalékokban kifejezett részesedése az akkori hallgatói létszámban. Azt is kiszámolták a jelentésben, hogy ha „országos átlag” szerint történne az oktatók elosztása, akkor az 1986/87-es tanév hallgatói létszámarányában 475 oktátónak kellett volna a főiskolán dolgoznia.¹

Az oktatók tudományos munkavégzése azért is indult meg igen lassan a főiskolán, mert az első két évtizedben, de különösen az alapítás utáni tíz évben sok olyan oktató került a főiskolára, akinek nem volt tudományos előélete, nem is foglalkozott korábban kutatással, nem voltak publikációi. Jogosan merül fel a kérdés, hogy miért alkalmazott a főiskola az első két évtizedben olyan nagy számmal pályakezdőket és középiskolából átvett tanárokat, akik esetében nem lehetett gyors tudományos karrierre és intenzív kutatómunkára számítani. A válasz egyrészt igen könnyű: egyszerűen nem volt más mérítési bázis. A főiskolai tanácsüléseken gyakorta említik, hogy nem vonzó a főiskolai oktatói állás, mivel a kezdő oktatók kevesebb fizetéssel indultak, mint a középiskolákban elhelyezkedő volt évfolyamtársaik. Több esetben lakást sem sikerült biztosítani az idepályázó oktátónak, vagy nem sikerült állást találni a városban az oktató házastársa számára. Akkoriban a régió sem kínált olyan kulturális lehetőségeket, amelyek egy nagyvárosban élő oktatóban a Nyíregyházára költözés gondolatát felébresztették volna. Így az első időszakban sok olyan fiatal bekerült a főiskola tantestületébe, akik már csak azért sem tudtak bekapcsolódni a tudományos kutatásokba, mert először a saját hiányos végzettségüket kellett kiegészíteniük. Az oktatókkal szemben jogosan támasztott követelmények határozottabb érvényesítése a főiskola működésének második évtizedének közepén kezdődhetett csak el. Legnagyobb lemaradás – a jegyzőkönyvek tanúsága sze-

¹ Főiskolánk regionális szerepköre. /Tájékoztató adatok/ Iktatószám nélküli gépirat. Kelt: Nyíregyháza, 1987. március 17. Szerzői megjelölés: a „Főigazgatóság”. 2 old. gépirat + 4 old. melléklet. A hivatkozott megállapítás a gépirat 1. oldalán található. NYFI

rint – a nyelvtanulásban jelentkezett, ennek következménye pedig néhány kandidátusi disszertáció vagy egyetemi doktori értékezés megvédésének elhúzódása, kitolódása volt.

A tudományos publikációk számának túllontúl lassú emelkedése szintén visszatérő témaként volt jelen a főiskolai tanácsuléseken. A hetvenes évek folyamán többször is megállapították, hogy az oktatói kar egynegyed (más becslések szerint egyharmad része) egyáltalán nem publikál szakcikkeket. A kutatásokban résztvevő oktatók aránya ennél némileg jobb volt, hiszen az oktatói testület fele tagja volt valamilyen kutatócsoportnak, részt vett bizonyos vizsgálatokban (az más kérdés, hogy ez a kutatói aktivitás milyen intenzitású volt, és miért nem manifesztálódott sokak esetében tanulmányokban). Az egyes jelentésekben, tájékoztató anyagokban megjelenő témák száma viszonylag magas volt, 60-80 között mozgott, az ugyancsak más kérdés, hogy ezek közül mennyi volt az aktív és mennyi az „alvó” kutatások száma. (Volt olyan időszak is, amikor a százat is elérte a nyilvántartott kutatási témák száma, ebben az egyéni kutatások felülreprezentáltak voltak jelen, s jó részük esetében valószínűsíthető, hogy nem volt folyamatos a kutatómunka.) A 6. számú kutatási főirányhoz kapcsolódva hat témában folytatott kutatást összesen 16 oktató. Porzsolt István egy 1971-es jelentésében a gyakorlati oktató-nevelő munka előtérbe helyezésével és a hallgatói létszám dinamikus emelkedésével magyarázta a tudományos kutatómunka háttérbe szorulását, de hozzáfűzte megállapításához a következő (vigasztaló, reménykeltő) kiegészítéseket: „Bár kezdettől fogva voltak főiskolánk 1-1 tanszékén az elmélyültebb szaktudományi kutatásnak is képviselői. Maga az igény pedig oktatóink nagy többségében megvolt és megvan.”² Elgondolkodtató ugyanabban a jelentésben Porzsoltnak az a megjegyzése, amely még szintén a bizonyítványmagyarázás jegyében a munkahelyi támogatás elmaradásában keresi a tudományos aktivitás hiányának okait: „A tudományos kutató munka feltételei azonban az eddigiekben nem minden oktátónak számára [sic!] egyformán voltak biztosítva. E mellett – különösen egy időben – a felsőbb irányítás részéről sem kapott megfelelő ösztönzést és támogatást az ilyen jellegű tevékenység.”³ Többek között arra is célozhatott itt Porzsolt, amire 1978-ban egy vezetői munkaértekezleten ugyancsak utalt az egyik hozzászóló az értekezlet jegyzőkönyvének tanúsága szerint: „Fontosnak tartja [már ti. a hozzászóló] a vezetők példamutatását is. Időnként számon kellene kérni őket e tekintetben. A fiatal oktatók ambíciója nem kap biztatást a helyenként felbukkanó féltékenység miatt.”⁴ A generációs ellentétek ilyen formájú megjelenése – az, hogy a vezető oktatók féltékenyek, irigyek voltak egyes fiatalok szakmai sikereire – nem kifejezetten nyíregyházi jelenség volt, több felsőoktatási intézmény tanszékein voltak hasonló feszültségek. Az ellentétek ekkori kiéleződése nem is csodálható, hiszen éppen ebben az évtizedben változtak meg

² Porzsolt István: Jelentés a káderhelyzetről. 8 oldalas, összekapcsolt gépirat. 70/1971 NTsz jelzet alatt megtalálható az 1971-es iratanyagban, az oktatókkal és a tudományos munkával kapcsolatos iratok között. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 4. oldalán található.

³ Uo.

⁴ Emlékeztető az 1978. november 29-i VMÉ-ről. 6 oldalas gépirat. Csatolva a 100-24/1978. ügyiratszámú értekezleti meghívóhoz. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat első oldalán található, Frisnyák Sándor hozzászólásában.

jelentősen a felsőoktatásban dolgozókkal szembeni elvárások (s ezek a pedagógusképzésben résztvevő, tudományos felkészültség tekintetében ugyancsak heterogén oktatói réteget is érzékenyen érintettek).

A 70-es években is újra és újra felbukkan a különböző jelentésekben (pl. az Oktatási Minisztérium Tudományos Titkárságának elküldött összefoglaló főiskolai beszámolóiban) a nem megfelelő tudományos aktivitás problémája: kevesen foglalkoztak intenzív kutatómunkával az oktatók közül, s a kutatások egy része is partikuláris jelentőségű vagy regionális vonatkozású volt. Ennek okára egy 1975-ös beszámolóban a következő magyarázatot adták: „Főiskolánk oktatói többnyire olyan munkahelyekről toborzódtak, ahol nem volt alkalmuk tudományos kutatómunkát végezni.”⁵ 1976-ban egy főiskolai tanácsülési vitaanyagként benyújtott összeállításban Frisnyák Sándor akkori főigazgató-helyettes szintén megemlítette az oktatók egy részének tudományos munkában való járatlanságát, gyakorlatlanságát, helyzetértékelése szerint még ekkor is meghaladta a csupán adminisztrált (vagy papíron tervezett) kutatások száma a ténylegesen megvalósult kutatások mennyiségét. A jelentős változásra, javulásra kevés reményt nyújtó helyzetet a következőképpen vázolta az említett vitaanyag szerzője: „Az Évkönyvsorozatunkból is ellenőrizhető, hogy az oktatók kb. 1/3-a – 1/4-e nem publikál, sőt olyan kollégáink is vannak, akik imár [sic!]10-15 éve «kutatnak», de egy dolgozat vagy doktori disszertáció megírásáig nem jutottak el. A kutatómunka – az általános megítélés szerint – akkor eredményes, ha az tudományos publikációban realizálódik /vagy a termelés területén mint jobb módszer, bevezetésre kerül/. A tanszéki kutatóhelyek kevésbé eredményes tevékenysége nem hozható összefüggésbe a «Tudományos Közlemények» nagy időközönként való megjelenésével. Kétségtelen, hogy a hosszú nyomdai átfutási idő, és három évenkénti megjelenés nem ösztönző. Sokkal inkább törekednünk kellene arra, hogy a főiskolán készült publikációk nagyobb %-a országos fórumokon, szakmai-pedagógiai folyóiratokban, gyűjteményes munkákban, tanári segédkönyvekben stb. kerüljenek nyilvánosságra. /Az 1972/73. és 1973/74. tanév összes publikációjának kb. 1/3-a saját kiadványunkban jelent meg/.”⁶

Ha már Frisnyák Sándor referátumának idézett részletében utalást találunk a főiskola Tudományos Közleményeire, nem szabad említés nélkül hagyni jelen dolgozatunkban sem ezt a kiadványsorozatot. A főiskola 1965-ben jelentette meg első alkalommal Tudományos Közleményeit, lehetőséget biztosítva ezzel arra, hogy oktatói közzétégyék kutatásaik, vizsgálataik eredményét. Az első kötet még házi sokszorosításban jelent meg, de a második (1968-as kötet) már nyomdai előállításban, igényesebb kivitelezésben látott napvilágot. 1973-tól szériaszek formájában jelentek meg a Közlemények, de ezekben is jórészt még olyan tanulmányok kaptak helyet, amelyek megvédett doktori

⁵ Beszámoló a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán az 1972-75. évi tervciklusban végzett tudományos kutatómunkáról. Kézirat, NYFI, 595/75., 5.

⁶ Frisnyák Sándor: A hallgató és a tanszék. [Előterjesztés, vitaanyag az 1976 dec. 16-i főiskolai tanácsülésre.] 11 oldalas gépirat, ügyiratszám nélkül. Megtalálható a főiskolai vezetés 1976-os, nem iktatott iratai között. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 8. oldalán található.

értekezések értékesebb részeinek átalakított szövegei voltak. Az évek múlásával a közlési feltételek és a megjelentetni kívánt tanulmányokkal szemben támasztott színvonal-követelmények is egyre szigorúbbak lettek. 1985-ben jelent meg a Közlemények 10. kötete, amelynek összeállításakor kb. 170-180 ívnyi kéziratot nyújtottak be az oktatók a szerkesztőknek, de a szakmai lektorok csak 146 ív terjedelmű anyagot tartottak közlésre érdemesnek. Így – bár ez a házi kiadványsorozat némileg segítette a nehezebben publikáló oktatókat is írásaik elhelyezésében – az alapprobléma továbbra is megmaradt: nem volt kielégítő az oktatók szakírói aktivitása még a 80-as évek közepén sem.

BELSŐ TUDOMÁNYOS PÁLYÁZATOK

A hetvenes években egy másik módon is próbálták ösztönözni a felsőoktatási intézményekben (így Nyíregyházán is) az oktatókat az aktívabb tudományos munkára, az intenzívebb publikálásra. Ezt a motivációt az intézményen belüli alkotói (tudományos) pályázatok rendszere jelentette. A pályázati felhívásokban szereplő témák többnyire regionális vonatkozásúak voltak, vagy éppen egy aktuális évfordulóhoz kötődtek, és természetesen mindig szerepeltek köztük az általános iskolai oktatás és nevelés kérdéskörével összefüggő témakiírások is. Minden egyes év pályázati kiírását ugyan nem közzétehetjük tanulmányunkban, de egy év (1977) belső tudományos pályázati felhívásának a témaköreit bemutatjuk, hogy megfelelő képet adhassunk erről a kutatástámogatási, kutatásösztönzési formáról.

Az 1977-es évben az alábbi öt témakörben hirdetett pályázatot a főiskola Tudományos Bizottsága tudományos dolgozat elkészítésére:

- „1. Főiskolánk vonzáskörének társadalmi-politikai eredményei, irodalmi és kulturális hagyományai, honismereti kérdései.
2. Az általános iskolai és főiskolai tantárgypedagógia időszerű problémái.
3. A pedagógusképzés korszerűsítésének elvi és gyakorlati kérdései, különös tekintettel az egységes pedagógusképzés lehetőségeire.
4. A szovjet tudomány és művészet szerepe és hatása a magyar tudományos és művészeti közgondolkodás fejlődésére, különös tekintettel a NOSZF 60. évfordulójára.
5. Az általános iskolai tankönyvek és segédletek tudományos igényű bírálata. /Az e témakörből beérkező pályaműveket a Tankönyvkiadó díjazza./”⁷

A felhívás szövege egyébként 2 ívben (40 gépelt oldalon) határozta meg a benyújtható írásművek maximális terjedelmét. A pályadíjak összege az akkori viszonyokhoz képest sem volt túl magas, az I. helyezettnek 3000 Ft-ot, a II. helyezettnek 2000 Ft-ot, a III. helyezettnek 1000 Ft-ot helyeztek kilátásba jutalomként a kiírók. Azt természetesen megtehették (meg is tették) a beküldött dolgozatok bírálói, hogy több első, második és harmadik helyet is kiosszanak, így a pályázó oktatók közül nem csupán három érez-

⁷ „Pályázati felhívás” címet viselő, 599/1976. sz. alatt iktatott, 2 oldalas gépirat. A gépirat kelte: 1976. november 15. Az idézett szöveg a gépirat 1. oldalán található.

hette úgy, hogy érdemes volt dolgoznia. A jutalmazott dolgozatok egy része a készülő doktori disszertációk egy-egy fejezetét tartalmazta. Érdemes végigtekinteni két tanév díjazott alkotásainak listáját, hogy világosan láthassuk, mely tanszékek oktatói bizonyultak a legaktívabbnak ebben a rendszerben, és milyen témákkal mutatkoztak be a Tudományos Bizottság előtt.

Az 1975/76-os tanévben a következő pályaművek nyertek helyezést a kiírt pályázaton:
3000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Bánszki István: Bessenyei eredetisége az „Ágis kérdés” tükrében,
2. Hajdú Sándor – Pásztor István: Taxonómia és alkalmazási lehetőségei az Algebra és számelmélet tantárgy oktatásában,
3. Oroszné Deák Judit: A sárospataki kollégium Bessenyei korában,
4. Szabó József: A nyíregyházi Dolgozók Tanítóképzőjének története címmel benyújtott dolgozata.

2000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Csorba Sándor: A vígjátéki Bessenyei,
2. Lengyel Ádám: A sóstói parkerdő növényvilága,
3. Hartos Jánosné – Varcza Árpád: A relációk és a kvantifikáció szerepe a matematikai fogalmak kialakításában az általános iskolában címmel benyújtott dolgozata.

1000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Kicska Antalné: Ma képezzük a holnap szakembereit,
2. Tahin Alfrédné: A magyar-orsz kontrasztív vizsgálatok helye és szerepe a tantárgypedagógiában címmel benyújtott dolgozata.⁸

Az 1977/78-as tanév belső tudományos pályázatára beérkezett pályaművek közül a következő oktatók munkáját honorálta pénzjutalommal:

3000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Csorba Sándor: Kölcsey és Debrecen,
2. Gilányi Jánosné – Czegléd István: BCO a matematikai analízisben,
3. Hebeny Zoltán: A tankötelezettség megvalósulásának akadályai Szabolcs megyében 1868-1900 között,
4. Nádasdy József: A munkásosztály szövetségesei és szövetségi politikájának kérdései napjainkban,
5. Oroszné Deák Judit: Pedagógiai gondolatok Bessenyei György „A holmi” és „A bihari remete, vagy a világ így megyen” c. művében címmel benyújtott dolgozata.

2000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Balogh Géza: A pedagógus-képzés korszerűsítésének elvi és gyakorlati kérdései, különös tekintettel az egységes pedagógusképzés lehetőségeire,
2. Csige Katalin: Tulajdonnévi metaforák és metonímiák Petőfi Sándor műveiben,
3. Nagy Sándor: A tanácsadó tanári munka a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán,

⁸ A III. 40/390/1976. sz. levélről a III. 40/390-10/1976. sz. levélig tartó, 11 db levélből álló összefűzött anyag. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola 1976-os iratai között. NYFI

4. Varcza Árpád: Véges halmaz maximális és minimális elemének kiválasztásáról címmel benyújtott dolgozata.

1000 Ft-os díjazásban részesült:

1. Erdei Sándor: A negyedéves orosz szakos hallgatók oktató-nevelő munkájával kapcsolatos szakvezetői tapasztalataim,
2. Gilányi Jánosné: Tanácsadó tanári munka a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán,
3. Hartos Jánosné – Varcza Árpád: Logikai feltételek a főiskolai geometriai anyag tükrében címmel benyújtott dolgozata.⁹

Ahogy az a tetszőlegesen kiválasztott két év pénzjutalommal elismert dolgozatainak címéből és a szerzők nevéből kiderül, ebben az időszakban (a 70-es második felében) az Irodalom, a Matematika, a Pedagógia és az Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék oktatói érezték magukat a leginkább megszólítva a belső alkotói pályázat kiírása által. Még egy fontos tény leszögezhető a két tanév listájának tanulmányozásakor: több tanszéken is küldetésüknek tekintették az oktatók, hogy tudományos munkásságukkal is szolgálják a névadó emlékének ápolását, kultuszának kibontakoztatását.

Természetesen az egyes tanszékek kutatói aktivitása, kutatómunkában való részvétele nem volt azonos mértékű. A fentebb említett belső pályázatok mellett a minisztérium által kisebb-nagyobb időközökben kért jelentések is képet adnak arról, mely tanszékeken folyt intenzívebb kutatómunka, s mely egységek voltak lemaradva ezen a téren. 1979 elején az Oktatási Minisztérium Tudományszervezési és Számítástechnikai Főosztálya egy átfogó vizsgálatot tervezett a vidéki társadalomtudományi kutatások helyzetéről, ehhez kért adatokat és rövid összefoglalást a vidéken működő egyetemektől és főiskoláktól. A nyíregyházi helyzet feltérképezését Margócsy József akkori főigazgató végezte el, aki bemutatta és részben értékelte a főiskola összes, társadalomtudománnyal foglalkozó tanszékének és intézetének kutatási eredményeit, valamint feltárta a kutatást megnehezítő tényezőket, körülményeket is.¹⁰ A tanulságos összegzés tartalmazza az alábbi táblázatot is, ez a táblázat szinte kínálja az egyes tanszékek kutatói potenciáljának összehasonlítását.

⁹ TB 22/1978. sz. 3 oldalas gépirat. Csatolva hozzá 14 db levélmásolat. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola 1978-as iratai között. NYFI

¹⁰ Dr. Margócsy József: Összegzés a társadalomtudományi kutatások tapasztalatai a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán (sic!). 6 oldalas gépirat, 1979. február 27-i keltezéssel. Csatolva a III-37/1979. sz. alatt iktatott minisztériumi felkéréshez. NYFI

1. táblázat. Tanszékek kutatói potenciálja

Az egység neve	Az egység létszáma	Az egység dolgozói közül kutatást végzők száma	A kutatott témák száma
Ének-zene	16	1	1
Gyors- és Gépírás	3	-	-
Könyvtári	4	-	-
Közművelődés	5	-	-
Lektorátus	9	2	2
Magyar Irodalom	6	5	5
Magyar Nyelvészet	6	6	4
Marxizmus-leninizmus	21	5	5
Orosz Nyelv és Irodalom	22	16	18
Pedagógia	16	9	9
Pszichológia	9	5	5
Tanítói	10	1	1
Történelem	6	6	5
Összesen	133	56	55

Forrás: Dr. Margócsy József: Összegzés a társadalomtudományi kutatások tapasztalatai a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán (sic!).

A dokumentum lelőhelyét lásd a 10. sz. jegyzetben.

A táblázat adataiból világosan kitűnik, hogy jól elkülönültek egymástól a főiskolán az „elit” tanszékek, amelyek tagjai publikáltak, kutatási eredményekkel dicsekedhettek, és azok a tanszékek, amelyek tagjai pusztán a szakemberképzésre, az oktatómunkára koncentráltak. Nem folyt kutatómunka a Gyors- és Gépírás, a Könyvtár és a Közművelődés Tanszéken. Ezekben az egységekben az is hozzájárulhatott a kutatói inaktivitáshoz, hogy igen kis létszámú tanszékek voltak, kevés oktatóval, akik azonban négy évfolyamon voltak kötelesek a szakos képzést ellátni, így energiáik felőrlődtek az oktatásban. De nem igazán kapcsolódtak be kutatómunkába (mindössze 1-1 fő végzett ilyen irányú tevékenységet) az Ének-zene Tanszék és a Tanító Tanszék dolgozói sem. Az Ének-zene Tanszék esetében az feltételezhető, ami a Gyors- és Gépírás Tanszék esetében: a gyakorlatból érkezett szakemberek még nem tudtak szocializálódni a valódi felsőoktatói szerephez, nem voltak kutatási tapasztalataik, s még nem is találtak rá a tudományterületük számukra érdekes problémáira. A Tanítói Tanszék esetében az oktatómunkával járó egyéb köteleességek (az óravázlatok értékelése, a gyakorlóiskolában végzett hallgatói munka folyamatos ellenőrzése, a tanítási gyakorlatok instruálása stb.) lehetett az egyik oka a kutatói aktivitás hiányának. Az oktatók kevesebb mint egynegyede kapcsolódott be kutatómunkába a Lektorátuson és a Marxizmus-leninizmus Tanszéken. Az előbbi

esetében menti a kutatások alacsony arányát az, hogy a Lektorátus olyan nyelvtanárokat alkalmazott, akik többségében jó gyakorlati szakemberek voltak, mindenféle kutatói ambíció nélkül. Kutatói érdektelenségük így részben menthető, ők csak tanárnak érezték magukat, napi munkájuk alig különbözött a középiskolai nyelvtanárokéétól, sőt: talán náluk is kevesebb sikerélményt könyvelhettek el. A Marxizmus-leninizmus Tanszék lemaradásában - az oktatók kontraszelektáltságán kívül - nyilván a tanszék által képviselt tudományterület képlékenysége, erősen átpolitizált problémavilága is szerepet játszott, hiszen e terület „kutatói” jóval szűkebb körből meríthették témáikat, mint pl. egy irodalmár vagy egy nyelvész.

„Elit tanszéknek”, a főiskolai egységek legkiemelkedőbbjei közé sorolhatónak tekinthető ebben a vonatkozásban a Történelem és Magyar Nyelvészet Tanszék, amelyeken minden egyes oktató kutatói sikerekről is számot tudott adni. Hasonlóan eredményes volt a kutatások terén a Magyar Irodalom és az Orosz Nyelv és Irodalom Tanszék is, ezeken 80, illetve 70 % feletti volt azoknak az oktatóknak az aránya, akik kutatói babérokra is törtek. A táblázat alapján úgy tűnhet, mintha a Pedagógia Tanszék a közepes kutatói aktivitású egységek közé tartozott volna, hiszen alig haladja meg az 50 %-ot a kutatásokban is érdekelt munkatársainak aránya. Azonban Margócsy kísérrészövegéből kiderül, hogy tévedés volna ilyen következtetést levonni. Ugyanis a tanszék által felügyelt és irányított kutatásokban nem csupán az egység belső munkatársai vettek részt, hanem mintegy 30 általános iskolai tanár és tanító is. Másrészt arra is felhívta a figyelmet a főigazgató, hogy a többi tanszéken folytatott vizsgálatok egy része is pedagógiai vagy pszichológiai vonatkozású volt, s hivatalosan vagy bejelentetlenül a 6. sz. országos kutatási főirányhoz kapcsolódott.

AZ OKTATÓGÁRDA ÖSSZETÉTELÉNEK VÁLTOZÁSAI A 70-ES ÉVEKBEN

A kutatásokban való részvétel arányának javítása mellett az oktatói gárda továbbfejlesztése, folyamatos bővítése volt a 70-es években is a főiskolai vezetés számára az egyik legnehezebben megoldható probléma. A dinamikusan fejlődő vidéki intézmény tanári kara ezekben az években élt át jelentős megfiatalodást. A fiatal (sokszor pályakezdő) oktatók alkalmazásának kérdése szorosan összefüggött a belső utánpótlás-nevelés problémájával is. Elégképp ambivalensen lehet megítélni az utókor nézőpontjából azt a jelenséget, hogy a főiskola oktatóinak egyre növekvő hányadát jelentette (az 1976/77-es tanévben ez 12 %, ami konkrétan 27 fő) azoknak a tanársegédeknek és adjunktusoknak a száma, akik első diplomájukat Nyíregyházán szereztek. Az ezt követő tanévben, 1977/78-ban a 35 év alatti oktatók helyzetével foglalkozó jelentés kimutatta, hogy a fiatal oktatók között a Nyíregyházán végzetek aránya 31 %, tehát az intézmény káderpolitikája egyértelműen a belső utánpótlás-nevelést részesítette előnyben: az oktatói karon belül is egyre meghatározóbb tábor képviselt a saját tanítványból lett kollégák csoportja. Láthatóan jelen volt a kezdetektől az a szándék, hogy a tehetséges hallgatókat az intézményhez kössék,

oktatóvá neveljék. Ez a törekvés önmagában véve igen dicséretes, de nem felejtethetjük el azt, hogy egy tanárképző főiskola, amely az általános iskolában végzendő munkára készítette fel a hallgatóit, nem másolhatta (sőt meg sem közelíthette) ebben a tekintetben az egyetemeket, amelyeken – elvileg legalább, bár változó hangsúlyokkal, változó feltételek mellett – a tanár- és tudósképzés együttes megvalósítása volt a cél. A kezdeti időszakban védhető és elfogadható volt a belső úton történő utánpótlás-biztosítás (az indulás szerény körülményeinek ismeretében), később azonban, amikor már megfelelő minőségű külső pályázók (eleve egyetemet végezettek) jelentkeztek a meghirdetett oktatói állásokra, inkább a rossz értelemben vett provincializmus jeleként lehetett értelmezni az állások betöltésekor a volt tanítványok előnyben részesítését.

A fiatal oktatók számának növekedése egy másik problémát is felvetett: nevezetesen azt, hogy a tanársegédi állásokat elnyerő oktatók többsége nem rendelkezett semmilyen gyakorlattal, nem volt tanári tapasztalatuk, mert átmenet nélkül kerültek át az iskolapadból a katedrára, ráadásul rögtön a felsőoktatásba. Ez a hirtelen szerepváltás más profilú főiskolák esetében sem zökkenőmentes, azonban egy tanárképző főiskolán fokozottan törekedni kellett (volna) a fiatal oktatók támogatására a felsőoktatói szerep minél gyorsabb és sikeresebb elsajátításában, hiszen egy ilyen képzést folytató intézményben nemcsak a Pedagógia Tanszék oktatóinak és a gyakorlóiskola tanárainak feladata a hallgatók felkészítése tanári szerepre, hanem a szaktanszékek oktatói is felelősek azért, hogy követhető és vonzó mintákat lássanak maguk előtt a hallgatók, s így könnyebben azonosulhassanak a pedagógusszerep minden összetevőjével.

Igaz, hogy időről időre megfogalmazódtak a vezető oktatók részéről olyan javaslatok, amelyek megoldási alternatívákat kínáltak a vázolt probléma orvoslására, szervezett formában sosem valósult meg a fiatal oktatók pedagógiai-pszichológiai továbbképzése. Az 1986. márc. 12-i tanácsülésen pl. Orosz Gábor foglalkozott egy hozzászólásában a fiatal oktatók pedagógiai tudatosságának erősítésével és módszertani felkészültségük javításával. Orosz Gábor, aki ekkor a főiskola főigazgató-helyettese is volt, úgy gondolta, hogy kötelező jelleggel és nagyon beszabályozottan nem lenne szerencsés előírni a fiatal kollégák számára ilyen továbbképzési formát, de ehhez a megállapításához rögtön hozzá is fűzte a következőket: „Az utóbbi években azonban, amikor nagyon sok fiatal kolléga jött a főiskolára, nem lenne baj, ha a módszertani, pedagógiai kulturáltságuk fejlesztésére szervezettebb keretet is biztosítanánk, úgy, hogy a Pedagógiai, Pszichológiai tanszék ilyen jellegű előadássorozatot szervezne, lehetőséget adva a fiatal oktatóknak arra, hogy felfrissítsék a pedagógiai-pszichológiai ismeretüket. Az egyetemek az ifjúkor problémájával keveset foglalkoznak, így szükséges lenne, hogy megismerkedjenek, mélyebben is foglalkozzanak elméletileg a fiatalok életkori sajátosságaival.”¹¹

Az akkori főigazgató – bár elvben egyet értett a felszólalóval –, tanszéki keretben látta megoldhatónak a jelzett problémát, mivel az addig született határozatok, amelyek főiskolai szinten intézkedtek a fiatal oktatók pedagógiai tudásának elmélyítéséről, általá-

¹¹ Jegyzőkönyv. Készült 1986. március 12-én, a Főiskolai Tanács ülésén. 4-2/1986. sz. alatt iktatott, 8 oldalas gépirat. Orosz Gábor hozzászólásának idézett részlete a gépirat 3. oldalán található.

ban csak tervek maradtak. Ugyanígy megghiúsult annak az elgondolásnak a kivitelezése, hogy a gyakorlóiskolában biztosítsanak órát számukra, és az is, hogy órakedvezményt kapjanak az oktatói munkára való alaposabb módszertani felkészülés érdekében. Így ez a gond továbbra is megoldatlan maradt, s az egyes fiatal oktatók felelősségérzetén és a tanszékvezetők ilyen irányú gondoskodásán múlt, hogy mennyi idő alatt és milyen sikeresen vészelték át az ifjú tanársegédek a pályakezdéssel járó stresszt, mint ahogy az is egyéni ambícióiktól és időbeosztásuktól függött, hogy milyen módon gazdagították pedagógiai kultúrájukat.

A felsőoktatói réteg összetételének változásában országsszerte megfigyelhető tendenciák Nyíregyházán is észrevehetőek voltak: mind a fiatalítás (amiről már fentebb is írtam), mind a nők arányának növekedése tekintetében. Egy 1975 októberében összeállított jelentésben arról számolt be Margócsy főigazgató, hogy a főiskola oktatói karának 52 %-a 35 éven aluli, 32 %-a pedig nő. A női oktatók arányának növekedése a nyolcvanas évek közepére egyes tanszékeken (Idegennyelvi Lektorátus, Könyvtár Tanszék, Pszichológia Tanszék) fennakadásokhoz, szervezési problémákhoz is vezetett az oktatómunkában, mivel a kolléganők családi okok miatt (pl. GYES, gyermek után járó betegszabadság stb.) nem voltak stabil, folyamatosan terhelhető munkaerőnek tekinthetők. A nyolcvanas évek közepére – ahogy az Cserenyák László akkori főigazgató egyik jelentéséből kiderül – sem volt megnyugtató minden tanszék személyi állományának összetétele, még ekkor is voltak olyan szervezeti egységek, amelyekben kicsi volt a minősített vagy a vezető oktatók aránya. Az 1986-os jelentésben némi aggodalommal említette meg a főigazgató, hogy az intézmény 21 főiskolai tanári státuszú oktatója közül tizenkettő mindössze négy tanszékhez volt beosztva (3-3 fő dolgozott az Állattani, a Földrajz, a Magyar Nyelvészeti és a Történelem Tanszéken), ugyanakkor egyáltalán nem volt főiskolai tanár a Fizika, a Gyors- és gépirás, az Irodalom, a Kémia, a Könyvtár, a Népművelés, az Oktatástechnika, a Pszichológia és a Testnevelés Tanszéken, valamint a Tanítóképző Intézetben (ezek összesen 10 egységet jelentettek a 22-ből).

A tanácsülési jegyzőkönyvek sokszor élénk vitákat rögzítenek a kiírt állásokra beérkezett oktatói pályázatok értékelése kapcsán. Ez arra utal, hogy a nyíregyházi főiskola személyi döntések meghozatalába bevont oktatói alaposan megnézték, kiket engednek be maguk közé, kiket választanak munkatársuknak. Természetesen a megüresedett vagy újonnan létrehozott státuszok betöltése esetében a helyi szándékokon kívül figyelembe kellett venni azokat a minisztériumi irányelveket is, amelyek a tanárképző főiskolán alkalmazható oktatókkal szemben megfogalmazott elvárásokat lefektették. Egy 1971-es minisztériumi tervezet arra hívta fel a főiskolák vezetőinek figyelmét, hogy a pályázatok elbírálásakor előnyben kell részesíteni az általános iskolai tanári gyakorlattal rendelkező kollégákat.¹² Ugyanebben a tervezetben szerepel az a megjegyzés, melynek értelmében családtagok, házastársak ugyanannál az intézménynél nem alkalmazhatók.

¹² Az alkalmazás és előléptetés követelményei és irányelvei a pedagógusképző intézményekben. Tervezet. 12 lapos gépirat, Budapest, 1971. augusztus 9-i keltezéssel. Iktatószám nélkül található a vezetéssel kapcsolatos 1971-es anyagok dossziéjában. Csatolták hozzá Miklósvári Sándor min. oszt. vez. 1971. július 27-i keltezésű kísérőlevelét.

Az 1970-es évek második felében több főiskolai tanácsülésen is tárgyalták az oktatókkal szemben támasztható különféle követelmények kérdéseit. E tanácsuléseken általában egy előre elkészített referátum alapján vitatták meg a megbeszélés tárgyául kitűzött témát. A tanácsülés természetesen nem az első fórum volt, amely elé az összeállított referátum került. Először a vezetői munkaértekezlet résztvevői ismerték meg az egyes referátumok tartalmát, akik sok esetben új megvilágításba helyezték a referátum összeállítója által exponált problémákat.

Az ekkor készült helyzetelemzések közül kiemelkedik Hársfalvi Péter főigazgató-helyettes beszámolója, aki „Az oktatók és az önképzés” cím alatt vetette papírra gondolatait a nyíregyházi főiskola oktatóinak tudományos aktivitásáról. A 8 oldalas gépelt anyag (amelyhez egy 5 pontból álló határozati javaslat csatlakozik a 9. oldalon) nagyon kevés javulásról számolt be a korábbi állapothoz képest. Két fő problémát járt körül alaposabban a szerző: egyrészt azzal szembesítette a tanács tagjait, hogy a főiskola oktatói létszámához képest még mindig kevés tudományos fokozattal rendelkező tanár dolgozott az intézményben, és arra is rámutatott, hogy a fokozat nélküli oktatók az esetek többségében nem teljesítették időben (vagy egyáltalán nem is teljesítették) a korábban vállalt, megígért fokozatszerzést. Másrészt elég elkeserítő képet rajzolt az oktatók publikációs improduktivitásáról, a tudományos munkával szemben tanúsított nagyfokú indifferenciáról. Az 1978 novemberében készült referátumban a következőképpen tárgyalja Hársfalvi a káderfejlesztési tervekben megfogalmazott fokozatszerzési ígéretek komolytalan voltát, irreális hátterét: „Ismeretes az is, hogy főiskolánkon összesen 4 kandidátusi fokozattal rendelkező oktató van /plusz a szovjet vendégprofesszor/, és az egyetemi doktori fokozat birtokában is csupán 57 oktatónk van. Ez a helyzet nem tekinthető megnyugtatónak, még akkor sem, ha tudjuk, hogy az egyetemi doktori, vagy az akadémiai tudományos fokozat önmagában nem fejez ki mindent. Talán ezzel a megjegyzéssel túl sokan és túl gyakran altatják el a lelkiismeretüket. Még nagyobb baj, hogy sokan nem is tervezték önmaguk számára ezeknek a fokozatoknak a megszerzését, és sokan vannak olyanok is, akik eltervezték és nem teljesítették.

A középtávú káderfejlesztési tervekből az derül ki, hogy 1980-ig 17 főiskolai oktató fog kandidátusi fokozatot szerezni. Eddig a tervidőszakban mindössze 2 szerezte meg. [...] Ugyanez a helyzet, ha a vállalt egyetemi doktori fokozatok megszerzésének ütemét nézzük. A káderfejlesztési tervekben 50 oktató jelezte szándékát, s a tervidőszakból eltelt 3 év alatt még csak 16-an tettek doktori szigorlatot /1974: 4, 1977: 5, 1978: 7/.¹³ Hársfalvi megemlíttette a referátumban a következő elgondolkodtató adatot is: 33 fő vállalta önként a főiskola oktatógárdájából az 1976 és 1980 közötti időszakban állami nyelvvizsga letételét, de ennek az ígéretnek is mindössze 4 oktató tett eleget 1978 végéig.

¹³ Hársfalvi Péter: Az oktató és az önképzés. 9 oldalas gépirat. Csatolva a 100-25/1978. ügyiratszámmal ellátott tanácsülési értekezleti meghívóhoz és jegyzőkönyvhöz. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 3-4. oldalán található.

Azt sem hagyta említés nélkül – sőt, számadatokkal is bizonyította –, hogy kollégái szakírói tevékenysége nem volt kielégítő, nagyobb publikációs produktivitást várt volna el egy főiskola oktatóitól. „A tanszéki adatok szerint – írta Hársfalvi – 1976-ban 122, 1977-ben pedig 102 az összes főiskolai oktatói publikációk száma, amelyben benne vannak – teljes joggal – a főiskolai jegyzetek is /amelyek írását főiskolánk a honorárium 25 %-ának megfelelő prémiummal jutalmazza/, de benne vannak – kevesebb joggal – olykor az újságcikkek, kisebb könyvismertetések is. 230 oktatótól ez a teljesítmény nem tekinthető soknak.”¹⁴ Annál is inkább sajnálatosnak tartotta Hársfalvi a publikálás területén diagnosztizált oktatói lemaradásokat, hiányosságokat, mert a szakírói tevékenység rendszeressé, folyamatossá válását a teljes oktatói szerepmegvalósítás szerves részének tekintette, úgy vélte, a felsőoktatásban megkívánt tanári magabiztosság legfőbb garanciája a kutatásban elért eredmények nyilvánosságra hozatala, közzététele. Erre a lényeges mozzanatra a beszámoló következő kijelentésével hívta fel a figyelmet: „Egy főiskolai oktató akkor kezd igazán a saját szaktudományában illetékesként otthonosan mozogni, ha azon belül akár csak egy kis részkérdésről is mer szuverén módon megnyilatkozni, a tudományos nyilvánosságot képes felvállalni. Röviden úgy is fogalmazhatunk: a főiskolai oktató legmegfelelőbb önképzési formája a tudományos publikáció.”¹⁵

Mindössze három apró biztató tényrt tudott Hársfalvi felsorolni a referátumában, amelyekből oktatókollégái kutatói ambícióinak a lassú, de biztos kibontakozására következtethetett: egyrészt örömmel konstataálta azt, hogy növekedett a főiskolai könyvtár kutatószobáinak kihasználtsága, másrészt jóérzéssel állapította meg az oktatói részlől igényelt könyvtárközi kölcsönzések számának gyarapodását, harmadrészt abban is kedvező tendenciát látott, hogy egyre több kolléga vette igénybe disszertációja készítésekor a főiskolai számítóközpont segítségét. Két kandidátusi és öt egyetemi doktori disszertáció is e főiskolai egység munkájának bevonásával készült a referens tudomása szerint.

A vitaanyag – az 1978. dec. 14-i tanácsülés jegyzőkönyvének tanúsága szerint – a főiskolai tanács tagjait is élénk eszmecserére készítette. Az egyes megszólalók természetesen elsősorban saját tudományterületük szemszögéből tudtak reflektálni a referátumban megfogalmazott kívánalmakra, kevesebb általános érvényű megjegyzés hangzott el. A kollégák ismertették, milyen lehetőségei vannak a biológusoknak vagy a nyelvészeknek az önképzésre, publikálásra, de helyzetfeltárásuk kevés esetben tartalmazott az egész főiskolai oktatói karra vonatkozó következtetéseket.

A vitában megszólalók közül B. Papp János hozzászólását érdemes megemlíteni, aki láthatóan direktebb irányítással és rendszeresebb kontrollal gondolta orvosolni a jelzett problémákat, elsősorban a publikálás területén tapasztalható lanyhaságot. Jól tükrözi ez a megoldási javaslat azt a gondolkodást, amelyet B. Papp még a tanítóképzőből hozott magával, ez a koncepció infantilizálta volna, a számonkérhető diák helyzetébe csúszta volna vissza a más területen (pl. oktatás) szuverén felnőttként kezelt oktatókat. A Neveléstudományi Tanszék vezetője ugyanis az alábbi elgondolását tárta a tanács

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

elé: „Nem kis dolog, ha tekintélyes jutalmakat kapnak az önképzésben résztvevők. De a fiatal kollégákat sokkal jobban kell serkenteni az anyagiakon túl is. Jó módszer, ha programszerű feladatot adunk és ellenőrizzük azok végrehajtását. [...] A kutatómunka legjobb formája az aspirantúra. Önállóan végigjárni az utat olyan idegrendszeri megterhelés, amiről [sic!] – saját tapasztalatai alapján – mindenkit óv.”¹⁶

A fiatal oktatók helyzete, tanári szerepsajátítása, tudományos kutatásokba való bekapcsolódása egyébként ebben az időszakban, amikor már tekintélyes tábort képeztek a 35 év alatti (és nagyrészt „belső nevelésű”) tanársegédek, adjunktusok, több tanácsülésen is terítékre került. Az egyik főiskolai tanácsülésen (1977. dec. 15-én) ez a téma képezte az összeövetel fő tárgyát. Természetesen egy előre elkészített helyzetfelmérés alapján került sor ebben az esetben is a kitűzött probléma megvitatására. A referátum összeállítója Frisnyák Sándor főigazgató-helyettes volt, aki ötoldalas jelentését gazdag (11 oldalas, 26 táblázatot tartalmazó) melléklettel is kiegészítette. A helyzetfelmérés 87 fő körülményeiről, munkafeltételeiről, tudományos terveiről és jövőképéről adott tájékoztatást, a 87 oktató 55 %-a férfi, 45 %-a nő volt. Tanársegédi beosztásban foglalkoztatták 67,8 %-ukat, adjunktusként állt a főiskola alkalmazásában 25,3 %-uk, docens mindössze 1 fő volt közülük (1,1 %), nyelvtanári munkakörben dolgozott a vizsgált korosztály 5,8 %-a.

A jelentés és az összesítő táblázatok egy kérdőíves felmérés adatait, eredményeit összegezték, s olyan problémákra irányították rá a főiskolai tanács figyelmét, amelyek éppen a provinciális (volt helyi hallgatókat előnyben részesítő) káderpolitika következtében alakulhattak ki. A referátumban vázolt gondok egy részét az előadó a főiskola múltnélküliségére, viszonylagosan új voltára vezette vissza. Ide tartozott a fiatal oktatók túlzott terhelése, képzettségüket, tudományos felkészültségüket meghaladó feladatokkal (pl. előadástartás) való ellátása. Ezt a helyzetet kétféleképpen lehetett értelmezni: felfogható volt a szakmai bizalom megnyilvánulásaként, a kezdő oktatók „teljes értékű kollégaként” való elfogadásaként, de lehet úgy is interpretálni ezeket a nem korokra és tudományos előmenetelükre szabott megbízatásokat, mint az elmélyült kutatói tevékenység gátjait vagy a fokozatszerzéshez vezető út akadályait. Frisnyák adatai szerint a fiatal oktatók 52 %-ának kellett előadásokat tartania, ez az arány mindenesetre helytelen tanszéki feladatosztást vagy alulról terebélyes, felül keskenyedő korfát sejtet. A referátum összeállítója a következőképpen exponálta az említett problémát: „Az előítéletektől és rossz hagyományoktól mentes, «fiatal,» alig 16 éves főiskolánkon «természetesnek» tűnik az, hogy elméleti /alapozó/ stúdiumokat fiatal oktatók vezessenek. A «rég» főiskolákon a tanársegédek és a fiatal adjunktusok – általában – nem kapnak megbízást elméleti stúdiumok oktatására. Az idősebb, nagy szakmai-pedagógiai felkészültségű adjunktusok is csak néhány elméleti órát tartanak. A «tanszéki hierarchia» és a belső specializálódás fiatal főiskolánkon másképpen alakul: itt – mint azt többen állítják – szükségszerűség volt a fiatal oktatókra olyan feladatokat bízni, amelyeket máshol docensek és tanárok

¹⁶ Jegyzőkönyv a Főiskolai Tanács 1978. december 14-i üléséről. 7 oldalas gépirat. Csatolva a 100-25/1978. ügyiratszámú tanácsülési meghívóhoz. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 3. oldalán található.

látnak el.¹⁷ Bár az ilyen jellegű feladatok lendületet is adhattak a fiatalok önképzésének, szakmai előrehaladásának (ezt hangsúlyozza a főigazgató-helyettes), nem kétséges, hogy a nagyobb tapasztalatot, áttekintőképességet és tudományos múltat igénylő előadások előkészítése rengeteg idejüket rabolta el, s újabb gondok kiindulópontját jelentette. A referátumból ugyanis elkésérítő kép rajzolódott ki a fiatalok tudományos aktivitásáról. Frisnyák az alábbi adatokkal festette le az elégedettségre legkevesebb okot sem adó helyzetet: „A fiatal oktatók – a tanszéki kutatási témalapok és időszakos jelentések szerint – bekapcsolódtak a tudományos munkába, de a konkrét eredmények /a doktori disszertációk és tudományos publikációt [sic!] száma/ nagyon szerények. A fiatal oktatók 90 %-a még nem szerezte meg a doktori minősítést, noha 1/3-uk több mint öt éve dolgozik főiskolánkon. A felmérés szerint 78 oktatóból csak 40 /= 51 %/ szeretne majd doktori, ill. 6 kandidátusi fokozatot elérni. A fiatal oktatók 56 %-a még sohasem publikált. Az összes - eddig megjelent – dolgozatok száma 122, de ebben az ismeretterjesztő cikkek és könyvismertetések is szerepelnek. Az egy oktatóra jutó publikációk száma 1,4.”¹⁸

A kérdőív néhány adata azért vizsgálató lehetett a fiatal oktatók passzivitásáról panaszkodó Frisnyáknak, azt pl. ő is elismerően jegyezte meg, hogy otthoni könyvtármányukat gyors ütemben, intenzíven gyarapítják a 35 év alatti kollégák, akadt köztük olyan is, aki 2500 kötetből álló könyvtárat mondhatott a magáénak, és évente 9000 forint értékű könyvvel gazdagította gyűjteményét (1977-ben, amikor – köztudomásúan – igen alacsonyok voltak a könyvárak).

Ugyancsak kérdőíves felmérés eredményeinek összegzése, feldolgozása alapján készült Papp József „Az oktató és a tanszék” c. referátuma, amely az 1978. okt. 12-i tanácsülés vitaindító anyagául szolgált. Nem véletlenül volt az előterjesztés szerzőjének gazdag pszichológusi tapasztalata, szakmai felkészültségét jól tudta bizonyítani ennek az anyagnak az elkészítésekor is. Legkézenfekvőbbnek tűnt számára a tanszéki légkör és az oktatók teljesítménye közötti összefüggés vizsgálata. Ennek keretében próbált arra a kérdésre választ keresni, hogyan látják saját teljesítményüket az érintettek, hogyan értékelik a saját munkájukat, oktatói-kutatói aktivitásukat. Az eredmények részben igazolták az ilyenfajta kérdésekkel járó kockázatokat (elég az „önfényezésre” gondolni), részben azt mutatták, hogy az oktatók nem érzékelték világosan azokat a hiányosságait, amelyek pl. a Frisnyák-féle referátumból is kiderültek. Elsősorban tanári feladataik ellátását tartották a kötelességüknek, a kutatást nem érezték egyértelműen a szerepükhöz szervesen tartozó penzumnak, a kutatói tevékenykedést nem tekintették felsőoktatói önértelmezésük részének. Papp Józsefnek arra a kérdésére, hogy mennyire elégedett saját munkájával, 180 oktatóból 173 (96 %) válaszolt úgy, hogy aktívnak tartja magát.

¹⁷ Frisnyák Sándor: A fiatal /35 éven aluli/ oktatók helyzete a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. 5 + 11 oldalas gépirat. Csatolva a 17-23/1977. ügyiratszámú vezetői értekezleti meghívóhoz és jegyzőkönyvhöz. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 1-2. oldalán található, az aláhúzásokat az eredeti szöveg tartalmazza.

¹⁸ Frisnyák Sándor: A fiatal /35 éven aluli/ oktatók helyzete a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, 2-3. old. (A kézirat adatait lásd az előző jegyzetben.)

Ezen belül már nyilván eltérő motivációkkal magyarázták ezt a pozitív alapbeállítódást a teljesítendő feladataikkal kapcsolatban: „Az aktivitás elsődleges forrása a válaszadók 36 %-ánál érzelmi alapokra épülő; 35 %-ánál társadalmi, egyéni hasznosság, fejlődés; 8 %-ánál a célkitűzések alapos ismerete és a feltételek megértése; 2 %-ánál az elviség, 4 %- egyéb okokat említ /szeret tanítani, főiskolai kötelezettségének érzi stb./; 3-3 % a tanszéki légkör elvárásának akar megfelelni, illetve ezen az úton jó baráti kapcsolatokat épít ki; 2 % egyéni érvényesülésének; 1-1 % pedig az elismerés /feljebbsorolás, kitüntetés stb./, illetve a tekintélyszerzés érdekében aktív. A tanszékvezetői szigor senkit sem aktivizál.”¹⁹

Az egyes tanszékek atmoszféráját, a tanszéki közösségek működésének esetleges zavarait elemezve Papp néhány súlyosabbnak tűnő vagy legalábbis gyors beavatkozást igénylő problémát is megemlített. Ezek közé tartozott az a nem elhanyagolható gond is, hogy néhány tanszékvezető – bár szaktudománya elismert, tekintélyes képviselője volt – képtelen volt megbirkózni a tanszékeken belül jelentkező klikkharcokkal, széthúzásokkal, nem tudott megfelelő stratégiát kialakítani a negatív csoportdinamikai folyamatok kezelésére, visszaszorítására. A referátumban a következő módon mutatja be a szerző az említett jelenséget: „Figyelmet érdemel azonban az is, hogy helyenként egymás ellen hangolják az oktatókat, másrészt a hivatalos vezető nem él vezetői jogaival, s így a jobb érzésű oktatók kerülnek hátrányos helyzetbe. Csak kevesen értelmezték helyesen az informális rendszer problémáját. Így is felismerhető a hivatalos vezetéssel többnyire szemben jelentkező informális /nem hivatalos/ struktúra hatása néhány tanszéken, ami gyakran jobban érvényesül, mint a formális vezetés.”²⁰

Az egyes oktatók munkahelyi közérzetét – mint ahogy azt Papp József helyesen megállapította – elsődlegesen természetesen az határozta meg, mennyire élték/ élhették át a tanszékhez való tartozást, mennyire érezték támogató környezetnek a közvetlen munkatársaiból álló közösséget. A referátum ebből a szempontból alapvetően megnyugtató helyzetről számolt be, de az összeállításból nem maradtak ki azok az oktatói vélemények sem, amelyek némi árnyékot vetettek a harmonikus összképre. Ezekből a negatív ítéletekből néhányat szó szerint is idézett a szerző (hogy bizonyos oktatói sérelmeket, kritikákat minél hitelesebben megjelenítsen). A következő kifogásokat szerepeltette a jelentésében Papp a kérdőív válaszai közül: „Ilyenek: «a társadalmi, politikai tevékenységben nem tart rám igényt a tanszék»; «nem érdeklődnek tudományos munkám iránt»; «a tanszéken a publikációkban, tudományos fokozatban testet öltő eredménycentrikusság a jellemző»; «mélységesen kiábrándító az a felsőoktatási vezető, aki tanszékét vagy intézetét önmaga szobor-talapzatának tekinti». Ne menjünk el ezek mellett szó nélkül!”²¹

A főigazgató-helyettes helyzetelemzéséből az is kiderült, hogy az oktatók nagy része

¹⁹ Papp József: Az oktató és a tanszék. /Előterjesztés az 1978. október 12-i tanácsülésre/. 13 oldalas gépirat. Nem iktatott anyag, ügyiratszám nélkül az 1978-as év vezetési iratainak dossziéjában. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 9. oldalán található.

²⁰ Uo., 4-5.

²¹ Uo., 5.

teljesen szubjektív alapúnak minősítette a róluk megfogalmazott vezetői értékeléseket, s ez nyilván nem hatott ösztönzően sem tanári, sem kutatói fejlődésükre. Azt sem hallgatta el a jelentés, hogy a főiskolai oktató-nevelő-képző munka terén arányosabb, nyíltabb és egyértelműbb volt az egyes tanszékeken kialakított munkamegosztás, mint a tudományos kutatómunka és a társadalmi-közéleti aktivitás terén.

A vitaanyag keletkezésekor már a múlté voltak az intézmény „családias” jellegéből adódó, jó értelemben vett patriarchális viszonyok, a hetvenes évek közepére szembe-sültek az „alapító atyák” is az oktatói létszámnövekedésből szükségszerűen következő elszemélytelenedéssel, a tanszékek közötti kapcsolatok formalizálódásával. Némileg érthető, hogy ezeket a folyamatokat a kezdeti időszak szorosabb együttműködését visszavívó szerző negatívan értékelte. A következőképpen mutatta be a kisebb szervezeti egységek, tanszékek kapcsolatának átalakult minőségét: „A pedagógusképzésben vállalt feladatát a tanszék és az oktató csak más tanszékekkel, oktatókkal együttműködve teljesítheti. Ezért érdemel különleges figyelmet, hogy a tanszékek közötti kapcsolat a főiskolán messze nem kielégítő. Valójában egyes oktatók személyes ambíciói a döntők ezekben a kapcsolatokban. A tanszékek közötti testületi együttműködés és kapcsolatfelvétel alig található.”²² Ugyancsak idegenkedve tekintett a főigazgató-helyettes az indulás idején szinte baráti közösségként működő tanszékekből kifejlődött intézetekre, amelyek – véleménye szerint – nem töltötték be kellőképpen a feladatukat. Papp József ekkori véleménye szerint még bőven volt mit javítani ennek a nagyobb oktatógárdát és több rokontudományt összefogó szervezeti egységtípusnak a működésén. Így nyilatkozott erről a már többször idézett helyzetértékelésében: „Ezekben az intézetekben a tartalmi munka gyors és hatékony javítására van szükség, mert általános az oktatók véleménye, hogy az intézeteknek nincs kielégítő jelentőségük a főiskola életében. Elég sokan úgy értékelik az intézeti kereteket, hogy azok bürokratikus elemekkel nehezítik a tanszéki munkát. A Neveléstudományi Intézetre vonatkoztatva valamivel kedvezőbbek a vélemények, az intézet létjogosultságát inkább elismerik.”²³

Papp József referátumának értékes észrevételeihez hasonlóan tanulságos megállapítások találhatók a főiskolai oktatókkal kapcsolatban Frisnyák Sándor 1976-os referátumában is, amely „A hallgató és a tanszék” címet viseli és a Papp-féle jelentés egyik előzményeként is felfogható. Ebben az anyagban leginkább az oktatók tanári magatartását, a főiskolai hallgatókhoz való viszonyulását vette górcső alá a szerző. Bár azt lehetnénk, ezen a területen, a tanári szerepükben nem voltak elmarasztalhatók a főiskola oktatói (ha tudományos kutatóként nem is állták meg mindnyájan a helyüket), mégis arról olvashatunk Frisnyák előterjesztésében, hogy egyes oktatók tanári munkájában is hiányosságok voltak tapasztalhatók. E hiányosságok egy része talán éppen a helytelen tanári szerepfelfogásukból eredt, de a probléma hangsúlyozása másra is utal: arra, hogy vidéken, egy vidéki főiskolán még a 70-es évek második felében is élénken élt az az elvárás az oktatókkal kapcsolatban, hogy szinte a középiskolai tanárokhoz hason-

²² Uo., 10.

²³ Uo., 10-11.

lóan intenzív kapcsolatot ápoljanak a diákokkal, szinte mindig legyenek elérhetőek a számukra, és töltsenek bent annyi időt az intézményben, amennyi a kívánatosnak ítélt személyesebb, közvetlenebb oktató-hallgató kapcsolat kiépítéséhez szükséges. (Joggal merül fel a kérdés: ha ezt az anakronisztikus elvárás-rendszert működtették az oktatókkal szemben, akkor viszont mi joga volt el tőlük tudományos teljesítményeket, elmélyült kutatómunkát?)

Frisnyák a következőképpen jellemezte az idősebb generációt megbotránkozató, újfajta oktatói attitűdöt: „Az oktatók egy része azonban olyan magatartást tanúsít, mintha »óraadó tanárok« lennének és csak alkalmasint jelennek meg a tanszékeken. Az ilyen »látogató« tanár-típussal sem a tanszékvezetők, sem a hallgatók nem tudnak kellő kapcsolatot teremteni, az órák megtartásán kívül semmit sem vállalnak. A kötetlen munkaidő, a tanári szabadság és az általában kedvező munkahelyi feltételek /pl. a tanszéki atmoszféra, a tárgyi adottságok/ az öntudatos, hivatását és szakmáját szerető tanárok számára a kiteljesedést biztosítják, mások pedig visszaélnek ezzel.”²⁴ A gondolatgazdag referátum tanácsulási vitájakor a fenti idézetben jellemzett oktatói magatartás is terítékre került, de az egyes megszólalásokból kiderült, hogy egészen objektív, az oktatók szerepfelfogásától független okai is voltak ennek a jelenségnek. B. Papp János, a Pedagógia Tanszék vezetője az alábbi magyarázatot adta egyes oktatók „vendég szereplői” viselkedésére: „A pedagógia tanszéken az oktatók fele bejáró, lakáshiány miatt pl. jó oktatók mennek el, a káderutánpótlást nehezíti, hogy a ped. szakos tanárképzés nincs megtervezve, nincs középfokú pedagógiai intézmény, sem elegendő ped. szakos tanár. Még meg sem tudott erősödni a tanszék és mindig újabb nehézségek jöttek, pedig sokat kell tennünk a hallgatókkal való jobb kapcsolat megteremtése érdekében.”²⁵

A tanári és kutatói köteleességek mellett közéleti feladatok is nehezédtek a főiskola oktatóira. Ezek sem kedveztek annak, hogy nyugodt kutatói életet alakíthassanak ki a főiskola tanári karának tagjai, mivel a bizottsági, egyesületi ülések, értekezletek elég sok időt elvettek az amúgy is időhiánnyal küzdő oktatóktól. Különösen igaz ez a megállapítás a vezető oktatókra (docensekre, tanárookra), mivel a főiskolai és közéleti megbízások többnyire őket találták meg. Frisnyák Sándor főigazgató-helyettes a következőképpen írt erről a tényről egy 1979-es tanácsulási vitaanyagban: „A fiatal /35 éven aluli/ oktatók ritkán kerülnek a főiskolai közélet »kulcspozícióiba«. A tisztségelosztásban jelentkező bizonyos életkori és tanszéki aránytalanságok abból is adódhatnak, hogy az egyes szerepkörökben a szakmai-politikai felkészültség mellett a hosszabb gyakorlat, a nagyobb tapasztalat és a »háttért« jelentő /az intézkedést elősegítő/ hivatali beosztás is fontos.”²⁶

²⁴ Frisnyák Sándor: A hallgató és a tanszék. 10 oldalas gépirat + 1 oldalnyi határozati javaslat. Iktatószám nélkül csatolva a Főiskolai Tanács 1976. december 16-án tartott üléséről készült jegyzőkönyvhöz. Az idézett szövegrész a vitaanyag 2-3. oldalán található.

²⁵ Jegyzőkönyv a Főiskolai Tanács 1976. december 16-án tartott üléséről. 6 oldalas gépirat, ügyiratszám nélkül. Megtalálható az 1976-os év nem iktatott vezetői iratai között. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 2. oldalán található.

²⁶ Dr. Frisnyák Sándor: A főiskolai oktatók közéleti tevékenysége. 5+1 oldalas, iktatószám nélküli, összekapcsolt gépirat a főiskola 1979-es iratanyagában. A gépirat 1979. május 25-i keltezésű. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 3. oldalán található.

Ez a jelentés tartalmazza az 1978-as főiskolai évkönyvnek azt a megdöbbentő adatát is, amely szerint a 186 oktató összesen 715 társadalmi tisztséget látott el a tanári és kutatói munkája mellett.²⁷ Ez a rendkívül magas szám már önmagában is tükrözi az akkori oktatói gárda átlagon felüli leterheltségét, még akkor is, ha a megbízatások egy része csak jól csengő cím volt, valós tartalom és tevékenység nélkül. Azonban feltételezve azt, hogy az összeszámlolt tisztségek, pozíciók legalább fele konkrét feladatkörrel, elfoglaltsággal is járt, arra mindenképpen következtethetünk az említett adatból, hogy a főiskola tanárai erőn felül is igyekeztek betölteni azt a szerepet, amelyet az intézmény alapításakor is meghatároztak és elvártak tőlük. A főiskola csak úgy maradhatott a régió kulturális központja, ha a dolgozói több szállal is kötődtek a helyi szervezetekhez, egyesületekhez, és ezekben nemcsak egyszerű tagként, hanem sok esetben a vezetőség sorait erősítve tevékenykedtek.

A NYÍREGYHÁZI OKTATÓK SZEREPMEGVALÓSÍTÁSÁNAK MÉRLEGE

A dolgozat összegzéseként elmondható, hogy az általános iskolai tanárképzés szabolcsi végvárának irányítóit és közkatonáit sokféle körülmény gátolta abban, hogy reálisan mérhessék fel erejüket, teherbírásukat, teljesítőképességüket az első két évtizedben. A többféle elvárás kimerítette a nehezen összeállt és folyamatos utánpótlási problémákkal küzdő oktatógárdát, így a tanári kar többsége hamar megadta magát az elkerülhetetlennek: oktatói szerepében erősítette meg magát, miközben feladta (vagy eleve ki sem alakította) tudományos kutatói ambícióit, terveit. S bár így kevesen tudtak elkötelezett, sikeres kutatókká válni, azért e kevesek mindvégig felelősnek érezték magukat a régió irodalmi és történelmi emlékeinek feltárásáért (a bokortanyák iskolái, Bessenyei pedagógiai gondolatai, Bessenyei irodalmi munkássága, Czóbel Minka költészete, az egyetemes pedagógusképzés problémái, a nyíregyházi tanítóképzés első periódusa). Ennek a helytörténet-sz-lokálpatrióta elhivatottságnak köszönhetően válhatott a főiskola jóval többé, mint egy pusztán a profilja által megszabott feladatokat teljesítő felsőoktatási intézmény. Ténylegesen fel tudta vállalni az alapításakor sokszor emlegetett szerepet: a régió kulturális centrumának funkcióját.

Az oktatói oldalról érzékelt kezdeti nehézségek (pl. a megfelelő nagyságú és állományú könyvtár hiánya) a 70-es évek közepére nagyrészt eltűntek, de jelentkeztek helyettük újabb és újabb problémák (pl. a hallgatóság gyors létszámnövekedésének negatív következményei), amelyek megakadályozták az oktatókat abban, hogy saját tudományos kutatói fejlődésükre nagyobb gondot fordítsanak. A túl gyors ütemű fiatalítás sem kedvezett annak, hogy megfelelő színvonalú tudományos kutatóhelyek jöjjenek létre az intézményen belül.

A tanári feladatok túldimenzionálásában megtestesülő hangsúlyeltolódást jól érzé-

²⁷ Uo.

kelték a főiskola mindenkori vezetői, de nem tudtak tenni semmit az ellen, hogy ne a pusztán tanári önmegvalósítás felé induljon el az oktatók jelentős része, noha a főiskolai tanácsulések vitaanyagaiban hol fennkölt megfogalmazású, hol keményebb, élesebb hangnemű mondatok tanúskodnak arról, hogy szerették volna a kollégáikat határozottabban szembesíteni a felsőoktatói szerephez tartozó kutatási feladatokkal. (Ilyen kijelentést találunk pl. az említett jelentések egyikében: „A tanárok «belső igényből fakadó» tudományos érdeklődése és alkotó jellegű tevékenysége a teljesebb emberi élet egyik igen fontos /némelyeknél meghatározó jelentőségű/ eleme.”²⁸ Vagy: „Felmerül a kérdés, hogyan tud egy oktató tartalmas szakmai-módszertani segítséget nyújtani hallgatóink szakdolgozatíró /vagy diákköri/ munkájához, ha önmaga nem kutat, nem ismeri a kutatómunka módszereit, a téma irodalmát stb.”²⁹) Almásy György is utalt arra a Vidéki főiskolások c. könyvében, hogy a szilárd kutatói elköteleződés pozitívan hat az oktató tanári munkájára is, hiszen a főiskolai ifjúság annak „az előadónak a szavára hajlik, akiről érzi és tudja, hogy maga is benne él a tudományos problémákban, aki az anyag feldolgozása során folyamatosan érezteti a kérdések nyitott oldalait; nem prelegál, hanem fennhangon gondolkodik, többször improvizál” (Almásy 1968, 64). A két oktatói szerepösszetevő nyilván ideális körülmények között erősíti egymást. Az akadémiai szférának ez az alaptörvénye pl. az egyetemi oktatók esetében, akik javarészt egy szűkebb terület oktatásában vettek részt, s e terület magában foglalta a kutatási problémáik tartományait is, be is igazolódott. Nem volt érvényes azonban már a 70-es években sem ugyanez a megállapítás a főiskolák oktatóira. „Nem ritkán fordul elő – írta Margócsy főigazgató 1979-ben –, hogy nálunk egy tudományágat annyi ember oktat, mint ahány tanszék működik ugyanabból a tudományágból az egyetemeken.”³⁰ Részben ez is ellene dolgozott annak, hogy a főiskolák tanári testületének tagjai le tudjanak horgonyozni egy-egy olyan területen, amely fehér foltjaival, felszántatlan parcelláival alkalmasnak bizonyult volna a kutatói képességek előhívására, fejlesztésére.

Másrészt nem feledkezhetünk meg azokról a hátrányokról sem, amelyek a vidéki létből adódtak. Azokat a kutatásokat, amelyek komoly levéltári-könyvtári megalapozást igényeltek, vidékről nehezen lehetett teljesíteni. A Magyar Országos Levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár és a többi fővárosi közgyűjtemény anyagaiban való bűvárkodás egy vidéki oktató számára nem lehetett mindennapos program az órái megtartását követő délutáni órákban, úgy, ahogy az a pesti oktatók esetében bevett gyakorlat volt. Azt is meg kell említeni, hogy a központi szakfolyóiratok kevesebb teret kínáltak a vidéken élő és partikulárisabb témákat kutató szakemberek eredményeinek ismertetésére. Ezt a kontextust is látni kell, amikor az 1960-as, 70-es évek nyíregyházi oktatógárdájának kutatási tevékenységét értékeljük.

A nyíregyházi főiskola tanári testületének nem könnyítette meg a helyzetét az sem,

²⁸ Frisnyák Sándor: A hallgató és a tanszék. (A gépirat adatait lásd a 24. sz. jegyzetben.) Az idézett szövegrész a gépirat 10. oldalán található.

²⁹ Uo. (Lásd előző jegyzet.) Az idézett szövegrész a gépirat 9. oldalán található.

³⁰ Dr. Margócsy József: i. m., 5., NYFI

hogy egyrészt az országos szakmai fórumok előtt, másrészt a megye értelmisége és a közművelődés regionális irányítói előtt is bizonyítania kellett. Ezt a problémát B. Papp János így fogalmazta meg 1999-es visszaemlékezésében: „Az oktatói kar előtt az volt a fő kérdés, hogy az országos feladatokat ellátó intézmény hogyan legyen «otthon» egy adott régióban úgy, hogy provinciálissá ne váljék, de el se szakadjon a mindennapi való élettől” (B. Papp 1999, 73).

Dolgozatunkban megkíséreltük bemutatni az 1962-ben elindult Nyíregyházi Tanárképző Főiskola oktatói állományának alakulását befolyásoló tényezőket az első két évtizedben, a gyorsan megnövekedett tanári testület oktató- és kutatótevékenységének főbb jellemzőit, valamint az oktatók tudományos előmenetelére vonatkozó elvárások, kívánalmak teljesülését. Természetesen áttekintésünk nem lehetett teljes. Csak utalások szintjén szerepelnek a tanulmányban az oktatók tanári munkájának eredményei, sikerei. Erről jóval részletesebb képet lehetett volna kapni a volt hallgatók elbeszéléseiből, kutatásunk keretei azonban szerényebbek voltak annál, hogy az egykori hallgatóság reprezentatív hányadának megkérdezése, meginterjúvolása is részét képezhesse. Így leginkább az irattári forrásokra, tanszéki jelentésekre, beszámolókra, önértékelésekre, főiskolai tanácsulések vitaanyagaira, jegyzőkönyveire támaszkodtunk.

Ám ha vállalhattuk volna interjúk készítését a főiskola volt hallgatóival, akkor sem kaptunk volna teljes és minden tekintetben árnyalt képet az oktatói testület munkájáról és tanári-emberi kvalitásairól. Ennek okát pedig Szabó Géza egykori főiskolai főtitkár fogalmazta meg a főiskola 1977-79-es időszakát summázó évkönyvben. Szabó Géza megállapítása arra hívja fel az évkönyv olvasóinak figyelmét, hogy a pedagógiai munka alapfunkcióinak nincsenek egzakt mutatói, ezért inkább a hiányosságok válnak láthatóvá (Évkönyv 1977-79, 39). Ennek a kijelentésnek az érvényességét könnyen belátjuk a tanácsulések anyagainak áttanulmányozása után, hiszen az el nem végzett vagy a határidő lejárta után teljesített adminisztrációs feladatok, az esetleges mulasztások számos alkalommal terítékre kerültek, míg a hallgatók szak- és pedagógiai műveltségének megalapozásában, hivatástudatának elmélyítésében és értelmiségi látásmódjának kialakításában elért eredmények, amelyek nem mindegyike mutatkozott meg a képzés befejezése előtt, és egy részük nem is volt mérhető, nem váltak hasonló gyakorisággal témává az értekezleteken.

Annak jellemzésével sem tudtunk eleget foglalkozni, hogy milyen is volt az a hallgatói réteg, amelynek körében az itteni oktatók a munkájukat végezték. Nem volt módunk arra, hogy részletesen megvizsgáljuk, mennyire működött együtt a tanáraival a nyíregyházi főiskola hallgatósága a közös cél, a minél magasabb színvonalú képzés megvalósításában. Azt mindenesetre leszögezhetjük, hogy az első két évtized hallgatóira már mindenképpen érvényes lehetett Schelsky közismert meglátása a „szkeptikus nemzedékről”. Ez a nemzedék szerinte ugyanis „szociális tudatában minden eddigi generációnál kritikusabb, szkeptikusabb, bizalmatlanabb, hit- vagy legalábbis illúziómentes” volt (idézi Hegedűs T. 1988, 99). Hegedűs T. András ugyanezt a jelenséget így jellemezte 1988-ban, A nevelővé válás c. könyvében: „A hallgatók percepció érzékenysége

igen fejlett, kritikusak, kiváltképpen arra reagálnak érzékenyen, ha a vélt hiányosság, ellentmondás a tanári szerepben jelentkezik” (Hegedűs T. 1988, 106).

Még hosszan lehetne folytatni a sort azoknak a háttértényezőknak a felsorolásával, amelyek a mindennapi oktatói munkát vagy egyáltalán az oktatók szerepfelfogását és -megvalósítását befolyásolták. Ezeket is figyelembe kell venni akkor, amikor az első időszak nyíregyházi tanári testületéről véleményt formálunk, képet alkotunk.

Az említett problémákat, hiányosságokat világosan kell látnunk, de azt sem vitathatjuk, hogy a nyíregyházi főiskolán a kezdetektől fogva mindig jelen volt az oktatói karban néhány olyan nagy hatású, legendás tanáregyéniség, akiknek a kisugárzása a kevésbé motivált hallgatók hivatástudatát is felébresztette, és akik vonzó példájukkal egy egész régió nevelőinek a szemléletét meghatározták. Az ő emléküik előtti főhajtással zárjuk tanulmányunkat, abban a meggyőződésben, hogy egy intézmény karakterének alakulása legalább olyan mértékben függ a benne dolgozó tehetséges, szakmájuk iránt mélyen elkötelezett munkatársak erőfeszítéseitől, mint az adott intézmény céljait kijelölő és működését segítő felsőbb hatóságok és vezetők igyekezetétől.

A nyíregyházi főiskola pedagógiatanárai és az intézményben folyó neveléstudományi kutatások az első évtizedben

Vincze Tamás

A NEVELÉSTUDOMÁNYI TANSZÉKEN FOGLALKOZTATOTT OKTATÓK HELYZETE, FELADATAI ÉS MUNKAKÖRÜLMÉNYEI AZ ELSŐ IDŐSZAKBAN

A tanárképző főiskolák oktatói testületében – bár a szaktanszékek némelyike ezt nehezen ismerte el – a pedagógia tanszékek és egyáltalán a tanári hivatáshoz szükséges pedagógiai kultúra kialakításáért, elmélyítéséért felelős egységek szerepe olyan volt, mint a szimfonikus zenekarokban az elsőhegedűsöké, az ő munkájuktól függött legnagyobb mértékben, hogy a hallgatók mennyire tudtak megfelelni a képzés végére a választott pálya követelményeinek. Ezt a hallgatók is felismerték egy idő után, ha máskor nem, a tanítási gyakorlat idején mindenképpen tudatosodott bennük, hogy a pályán való boldogulásban, a sikeres munkavégzésben a szűkebben értelmezett szakmai ismereteken és készségeken túl sok egyéb képességre is szükség van, s ezek fejlesztéséhez, finomításához a pszichológiai és neveléstudományi tárgyak óráin kapott ismeretek nyújtottak alapot. Természetesen bizonyos feszültségek az általánosan kötelező tárgyakat oktató tanszékek és szaktanszékek között időszakonként meg-megjelentek, erre találunk utalásokat a főiskolai tanácsülések jegyzőkönyveiben is, de a főigazgatók általában törekedtek a felmerülő ellentétek elsimítására. A Pedagógia (és a Pszichológia) Tanszék oktatói többnyire a nagyarányú vizsgaterhelés és az egyéni pedagógiai gyakorlat tervezésével, megszervezésével, ellenőrzésével kapcsolatos feladatok mennyisége miatt panaszkodtak, a szaktanszékek tanárai ezzel szemben az oktatók aránytalanul nagy szakdolgozat-vezetési leterheltségét és a vizsgatanítások valóban magas számát sokallták, bár ez utóbbi csak szezonális elfoglaltságot jelentett az oktatóknak, mivel márciusban és áprilisban került rájuk sor. A különböző tanszékek terhelését – a feladatok jellegének eltérő voltából adódóan – igazából lehetetlen volt összehasonlítani, pláne egységesíteni, az azért mindenesetre megállapítható az egyes évek irattári anyagának, a vezetők hivatalos levelezésének jó részét áttekintve, hogy a Pedagógia Tanszék munkájának minősége alapvetően meghatározta az egész intézmény működésének színvonalát, és ez nemcsak az oktatómunkára vonatkozott, hanem a kutatásokra is, lévén hogy a legtöbb tanszék kutatási repertoárjában voltak pedagógiai vonatkozású vizsgálatok, feladatok.

Tanulmányunkban a Pedagógia Tanszék oktatói állományának megszervezésével és fejlesztésével kapcsolatos sajátos problémákat kívánjuk bemutatni, amelyek részben nem különböznek a többi egységben felmerült gondoktól, részben viszont elég speciálisak voltak. E problémák nem kismértékben összefüggenek a hazai neveléstudomány korábbi belső megosztottságából (egyetemi pedagógia kontra tanítóképzős pedagógia) fakadó útkeresés mellett azzal is, hogy az egyetemi pedagógia szakos képzés, amely csak az ötvenes évek végén indult el (ha az Apponyi Kollégiumi pedagógiatanári képzést nem számítjuk), a 60-as évekre nem tudott elengedő (nappali tagozaton végzett) szakembert kibocsátani a főiskolák és a felsőfokú tanítóképzők, óvónőképzők számára.

Alapvetően négy oktatói típus jelent meg ennek következményeként az induló gárdában, s az egyes típusok által befutott pályáiv – ismereteink szerint – nemcsak Nyíregyházán, hanem az ország valamennyi pedagógusképző intézetében jellemző pedagógiaoktatói karrierútnak számított. Az indulás idején szükség volt arra, hogy a fiatal intézmény a presztízsét és a képzés színvonalát olyan szakemberek jelenlétével támassza alá, akiknek már volt felsőoktatói tapasztalatuk, fel tudtak mutatni jelentős publikációs tevékenységet és tudományos minősítéssel is rendelkeztek. A Pedagógia Tanszék oktatói közül dr. Almásy György testesítette meg ezt a típust.¹ A másik tipikus bekerülési út a tanügyigazgatás különböző posztjairól, megyei ill. járási tanácsok művelődési osztályairól vezetett a főiskolai pedagógiaoktatásba, erre a karrierépítésre – amely azt is jelezte, hogy a politikai megbízhatóság prioritást élvezett a szakmai felkészültséggel szemben – Hetei András pályája a legjobb példa. Az intézmény profilja tette indokolttá és „legitimé” a pedagógiaoktatóvá válás harmadik változatát, annak az oktatói rétegnek a főiskolai megjelenését, amelynek tagjai az iskolai gyakorlatból érkeztek, többéves tanítási tapasztalattal, ám sokszor hiányos elméleti felkészültséggel, a tudományos kutatás területén teljesen járatlanul. Ennek a típusnak Kormány Gyula volt a jellegzetes képviselője a Pedagógia Tanszék „régí gárdájának” a tagjai közül. Nem feledkezhetünk meg a főiskolai pedagógiaoktatóvá válás negyedik útjáról sem, amely szorosan összefügg a hazai pedagógusképzés rendszerének ötvenes évek végi változásaival. Az egykori középfokú tanítóképzők és óvónőképzők felszámolásával (mivel csak 11-et fejlesztettek felsőfokú intézetté) a régi tanítóképzős pedagógiatanárok egy része is elvesztette korábbi munkakörét, és így – ha alkalmasnak mutatkozott a tudományos munkába való bekapcsolódásba – az általános iskolai tanárképzés szolgálatába állítható volt. (Ilyen módon került Egerben a nagy tapasztalatú Somos Lajos az ottani Pedagógiai Főiskola Neveléstudományi Tanszékére.) A nyíregyházi tanítóképző ugyan nem szűnt meg, azok között az intézmények között volt, amelyek elindulhattak a felsőfokúvá válás – sokszor rögzös – útján, azonban innen is került a tanszékre két oktató, Porzsolt István és B. Papp János. Ez a tény mutatja azt, hogy a régi (Apponyi Kollégiumi) pedagógiatanári végzettség és annak a bizonyos „tanítóképzős pedagógiának” az ismerete Nyíregyházán még a 60-as évek elején is jó ajánlólevélnek számított, illetve ennek volt az is a következménye,

¹ Dr. Almásy György 1962. augusztusi 1-jei hatállyal lett kinevezve adjunktusnak a főiskola Neveléstudományi Tanszékére. 64/1962. ügyiratszámú levél. NYFI

hogy a főiskola első éveiben a „tanítóképzős pedagógia” hagyományaihoz állt inkább közel a hallgatók pedagógiai felkészítése. Másrészt a régióban (illetve a városban) nem is lehetett máshonnan megfelelő képzettségű és hosszas pedagógiatanítási tapasztalattal rendelkező, ráadásul az ideológiai elkötelezettség tekintetében is támadhatatlan szakembert szerezni.

A négyféle pedagógiaoktatói típust képviselő tanárokról igen sokat elárul az is, milyen kísérőlevelet csatoltak állaspályázatukhoz. (Mai szóhasználattal motivációs levélnek neveznénk ezeket a rövid bemutatkozásokat.) A legtömörebb, legszűkszavúbb bemutatkozás dr. Almásy György volt, ő viszont elég tekintélyes (15 tételből álló) publikációs listával egészítette ki a hárommondatos szakmai önéletrajzot.² Nyilván úgy gondolta, beszéljenek helyette a publikációi, ezek között is leginkább azok a kiadványok, amelyek KPTI gondozásában jelentek meg. Almásy neve tanítóképzős tankönyv társszerzőjeként ismert volt már ekkoriban, ráadásul bőven volt tapasztalata a pedagógusképzésben: egykor gyakornok volt a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán, később tanított a hódmezővásárhelyi tanítóképző intézetben, majd dolgozott rövid ideig a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban és négy éven keresztül az egri pedagógiai főiskolán is. A későbbiek során beigazolódott Kovács József választásának helyessége: tekintélyes, nagy munkabírású, sokat publikáló és sokoldalú tanárt nyert a főiskola Almásy személyében, mind didaktikai, mind ismeretterjesztési, mind pszichológiai tárgyú írásai hozzájárultak a fiatal intézmény jó hírvének megalapozásához. Az 1960-as évek közepén készült tanszékvezetői minősítés is a lehető legpozitívabb képet rajzolta róla. Porzsol a következőket hangsúlyozza Almásy György jellemzésekor: „Sokféle munkakörből és sokirányú tanulmányainak végzése alapján széleskörű művelődési anyagot és gazdag tapasztalatot gyűjtött össze. [...] E gazdag tapasztalati anyagot mind oktatási, mind nevelési vonatkozásban nagy odaadással hasznosította meginduló főiskolánk és tanszékünk munkájában. [...] Hallgatói éppen ezt a sokoldalúságot, műveltséget értékelik benne, sokan fordulnak hozzá művelődési problémáikkal tanácsért.”³

A többi jelentkező nem tudott az Almásyéhoz hasonlítható tudományos előéletet felmutatni, egyébként az ő bemutatkozó levelük terjedelmesebb volt, ha már publikációkkal nem tudták elhivatottságukat kellően igazolni, legalább szép ígéretekkel próbálták alkalmasságukat alátámasztani. Hetei András, aki a főiskolára kerülése előtt a Hajdú-Bihar Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályán dolgozott főelőadóként (a matematika, fizika, kémia tárgyak szakfelügyelete tartozott hozzá), még ekkor fejezte be pedagógia szakos tanulmányait levelező tagozaton, igaz, bemutatkozásában célzott arra is, hogy doktori fokozatot kíván szerezni neveléstudományból.⁴ Azt a sajnálatos

² Dr. Almásy György 1962. július 24-én kelt levele a Pedagógiai Főiskola Igazgatóságához. Csatolva a 64/1962. ügyiratszámú kinevezéshez. NYFI

³ Dr. Almásy György adjunktus minősítése. 3 oldalas gépirat. Az oktatók egyéni káderfejlesztési tervét tartalmazó dossziében található anyag, iktatószám nélkül. Keltezés hiányában a gépirat keletkezése 1964-65 körülre tehető. NYFI

⁴ Hetei András 1963. július 15-i hatállyal kapott kinevezést a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Pedagógia Tanszékére adjunktusi beosztásban. 502/1963. ügyiratszámú okmány, NYFI

tényt, hogy legszerényebb szakírói munkásságot sem tud felmutatni, a következőképpen indokolja: „A munkakör még nem enged alkotni, de vágyam, hogy tapasztalataimat írásban is rögzítsem. Még egyetlen didaktikai tanulmányom született csupán; A megismerés folyamata az ált. iskolai oktató-nevelőmunkában, melyet szakdolgozatként készítettem, így nyomtatásban nem jelent meg.”⁵ Hetei, aki érezte, hogy addigi szakmai teljesítménye nem teljesen meggyőző egy felsőoktatói állásra való jelentkezéskor, publikációs hiányát a bemutatkozó levélben előadói képességeinek és sikereinek megemlékezésével kompenzálja. Előadói megbízásairól, melyekkel pedagógiaoktatói tapasztalatait kívánta igazolni, így számolt be a pályázó: „Pedagógiai felkészültségemet értékelve a Művelődésügyi Osztály számos alkalommal kért meg pedagógiai ülésszakokon nevelésméleti, didaktikai és metodikai előadások tartására, továbbá a Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya a képesítés nélküli nevelők 3 hetes tanfolyamán két nyáron bízott meg anatómiai, pszichológiai, és didaktikai előadások tartására [sic!] s munkámmal meg voltak elégedve.”⁶

A gyakorlat világából érkezett Kormány Gyula még ennyit sem tudott felmutatni, ő ugyanis a jelentkezéskor még csak elsőéves levelező tagozatos pedagógia szakos hallgató volt.⁷ Természetesen ő is megpróbálta bemutatkozó levelében bizonyítani, hogy nem méltatlan a meghirdetett tanársegédi állásra. Mivel más érdeme a kilencéves tanári gyakorlat mellett nem volt, a mozgalmi munka területén szerzett tapasztalatairól számolt be, ami a 60-as évek elején nemcsak jó ajánlólevélnek számított, hanem – valós jelentőségét messze felülértékelve – szinte egyenrangúnak vették a tudományos munkássággal. A nagyhalászi általános iskolai tanár így a felvétele szempontjából leghatásosabb, legnyomósabb érvet hozta elő, amikor úttörőcsapat-vezetői minőségében elért eredményeit összegezte a pályázatához mellékelt levele egy bekezdésében. A tanügyi hivatalnok és a tudományos tapasztalatokkal nem rendelkező, csak az iskolai gyakorlat világát ismerő pedagógus alkalmazása némileg kockázatot jelentett, hiszen nem lehetett előre tudni, hogy fel fognak-e nőni az új szerephez. (A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy Kormány Gyula hamar megtalálta a helyét a felsőoktatásban, elismerésre méltó tudományos munkásság fűződik a nevéhez, szép számmal születettek publikációi, önálló kötetei is, csak éppen nem a neveléstudomány, hanem a földrajztudomány területén.)

A tudós tanár mellett a tanítóképző-intézeti tanár típusa jelentett egyedül garanciát arra, hogy megnyugtató mederben, vállalható színvonalon folyik majd a tanárképző főiskola hallgatóinak elméleti pedagógiai képzése. A tanítóképző-intézeti tanároknak nemcsak a pedagógiai tárgyak oktatásának terén voltak gazdag tapasztalataik, de a tankönyvírói, szakírói tevékenység sem állt messze tőlük. B. Papp János 1963-as

⁵ Hetei András tanulmányi felügyelő levele a Tanárképző Főiskola Igazgatóságának. Csatolva Hetei András kinevezési okmányaihoz. Az okmányok ügyiratszám: 502/1963. NYFI

⁶ Uo.

⁷ Kormány Gyulát 1963. november 16-i hatállyal nevezték ki a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Pedagógia Tanszékére tanársegédnek. Már a Pedagógia Tanszék oktatójaként is inkább földrajzi tárgyú kutatásokat folytatott. Néhány év után átkerült a Pedagógia Tanszékről a Földrajz Tanszékre.

pályázatához csatolt bemutatkozó levelében ilyen szempontból fontos információ volt az, hogy neveléstudományból házi jegyzetet írt. Erről a munkájáról – meglehetősen szerénytelenül – az alábbiakat közölte a Felsőfokú Tanítóképző Intézet tanára: „Kartársi kapcsolataim révén jegyzetem a szomszédos tanítóképző intézeteknek is segítséget ad. A jegyzet összeállításával célom az volt, hogy világos-rendszerű, a felesleges részeket mellőző, tanítóképzős szellemű, korszerű neveléstant állítsak össze. A jegyzet jelentőségét a jól sikerült kollokviumok, valamint a kartársak és a hallgatók köszönet-nyilvánításai igazolják.”⁸ B. Papp Jánosnak a másik két jelentkezővel szemben az az előnye is megvolt, hogy publikációkat is fel tudott tüntetni a bemutatkozó levelében, ha nem is sokat. Publikációs listájának rövidege egyébként őt is zavarhatta, mert egy magyarázkodó mondatot odavetett a végére. A pályázat beadásáig (1963 májusáig) napvilágot látott írásait az alábbi módon mutatta be B. Papp: „A Felsőoktatási Szemle januári számában jelent meg: A közösség fejlődése intézetünkben c. pedagógiai dolgozatom. Tanítóképzői tanulmányi vezetőségem idején jelent meg 2 cikkem a Szabolcs-Szatmári Néplapban. Az egyik Makarenkóról szólt, a másik a Balkányi Gyermekekothonról. A Szegedi Tudományegyetemen 1947-ben pályadíjat nyertem Széchenyi történet filozófiája [sic!] c. dolgozatommal. Talán több tudományos munkára lettem volna képes, ha ebben anyagi körülményeim és a középfokú tanítóképző korlátai nem gátoltak volna.”⁹

Az induló gárda tagjainak érdeklődéséről, a neveléstudomány különböző ágainak, részterületeinek tanszéken belüli elosztásáról sokat elárulnak a kezdeti időszakban felkínált neveléstudományi és pszichológiai vonatkozású szakdolgozati témák. Ezek persze nemcsak a fiatal tanszék lassan alakuló profilját, arculatát, de nyilván a kor igényeit, elvárásait is tükrözik. Almásy György, a tapasztalt, művelt, sokoldalú felsőoktató, aki később egyértelműen a pszichológiára állt rá, pl. 1965-ben a következő témákat kínálta kidolgozásra:

1. Személyiség- és fejlődéslélektani problémák Németh László „Leányaim” [sic!] c. művében.
2. Lélektani problémák Makarenko műveiben.
3. Tanulói személyiségrajzok készítése. /A gyakorló iskola V-VIII. osztályos tanulóinak megfigyelése. 8-10 tanulóra terjedjen ki a megfigyelésünk köre./

A felsőoktatásban 1965-ben még kezdőnek számító Hetei András ennél jóval általánosabb, kevesebb ötletességet, olvasottságot mutató címeket fogalmazott meg, amelyekből az látszik, hogy kezdetben még a neveléstudomány iránt mutatott nagyobb fogékonyságot. Az általa felkínált címek vélhetően szinte minden tanárképző és tanítóképző intézményben megjelentek a szakdolgozati témakinálatban. Ezek pedig pontosan az alábbiak voltak:

1. A nevelés lehetősége és tényezői a családban.
2. A világnézeti nevelés lehetősége a tanítási órákon.

⁸ B. Papp János 1963. máj. 14-én kelt levele a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola igazgatóságának. Csatolva a pályázó kinevezési okmányaihoz. Ügyiratszám: 425/1963. NYFI

⁹ B. Papp János 1963. május 14-én kelt levele. Adatait lásd az előző jegyzetben.

3. Az esztétikai nevelés feladatai és elvei az általános iskolában.

Az irodalomtanári végzettséggel és évtizedek pedagógiatanári tapasztalatával rendelkező Porzsolt István, akinek érdeklődése a 60-as években didaktikai problémák felé fordult, a következő témákban vállalt szakdolgozat-vezetést az említett évben:

1. A Horthy-rendszer /nép/iskolája irodalmunk tükrében.
2. Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig c. regényének pedagógiai elemzése.
3. A tanítási óra hatékonyságának növelését szolgáló törekvések legújabb didaktikai irodalmunkban.

Kormány Gyula egykori munkaterületéhez, az úttörőmozgalomhoz kapcsolódó témákkal színesítette a tanszéki témakínálatot, az általa kitalált címek – a fentiek némelyikéhez hasonlóan – jól szemléltetik a kor jellemző lözungjainak érvényesülését a képzésben. A fiatal tanársegéd a következő címekre várt jelentkezőket:

1. Hogyan használhatjuk fel az irodalmi műveket, történelmi példákat az úttörőélet törvényeinek feldolgozásában?
2. Hagyományok és távlatok szerepe a rajközösség kialakításában, fejlesztésében.
3. Mennyiben segítheti elő az úttörőélet a személyiség fejlesztését?
4. A szocialista hazafiség és az internacionalista szellemű nevelés lehetőségei az úttörő munkában? [sic!]
5. Milyen eszközökkel és hogyan mélyíthetik el csapatainkban az úttörők között a népek barátságának eszméit?¹⁰

EGY ILLUSZTRIS JELENTKEZŐ ELUTASÍTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A nyíregyházi főiskola Neveléstudományi Tanszékének indulásáról nemcsak az mond el sokat, hogy az első két-három évben kiket vettek fel a képzés motorját jelentő szervezeti egység oktatójának, hanem az is, hogy kiknek a munkájára nem tartottak igényt. Ezek egyike volt a jeles pszichológus, a Piaget-tanítvány Kiss Tihamér is. Kiválón jellemzi az akkori politikai helyzetet és a fiatal nyíregyházi főiskola túlzott alkalmazkodását a főiskola létrejöttében szerepet játszó szervek és a helyi pártvezetők meglehetősen szigorú elvárásaihoz az a levélváltás, amely Dr. Kiss Tihamér debreceni tanítóképző-intézeti tanár és Kovács József főiskolai igazgató között zajlott. Mint ismeretes, az induló nyíregyházi intézmény nem volt igazán ellátva tudományos minősítést szerzett oktatókkal, az 1950 előtti rendszerben egyetemi magántanári fokozatot szerzett oktatója pl. nem is volt (szemben az egri főiskolával, amelynek a tanári testületében 1948-as debreceni indulása idején négy egyetemi magántanár is szerepelt). Nagy nyereség lett volna a sok gyakorlatból jött oktatóval induló nyíregyházi intézmény számára, ha egy olyan neves, sok publikációval rendelkező, elismert elméleti szakember, mint Kiss Tihamér segíti – a

¹⁰ Javasolt szakdolgozati témák a neveléstudomány köréből. 3 oldalas gépirat, Porzsolt István aláírásával és 1965. március 20-i keltezéssel. VIII. – 121- 16 -1965. sz. alatt iktatva a Neveléstudományi Tanszék 1965-ös iratanyagában. NYFI. Az idézett címek a gépirat 1-2. oldalain találhatók.

tekintélyével, szakmai súlyával, kapcsolataival – a pedagógia- és pszichológiaoktatást az első években. A főiskola mégsem élt ezzel a lehetőséggel, noha Kiss Tihamér szívesen bekapcsolódott volna a személyi feltételek hiányával küszködő intézményben folyó oktatómunkába. 1963. ápr. 16-án kelt „felajánlkozó” levelének teljes szövegét azért közlöm, mert jól mutatja, mely információkat kellett megjeleníteni, és melyeket volt érdemes elhallgatni egy (akárcsak rész munkaidős) felsőoktatói állás megpályázásakor a hatvanas évek elején. Az egykori lelkész, aki a Mitrovics-érában szerzett pedagógiai doktorátust a debreceni egyetemen, meglehetősen tömören, szinte távirati stílusban írt szakmai múltjáról az igazgatónak, bár lett volna mit felsorolnia, felsorakoztatnia széles körű szakírói, tudományos működése eredményeiből. Az említett levél szövege a következő:

„Dr. Kovács József¹¹ főisk. igazgató kartársnak
Nyíregyháza

Tisztelt Igazgató Kartárs!

Tanítóképzőintézetünkhöz juttatott körleveléből olvasom, hogy még mindig van ellátatlan tanári feladat főiskoláján, amikre pályázatot hirdetett. Addig míg a Tanárképző főiskolán a tantestület véglegesen kialakul, szívesen felkínálom előadói szolgálatomat a Főiskolának, ha alkalmaztatásom fél állással lehetséges. Pedagógia szakos tanítóképzőintézeti tanár vagyok. A kolozsvári, majd a debreceni egyetemnek voltam gyermeklélektanból a magántanára. A debreceni egyetemen 18 éven át tanítottam a gyermek-, általános, neveléslélektant és népműveléslélektant, aminek a szakirodalomban úttörője vagyok s jelenleg az egyetemi és tanítóképzőintézeti népműveléslélektani jegyzet írója, illetőleg társszerzője.

Jelenlegi óra beosztásom olyan, hogy heti három napom teljesen szabad. Debrecen és Nyíregyháza között a távolság csupán 50 km s így az átjárás nem jelentene nehézséget.

További információt Porzsolt István és Birtalan István kartárs adhat rólam.
Kartársi üdvözzel

/Dr. Kiss Tihamér/ int. tanár
MTA. nev. lélektani albiz. tagja
Debrecen. Tanítóképző. Liszt F. u. 3.”¹²

A főiskola igazgatója nem vette igénybe Kiss Tihamér felajánlott segítségét, finom,

¹¹ Dr. Kiss Tihamér itt – szándékos szervilizmusból vagy valós tájékozatlanságból – helytelenül írja le a címzett nevét, Kovács József, a nyíregyházi főiskola első igazgatója ugyanis sohasem szerzett doktori címet.

¹² Dr. Kiss Tihamér levele Kovács József főigazgatónak. Érkezett: 1963. IV. 22-én. 351/963. sz. alatt csatolva a válaszlevélhez. Rajta kézírással: „Választ küldök.” NYFI

de határozott elutasítással válaszolt a levélre. Vélhetően Kiss Tihamér számára – aki mellőzöttnek érezhette magát amiatt, hogy nem a debreceni egyetemen, csak a nem-rég felsőfokú intézetté emelt tanítóképzőben volt főállásban, némi kárpótlást jelentett volna a nyíregyházi félállás. A debreceni, majd Egerbe költöztetett pedagógiai főiskola megalakulásakor is ejtették Kiss Tihamért, bár a főiskola tervezésekor még ő volt az első számú vezetőjelölt. A szakmai presztízs helyreállításának jogos igénye mellett mi motiválhatta még az ekkor már ötvenes éveiben járó tudós tanárt arra, hogy – bár nem kapott felkérést, meghívást, amit egyébként elvárhatott volna – felajánlja a tudását Nyíregyházának? A felsőfokú tanítóképzők intézeti tanárainak akkori fizetése nyilván kevés volt egy olyan háromgyerekes apa számára, akinek a lassan felnőtté váló gyermekeit kellett elindítania az életben. Nem jött volna rosszul egy főiskolai óraadásból származó mellékkereset a neves pszichológus számára. A főiskola is jól járt volna, ha felmerte volna vállalni Kiss Tihamér alkalmazásának kockázatát. A lelkes múlt mellett azonban más is ott állhatott az elutasítás hátterében. Nyomaszthatta a főiskola akkori vezetőit – akik mindenféle tudományos fokozat nélkül álltak egy ilyen intézmény élén – Kiss Tihamér sokféle címe-rangja, szakmai fölénye, publikációs termékenysége. Kovács József igazgató így az alábbi sorokkal reagált a debreceni pszichológusának levelére:

„351/1963.

Dr. K i s s Tihamér elvtársnak,

intézeti tanár,

D e b r e c e n

Tanítóképző Intézet

Kedves Kiss Kartárs!

Levelét, melyben segítségünkre siet, köszönettel vettem.

Jelenleg azonban ilyen félállásos megoldásra nincs lehetőségünk.

Elvileg is azon az állásponton vagyunk, hogy amennyiben lehetséges egész emberekkel kívánunk dolgozni.

Ha a későbbiek során a szükséglet úgy kívánná, számítunk Önre.

Nyíregyháza, 1963. április 23.

Kartársi üdvözléssel:

/:Kovács József:/

főiskolai igazgató¹³

¹³ A főiskola 1963-as évszámmal jelzett, oktatókkal kapcsolatos iratanyagot tartalmazó dossziéjában található levél. Iktatószáma: 351/1963. NYFI

A későbbi évek tanszékfejlesztő stratégiáit értékelve azt láthatjuk, hogy az első idők gárdájában megtalálható négy típus közül mindegyikre akad példa a személyi fejlesztés további fázisaiban is. Talán a „tudós tanár”, a már kész, beérkezett szakember típusa az, amelyet csupán egyetlen oktató képviselt, az egri tanárképző főiskolán is hosszabb ideig oktató dr. Berencz János. A többi oktató mind itt vált – a tanszékre kerülés után – tudományterülete elismert vagy névtelen kutatójává, illetve legtöbbször inkább csak tanárává. Berencz 1971-ben került a tanszékre, tekintélyes szakmai múlttal, sok publikációval rendelkező szakemberként.¹⁴ Porzolt tanszékvezető így írt róla fél évvel a nyíregyházi állása elfoglalása után: „Berencz kartárs tankönyveit többen tanították közülünk, de őt magát is többen személyesen ismertük már a korábbi egri főiskolai működése idejéből. Bár az órákon végzett oktató-nevelő munkájáról még nem volt alkalmam közvetlen tapasztalat alapján meggyőződni, úgy látom, hogy sokoldalú pedagógiai és lélektani felkészültségét, széleskörű gyakorlati tapasztalatait már e félév során is sikerrel hasznosította körünkben.”¹⁵

Az iskolai gyakorlatból is szívesen fogadta a főiskola az ambiciózusabb pedagógusokat, akik kedvet és erőt éreztek magukban a tudományos munkához és a felsőoktatói szerephez. Ilyen kolléga volt a Berenczcel egyszerre odakerült Madácsi Mária, aki Palotay Ferencnével versenyezve pályázott meg egy tanársegédi helyet a tanszéken. A két pályázó közül akkor Madácsi Mária esett a főiskolai tanács választása, Palotayné egy későbbi körben került a tanszék oktatógárdájába. Porzolt a már idézett jelentésében így nyilatkozott a fiatal, törekvő kolléganőről: „Madácsi Mária többet is mint volt tanítványunkat, majd pedig mint gyak. isk. kartársunkat szintén hosszabb ideje ismerjük. Szorgalma, lelkiismeretessége, hivatásszeretete és az új iránti fogékonysága, az általános iskolai munkában szerzett tapasztalatokhoz ötvöződött jó elméleti pedagógiai-lélektani felkészültsége alapján javasoltuk őt tanársegédi kinevezésre. E félév munkájával igazolta döntésünk helyességét, megfelelt várakozásunknak.”¹⁶

A feltétlen politikai megbízhatóságot garantáló tanügy-igazgatási előélettel rendelkező kollégák mellett megjelent a politikai szempontból ugyancsak kifogástalan, gyakorlati mozgalompedagógiai tapasztalatokkal rendelkező oktató is, Venter György szemé-

¹⁴ Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a főiskolán nem mindenki fogadta örömmel Berencz idekerülését. Az egri főiskoláról való távozása után ugyanis őt különböző beosztásban is dolgozott, nyíregyházi alkalmazása előtti utolsó munkahelye a budapesti 36. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet volt. Elég nehéz természetű, sértődékeny, konfliktuskereső ember hírében állt, és nyíregyházi működésének harmadik évében sikerült is nehéz helyzetbe hoznia főnökeit, amikor Gosztonyi János államtitkárt kereste meg a vélt és valós munkahelyi sérelmeivel, ezek között a többi docenshez képest alacsonyabb fizetése és a főiskolai tanári előléptetéshez szükséges munkahelyi támogatás hiánya szerepelt első helyen. Erre vonatkozóan lásd a II-22/424-1974. sz. alatt iktatott iratokat. NYFI.

¹⁵ Porzolt István: Félévi jelentés a Neveléstudományi Tanszék 1971/72 I. félévi munkájáról. Iktatószám nélküli gépirat, 14 p. Lelőhelye: az 1972-es vezetési iratok között, NYFI. Az idézett szövegrész a jelentés 12. oldalán található.

¹⁶ Porzolt István: Félévi jelentés a Neveléstudományi Tanszék 1971/72 I. félévi munkájáról. Uo.

lyében. Ő a főiskola KISZ-szervezetét irányította, majd a kollégiumnak volt a vezetője, mielőtt státuszba került a Neveléstudományi Intézetben.

A negyedik típust – a középfokú pedagógusképzés hagyományait továbbvivő oktató típusát – továbbra is a két idősebb oktató, Porzsolt István és Papp János képviselte, de a fiatalabbak közül is akadt továbbéltetője ezeknek a tradícióknak, például az ugyancsak középfokú képzőt végzett Orosz Gábor személyében. Mivel a 70-es években – az óvónőihiány megszüntetésére – létrejött egy újabb középfokú pedagógusképző intézménytípus, az óvónői szakközépiskola, így egyben új mérítési bázis is keletkezett a tanár- és tanítóképző főiskolák pedagógia (és egyéb, pl. ének-zenei, rajz stb.) tanszékei számára. Nyíregyházán a középfokú óvónőképzésben nyert tapasztalatokat szívesen fogadták: öt volt óvónőképző szakközépiskolai tanár nyert alkalmazást 1975 és 1990 között a főiskola különböző tanszékein. Mindnyájan a nagykallói Budai Nagy Antal Gimnáziumból és Óvónői Szakközépiskolából érkeztek. Azt, hogy nemcsak tárt karokkal fogadták őket, de más módon is értékelték az addigi munkásságukat, jól bizonyítja az a vita, amelyet a Főiskola Tanács 1986. dec. 4-i ülésének jegyzőkönyve rögzített. Ekkor döntöttek Orbán Mihályné szakközépiskolai tanárnő felvételéről a Pedagógia Tanszékre. A sem doktorátussal, sem publikációkkal nem rendelkező tanárnőt adjunktusi beosztásban javasolta felvenni a főigazgatóság. A tanács egyik tagjának érdeklődésére, aki indoklást kért e döntésre (csodálkozva azon, hogy rögtön adjunktusként kerülhet a tanszékre az új kolléganő), Orosz Gábor a következőt válaszolta: „Orbán Mihálynénak azzal, hogy az óvónőképzésben tevékenykedett, kimondottan pedagógusképző gyakorlata van. Ott nem kívánják meg a doktori fokozatot, nem kapott ösztöndíjat. Ez kétségtelen hiányosság, de olyan szakemberről van szó, akire szükség van a tanszéken. A Pedagógia és a Pszichológia tanszékre egyaránt vonatkozik, hogy más a személyi feltételek biztosításának a lehetősége, mint pl. a Történelem tanszéken. Pedagógia képesítéssel olyan magas fizetéssel dolgoznak a közoktatás különböző területein vezető beosztásban, hogy ilyen bértétellel mint ami főiskolán van, egyszerűen nem jönnek el.”¹⁷

KÖZELEDÉSI KÍSÉRLETEK A DEBRECENI TÁRSTANSZÉKEKHEZ

A Pedagógia Tanszék oktatói utánpótlásának, valamint a felvett oktatók tudományos fokozatszerzésének biztosításában az elmúlt ötven év alatt elévülhetetlen érdemei vannak a Debreceni Egyetem (korábban: KLTE) Neveléstudományi Tanszékének, ahol többen is – nappali vagy levelező tagozaton – pedagógia szakos oklevelet szereztek. A főiskola részéről határozott igény mutatkozott arra nézve is, hogy ne csak pedagógia-oktatóinak a képzésében játsszon fontos szerepet a debreceni egyetem, hanem segítse az oktatók továbbképzését, folyamatos szakmai fejlődését is. Ilyen jellegű szakmai kooperációra vonatkozóan konkrét tervek is megfogalmazódtak, de ezek megvalósulá-

¹⁷ Jegyzőkönyv a Főiskolai Tanács 1986. dec. 4-i üléséről. Iktatva az I-73/1987-es ügyiratszámmal. 17 oldalas gépirat. NYFI. Az idézett szövegrész a 7. oldalon található.

sa nem nagyon jutott tovább egy-egy közös szervezésű konferencia lebonyolításánál. Mindenesetre említést érdemel annak a szakmai együttműködésnek a koncepciója, amelyet 1970. szeptember 11-én a KLTE Pedagógia Tanszékének, a közeli (1971. januári) önállósulására készülő Pszichológia Tanszéknek és a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékének a vezetői dolgoztak ki.¹⁸ Petrikás Árpád, Kelemen László és Porzsolt István elsősorban arra kerestek megoldást, milyen módon lehetne szorosabbra fűzni a két intézmény pedagógia- és pszichológiaoktatókat foglalkoztató egységeinek a kapcsolatát, s hogyan tudnának a debreceni egyetem szakemberei közvetlenül is hozzájárulni a nyíregyházi tanárképzés hatékonyabbá válásához, az elméleti pedagógia- és pszichológiaoktatás színvonalának emeléséhez. A három egységvezető megállapodása – a tervezetben felsorolt öt pont alatt – a következőkre terjedt ki:

- „1. A KLTE oktatói vállalják, hogy az 1970/71-es tanévtől az adott félév tematikájából egy-egy közösen megbeszélte témáról 2-6 órás előadásokat tartanak a Nyíregyházi Tanárképző Főisk. hallgatóinak.
2. A Nyíregyházi Tanárképző Főisk. Neveléstud. Tanszéke az oktatók továbbképzése és tapasztalatszerzése céljából 2-4 hetes időtartamra félévenként 1-1 oktatót küld a KLTE Pszichológiai, illetve Pedagógiai Tanszékére.
3. A közös tud. témák gondozását és a kutatómunka irányítását KLTE Pszichológiai és Pedagógiai Tanszéke vállalja, s egyben lehetővé teszi az összegyűjtött kísérleti anyagok gépi úton történő feldolgozását. A Nyíregyházi Tanárképző Főisk. Neveléstud. Tanszékének oktatói részt vesznek a KLTE által tartott A ped. kutatás metodikája című előadássorozaton.
4. Félévenként egy-egy alkalommal Debrecenben, illetve Nyíregyházán felváltva egy-egy közösen előre megállapított témát együttes tanszéki értekezleten vitatnak meg.
5. A tanszékek rendszeresen meghívják egymást jelentősebb rendezvényeikre, és tájékoztatást adnak kiadványaik megküldésével tudományos eredményeikről. Emellett időnként közös publikálási lehetőségeket is biztosítanak egymásnak.”¹⁹

A főiskolai pedagógia- és pszichológiaoktatás számára jelentős fejlődést ígérő meg egyezés egyes pontjainak megvalósulását keresztülhúzta az élet, végül nem épült ki rendszeres és hosszú távú együttműködés az egymással megállapodó tanszékek között. A tanszéki szintű folyamatos kapcsolattartás helyett inkább a konkrét kutatások kapcsán létrejött személyi kapcsolatok bizonyultak működőképesnek. Ilyen volt pl. a KLTE Pszichológia Tanszékének égisze alatt működő, 1976-ban megalakított kutatócsoportban Papp József, nyíregyházi főiskolai oktató aktív részvétele. Az említett kutatócsoport a 3. 1. kódszámú, „A pedagógus” címet viselő kutatási témakör két fontos

¹⁸ Megállapodás a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke és a KLTE Pedagógiai és Pszichológiai Tanszéke között. 2 oldalas gépirat, az irat kelte: 1971. ápr. 29. Lélehelye: MNL SZ-SZ-B Megyei Levéltára, XIV. 41. (Porzsolt-hagyaték), 6. doboz.

¹⁹ Megállapodás a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke és a KLTE Pedagógiai és Pszichológiai Tanszéke között, 1-2. Az irat kelte: 1971. ápr. 29. Lélehelyét lásd az előző jegyzetben.

témájának kutatását vállalta. Egyrészt a pedagógusképzés egész rendszerének elemzését, képzési modellek kidolgozását tűzte ki célul, másrészt az egyes képzőintézmények sajátos feladataival kívánt foglalkozni, megvizsgálva az integráció és kooperáció lehetőségeit a pedagógusképző intézmények között. A kilenctagú csoport 1976 és 1980 között folytatott kutatásainak eredményeként számos tanulmány napvilágot látott a különböző szakfolyóiratok, tanszéki tanulmánykötetek hasábjain, Papp József hét tanulmányt is készített vállalt témáiban, ezek egy része a főiskola Tudományos Közleményeiben jelent meg.²⁰ Munkásságának ez a szelete mindenképpen jó példa arra, hogy egyes oktatók valóban intenzív és élő kapcsolatot ápoltak a debreceni egyetemen dolgozó kollégáikkal.

A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA PEDAGÓGIAOKTATÓINAK KUTATÓI TEVÉKENYSÉGE

A kutatások témájához érve érdemes megvizsgálni az alapítástól kezdve a nyíregyházi főiskola Neveléstudományi Tanszékének, majd Intézetének önálló, saját kezdeményezésű kutatásait is, ezek áttekintésével árnyaltabb képet nyerhetünk a tanszéknek a régióban és az intézményen belül betöltött szerepéről, a kutatási tematikában megjelenített és felvállalt elődintézmények és hagyományok pedig a tanszék által megőrzendőnek, követendőnek tartott értékekre világítanak rá. Emellett kiderül az is, hogy mennyire tartott lépést a nyíregyházi pedagógia- és pszichológiaoktatók gárdája a szakmával, melyek voltak a szakma támogatott, kiemelt kutatási témái a jelzett időszakban, s azt is megnézzük, milyen vizsgálatok járultak hozzá az oktatás és a kutatás dinamikus, termékeny kölcsönhatásának biztosításához.

A Neveléstudományi Tanszék első oktatógárdájának megszervezése után a következő feladatot az egyes oktatók kutatási témájának pontos körvonalazása és a tervezett vizsgálatok elindítása jelentette. Az elvégzett és a nem teljesített (de tervbe vett) kutatási feladatokról minden évben jelentést készítettek a tanszék oktatói (ahogyan a főiskola minden más szervezeti egységének tanár dolgozói is). Ezekből egyrészt kiderül az, hogyan formálódtak, alakultak a tanszék egyes tagjainak kutatási témái, hogyan vezettek ezek a kutatások tudományos minősítésekhez, tanulmányok formájában közzétett eredményekhez, másrészt azt is lehet rekonstruálni a témabeszámolók alapján, hogy egyértelműen prioritást élvezett az első évtizedben az oktatás a kutatással szemben. Több kutatói beszámolóban találunk olyan témákat, amelyek kutatása igazából meg sem kezdődött, legfeljebb a témához kapcsolódó irodalom áttanulmányozására futotta az oktató energiájából, idejéből, ambíciójából. Nem is csodálható éppen ezért, hogy a felsorolt kutatások eredményei több esetben még rövid tanulmányban sem láttak napvilágot.

Porzolt István volt a legjobb példa arra a Neveléstudományi Tanszék oktatói közül, hogy az ötletesség, a tervezés önmagában semmit nem jelentett, az általa felsorolt témák

²⁰ Részletesebben olvasható e kutatócsoportról a következő kötetben: Brezsnýánszky László (szerk.): A „Debreceni Iskola” neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007. A kutatócsoport tevékenységéről és eredményeiről a kötet 329-339. oldalain lehet olvasni.

egyike sem jutott el a végső kidolgozásig, a kutatásaiból csak tervek maradtak. Nyilván lehet erre mentséget találni: ideje nagy részét lefoglalták az igazgatóhelyettesi megbízással járó feladatok, másrészt korábbi életszakaszaiban sem publikált sokat. Abban az életkorban, amikor a főiskolára került, már valószínűleg nem tudott nagyobb volumenű kutatásokat végigvinni, bár voltak kiváló ötletei, az országos trendekbe jól illeszkedő témái, azok kifejtésével, vizsgálatokkal való alátámasztásával adós maradt. Egyetlenegy téma esetében tudott legalább részeredményt felmutatni, már amennyire részeredménynek tekinthető egy kérdőíves vizsgálat lebonyolítása.

1965 januárjában a következő két kutatását említette meg Porzsolt a témabeszámoló lapokhoz csatolt mellékletben: „A pedagógus hivatásra nevelés, különös tekintettel a gyakorlati képzésre.” „Az egyéni bánásmód és a Közösségi [sic!] elv együttes érvényesítése a tanítási órán.”²¹ Az első témával kapcsolatban – bár ez vezetőként is érdekelhette – igen csekély előrehaladásról, kevés eredményről tudott beszámolni az igazgatóhelyettes. Mindössze egy kérdéssorozat összeállításáig jutott el, amelyet azonban csak részben tudott hallgatóival megválaszoltatni. Ebben a jelentésében ígéretet tett Porzsolt a kérdőíves kutatás befejezésére és a vizsgálat eredményeiből levonható következtetések írásba foglalására. Igazából az 1964-es évben egyetlen aspektusból foglalkozott alaposabban a megjelölt témával, arra a kérdésre próbált választ keresni, hogy a felsőoktatásban alkalmazott előadási forma milyen hatással van a hallgatók hivatástudatának alakulására. A nem meglepően negatív kép vázolása után így fogalmazta meg ön maga számára a további kutatási feladatot: „Éppen az a cél, hogy megkeressük azokat a törvényszerűségeket, amelyeknek érvényesítésével az előadás hatékonyságát aktivizáló hatását kellő szintre lehet emelni, s így hivatástudat fejlesztő erejét is növelni tudjuk.”²²

A második téma – bár szintén izgalmas problémát állít a kutatás célkeresztjébe, az ötvenes-hatvanas években oly sokat emlegetett közösségi elv és a reformpedagógiában már régóta gyakorolt egyéni bánásmód tanórai összehangolásának lehetőségeire rámutatva – nem hozta meg a várt sikert, mivel idő hiányában csak a vizsgálandó kérdés szakirodalmi feldolgozásáig jutott el Porzsolt, az idevágó hazai műveket és egy-két külföldi folyóirat (Pädagogik, Pädagogische Rundschau) cikkeit tanulmányozta.

Porzsolt egy másik jelentéséből kiderül, hogy az 1964-es évben eléggé megszapordtak más irányú teendői, és ideje a vezetői és szervezői feladatokban meglehetősen szétforgácsolódott. Mindössze egyetlen cikke jelent meg ebben az esztendőben, ez pedig az új intézmény sajátos képzési rendszerét mutatta be „Két év után a katedrán” címmel. (Az írás a Szabolcs-Szatmári Nevelők c. periodika 1964. évi IV. számában látott napvilágot.) Beosztásával együttjárt, hogy esetenként szakmai lektori teendőkkel is megbízták, az említett évben Szántó Károly „Oktatáselmélet” c. jegyzetét és Kiss Lajos egy

²¹ Melléklet a Témabeszámolóhoz. Porzsolt István 1964-es kutatásainak részletezése. 7 oldalas, összekapcsolt gépirat 2. és 3. oldala, iktatószám nélkül. Csatolva Szász Gábor Porzsolt Istvánhoz intézett 1964. dec. 28-i keltezésű leveléhez. Az iratanyag az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” c. dossziéban található. NYFI

²² Uo. (Lásd előző jegyzet.)

tanulmányát kellett lektorálnia. (Ez utóbbi különben nyilván számot tarthatott a lektor különös érdeklődésére, mivel a debreceni szerző a szakmai gyakorlat helyét, szerepét próbálta meghatározni a felsőfokú tanítóképzésben.) Konferenciaszervezőként is helyt kellett állnia Porzsolt docensnek, egy oktatástechnikai tárgyú tudományos ülés lebonyolításában vett részt, sőt előadást is tartott a következő címmel: „A modern technikai segédeszközök felhasználása a főiskolai oktatásban, különös tekintettel Tanárképző Főiskolánk új épületének technikai felszereltségére”.²³

Az 1965-ös év végi újabb jelentésből kitűnik, hogy egy teljes esztendő alatt az igazgatóhelyettes szinte semmit sem haladt a témáival, újabb fejleményről csupán az első téma kapcsán tudott beszámolni. A címeken módosított egy keveset, az első téma címét kiegészítette a pszichológiai vonatkozások bevonásával, így a kutatási téma az alábbi meghatározást kapta:

„A pedagógus hivatásra nevelés pszichológiai és pedagógiai kérdései. Annak tisztázása, hogy milyen pszichológiai feltételei vannak a pedagógiai hivatásra való hatékonyabb felkészítésnek és melyek ennek pedagógiai eszközei.”²⁴

A második téma címe kevésbé módosult, ebben a formában tünteti fel a beszámoló jelentés:

„A közösségi elv és az egyéni bánásmód együttes alkalmazása. A fenti didaktikai elv alkalmazásának tisztázása.”²⁵

Az első témával kapcsolatban kevés megvalósult lépésről tudott számot adni Porzsolt, inkább terveiről, elképzeléseiről ír. Az utókor olvasója számára kitűnik, hogy kutatói feladataira alig koncentrált az eltelt egy év alatt. „A tervévi célkitűzést – írta beszámolójában – sajnos nem tudtam teljes mértékben megvalósítani. /Betegség és egyéb feladatok miatt./ A múlt évi kérdőívek után most egy második számú kérdőívet állítottam össze, ennek segítségével azt próbáltam megközelíteni, hogy ítélik meg hallgatóink saját pedagógusi személyiségük, valamint társaik ilyen irányú fejlődését. Tisztázni kívántam továbbá, hogy melyek az oktató munkának azok a mozzanata, amelyek leginkább hatással vannak hallgatóink hivatástudatának fejlődésére.”²⁶

A második téma kapcsán még ennyi érdemi eredményt sem tudott megemlíteni Porzsolt, így inkább azt jelentette be a témabeszámoló lapon, hogy felhagy a közösségi elv és az egyéni bánásmód harmonizálásának módjait feszegető kutatással. Ezt a szándékát és a mögötte rejlő okokat a következőképpen fogalmazta meg: „A téma kutatását

²³ Porzsolt István aláírásával ellátott, 1965. febr. 15-i keltezésű, kétoldalas, iktatószám és cím nélküli gépirat. Témája: beszámoló Porzsolt 1964-es tudományos és közéleti tevékenységéről. A gépirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében található. NYFI

²⁴ 7 oldalas, olvashatatlan iktatószámmal ellátott, összekapcsolt lapokból álló gépirat. A gépirat első lapja Porzsolt István tanszékezető 1965. dec. 16-i keltezésű levele Dr. Szász Gáborhoz. A többi lap Porzsolt 1965-ös kutatásainak beszámolóját tartalmazza, 1965. dec. 14-i keltezéssel. Az idézett szövegrész a gépirat 3. lapján található. A gépiratot az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében helyezték el. NYFI

²⁵ Uo. Lásd előző jegyzet. Az idézett szövegrész a gépirat 5. lapján található.

²⁶ Uo. Az idézett szövegrész a gépirat 2. lapján található.

abbahagytam, mert helyette a Fe.PKCS-tal²⁷ történt megállapodás alapján elvállaltam az előadás, mint felsőoktatási módszer és oktatási forma c. téma kutatását, így erre már nem futotta az időmből, de egyébként is időszerűtlenné vált közben a témával való foglalkozás. Néhány előadás anyagán kívül jelentősebb eredményt nem sikerült elérni.”²⁸

Ha visszagondolunk a legelső beszámolóra, nem lepődünk meg a témaváltás irányán, az előadásnak mint felsőoktatási módszernek a hatékonysága, nevelőereje, hivatásersítő hatása már korábban is izgatta Porzsolt Istvánt, vélhetően örömmel vállalta, hogy elmélyed e témában. Korábban már foglalkozott a kérdéssel, eljutott egy-két következtetéshez az előadási forma vizsgálata kapcsán.

Ám hiába történt témaváltás, az 1966 decemberében kitöltött témabeszámoló lapok és a hozzájuk csatolt mellékletek ugyancsak nem tüntetnek fel lényeges továbblépést a megkezdett vizsgálatokban, úgy tűnik, továbbra sem alakultak kedvezően Porzsolt körülményei ahhoz, hogy a kutatásai intenzívebbé váljanak. Talán ő maga is érezte kutatói gyengeségeit, ezért nem ambicionálta a vizsgálatai meggyorsítását. Mindkét téma kapcsán magyarázkodó szövegeket, kibúvókat, indokokat olvashatunk arról, mi minden akadályozta céljai elérésében. Az első témával kapcsolatban, amely a pedagógushivatásra nevelés kérdéseit boncolgatta volna, a következőt jegyzi meg a mentségül írt mellékletben: „A témával 1963. óta foglalkozom, azonban elfoglaltságaim folytán az elmúlt évben sem tudtam kellő intenzitással elmélyedni a kutatótevékenységben, s ezért nem olyan fokú az előrehaladás, mint ahogy azt terveztem. Másik nehézség, hogy a probléma polgári szemléletű irodalmak [sic!] meglehetősen széleskörű, ugyan-akkor azonban a szocialista pedagógiában eddig rendszeres kifejtésével még nem találkoztam, csupán egyes vonatkozásait érintően foglalkoznak vele pedagógiai elmélkedőink.”²⁹ A második indok jól jellemzi a kort: a vizsgált témák elméleti megalapozásakor fontos szempont volt a rendszert támogató ideológia szellemében keletkezett szakirodalom ismerete. Mint Porzsolt mentegetőzéséből kitűnik, e témában is váratott még magára a teljes szakirodalmi áttekintés, annyit jegyzett meg ennek kapcsán mindössze, hogy az 1966-os évben főképpen Kerschensteiner és Spranger, illetve Makarenko idevágó műveit tanulmányozta. A kérdőíves vizsgálatot is folytatta, öt kérdésből álló kérdőívet töltetett ki I. és II. éves főiskolai hallgatókkal. A válaszok értékelése azonban a beszámoló elkészítéséig nem történt meg, nem tudni, hogy a feldolgozandó anyag mennyisége (214 kérdőív) okozta a késlekedést vagy egyéb (főigazgató-helyettesi, tanszékvezetői) elfoglaltságai. Sikertelennek bizonyult Porzsolt a második téma (Az előadás mint oktatási forma és módszer a felsőoktatásban) kutatásában is, állítása szerint ezen a téren is csak a szakirodalmi anyag feltárásig jutott, magyar és német nyelvű tanulmányokat

²⁷ A betűszó a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatócsoportot jelöli. A kutatócsoportot 1963 márciusában hozták létre.

²⁸ Lásd Porzsolt 1965-ös kutatásainak beszámolóját 7. lap.

²⁹ Témabeszámoló az 1966 évben [sic!] végzett kutatásról I. 3 oldalas, összekapcsolt, iktatószám nélküli gépirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében. Az idézett szövegrész a gépirat 3. lapján található. A 3. lap külön címet kapott: Melléklet a pedagógus hivatásra nevelés pszichológiai és pedagógiai problémái című témabeszámolóhoz. NYFI

gyűjtött a téma alaposabb körülményéhez. Mivel ő maga is tisztában lehetett vele, hogy vállalásai – ilyen beszámolók tükrében – könnyen komolytalannak tűnhetnek, e témától is megvált. Elhatározását a következőképpen indokolta: „A témát egyelőre idő hiánya miatt szüneteltetni kívánom.”³⁰ Porzolt befejezetlen kutatásai, nem teljesített tervei több tény is igazolnak. Egyrészt azt, hogy az induló főiskola munkájának koordinálása, a szükséges feltételek megteremtése annyi munkát adott a vezetőségnek, hogy teljesen kitöltötte idejüket az intézmény működésének megszervezése, saját kutatásokra már nem tudtak időt áldozni. Másrészt arra is rávilágítanak a beteljesíthetetlen kutatói ígéretek, hogy a régi képzős tanárok a főiskolára kerülve sem változtattak korábbi szerepfelfogásukon, elsősorban oktatóként definiálták önmagukat, a kutatást csak mellékes tevékenységnek tekintették, sosem váltak igazi tudományos kutatóvá. Porzolt István esetében azért említhető adóssággént a kiterjedtebb szakírói munkásság hiánya, mert egyébként képességei alapján predesztinálva volt a tudományos karrierre. 1965. nov. 25-i keltezésű egyéni káderfejlesztési tervében (amely az 1965 és 1970 közötti időszakra vonatkozott) ő maga is megfogalmazta fokozatszerzési elképzelését az alábbi kontextusban: „Több mint 30 éves pedagógusképző munkám gyakorlati tapasztalatait már második éve igyekszem az idevágó magyar és német nyelven hozzáférhető szakirodalom tanulmányozásával elméletileg is megalapozni, és a szocialista pedagógus hivatástudat pszichológiai, szociológiai, pedagógiai vonatkozásait némi rendszerbe összefoglalni. Fontosnak látom e téma kidolgozását, mert bár – számos részlet kérdésre vonatkozó cikk, tanulmány jelent meg e problémakörből a szaksajtóban, magyar nyelven nemigen található meg a téma szélesebb alapon való kidolgozása. [...] Elfoglaltságtól és egészségi állapotomtól függően legkésőbb 1967 végéig szeretnék egyetemi doktori fokozatot szerezni a fenti témából.”³¹ Mint a jeles pedagógus életrajzából kiderül, a szép tervet nem sikerült valóra váltani, Porzolt István nem szerzett doktori címet.

A Porzoltnál több mint 10 évvel fiatalabb B. Papp Jánosnak sem volt könnyű a váltás, ő is tanítóképző intézeti tanári múlt után került a főiskolára, azonban esetében a doktori, majd a kandidátusi disszertáció előkészítése nagyobb következetességet, tudatosabb építkezést mutatott. Őt nyilván a megszerzendő kandidátusi fokozat is motiválta, ezért is tudott jelentősebb mértékű, folyamatos előrehaladást és több eredményt felmutatni az évenkénti témabeszámolóiban. Témáját az 1965-ös beszámolóban így határozta meg: „A felelősségtudat megalapozása a bontakozó IV. osztályos alsótagozati tanulói közösségben”.³² Ebben a jelentésben már fontos eredményeket is fel tud sorolni,

³⁰ Témabeszámoló az 1966 évben [sic!] végzett kutatásról II. 3 oldalas, összekapcsolt, iktatószám nélküli gépirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében. Az idézett szövegrész a gépirat 3. lapján található. A 3. lap külön címet kapott: Melléklet Az előadásmód, mint oktatási forma és módszer a felsőoktatásban, c. témabeszámolóhoz. NYFI

³¹ Porzolt István: Egyéni káderfejlesztési tervem az 1965-70 évekre. 1 lapból álló, mindkét oldalán teleírt, iktatószám nélküli kézirat. A kézirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében található. NYFI

³² Témabeszámoló az 1965 évben [sic!] végzett kutatásról. 3 oldalas, összekapcsolt, iktatószám nélküli gépirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében. Az idézett szöveg-

közli, hogy elkészültek disszertációja elméleti részei, megírta a felelősségtudat fogalmával, a vizsgálati módszerek ismertetésével és a felelősségtudat fejlesztésének folyamatával foglalkozó fejezeteket. Iskolai kísérletekre és megfigyelésekre azonban még nem került sor a jelzett évben. Módosította viszont az eredeti koncepcióhoz képest a vizsgálat körét, kutatási terve első megfogalmazásakor még mind a négy alsó tagozati osztályra ki kívánta terjeszteni vizsgálódásait, de átgondolva lehetőségeit leszűkítette a kutatási kört az általa „kulcs osztálynak” nevezett negyedik évfolyamra. 1965-ben végzett kutatómunkájának legfőbb érdemét a következőképpen fogalmazza meg: „Úgy látom, végre sikerül tisztáznom a felelősségtudat megalapozásának iskolai lehetőségeit. Ez azért fontos, mert ebből adódik a dolgozat váza, felépítése. Az ebben való előrehaladást azért is jelentősnek tartom, mert a felelősségtudat vizsgálatát alsótagozatos vonatkozásban sem a külföldi, sem a hazai kutatók még nem vizsgálták.”³³ Túl azon, hogy az utolsó mondat némileg értelmetlen („... vizsgálatát ... még nem vizsgálták”) a benne található fogalmazási pontatlanság miatt, tájékozatlanságot is elárul. Alig elképzelhető, hogy a szovjet vagy éppen a nyugati pedagógiai kutatók közül senki ne foglalkozott volna ezzel a kérdéssel, jóval valószínűbb ennél, hogy nem nézett utána alaposan B. Papp – talán éppen a megfelelő nyelvtudás és idő hiányában – a témája idegen nyelvű szakirodalmának. A következő évi, 1966 végi témabeszámolóhoz csatolt jelentésben nem sok előrelépésről számolt be a korábbiakhoz képest, azt viszont elégedetten konstataulta, hogy dolgozata 140-150 oldal terjedelmű, s ehhez még két további fejezet kidolgozását tervezte (a tanulótársakért és az osztályközösségért végzett munka, valamint az iskolai felszerelés megbecsülésének, felelősségtudat-formáló hatásának elemzésével kívánta egészíteni munkáját), de egy félmondatban célzott arra, hogy ha az említett két fejezet megírására nem kerül sor a disszertáció benyújtása előtt, akkor később fogja közölni cikk formájában a vizsgálati során kapott eredményeket. Ebből is látszik, hogy eléggé sürgette az idő: a disszertáció mielőbbi befejezésének kényszere korábbi tervei, nagyobb szabású elképzelései revízióját tette szükségessé. Az 1966-os jelentés egyik passzusa azért igen tanulságos és elgondolkodtató, mert az tűnik ki belőle, hogy hiába volt szorgalmas és céltudatos B. Papp János, mégsem tudott hamar és könnyen felnőni a pedagógiai kutató szerepéhez: a saját empirikus vizsgálata megtervezése, értékelése és értelmezése ekkor még meghaladta a képességeit, addigi tudását. Erről az elbizonytalanodásról, belső kételyről a következőképpen vallott a beszámolójában: „Nem panaszként, inkább a pedagógia jövő kutatóinak tanulságaként szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a vizsgálati módszerek összeállításában és azok tudományos igényű levezetésében központi segítségre lenne szükség. Az egyéni «kútfő» alapján, az elemzés céljára összegyűjtött tényanyaggal kapcsolatban a kutatóban /legalábbis bennem/ sok kétely ébred. Az OPI-nak, vagy más szervnek intézményesen biztosítani kellene, hogy pedagógiai kísér-

rész a gépirat 1. lapján található, amely külön címet kapott: A felelősségtudat megalapozása a bonatkozó [sic!], nyilván elgépelés, a szerző a „bontakozó” jelzőt kívánta használni] IV. osztályos alsótagozati tanulói közösségekben. NYFI

³³ Uo. (Lásd előző jegyzet.)

letekben járatos tudós vezetésével évenként néhány alkalommal találkozhatnak azok a kutatók, akiknek a pedagógiai kutatási – methodológiával kapcsolatosan nehézségeik, problémáik vannak.”³⁴

A NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET OKTATÓINAK KUTATÁSI TÉMÁI

Egy 1975-ös helyzetfelmérés, amely az 1971 és 1975 közötti időszakban kutatott témákat összegezte, egy kívülálló számára meggyőzően színes képet rajzolt a Neveléstudományi Intézet oktatóinak tudományos aktivitásáról.³⁵ A valóságban természetesen nem volt ennyire ideális a tanszéki kutatások helyzete, hiszen a felsorolt témák egy része mögött nem volt folyamatos kutatás, és néhány téma vizsgálata ígéret, elképzelés volt csupán. A lista a következő témacímeket és kutatókat tartalmazta:

1971:

Dr. Almásy György: A hallgatói önállóságot és öntevékenységet fejlesztő oktatási anyag és módszer.

Dr. Berencz János: Az önállóságra és aktivitásra nevelés módszereinek pedagógiai történeti komplex vizsgálata.

Dr. Szabó József: A bokortanyák népének iskolaügye a felszabadulásig.

Dr. Hetei András: A zártláncú televízió és az iskolatelevízió alkalmazásának technopedagógiai feltételei, hatékonysága a tanulói személyiségek fejlesztésére.

Porzolt István: a/ Az egységes pedagógusképzés problémái. b/ Bessenyei György pedagógiai nézetei.

Dr. Papp János: A szocialista társadalom iránti felelősség megalapozása az I.-IV. osztályok oktató-nevelő munkájában.

Papp József – Nehéz János – Vanczák József: Az egésznapos iskola pedagógiai kérdésének vizsgálata, különös tekintettel a tanulók önállóságra nevelését biztosító követelményekre és hatásrendszerekre.

Orosz Gábor: A pedagógusképzés története Szabolcsban.

Orosz Gáborné: A tanulmányi kötelezettségek képesség szerinti teljesítésének pedagógiai problémái.³⁶

³⁴ Témabeszámoló az 1966 évben [sic!] végzett kutatásról. 3 oldalas, összekapcsolt, iktatószám nélküli gépirat az „Oktatók egyéni káderfejlesztési tervei 1965-70” címmel ellátott dossziében. Az idézett szövegrész a gépirat 3. lapján található. A 3. lap külön címet kapott: „Jelentés a kutatás eredményéről”. NYFI

³⁵ Dr. Papp János helyzetfelmérése a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Intézetében 1971 és 1975 között folytatott kutatásokról. Csatolva Dr. Nagy Sándor tanszékvezető egyetemi tanár Dr. Margócsy Józsefhez intézett, 1975. szept. 30-i keltezésű, valamint Papp József főigazgató-helyettes Dr. Nagy Sándorhoz intézett 1975. okt. 15-i keltezésű leveléhez. 3+8 oldalas, összekapcsolt gépirat, iktatószáma: 464/1975. NYFI

³⁶ Dr. Papp János helyzetfelmérése a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Intézetében 1971 és 1975 között folytatott kutatásokról. (Adatait lásd az előző jegyzetben.) Az idézett szövegrész Dr. Papp János jelentésének 1. oldalán található, amely az összekapcsolt gépirategység 4. lapja.

Ez az ígéretes felsorolás a következő évben, 1972-ben a következő kutatások említésével egészült ki:

Birtalan István: A tanulói önállóságot és aktivitást fokozó munkaformák és módszerek vizsgálata.

Madácsi Mária: A főiskolai hallgatók hivatástudatának alakulása.

Dr. Szécsi Pál: A főiskolai hallgatók önállóságra nevelése.

Sárdi Béla: Önállóságra nevelés a tanítóképző intézeti irodalomoktatásban.

Papp József: Az egységes pedagógusképzés rendszerének kialakítása.

Dr. Szabó József: A népoktatás Szabolcsban a két világháború között.

Lengváry Józsefné: Az egységes pedagógusképzés.³⁷

1973-ban az eddigi témákhoz még további két kutatás társult:

Kerekesné Dr. Nagy Mária: A hallgatói aktivitás és az önállóság kialakításának problémája a diákköri munkában.

Hadházi Jenő: A műszaki értelmesség és a kísérletező önállóság fejlesztése a pszichológiai műszeres gyakorlatokon.³⁸

1974-ben szintén két témával bővült a terjedelmes lista:

Szabó Ildikó: A természetismeret tantárgy oktatásának kísérlete az alsó tagozatban.

Kósa Lászlóné: Leonhard Frank, az író és az ember.³⁹

1975-ben még egy új téma egészítette ki az eddigieket:

Sárdi Béla: Az anyanyelvi tárgyak integrációjának lehetőségei az alsó tagozatos olvasás /irodalom/ keretei között.⁴⁰

Az mindenesetre jól kivehető a felsorolásból, hogy a nyíregyházi oktatók többsége nem tartozott az általa megjelölt téma elsővonalbeli kutatói közé. Jó példa erre Hetei András témája: ugyanezzel a kérdéssel foglalkozott Nagy Andor Egerben, jóval sikeresebben, nagyobb visszhangot kiváltva. Egy-két téma esetében az is nyilvánvaló, hogy a szervesen összefonódik (sőt: túlzottan is) az oktatói szerepben szerzett tapasztalatokkal, ez akár azt is sugallhatja, hogy az ilyen témákat megfogalmazók (Madácsi Mária, dr. Szécsi Pál, Kerekesné dr. Nagy Mária) elsősorban oktatóként definiálták magukat, és kutatói feladataikat úgy alakították, hogy azok eredményeiből oktatóként is közvetlenül profitálhassanak. Az egységes pedagógusképzés problémáinak boncolgatása helyi sajátosságokból következett: az 1970-es fúzió után szinte kínálta magát ez a téma, s ahogy a

³⁷ Dr. Papp János helyzetfelmérése ... 2. Az idézett szövegrész Dr. Papp János jelentésének 2. oldalán található, amely az összekapcsolt gépirategység 5. lapja.

³⁸ Dr. Papp János helyzetfelmérése ... 2-3. Az idézett szövegrész Dr. Papp János jelentésének 2-3. oldalán található, amelyek az összekapcsolt gépirategység 5-6. lapjai.

³⁹ Dr. Papp János helyzetfelmérése ... 3. Az idézett szövegrész Dr. Papp János jelentésének 3. oldalán található, amely az összekapcsolt gépirategység 6. lapja.

⁴⁰ Uo.

felsorolásból kitűnt, többen is vállalkoztak a vizsgálatára. Ez – még ha egyesek esetében pusztán szándék is maradt az alsó és felső tagozat pedagógusainak egységes képzésével kapcsolatos feltételek, várható nehézségek és előnyök vizsgálata – mindenképpen bizonyítja, hogy a „nyíregyházi modell” bevezetését nemcsak a tantervi kérdések megvitatása, de a kísérlet alapos elméleti előkészítése, a sokat ígérő és markoló új képzési modell által felvetett problémák mélyebb vizsgálata is megelőzte. Az 1972-es névfelvétel és a megyeszékhely több évtizedre visszatekintő Bessenyei-kultusza elégséges indoklást ad arra, miért került be Porzsolts vállalt témái közé Bessenyei pedagógiai gondolatainak kutatása. Porzsolts e téma vizsgálatát az Irodalom Tanszékkal szorosan együttműködve képzelte el, vélhetően az akkor még élő és aktívan alkotó (bár igen idős) Vajthó László, az országosan elismert Bessenyei-kutató segítségére is számított, hiszen Vajthóval régi ismerősök voltak (még Porzsolts tanítóképző intézeti korszakából). De ez a téma is arra a sorsra jutott a kutatási témáit gyakran cserélgető és voltaképpen egyetlen témában sem elmélyedő Porzsoltnál, mint a többi: nem tudott érdemben foglalkozni ezzel a feladattal sem. Szerencsére mégsem maradt feltáratlanul a Bessenyei-életműnek ez a szelete: a magyar-pedagógia szakos Oroszné Deák Judit, aki Király István irodalomtörténész egykori tanítványaként az irodalomtudományi kutatásoktól sem állt távol, igen alapos doktori disszertációban dolgozta fel a felvilágosodás magyar apostolának pedagógiai nézeteit. (Egyébként Porzsolts esetében is a magyar szakos múlt lehetett az egyik lényeges motiváció a téma elvállalásakor.) A felsorolt témák között több olyat is találunk, amelyből később értékes publikáció született, ilyen pl. a nyíregyházi tanítóképzés első korszakát tárgyaló tanulmány Orosz Gábor tollából, ez 1985-ben jelent meg a Szabolcs-Szatmár megyei helytörténetírás V-VI. kötetében.

A kutatási témák jó része természetesen fokozatszerzési célokat szolgáló értékezés témája volt. Erről Papp János esetében, aki a kandidátusi minősítés megszerzését tűzte ki maga elé, már volt szó. De ugyanez a megállapítás igaz Kósa Lászlóné Leonhard Frankkal kapcsolatos kutatására is, a tehetséges magyar-német szakos oktató ugyanis erről a német íróról készítette a bölcsészdoktori disszertációját. (Érdekességképpen megjegyezhetjük, hogy az említett disszertáció kimagasló színvonala és Kósáné addigi eredményei kitüntetéses doktoravatásra jogosították fel a fiatal tanárnőt. A hetvenes évek szellemét – és a munkahelyi párttitkár meghatározó szerepét, befolyását – jól mutatja az a levélváltás, amely ezzel kapcsolatban Soós Pál, a debreceni egyetem bölcsészkarának tudományos dékánhelyettese és Margócsy főigazgató között történt. Soós Pál ugyanis a kitüntetéses doktoravatásra való felterjesztés előtt információt kért arról, hogy milyen véleménnyel van Kósa Lászlóné tanársegéd munkájáról és magatartásáról a főiskola és a főiskolai pártalap szervezet.⁴¹)

Az akkori gyakorlatnak megfelelően az egyes tanszékek középfokú kutatási tervét a megfelelő akadémiai bizottság képviselője is véleményezte. A nyíregyházi főiskola Neveléstudományi Tanszékének 1972 és 1975 közötti időszakra készített kutatási ter-

⁴¹ Dr. Soós Pál 1976. február 12-én kelt levele Dr. Margócsy József főigazgatóhoz. Iktatva a válasszal együtt 64/1976. ügyiratszám alatt. NYFI

veiről Földes Éva főiskolai tanár írt értékelést. A neveléstörténészként ismert főiskolai tanárnő alapvetően pozitív véleményt fogalmazott meg a tanszék oktatói által tervbe vett kutatásokról, de bírálata egy finom utalása azért arról is árulkodik, hogy kételkedik az igen gazdag lista által előirányozott vizsgálatok teljes mértékű megvalósításában. Szkepszisének az alábbi – igen diplomatikusan megfogalmazott – mondatban adott hangot: „Kérdés azonban, hogy a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékének számos szempontból igen kedvező személyi és tárgyi feltételei mellett is, nem túlméretezettek-e az egyes oktatók által a tervidőszakra vállalt feladatok.”⁴²

ÖSSZEGZÉS

Nem könnyű ilyen szűk keretek között bemutatni egy olyan széles tevékenységrendszerű szervezeti egység két évtizedes munkásságát, mint a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke, majd Intézete. Az intézet működését meghatározó feltételekre ugyan próbáltunk utalni, de minden egyes tényezőt nem fejthettünk ki a fontosságának megfelelően, olykor ki se térhettünk rájuk. Bár céloztunk a tanulmány bevezetőjében erre a tényre, ismételten hangsúlyozni kívánjuk, hogy a pedagógia oktatóinak munkáját – az ismertetett problémákon túl – még egy alapvető körülmény nehezítette: az általuk oktatott diákok nagy létszáma.⁴³ Az itt dolgozó tanárok már jóval hamarabb olyan oktatási körülmények közé kényszerültek, amilyeneket más tanszékek oktatói csak a felsőoktatás rendszerváltás utáni eltömegesedésekor ismertek meg. Ők ugyanis a főiskola minden hallgatójának oktatásában részt vettek, a sokféle szakcsoport elméleti pedagógiai felkészítése teljes egészében az ő feladatuk volt. Esetükben talán ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy szakírói tevékenységük némileg háttérbe szorult. Ez a lemaradás különösen szembeütő akkor, ha a neveléstudomány főiskolai szakembereinek tudományos teljesítményét egyetemi kollégáik munkásságával hasonlítjuk össze. Az összevetésből egyértelműen megállapítható, hogy a tanárképző főiskolák pedagógia tanszékeinek oktatói kedvezőtlenebb feltételek között dolgoztak, mint az egyetemi pedagógia tanszékeken alkalmazott kollégáik (ők kevésbé tudtak tisztá profilt, szűkebb oktatási területet kijelölni maguknak, gyakran a neveléstudomány egymástól egészen távolálló területeit is ugyanannak az oktatónak kellett tanítania, s ez a szétforgácsolódás veszélyét hordozta magában), mégis akadt a tanárképző főiskolák neveléstudománnyal

⁴² Dr. Földes Éva: A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékének középtávú kutatási terve. Csatolva a 260/1971. sz. iratcsomóhoz. NYFI

⁴³ Erre a tényre Porzolt István is utal egy 1971-es jelentésében a következőképpen: „Tanszékünk ilyen vonatkozásban – a marxista tanszékhez hasonlóan – a legnehezebb helyzetben van. Többnyire nagy létszámú előadásokon /80-120 fő/ találkozzunk hallgatóinkkal. Még az ún. «kis-csoportos» foglalkozásainkon is a maximális létszámú /20-30 fő/ hallgatói csoportokkal dolgozunk.” Az idézet forrása: Porzolt István: Jelentés a káderhelyzetről c. 8 oldalas gépirata, amely 70/1971 NTsz jelzet alatt megtalálható az 1971-es iratanyagban, az oktatókkal és a tudományos munkával kapcsolatos iratok között. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 3. oldalán található.

foglalkozó oktatói között is egy-két olyan kaliberű szakember, aki jelentős eredményekkel gazdagította a tudomány valamelyik ágát, részterületét.

Másrészt megfigyelhető volt egy igencsak magas (és nem alaptalanul magas) önértékelés a főiskolák tanári karai részéről, amikor az általuk folytatott képzésben nyújtott pszichológiai és pedagógiai ismereteket az egyetemi tanárképzés ugyanolyan funkciójú szeletével vetették össze. Nem voltak ritkák a főiskolai tanácsuléseken az olyan kijelentések, amelyek a tanárképző főiskolai szakmai felkészítésnek ezt az előnyét hangsúlyozták vagy túlhangsúlyozták. Az 1971. december 16-i tanácsulésen pl. az egyik adjunktus vita felett álló tényként fogalmazta meg a nyíregyházi főiskolai tanács tagjai előtt, hogy „a pedagógia területén, a tanárképzésben az egyetemek előtt járunk.”⁴⁴ Nehezen bizonyítható állítás, ám abban az értelemben figyelmet érdemel, hogy a főiskolai pedagógusképzés a mindenkori tantervi követelményekhez közvetlenebbül igazodott.

Emellett azonban látni kell egy másik sajátosságot is, amire már utaltunk is tanulmány korábbi részében. A tanárképző főiskolák pedagógiai műhelyeire egyfajta beszűkültség is jellemző volt, abban az értelemben, hogy a bennük folyó kutatások nagy része még mindig a képzéssel állt közvetlen kapcsolatban, abból merített témát vagy éppen annak hatékonyabbá tételét szolgálta. Ez egyrészt valóban hozzájárult a képzés folyamatos korrekciójához, színvonalának megtartásához, esetenként akár emeléséhez, azonban valóban nagyon a mindennapi munkához tapasztotta az oktatók kutatói gondolkodását, problémalátását. De ez nemcsak a nyíregyházi főiskolán volt tapasztalható, az összes tanárképző főiskolán jelen volt a jelzett probléma. Ez világosan kiderül abból az opponensi véleményből, amelyet Dr. Veress Judit, Dr. Balázs Györgyné és Dr. Szende Ottó fogalmazott meg 1969-ben a szegedi, az egri, a pécsi és a nyíregyházi tanárképző főiskola kutatási beszámolóiról és korábban benyújtott hároméves kutatási tervéről. Az opponensi vélemény a következőképpen rögzíti a főiskolai pedagógia tanszékeken előirányzott kutatómunka túl erős kötődését a képzés feladataihoz: „Az űrlapokon és mellékletekben két dolog összekeveredik. Úgy tűnik, hogy a hétköznapi főiskolai feladatok színvonalas megoldása és a szorosabb értelemben vett kutatási beszámolók összekeverednek. Ennek az objektív oka az, hogy a főiskolákon végzett pedagógiai oktatás és gyakorlati kiképzés számos esetben a tanszékek olyan munkáján alapszik, amely elkerülhetetlenül kiköveteli az új kutatásokra irányuló erőfeszítéseket is.”⁴⁵

A bemutatott sajátosságok mellett számos olyan jelenséggel is számolni kellett a tanárképző főiskolák pedagógiaoktatói testületeiben, amelyek nem annyira az intézménytípus jellemzőiből, mint inkább a hazai neveléstudomány 60-as, 70-es évekbeli

⁴⁴ Jegyzőkönyv. Készült a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola 1971. december 16-án tartott tanácsulésén. 6 oldalas, iktatószám nélküli gépirat, 1971. december 28-i keltezéssel, Kazár Gábor, főigazgatói hivatalvezető szerzőségének feltüntetésével. Megtalálható az 1971-es vezetési iratok között. NYFI. Az idézett kijelentés a gépirat 5. oldalán található, és Szabolcsi László adjunktus hozzászólásában hangzott el.

⁴⁵ Másolat. Opponensi vélemény a szegedi, egri, pécsi és nyíregyházi Tanárképző Főiskolák beszámolóiról és hároméves kutatási tervéről. 10 oldalas gépirat, 1969. január 13-i keltezéssel, Dr. Veress Judit, Dr. Balázs Györgyné és Dr. Szende Ottó szerzőségének feltüntetésével, III.- 37-106/1969. NT. sz. jelzet alatt iktatva. NYFI. A tanulmányunkban idézett mondatok a gépirat 1. oldalán találhatók.

helyzetének bizonytalanságaiból és politikai determináltságának túldimenzionálásából fakadtak. Mihály Ottó fogalmazta meg teljes nyíltsággal, minden eufemizálás nélkül egy tanulmányában a következő – szakmánkra nézve nem éppen hízelgő – tény: „A neveléstudományban – bármely más tudományággal hasonlítjuk is össze – sokkal közvetlenebbül és tömegesen érvényesült a politikai-ideológiai szelekció és az ezzel szükségszerűen együtt járó kontraszelekció, illetve a politikai-adminisztrációs-mozgalmi érdek tudományos érdekre történő átválthatósága” (Mihály 1999, 352). Az említett időszak neveléstudományi kutatásaival kapcsolatban is kiemelhető egy szakmai önkritikára épülő megállapítás: országosan jellemző volt, hogy a kutatói módszertani kultúra hiánya és a nemzetközi tudományosság standardjaitól való elzártság – a fent idézett Mihály Ottó szavaival élve – „ál-” vagy „félíg-meddig” kutatásokat eredményezett (Mihály 1999, 353), s ezek a korlátok, valamint a belőlük fakadó fogyatékoságok természetesen a tanárképző főiskolák műhelyeiben is megfigyelhetők voltak. Hiba lenne a főiskolai pedagógia tanszékek akkori munkáját – így a nyíregyháziét is – ezeknek a tényeknek a figyelembevétele nélkül értékelni. Annál inkább tiszteletreméltó, hogy ilyen mértékű lesorompózottság és kicsi játéktér ellenére is hallatni tudták szavukat, és érvényesíteni tudták pedagógiai elveiket (vagy legalábbis azok egy részét) az általános iskolai tanárképzés permanens fejlesztési munkálataiban azok a kiemelkedő tehetségű szakemberek (műhelyenként általában 3-4 fő, a nyíregyháziak közül Porzsolt István, Almásy György, Orosz Gábor), akik pályájuk valamelyik szakaszában a tanárképző főiskolai pedagógiaoktatásban és az ott folytatott neveléstudományi kutatásokban tevékenykedtek. Munkájuk eredményeit nemcsak tankönyvek, jegyzetek, tanulmánykötetek őrzik, hanem egyelőre az „élő archívumok” is, volt tanítványaik és egykori fiatal (ma már idős, többnyire nyugdíjas) munkatársaik.

A pedagógusképzés változásai a főiskolán

Brezsnyánszky László – Kissné Rusvai Julianna

1962-ben került sor a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola létrehozására. 1970-ben a felsőfokú tanítóképző a tanárképző főiskolába integrálódott, s a fúziót követően kialakult a „nyíregyházi modellnek” nevezett képzési forma, amelynek lényege, hogy az általános iskola 1–8. osztálya számára ugyanazon intézményben egységes elvek és szempontok szerint készítik fel a tanítókat és a tanárokat. A tanárképző főiskola (1972-től Bessenyei György Tanárképző Főiskola) fő profilja a 2000. évi integrációig az általános iskolai tanárképzés volt. Ettől kezdve a főiskolán folyó képzés erősen diverzifikálódott, a súlypontja pedig több szempontból is a tanárképzésről más területekre tevődött át. Az okok vizsgálatára ez a kutatás nem hivatott. Néhány év múlva azonban adódott egy olyan helyzet, amikor a főiskola vezetése megkísérelte a pedagógusképzést ismételten húzó ágazattá tenni, és ennek megfelelő szervezeti megoldást találni.

Érdemes gyors áttekintésben ismertetni, milyen tartalmi és szervezeti változások történtek a főiskola pedagógusképzésében.

Áttekintjük, hogyan változott a tanár- és a tanítóképzés helyi története, amely természetesen a mindenkori országos intézkedések és „reformok” hullámverésében kereste az intézményi megvalósítás lehetőségeit és a túlélés útjait, majd a pedagógusképzés szervezeti változásait vizsgáljuk meg.

A képzés hallgatói létszámadatait, a nappali és levelező képzés változási trendjeit Holik Ildikó: Pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán a statisztikák tükrében c. tanulmánya összegzi ebben a kötetben.

A PEDAGÓGUSKÉPZÉS TARTALMI VÁLTOZÁSAI A FŐISKOLÁN A HETVENES ÉVEKTŐL

A tanárképző főiskolák háború utáni alapításának 25. évfordulójára, 1973-ban tekintélyes jubileumi kötet jelent meg a minisztérium gondozásában. Miklósvári Sándor, a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztályának vezetője „Huszonöt év az általános iskolai tanárképzésben” című összefoglaló tanulmányában több fontos megállapítást tett a főiskolai tanárképzés küldetésére, az elért eredményekre és a továbbfejlesztésre vonatkozóan.

Miklósvári Sándorról méltató sorokat olvashatunk a főiskola évkönyvében, Margócsy

József főigazgató tanévnyitó beszédében: „Tíz esztendeig állt annak az osztálynak az élén, amelynek az irányításával az alsófokú oktatás számára képeztük felsőoktatásban a pedagógusokat. Irányítása alatt készült el a tantervek két reformja, a tanítóképzés radikális átszervezése. Nyíregyházán a helyi két pedagógusképző intézmény fúziója és ezzel együtt egy új oktatási modell kialakulása is az ő kezdeményezésére ment végbe, bölcs vezetése alatt kerültek szorosabb kapcsolatba a tanító és a tanárképző intézmények és nagy lépést tehattünk az egységes pedagógusképzés megvalósulása felé...” (Évkönyv 1976-77, 8)

Miklósvári Sándor sikertörténetként értékelte a tanárképző főiskolák létrehozását 1948-ban Szegeden, Budapesten, Pécsen és Debrecenben. A debreceni tanárképzőt egy év után Egerbe helyezték át. A fejlődés nem volt töretlen, mert ahogy fogalmazott: „Az akkori kormányzat meggondolatlan és elhamarkodott intézkedése volt viszont, amikor a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskolát 1955-ben megszüntették” (Miklósvári 1973, 6).

A nyíregyházi főiskola néhány évvel ezután történt alapítását ugyanakkor szükséges és sikeres döntésnek minősítette. „Az egyre növekvő igények kielégítése céljából 1962-ben Nyíregyházán új főiskolát kellett szerveznünk. Ez utóbbi a tanárképzés céljaira tervezett és felépített objektum, amely ma minden tekintetben a legjobb feltételekkel működik, és fokozatosan kielégíti az észak-kelet-magyarországi tájak általános iskolai szükségleteit. Tudatos és megfontolt politikai elhatározás volt...” (Miklósvári 1973, 9).

A TANÁRKÉPZÉS PROGRAMVÁLTOZÁSAI

A pedagógiai, majd tanárképző főiskolák huszonöt évében több alkalommal került sor a felsőoktatás, benne a tanárképzés átalakítására. Az átalakítás azonban inkább szolgálat politikai, mint szakmai, képzéskorszerűsítési célokat.

Az 1949/50-es ún. egyetemi reform nagy elbizonytalanodást okozott a tanárképzésben, annak státusát, szakmai alapjait illetően. Ami mellé az egyetemek és a felső tagozatos tanárokat képző főiskolák feladatütközése, hegemoniaharca is felsorakozott.

1954 tavaszán – néhány évvel a főiskolák létrehozása után – a Politikai Bizottság 1954. február 10-i ülésén felmerült a tanárképzés egységesítésének kérdése. A tanárképzést – legyen az általános vagy középiskolai tanárok képzése – a tervezet az egyetemek hatáskörébe utalta. A terv megvalósítása a pedagógia főiskolák megszüntetésével járt volna együtt, ahogyan ez a budapesti főiskola esetében meg is történt. Végül is hosszas vita során elvetették a tervezetet.

A korábbi reform korrekciójaként 1958-ban került sor először az iskolai gyakorlat szabályozására. Az egyetemen folyó tanárképzésben első négy évben 12 iskolai óralátogatást írtak elő, ötödéven az iskolai gyakorlat ideje 16 óra, szakonként 15–15 óra tanítást irányzott elő (egyik szakon általános iskolában, másik szakon középiskolában).

Ezzel egyidejűleg újralesztették a gyakorlóiskolai rendszert, ahol a tanítási gyakorlatot a hallgatók vezetőtanárok irányításával teljesíthették.

A következő, már a nyíregyházi főiskolát is érintő tantervi reform az 1961-es közoktatási törvény változásával függött össze. Az akkor indított tantervfejlesztés a tanárképzés számára új követelményeket fogalmazott meg, melyek a gyakorlati képzésnek igyekeztek nagyobb hangsúlyt és teret biztosítani.

Az egyetemi tanárképzésben a tanterv a pedagógiai tárgyak oktatását több félévre elosztva tette kötelezővé a hallgatók számára. Az iskolai gyakorlatok számát megnövelte, és azok típusait szélesebbre tárta. Az alsóbb évfolyamokon évközi és nyári gyakorlatot kellett teljesíteni: pszichológiai, pedagógiai és szak módszertani megfigyeléseket tettek kötelezővé, heti kétórás nevelési gyakorlatot (ifjúsági mozgalmi, illetve szakköri munka során), nyáron pedig ifjúsági tábor szervezésében kellett segédkezni. A tanítási gyakorlat keretében, amit gyakorló iskolában teljesítettek heti 12–18 órában, ennek során 18–22 órát kellett a jelöltnek tanítani. Emellett a záró félév során háromhetes külső iskolai gyakorlat volt kötelező, 20 órás tanítással. (Ladányi 2008, 115)

A nyíregyházi tanárképzés a hatvanas évek elején formálódó képzési alapelvek és felsőoktatási tantervek időszakában kezdte el működését. Kezdetben ideiglenes, majd 1964-től a többi főiskolán rendszeresített tanterv szerint folytatta a munkáját.

Az 1964. szeptember 1-jétől érvényes tanárképzési tanterv tapasztalatait 1967-ben országosan összegezték. Miklósvári az előzőekben említett írásában erre a jelentésre támaszkodva a nevelőmunka elsődlegességét hangsúlyozta. Arról igyekezett meggyőzni a főiskolákat, hogy nem a tudományos munkában kell kitűnniük sem az oktatóknak, sem a tanítványoknak, hanem a nevelőmunkában.

A közoktatási tanterveknek megfelelő tanárképzésről beszélt, nevelésközpontúságról, nevelőképzésről. A felsőoktatók elsődleges feladata nem a tudományos munka, hanem a nevelés – véli Miklósvári. Arra a következtetésre jut, hogy a neveléstudomány és a pedagógiai munka sem kapott kellő megbecsülést a szakmai tartalmakkal zsúfolt képzésben. Azt is megemlíti, hogy „Sajnos sok esetben a nevelőképzésnek e fontos ágazatát [főleg a gyakorlati képzésre utal] nem hozzáértő oktatókra bízta a tanszékek, mert mellékes feladatnak tekintették...” (Miklósvári 1973, 9).

Az ifjú pedagógusok felkészítéséről szólva megállapítja: „Hogy ne csak szakember, hanem pedagógus is legyen, ahhoz olyan jellegű képzésben kell részesülnie, amelyben a neveléstudomány elmélete és gyakorlata az intézményben folyó pedagógusképző munka középpontjában áll” (Miklósvári 1973, 9).

A minisztérium Pedagógusképző Önálló Osztályának vezetője ezzel az állásfoglalással nyíltan különbséget tesz az egyetemen és a főiskolákon folyó tanárképzés céljai és küldetése között, ugyanakkor arra is rámutat, hogy az intézményekre vonatkozó követelményekben is különbségekkel kell számolni.

Az egységes pedagógusképzés kérdésében Miklósvári az általános iskolai pedagógusok képzésének egységesítését szorgalmazta, amit a tanítói és a felső tagozatos tanárok felkészítésének közelítésével látott volna elérhetőnek. „A tanárképző főiskolák létrehozása

1948-ban abból a szükségletből táplálkozott, hogy megoldja a 8 osztályos általános iskola szakrendszerű oktatását.” Szerinte minden érdem mellett „fél megoldás” született, mert jobb lett volna az iskolához hasonlóan egységes pedagógusképzést kialakítani. Azonban akkoriban megmaradtak a középfokú tanítóképzők (Miklósvari 1973, 5). A képzési szint egységesítése tárgyában 1958-ban született oktatáspolitikai deklaráció. Majd 1975-re a tanítóképzők is főiskolává szerveződtek, vagy hasonló intézményekkel integrálódtak, ahogyan ez Nyíregyháza esetében is történt. A főiskolán kutatócsoport alakult az egységes pedagógusképzés előkészítése érdekében.

Ehhez a témához és törekvéshez csatlakozott Papp József is tanulmányával, amely „Az egységes tanárképzés tapasztalatai a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán” címmel jelent meg a jubileumi kötetben (Papp J. 1973, 37–44).

A főiskola főigazgató-helyettese a tanulmányában arra hivatkozik, hogy az általános iskola 1945-ben történt életre hívásával „...egy egységesnek tervezett iskolatípus [jött létre], amelynek nevelőkkel való ellátására nem volt és nincs megfelelő, egységes nevelőképzésre intézményhálózatunk” (Papp J. 1973, 37).

A nyíregyházi példával, a tanító- és tanárképzés fúziójával mutatja be azt a lehetőséget, amely szerint az egységes általános iskolai pedagógusképzés megvalósítható. Bemutatja a tanító- és tanárképzés közelítésének oktatásszervezési lépéseit és lehetőségeit. Érvelése pragmatikus elvekre épül, kurzusok és csoportok összevonásáról, illetve a tematikus kiegészítő szemináriumok beillesztéséről. Az ésszerűsítések érvei mögött azonban nem nehéz felismerni, hogy az egységesítés ügyét egyértelműen a befogadó tanárképzés szemszögéből közelíti meg. Valójában – mai szóhasználatával élve – a diszciplináris képzés kiterjesztésének törekvését képviseli. Nem esik szó a tanítók alapfeladatának, a kulturális alapkészségek fejlesztésének beintegrálásáról. A javaslatok közül – megítélésünk szerint – a leginkább figyelemre méltó szakmai felvetés, hogy „így biztosítani tudjuk, hogy a tanító- és ...a tanár szakos hallgatók egységes és teljes áttekintést kapjanak az általános iskola 1–8. osztályában való tanítás legfontosabb kérdéseiben. Együtt és közösen hallgatják meg, hogy az adott tantárgy sajátos tartalmából kiindulva miként fejleszthető a tanuló egész személyisége” (Papp J. 1973, 41).

A főiskola évkönyveiben Papp József két azonos című írásában is foglalkozik a gyakorlati képzés intézményi rendszerével.¹

Jelzi, hogy a minisztérium Pedagógusképző Osztálya az új tanterv és gyakorlati képzési útmutató kibocsátásával nagy segítséget adott az egységes általános iskolai pedagógusképzés megvalósításához. A főiskola tanácsának 1972. június 9-i ülésén határozatban előírta a tanszékeknek és a gyakorló iskoláknak, hogy munkatervben rögzítsék a teendőiket. Ezek nyomán útmutató készült, amelynek a szellemében három egymásra épülő szakaszban valósítandó meg a gyakorlati képzés folyamata. Idézzük: „Hallgatóink gyakorlati felkészülése három szakaszra tagolható: a tapasztalatszerzés, a pedagógiai tevékenység kezdő és önálló szakasza” (Évkönyv 1972–1974, 45). Tartalmát tekintve a

¹ Papp József: A gyakorlati képzés. Évkönyv 1972–1974, 43–49; Évkönyv 1974–1976, 55–59).

gyakorlatok a tanítási órákra, az órán és iskolán kívüli tevékenységekre és az ifjúsági mozgalomban végzett munkára terjedtek ki.

Ez az igyekezet azért is érdekes, mert az 1960-as évtized végén a gyakorlati képzés terén kisebb-nagyobb módosítások születtek, amelyek gyengítették a tanárképzés gyakorlatorientált jellegét. Az egyetemek ismét visszavettek a gyakorlati óraszámokból. Ladányi Andor (2008, 124) kötetében olvashatjuk, hogy az 1969-es egyetemi tanterv az ideológiai tárgyak oktatását 252 órában, a pedagógiai-pszichológiai és az iskolai gyakorlat időtartamát 526 órában határozta meg. Ebből pszichológia: 70, pedagógia: 84, szakmódszertan: 56, iskolai és nevelési gyakorlat: 316 óra, a hospitálás alsóbb évfolyamokon 5–5 óra. Eltörölték a harmadéves nevelési gyakorlatot, az V. éves kéthetes külső gyakorlat felől pedig a dékán dönthetett.

LÉLEKTANI TANSZÉK ÉS LABORATÓRIUM

A képzési feladatok változásai és átalakuló követelményei szükségessé tették az alapításkor kialakult szervezeti rend differenciálását a pedagógiai és pszichológiai tárgyak ellátása érdekében.

Margócsy József főigazgató 1972 februárjában a Főiskolai Tanács állásfoglalását közvetítve levélben fordult a Művelődésügyi Minisztériumhoz új szervezeti egységek felállításának engedélyezése érdekében.² A megnevezett új egységek között szerepel a Lélektani Tanszék, a Pedagógiai Intézet és egy Oktatástechnikai Központ. A tervezet indoklásában a Lélektani Tanszék felállítása a legfontosabb elem. Mivel a pszichológiai kurzusokat korábban a neveléstudományi egység oktatói látták el, itt valójában az a szervezeti változtatás fogalmazódik meg, amely szerint a neveléstudományiból kiválik egy lélektani tanszéki egység. A szoros együttműködés érdekében létrejön viszont a Pedagógiai Intézet. Az indoklásban a megnövekedett feladatok felsorolása: hallgatói létszámnövekedés, a tanítóképzés fúziójából és a pedagógia szak indításából adódó többfeladatok, illetve a szakszerűség biztosításának igénye szerepelt.

A főigazgatói levél háttéranyagaként olvasható Porzsolt István terjedelmesebb indoklása, amely röviden vázolja a pszichológiai diszciplína egyetemi és főiskolai helyzetét, azt a körülményt, hogy a vidéki tudományegyetemeken is csupán az előző években jöttek létre az önálló lélektani tanszékek. A szakmai differenciálódás szükségességét az oktatás és a kutatás szempontjából egyaránt indokolja. Utal a Művelődésügyi Minisztérium 1968. évi vizsgálatára a főiskolán, amely felhívta a figyelmet „a lélektani tárgyak tudományosabban megalapozott, hatékonyabb oktatásának igényére”.³ Akkor azonban még nem volt lehetőség önálló tanszék felállítására.

A nevezett vizsgálatot követően két dokumentum is foglalkozik a fejlesztés kérdésével. A főiskolához 1971. március 30-án levél érkezett Miklósvári Sándortól a

² Porzsolt István hagyatéka. XIV. 41. 7. d. 1. pall. MNL SZSZBML

³ Uo.

Neveléstudományi Tanszékre,⁴ amelyben az osztályvezető jelentést kér a pszichológiai tárgyakat oktatókról, számukról, képzettségükről, korukról, illetve arról, hogy az intézmény 5-10 éves távlatban hány pszichológiai képzettséggel rendelkező szakembert igényel. Porzolt István válaszlevelében⁵ jelzi, hogy a pszichológiai tárgyakat oktató négy kolléga közül Papp József képesített pszichológia szakra, a többiek tanár és pedagógia szakos végzettséggel rendelkeznek. Közülük Almásy György pedagógiai pszichológiából doktorált. Igényként két főre szóló fejlesztést jelölt meg, egyet nyugdíjazással megürülő, egyet pedig új státusra. Hangsúlyozza, hogy fiatal szakemberekre számít a főiskola.

Ugyancsak Porzolt István tanszékvezető 1972. január 5-én kelt és Kovács József főigazgatóhoz címzett leveléből tudhatjuk, hogy főiskolát foglalkoztatta a lélektani tárgyak óráinak szemléletesebbé tétele érdekében a Lélektani Laboratórium működtetésének és korszerűbb műszerekkel való ellátásának gondolata. A tanszékvezető műszerek beszerzését és a „hallgatói kísérletezés” elindítása érdekében oktatói létszám növelésének és megfelelő terem biztosításának igényét fogalmazta meg.⁶

A hetvenes évek elején a pszichológiai tárgyak térnyerésével tanszéki rangra emelkedett ez az egység. Tudomásunk szerint megtörtént a lélektani labor fejlesztése, amely a főiskola B épületének felújításáig helyiségekkel és technikai állással is rendelkezett.

Megjelent – külön szervezeti elemként – az oktatástechnika, amelynek a személyezete maga is differenciálódott technikusokra és tanárookra. Az utóbbiak később átkerültek a Pedagógia Tanszékre.

A hetvenes évek a közoktatás távlati reformjavaslatainak jegyében teltek, és az 1978-as tantervhez vezettek. A viták és a végeredmény a tanárképzésre is hatással volt.

Az 1972-es párthatározat, amely sokáig a gyökeres társadalmi és kulturális megújulás kezdeteként élt a szakmai köztudatban, valóban egyfajta szembenézést ígért az oktatás hiányosságaival: a túlszabályozással, a diákok túlterheltségével, a merev tantervi követelményekkel és az oktatásügy egyéb merevségeivel. Szerkezeti reformot ugyanakkor nem eredményezett. A széles fronton elindult reformok végül is tantervi szintű változásokat hoztak, főleg tartalmi értelemben. A távlatos célok jegyében folyó, neves szakemberek részvételével hat évig tartó munkálatok strukturális változások helyett az 1978-as tanterv kibocsátásához vezettek. Ez a tanterv túlélte a rendszerváltást. Az 1990-es évek közepéig igazodási pontot jelentett a pedagógusképzés számára.

Ha nem is jóslatként vagy a bölcs előrelátás értelmében születtek, hanem inkább a kor permanens reformhangulatát tükrözték és egyben a főiskolán folyó pedagógusképzés küldetésének világos összefoglalását adták Margócsy főigazgató oklevélatadó ünnepségen elmondott szavai, mindenképpen érdemes idézni, mit üzent a végzős diákoknak: „Az az oklevél, amelyet ma kézhez kaptak, képesít a most érvényben lévő tanterv eredményes tanítására, a ma szokásos iskolai módszerek magas szintű teljesítésére. De 1978-ban új tanterv lép életbe, s ennek ma még csak a körvonalai ismerősek, néhány

⁴ A Neveléstudományi Tanszék iratai. Iktatószám: I–IV. 60/1971. NTSZ NYFI

⁵ Uo.

⁶ Iktatószám: V–58. 18/1972. NYFI

év múlva már azt kell tanítani, és 1990 körül, amikor radikálisabb iskolareform készül tananyagban és módszereket illetően is, és amikor oklevelük még csak másfél évtizedes kort ér el, már teljesen új módszerekkel kell tanítani, esetleg olyan anyagrészeket, amelyeknek ma még hírért sem hallották” (Évkönyv 1974–1976, 23). Ha jött is a kilencvenes években változás az iskolák életében, az már nem a korábban felülről keltett reformoknak volt köszönhető – mert azok jóval hamarabb kifulladásra, hanem a világpolitikai változásoknak.

A reformtörekvések részeként a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége Köznevelési Bizottságot (EKB) hozott létre. A bizottság a távlati műveltségkép körvonalazására és az ennek közvetítésére alkalmas iskolakoncepció kidolgozására vállalkozott számos szaktudós bevonásával. Üléseiken az egyes műveltségi területek kérdéseit tárgyalták meg, gyakran kihelyezett rendezvényeken. A bizottság működésének vannak nyíregyházi vonatkozásai. Az 1974. február eleji és az 1975. január végi ülés helyszínéül a Bessenyei György Tanárképző Főiskolát választották. Az ülések a helyi hallgatóság, tanárok és diákok számára nyitottak voltak, de a vitában csak a bizottság tagjai vehettek részt. Az első rendezvényen Gosztonyi János miniszterhelyettes tartott nyitó előadást „A köznevelés jelenlegi helyzetéről és fejlesztésének lehetséges irányairól” címmel. Az általános iskolai és középiskolai tananyag korszerűsítéséről a társadalomtudományi, természettudományi és a matematikai szekcióban folytattak tanácskozást Szabolcsi Miklós, Marx György és Császár Ákos vezetésével (Mészáros 1996, 200).

A főiskolán tartott másik ülés már a tantervi előkészület jegyében folyt. Az MTA bizottság és a minisztérium tantervi főbizottsága az akadémiai tanterv-koncepció szellemében iskolakísérletek tapasztalatait és az iskolarendszer jövőjére vonatkozó elképzeléseket tárgyalta, vetette össze (Mészáros, 1996, 204).

A főiskolai évkönyvek mindkét kihelyezett ülésről említést tesznek a főigazgatói beszédben, ám részleteket nem közölnek (Évkönyv 1972–1974, 30; ill. 1974–1976, 21).

1980-ban jelent meg az EKB „Műveltségkép az ezredfordulón” c. kiadványa, amely a több éves folyamat egyezményes anyagait tartalmazta a javasolt műveltségterületek szerinti bontásban (Mészáros 1996, 218).

A köznevelés távlati fejlesztését célzó, 1972-óta folyó vitáit és szakértői munkálatait az MSZMP Központi Bizottságának 1982. április 7-i ülése határozattal zárta le. A távlati strukturális reform helyett a köznevelés folyamatos megújításának programját támogatta, amelyben a hangsúly a tanulók tudományos világnézetének megalapozására helyeződött.

Az *egységes tanárképzés kérdése* is több évtizeden át az oktatáspolitikai diskurzus középpontjában állt. A döntéshozók és változó lelkesedéssel az intézmények is kíváncsian tartották a pedagógusképzés egységesítését: az óvodapedagógus- és tanítóképzés valamint az általános iskolai és középiskolai tanárképzés szervezeti és tartalmi közelítését akarták elérni.

Az 1980-as évek elején a tanárszükséglet rugalmas kielégítése, az általános iskolai tanárok képzettségi szintjének és társadalmi presztízsének növelése együtt jelenik meg a

narratívákban. Az egységesítést az egyetemek sem ellenezték, mivel az egyetemek évek óta képeztek tanárokat mind az általános, mind a középiskolák számára, így az egyetemi szintű, egységes tanárképzés megvalósítása mellett foglalnak állást.

A képzés szerkezetére nézve az egységesítést az 5 éves, egyetemi szintű tanárképzés modelljének kiterjesztése jelentette volna a tanárképző főiskolákra, az egyetemi képzési és oktatói követelményekkel együtt. Mindez azonban csak hosszú távú célkitűzés maradt, az első lépéseket a kormányzat nem tette meg.

A képzési követelmények egységesítése mellett a minőség javítása is kívánatos célként fogalmazódott meg. Azon oktatási formák és módszerek szerepének növelését hangsúlyozták, amelyek a tanári mesterség gyakorlásához szükséges készségeket és képességeket segítenek kialakítani a tanárjelöltekben, valamint a gyakorlati és elméleti oktatás arányának módosítását is szorgalmazták. Az aktivitás, az önállóság és a kreativitás is jelszavakká váltak ezekben az években. Emellett a hivatástudat fejlesztése, a gyakorlati képzés súlyának, hatékonyságának növelése is szerepelt a különböző javaslatokban.

Az egységes tanárképzés kívánalma a későbbiekben is megmaradt, ám nem sikerült konszenzusra jutni abban a kérdésben, hogyan kellene megvalósítani. A tervezetek, javaslatok vagy a folytonos, vagy a többszintű modell mellett tették le voksukat, ám a politikai döntéshozók bizonytalansága és a vélemények összeegyeztethetlensége miatt nem született döntés. A képzőhelyek, megvalósítók közül többen – kimondva-kimondatlanul – féltették az egyetemi képzés színvonalát az esetleges összevonásoktól. Mások pedig attól tartottak, hogy a képzés gyakorlati jellege szorul háttérbe.

A főiskola tanárképzésének fejlesztése az 1980-as években a növekvő létszámokból adódó feladatok ellátása mellett egy újabb tanterv előkészítéséből, majd bevezetéséből állt.

Az évkönyvekben megőrzött főigazgatói beszédekből nyomon követhetjük a tantervvel kapcsolatos munkálatokat.

Az újabb tanterv szükségessége az MSZMP politikai bizottságának 1981. február 3-i ülésén megfogalmazott határozatából eredeztethető a felsőoktatás, közelebbről a tanárképzés számára. A határozat tételesen kimondja, hogy szükség van egy egységes képzési modell kidolgozására. „A közoktatás továbbfejlesztési irányával összhangban meg kell vizsgálni az egyetemi és főiskolai szaktanárképzés helyzetét: a tudományegyetemeken folyó szakképzés színvonalának biztosítása mellett ki kell dolgozni az egyetemi szinten integrált egységes szaktanárképzés modelljeit, majd kísérleti tapasztalatok alapján dönteni kell bevezetésükről” (Ladányi 2008, 140).

A főigazgató, Cservenyák László az 1982. évi tanévzárón ebben az ügyben a következőket mondta: „Az MSZMP Politikai Bizottságának a felsőoktatás helyzetéről és továbbfejlesztésének irányairól hozott határozat(a) mindenekelőtt önvizsgálatot kíván tőlünk, majd meg kellett fogalmaznunk rövid és hosszú távú feladatainkat, az ezek teljesítését segítő módszereinket és eljárásainkat. [...] A legsürgetőbb feladatunk az volt, hogy elkészítsük a pb-határozat teljesítéséhez a saját intézkedési tervünket...” Majd később bejelentette: „A Művelődési Minisztérium megbízásából mi készítettük el a tan-

terv megújításának irányelveit, amelyek alapján az ország főiskolai tanszékeivel együttműködve tesszük alkalmasabbá a tantervet” (Évkönyv 1982–1986, 7).

Az 1983/84. tanévnyitó értekezleten elhangzott, hogy az új főiskolai tanterv, amelynek megalkotásában a főiskola meghatározó részt vállalt, előreláthatóan 1984 szeptemberétől lép életbe. A főigazgató kijelentette: „Mi tehát abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az idei tanév még változatlan rendje közepette a jól informáltak biztonságával készülhetünk az egy év múlva bevezetendő új rendre...” (Évkönyv 1982–1986, 21).

Az új tanterv az 1984/85-ös tanévtől valóban életbe lépett az első évfolyamra vonatkozóan. A főigazgató lelkesen nyilatkozott a tanterv minőségéről, annak keretjellegéről. „Az új tantervben a megelőző tantervekhez képest nagy lépéseket tettünk előre a képzésbe bevont ismeretanyagnak a tudományok mai szintjéhez, eredményeihez való igazításában, a hallgatók értelmes terhelésének biztosításában, az oktatók alkotói szabadságának érvényesítésében, a követelmény-rendszernek az egyetemihez való közelítésében...” (Évkönyv 1982–1986, 28).

Ezeket túl a tanterv nagyobb súllyal kezeli a gyakorlati képzést. Erről a főigazgató 1986-ban, amikor már a felsőbb évfolyamokra is kiterjedt a tanterv érvénye, a következőket mondta: „Nem szeretnénk az új tanterv által sugallt egyes új munkaformákat fetisizálni, de pl. az egyéni pedagógiai és pszichológiai gyakorlatok példája, tapasztalatai arra serkentenek bennünket, hogy ezeknek az új lehetőségeknek a felhasználásával, tapasztalatainak, modellértékű elemeinek általánosításával sok tartalék szakmai erőforrást kutassunk fel és segítsük azok hasznosítását.” (Évkönyv 1982–1986, 39)

Az 1986/87. tanévtől 2000-ig egyetlen kötete jelent meg a főiskola évkönyveinek, amely a közbeeső tizennégy tanév adatait foglalja össze. Az évkönyvnek megváltozott a szerepe és tartalma. Nem közölt főigazgatói beszédeket, szakterületi összegző tanulmányokat. Ilyen módon a képzési szerkezet és a szabályozás bemutatása az évkönyv alapján nem lehetséges.

A tanárképzés útkeresése az említett közel másfél évtizedben tovább folyt. Két lényeges csomópont mindenképpen erre az időszakra esett, ami a főiskola munkáját is befolyásolta.

Hosszú előkészítő munka eredményeként 1997-ben megjelent az 1997/111-es kormányrendelet,⁷ amely a tanárképzést átfogó módon szabályozta. Majd pedig a felsőoktatás egészében sor került a kredit rendszerű tanulmányi rend bevezetésére. 1999-ben a magyar kormány képviselője is aláírta az ún. Bologna-nyilatkozatot, amely előrevetítette egy újabb nagyszabású változás, az európai felsőoktatási rendszerhez csatlakozás előkészítő munkálatait. A nyilatkozat aláírásával az ország vállalta az egységes európai felsőoktatási térség létrehozásában való részvételt.

Az 1997/111-es rendelet egységes keretbe foglalva szabályozta a tanárképzés rendjét az egyetemek és főiskolák számára. Közös követelmény-rendszert állított fel, ugyanakkor megtartotta a tanárképzés mindkét szintjét.

⁷ A Kormány 111/1997. (VI. 27.) rendelete a tanári képesítés követelményeiről.

A követelmények kidolgozásában a Művelődési és Köznevelési Minisztérium által felkért szakértői testületek vettek részt. A kilencvenes évek kezdetétől folyt az előkészítő munka. Egy szakértői bizottság 1991 őszén kidolgozta A tanárképzés fejlesztési koncepciója és feladatterve c. vitaanyagot, amely a Magyar Felsőoktatás 1991. 5. számában jelent meg, és az intézmények számára is útmutatásul szolgált. Majd elkészült *A felsőoktatás fejlesztésének általános és tanárképzési ágazati koncepciója* (1992). A tanári mesterség képesítési követelményeinek a kidolgozása pedig az ún. Ballér-bizottság nevéhez fűződik, amelynek a főiskola korábbi oktatói közül Orosz Gábor is tagja volt. A Ballér Endre professzor vezetésével ülésező bizottság 1992 nyarára készítette el a javaslatát, a tanárképzés „kimeneti követelményeiként” jóval később kodifikálttá váló dokumentumot. A bizottsági anyagokból és a szakértők írásaiból tanulmánykötet készült, amely tartalmazza a fent említett tervezeteket is (S. Faragó 1993).

Az 1997-ben kibocsátott kormányrendelet a tanári képesítés követelményeiről pontosan meghatározza a képzésben elérendő célt. *„A tanárképzés általános célja olyan pedagógusok képzése, akik felkészültek arra, hogy a hazai általános képzést, illetve szakképzést folytató intézményekben az 5–12. (13.) évfolyamok, illetve a szakképző évfolyamok tanulóinak a szakrendszerű oktatásában, valamint az iskolarendszeren kívüli képzésben a szakterületi képzettségüknek megfelelő területe(ke)n nevelő-oktató munkát végezzenek.”* A rendelet a tanárok kiterjesztett szerepét vázolja fel. Olyan szerepet, amely széles körű pedagógiai, pszichológiai és általános műveltséget igényel. A képesítés az 5. osztálytól 12. (13.) évfolyamig azonos az egyetemi és a főiskolai szintű tanárképzésben, sőt a művészeti szaktanárképzésben is. A szakterületi képzés követelményei ugyanakkor az adott szaknak megfelelő képzési területek szerint szabályozottak.

A képzési idő tartamát két szakon egyidejűleg folyó képzés esetén 765 órában határozta meg. Ezen belül a gyakorlati jellegű foglalkozások arányára 60%-os részesedést írt elő.

A rendelet három képzési területet nevezett meg, amit az ún. tanári mesterség tárgyai alkottak, megkülönböztetve a diszciplináris képzés követelményeitől a pedagógiai és pszichológiai ismereteket, a készségeket fejlesztő stúdiumok körét, a szakmódszertani tárgyakat és az iskolai gyakorlatok rendjét.

A követelményekben megnőtt a pedagógiai és a pszichológiai tárgyak aránya. A felsorolt fő egységeken belül a rendelet meghatározott bizonyos témaköröket, melyeknek szerepelniük kellett a képzési programokban. A programokat az intézmények állították össze. Ezen kívül előírta az órakeretet és az ismeretek ellenőrzési rendjét.

A fő képzési területek követelményei és óraszámai:

1. Pedagógiai és pszichológiai általános elméleti és gyakorlati ismeretek, képességek megszerzésére irányuló képzés, időkerete: 330 óra, 5 kollokvium és 5 gyakorlati minősítés megszerzése szükséges;
2. Szakmódszertan, melynek időkerete 120–150 óra, 2 kollokvium és 2 gyakorlati minősítés megszerzése kötelező;
3. A gyakorlat két fajtáját írta elő a rendelet: (a) Iskolában vezetőtanár irányításá-

val végzett csoportos nevelési-oktatási és önálló tanítási gyakorlat; (b) Összefüggő egyéni (külső) iskolai gyakorlat. A gyakorlat időkerete szintén 150 óra, az a) pontban előírt gyakorlat esetében ez 90 óra, melynek során 45 óra általános gyakorlat, míg 45 óra a szaktárgyhoz kapcsolódó gyakorlat, mely 15 órás tanítást és zárótanítást foglal magába. Az önálló iskolai gyakorlat (b) során 60 óra, illetve 4 hét külső (vidéki) gyakorlat, segítő pedagógus mellett teljesíthető.

A tanár szakos hallgatóknak komplex szigorlatot kell tenniük, a pedagógiai-pszichológiai tárgyakból. A tanári képesítő vizsgára bocsátás előfeltételeként tanári szakdolgozat megírása kötelező. A szakdolgozat annak a kifejtésére szolgál, hogyan képes a tanár-jelölt összeegyeztetni szakját a tanári hivatással, hogyan tudja felhasználni tanulmányai során megszerzett tudását. A képesítő vizsga – amely a záróvizsga része – is erre, illetve a közoktatás rendszerével és irányításával kapcsolatos jártasság bizonyítására hivatott.

Az 1997-es szabályozás a korábbiakhoz képest rendezettebb és általános érvényű követelményrendszert fogalmazott meg, ugyanakkor teret engedett az intézményi lehetőség szerinti programalkotásnak. A tanári mesterség számára méltányos kereteket és arányokat fogalmazott meg. Megvalósulása ugyanakkor – látható módon – igen erősen függött az intézmények feladatvállalásától és belső erőviszonyaitól. Ismereteink szerint a főiskola számára is komoly kihívást jelentett a megvalósítás. Az új programok, a tantervi háló és a tantárgyleírások elkészítése, továbbá a komplex szigorlat és a képesítő vizsga bevezetése. A rendeletet követő években több tanácskozássra és intézményközi egyeztetésre került sor.

A Nyíregyházi Főiskola 2000-ben történő megalakulása, a szervezeti integráció a Neveléstudományi és a Lélektani Tanszéket a – Jánosi Zoltán kari főigazgató által a „négykarú óriás”-nak aposztrofált – főiskola legnagyobb karának nevezett egységhez, a Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Karhoz sorolta, a Tanítóképző Intézettel egyetemben (Évkönyv 2000–2004, 13–20). Az egyesülés a tanárképzés rendjét nem érintette mindaddig, amíg a Pedagógusképző Fakultás és azon belül a Tanárképző Intézet létre nem jött, illetve addig, ameddig a bolognai folyamat és vele a tanári mesterképzés új rendszerének kiépítése el nem kezdődött.

Erről azonban az évkönyvek már nem tudósítanak.

A tanárképzés új rendszerének bevezetése 2007-től fokozatosan, felmenő rendszerben történt. Az átalakulást új törvény és új kormányrendelet, illetve ezek alapján az egyes szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló miniszteri rendelet szabályozta.⁸ Az átalakulás lényege, hogy a tanárképzés szakterületi alapismereteit önálló oklevelet adó alapképzési szakokon lehet megszerezni. Ezekre az alapszakokra épül a tanári és a

⁸ A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény. Az Országgyűlés 2005. nov. 29-i ülésnapján fogadta el.

289/2005. (XII. 22.) Kormányrendelet a felsőoktatás alap- és mesterképzéséről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről.

Az oktatási miniszter 15/2006. (IV. 3.) rendelete az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről. A rendelet frissítése 2009 tavaszán készült el.

nemtanári mesterszakok rendszere. A tanári mesterszak egységes: egyetemek és főiskolák azonos feltételekkel indíthatják. A végzett tanárok az általános és a középiskolákban való tanításra agyaránt felkészítést kapnak. A közismereti tanárképzésben két szakképzettséget kell szerezni. A második szakképzettség, illetve a tanári pálya választására az alapképzésben kerülhet sor. Erre szolgál egy 50 kredites szakmai és egy 10 kredites pedagógiai modul.

A Nyíregyházi Főiskola csaknem valamennyi korábbi tanári szakját akkreditáltatta BA vagy BSc alapszakként. A tanári mesterképzésben pedig 14 szakképzettség indítási engedélyét sikerült megszereznie.

A tanárképzés újabb módosítása jelenleg is folyik. Ennek részletei azonban már az intézmény következő éveinek krónikájába kíváncsoznak.

SZERVEZETI VÁLTOZÁSOK

A főiskola 50 éves fennállása során többször változtatta meg belső szervezeti rendjét. A pedagógusképzést illetően ezek a változások egy olyan trendet rajzolnak fel, amely a belső szakmai integráció irányába mutat.

A főiskola fokozatosan szélesítette – ha nem is teljes következetességgel és kitartással – a pedagógusképzési kínálatát, és integrálta magába az ilyen profilú kezdeményezéseket. Az itt tárgyalt utóbbi évtizedekben azt a lépést is megtette, amely eredményként egy erre illetékes kart tett meg a pedagógusképzés szakmai felelőssévé.

A pedagógusképzést legközvetlenebbül szolgáló szervezeti egységek a főiskola ötven éve alatt többszöri névváltozáson és strukturális átalakuláson mentek át. Ezeket az egységeket a felsőoktatási terminológia csak körülírással tudja megnevezni, ami a képzés négy fő összetevőjének (a pedagógus mesterségnek, a szakmai-tudományos műveltség összetevőjének, a szakmódszertannak és az iskolai gyakorlatoknak) erős összetartozásából és ebből fakadóan az ezeket képviselő szervezeti egységek kompetenciaviszonyainak rendezetlenségéből eredeztethető. Itt a továbbiakban a pedagógusmesterség (tanítói, tanári) tantárgyaiért felelős egységekre és tartalmakra (pedagógiai és pszichológiai) vonatkozó változásokat követjük nyomon, kitekintve a szakmódszertani és a gyakorlati képzés alakulására.⁹

Az 1962-ben létrehozott Neveléstudományi Tanszék az első tíz évben több funkciójú egységként működött Porzolt István tanszékvezető docens, majd főiskolai tanár vezetésével. Ellátta a tanárképzés ún. általános tárgyai közül a pedagógiai és pszichológiai kurzusok oktatását, és felelős volt a pedagógiai gyakorlatok vezetéséért, szervezéséért.

A hetvenes években a személyi állományában és képzési feladatait tekintve is erősen megnövekedett tanszék intézetté szerveződött dr. B. Papp János vezetésével, aki az in-

⁹ A szakterület szervezeti változásait és a névváltozások évkönyvekből kiolvasható rendjét a kötet mellékletében A tanár- tanító és óvóképzés szervezeti egységei, a főiskola neveléstudományi, lélektani és tanítóképző szervezeti egységének vezetői és oktatói c. táblázatok foglalják össze.

tézetigazgatói pozíciót nyugdíjazásáig, 1984 szeptemberéig látta el. Az intézetet alkotó három tanszék a Pedagógiai, dr. B. Papp János vezetésével, a Pszichológiai, dr. Almásy György vezetésével és a Tanítói, Lengváry Józsefné vezetésével látta el a tanár- és a tanítóképzés illetékességi körébe tartozó feladatait. Az intézettel párhuzamosan működött rövid ideig a hajdúböszörményi székhelyű Óvónőképző Intézet dr. Kovács György vezetésével.

A Neveléstudományi Intézetből, amely az 1984/85. tanévig állt fenn, önálló tanszékként vált ki a Pedagógia, dr. Orosz Gábor, majd 1993-tól dr. Venter György vezetése alatt, és a Pszichológia Tanszék, amelyet Papp József, majd dr. Madácsi Mária irányított. A korábbi tanítói tanszék pedig Tanítóképző Intézet néven vált magasabb szintű szervezeti egységgé, Oroszné dr. Deák Judit, majd 1999 őszétől dr. Miklovicz Árpád intézetigazgató irányításával. Az integrált Nyíregyházi Főiskola létrejöttéig ebben a felállásban és megnevezéssel működtek a pedagógusmesterség képzési feladatait ellátó szervezeti egységek.

A 2000-ben bekövetkezett intézményi egyesülés után a Nyíregyházi Főiskolán négy kar létesült. A Bölcsészettudományi és Művészeti Kar keretében kapott helyet a tanítóképzés intézete, 2001-től dr. Jenei Teréz főiskolai tanár irányításával, a pedagógia és a pszichológia tanszéke, ez utóbbi egység vezetője dr. Schmercz István lett a következő négy évben, ezt követően pedig Vassné dr. Figula Erika. A korábbi pedagógia tanszék nevet változtatott, 2000-től Neveléstudományi és Szociálpedagógiai Tanszék néven futott mindaddig, amíg a Szociálpedagógia önálló egységgé nem vált.

Az 1993-ban elfogadott felsőoktatási törvénynek megfelelően a kilencvenes évek során a pedagógusképzésben is végbement a tartalmi szabályozás, a követelményrendszer sztenderdizálása. Rendeletre fogalmazódtak azok a képesítési követelmények, amelyek keretet adtak a képzésnek, és amelyek a képző intézmények és az egyes szakok akkreditációjának pedagógusképzési követelményeit is körvonalazták. A szervezetfejlesztés azonban ettől eltérő irányt mutatott. A képzési kínálat erős diverzifikálódása és az intézmény-összevonások a pedagógusképzés súlytalanodásához vezettek még a hagyományosan erre specializálódott vagy éppen erre a feladatra alapított főiskolák esetében is. Fontos kérdéssé lett, hogy kik, milyen szervezeti egységek képviselik a pedagógusképzés ügyeit az integrált, gyakran azonban inkább csak összevont felsőoktatási intézmények szervezetében. Melyik szervezeti egységet tekintik a képzés szakmai gazdájának, olyan felelősének, amely képes a képzés egészére nézve kompetens döntéseket hozni szakmai, személyi és finanszírozási ügyekben.

A tanárképzés követelményrendszerének önálló meghatározását követően egyértelművé lett, hogy ezek következtetéses érvényesítése csak úgy lehetséges, ha önálló, teljes felelősséggel és eszközrendszerrel rendelkező szervezeti egység, „szakmai szakgazda” egyesíti azokat a képzési, fejlesztési és kutatási kapacitásokat az intézményen belül, amely egységek és személyek a pedagógusképzést tekintik fő feladatuknak.

A többciklusú képzés, az ú.n. bolognai rendszer kialakuló rendje ezt a szervezeti megoldást még inkább egyértelművé és sürgetővé tette. Az új felsőoktatási törvény 45.§ 5.

bekezdésében úgy rendelkezik a pedagógusok képzéséről, hogy a képző helyeken saját szakgazda koordinálja a képzést. A képzés tartalmi integrációja és tevékenységszintű koordinációja a képzési funkció szempontjából végiggondolt, „képző műhelyként” működő szervezetet igényelt.

A Nyíregyházi Főiskola koncepciója szerint ezt az elvárást egy olyan kar képes teljesíteni, amely alapfeladatának, szakmai küldetésének tekinti a pedagógusképzést, annak magas szintű és egyben gyakorlat-közei megvalósítását. Ennek garanciáját a képzési követelményeknek megfelelő humán, infrastrukturális és finanszírozási erőforrások koncentrálása, a képzésre specializálódott (karon, intézményen belüli és azon túli) oktatói kar tevékenységének koordinálása, a pedagógus/tanárjelölt hallgatók szakmai, hivatásbeli odatartozásának intézményesítése jelenti.

A felsőoktatás bolognai rendszerű átalakulására, ezen belül a tanárképzés várható változásaira készülve a Nyíregyházi Főiskola illetékesei már 2004 tavaszán megfogalmazták egy olyan szervezeti egység tervezetét, amely az új alapokon nyugvó tanárképzés intézményi szakgazdája lehet. A Főiskola Tanácsa március 30-i ülésén előterjesztést fogadott el ebben a témában. Dr. Hadházy Tibor oktatási rektorhelyettes helyzetelemzése 14 pontban foglalja össze az új szervezeti egység feladatait és vázolja fel az illetékességi körét, struktúráját. Az akkor Pedagógusképző Intézetnek nevezett egységet a terv közvetlen rektori felügyelet alá tartozó önálló intézetként írja le, amely a Neveléstudományi és a Pszichológiai Tanszéket mint a tanári mesterség képzési modul meghatározó szakmai letéteményeseit foglalja magába, és az intézetbe integrálja a szak módszertani képzés négy szakterületileg reprezentáns képviselőjét.

Ennek a koncepciónak a nyomán a Főiskola Tanácsa 2005. szeptember 27-én ismét tárgyalta az új egység létesítésének ügyét. Az időközben továbbfejlesztett elképzelést a főiskola rektora olyan módosítással terjesztette elő, amely szerint (idézzük a jegyzőkönyvet): „Létrejön egy Pedagógusképző Fakultás nevű egység, ami kvázi leképzése a karnak. Ebbe a fakultásba mint egység tartozik: Tanárképző Intézet (Pszichológia és Neveléstudományi Tanszék), Tanítóképző Intézet, Szak módszertani és gyakorlati képzési csoport, Szociálpedagógiai csoport. A működési rendet a Pedagógusképző Fakultás alakítja ki.”¹⁰ A Tanács az előterjesztést 92,3%-os szavazati aránnyal támogatta.

A két határozat közti időszakban dr. Szabó László Tamás egyetemi tanár intézetigazgató irányításával megkezdte a működését a tanárképzés ügyeire fókuszáló intézet. Elkészült az intézet működési rendje és kialakult az egységek tervezett szerkezete: a Neveléstudományi Tanszékből kivált a Szociálpedagógiai Csoport, illetve kezdetét vette a Módszertani és Gyakorlati képzési csoport megszervezése.

A fakultásra vonatkozó döntés lényegesen kiterjesztette az egység perspektíváit, és olyan munkálatokat, szervezeti változtatásokat indított el, amelyek egy új főiskolai kar, a Pedagógusképző Kar akkreditálásához, majd hivatalos bejegyzéséhez vezettek.

A korábban a BTMFK szervezetébe tartozó Tanítóképző Intézet és a már megszerve-

¹⁰ Főiskola Tanácsa 2005. szeptember 27-i ülésének jegyzőkönyve. NyFI

zódott Tanárképző Intézet végképp kivált a bölcsészkarból és a fakultás keretei között alakította ki új működési rendjét. A PKF létrehozta saját testületét, a Fakultás Tanácsot és bizottságait, kialakította vezetési és képviselési rendszerét. A fakultás vezetésére dr. Balogh Árpád rektortól dr. Brezsnýánszky László kapott felkérést.

A 2005/06. tanévben a fentiekkel úgyszólván egyidejűleg elindult a karlétesítés akkreditációs anyagainak kidolgozása. A Főiskola Szenátusa 2006. június 29-én támogató határozatot fogadott el a MAB szakértői véleményének beszerzése, majd ezt követően a kar regisztrációjának ügyében. A sikeres akkreditációról hozott MAB döntés nyomán¹¹ az Oktatási Hivatal 2007. március 5-i határozatával¹² vette nyilvántartásba a Nyíregyházi Főiskola Pedagógusképző Karát.

A Bölcsészkarból történő kiválást Székely Gábor (2012) a kar történetéről írt tanulmányában a következőképpen összegzi.

„2006-tól kezdődően mind a főiskolán belül, mind a magyar felsőoktatás területén igen lényeges tartalmi és szervezeti változások következtek be. A Nyíregyházi Főiskolán megalakult az ötödik, a Pedagógusképző Főiskolai Kar. A pedagógiai, pszichológiai tárgyak oktatása, a szociálpedagógus- és a tanítóképzés kikerült a BTMFK hatásköréből. Megszűnt a kétszakos általános iskolai tanárképzés. A főiskola egyes egységei az úgynevezett bolognai folyamat elveinek megfelelően egy szakos BA, illetve MA képzésre szereztek jogosultságot.¹³ [...] A Pedagógusképző Kar megalapítása természetesen sem a NYF, sem a BTMFK szempontjából nem volt „tragikus esemény”, hiszen csupán belső, a kor követelményeinek megfelelő átszervezésről volt szó” (Székely 2012, 20).

Az így létrejött Pedagógusképző Kar alapfeladatának tekintette a kompetencia alapú pedagógusképzés megvalósítását. A képzés racionális szervezeti, oktatásszervezési és tartalmi rendjét abból az alapelvből kívánta levezetni, amely szerint a pedagógusképzés több szakmai egység (szaktantárcék, szakmódszertani egységek, gyakorló- és bázisiskolák, helyi és vidéki iskolák, közoktatási intézmények) együttműködésének eredménye, közös teljesítménye. Az együttműködés kulcsát a *közös funkció*, a szaktudományi, módszertani, gyakorlati szakemberek koordinált tevékenysége, egyeztetett szabályok mentén történő kooperációja jelenti. Olyan képzési program (projekt) a pedagógusképzés, amelyben a többféle feladatot ellátó szakmai egységek egyeztetett cél érdekében működnek együtt. Az új kar magába integrálja azokat a képzési feladatokat és azokat a szakértőket, akik oktatói, kutatói tevékenységük döntő hányadában a pedagógusképzéssel foglalkoznak.

Az új kari szervezet optimális méretű és szakmai, pedagógiai hangsúlyú közeget teremt, amely a közös funkció mentén egyesíti az erőket. Az oktatók, ügyintézők és a tanítványok számára a képzés szempontjából a szervezeti illetékességet egyértelművé tette.

¹¹ MAB 2006/9/XV/6/1. 2006. december 12. sz. döntése

¹² OH FRKP/138-3/2007. ügyiratszám alatt

¹³ A rendszer szerint a tanári MA egy szaknak számított a szakos kínálatban, alapesetben azonban mindig két tanári szakképzettség megszerzésére irányult.

A kar valamennyi szakja gyakorlatigényes. A gyakorlatok, a gyakorlati képzés egésze, a képző helyek és a szakvezetők kiválasztása és minőségbiztosítása egységesen végezhető, a gyakorlatvezetők képzése, továbbképzése optimalizálható, logisztikailag jól szervezhető.

A szakterületen koncentrált tudományos potenciál lehetővé teszi a regionális mellett az országos és nemzetközi kutatásokban való célzott részvételt, interdiszciplináris kutatási problémák megoldását, és jelentősen javítja a tudományterületi és a képzési feladatok kérdéseiben az intézményi és a tágabb körű szakmai érdekérvényesítést. Az oktatás és a kutatás bázisán hatékony fejlesztő, tanácsadó szolgáltatás működtethető.

A PKK szervezeti egységei a képzésben betöltött szerepük alapján a következő rendet mutatták:

A *Tanítóképző Intézet* a kari struktúrában is változatlan alapfeladatait látja el. Szakgazdaként koordinálja a tanító szakosok képzését. Ellátja a tanítójelöltek anyanyelvi, természetismereti, matematika-számítástechnikai, ének-zene, valamint a pedagógia tárgyainak oktatását. Az intézet keretében a képzési, kutatási profilnak megfelelően az oktatók szakmai munkacsoportokban dolgoznak. A többi tárgy oktatását a főiskola általános és szaktanszékei végzik, különös tekintettel a műveltségterületi (1–6. osztályig terjedő) felkészítésre.

Az új kar keretében a *Tanárképző Intézet* megőrizte a korábban kialakított szerkezetét és a hozzá kapcsolódó feladatrendszerét. A mesterszintű tanárképzés feladataira és optimális szakmai szerkezetére készülve a Neveléstudományi Tanszék – amely egyben a pedagógia alapszak szakgazdája is lett – és a Pszichológia Tanszék mellé új egységként Gyakorlati képzési és módszertani csoport szerveződött az intézet keretein belül. A Csoport a társkarok korábban tanárképzésre szakosodott szakmódszertanosait fogadta magába. Ők voltak hivatottak ellátni a tanári szakokon a szakmódszertani képzés feladatainak döntő részét, és felkészülni a mesterképzés keretében folyó módszertani modul oktatására. A csoport tagjai látják el a gyakorlati képzés szervezésével, a gyakorlólhelyek tájékoztatásával és a szakvezető kollégák továbbképzésével kapcsolatos teendőket. A Módszertani és Gyakorlati képzési csoport összetétele csak részben tudta követni a mesterképzés keretében sorra akkreditált tanári szakképzettségek gyarapodását. Néhány újabb szakindítás esetében a módszertanos kolléga átkerült, mások a diszciplináris egységnél maradtak státusban. Ez több okra vezethető vissza. A főiskola vezetése önkéntessé tette a szervezeti átlépés kérdését. Így többen kívártak vagy visszaléptek. De a legdöntőbbnek az számított, hogy a bolognai tanárképzés rendjét kezdettől fogva erős kritikák érték, különösen a természettudományi és a művészeti tanárképzés országos képviselete és testületei részéről. Ez bizonytalanságot idézett elő mindenekelőtt a tanárképző főiskolákon, amelyek ugyanezen a területeken erős konkurencianyomásnak voltak kitéve az egyetemi és akadémiai lobbik részéről. Kétségtelenül felemás helyzet alakult ki a PKK tanárképzési kompetenciáját illetően. A szakmódszertani csoporthoz kezdetben olyan kiváló kollégák is csatlakoztak, akiknek a szaktudományos hátterük nem tudott tanári mesterképzést (szakképzettséget) akkreditáltatni. Így a fő-

iskolai tanárképzés kifutásával elfogyott a feladatuk. Más, sikeresen akkreditált tanári szakképzettségek esetében pedig – a már említett módon – a szakmódszertanos kolléga nem igazolt át a Pedagógusképző Karra személyes okból vagy a szakterület nyomására. A lényeg az, hogy a főiskolának nem volt elég szilárd az elhatározása, a PKK-nak pedig elegendő ereje, befolyása, hogy a kezdeti elképzelésnek megfelelően vigye végig a pedagógusképzési szakgazda modell megvalósítását.

A szociálpedagógia alapszak szakmai gazdájának feladatát a *Szociálpedagógia Csoport*, majd 2009-től önálló tanszék hivatott ellátni. A képzési profilja, sokrétű és igen erősen gyakorlatorientált, terepmunkára épülő jellege sajátos oktatásszervezést és kutatási irányultságot igényel. A képzést tartalmában és szellemiségében szoros szálak kötik a Tanárképző Intézet szakmaiságához és oktatóihoz, mégis indokolt saját felelősséggel rendelkező tanszéki szerveződésre alapozni a képzést, illetve a hasonló jellegű továbbképzési tevékenységeket. A hallgatók többsége Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezik. Így a szak elsősorban e két – számos, a családokat és a fiatalokat érintő gazdasági, társadalmi, szociális problémával küzdő – megye számára képez szakembereket.

A kar az oktatói kapacitás optimális kihasználása érdekében viszonyossági alapon egyeztetett tantárgyfelosztással foglalkoztatja a szakmódszertani és diszciplináris tárgyakat egyaránt oktató kollégákat és teljesít átoktatási feladatokat.

A *gyakorlati képzés* lehetőségei kedvezőek az új kar számára. A vezető módszertanos kollégáknak a karhoz történő átszervezése szorosabbá teszi az elmélet és gyakorlati képzés szervezeti és tartalmi kapcsolatait. Áttekinthetőbbé és biztonságosabbá válik az együttműködés a társkarokkal a diszciplináris és a módszertani képzésben, továbbá az új karon belül az alapozó és a módszertani, illetve a gyakorlati képzés területén.

A főiskola hosszú idő óta két gyakorlóiskolával rendelkezik, ezekben valamint a város egyéb intézményeiben folynak a pedagógusképzés hospitálásai és a gyakorló tanítások. A tanító- és tanárjelölt hallgatók összefüggő egyéni gyakorlata a főiskolával szerződött vidéki gyakorlóhelyeken folyik.

A szociálpedagógia alapszak gyakorlataihoz megfelelő terepek állnak rendelkezésre. A hallgatók gyakorlataikat részben Nyíregyháza város szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményeiben és iskoláiban teljesítik, részben a régió megyéinek módszertani központjaival együttműködve azok szociális ellátórendszerében.

A PKK felépítette saját vezetési struktúráját és ügyintézési rendjét, megválasztotta legfőbb döntéshozó testületét, a Kari Tanácsot, létrehozta bizottságainak és képviselőinek a rendszerét, továbbá kidolgozta a szükséges kari szabályzatokat.

A MAB 2011-es intézményi akkreditációs vizsgálata a Pedagógusképző Kar szervezeti rendjét, feladatértelmezését és teljesítményeit kedvezően ítélte meg.

A PKK a tanító alapszak és a tanári mesterszak szakgazdjaként alkalmassá lett a pedagógusképzésben a karok közti kölcsönösségi alapon megvalósuló koordináló feladatra, és arra, hogy saját képzéseket indítson, tartson fenn.

A tanár- és tanítóképzés intézményi fúziójának az évében, 1970-ben a tanítóképzős hallgatók ugyan beköltözhettek az új kollégiumba, de az oktatás a régi, Bethlen utcai épületben folyt még másfél évig. Ez az elhelyezés nehézséget okozott a nagy távolság miatt a gyakorlóiskolai programokban (hospitálás, tanítási gyakorlatok, bemutató órák). Csak 1972 januárjában került át a tanító szakosok oktatói gárdája a Sóstói úti campusra, a kollégiumi épületcsoport egészségügyi szárnyába, a hallgatók pedig a főiskola oktatási épületében járhattak órákra.

Amint már a tanítóképző fúziójával kapcsolatban említettük Kovács József 1970. június 15-én kelt levelében¹⁴ arról tájékoztatja a Művelődésügyi Minisztérium illetékeit, hogy az önálló tanítóképző 18 oktatójából tizenketten kerültek át a főiskola tanítóképző intézetbe: Adriányi László, Lengváry Józsefné, Melich Jánosné, Sárdi Béla, dr. Szilágyi Béla, Dancs Lajos, Illés András, Király Zoltán, Lakatos István, Leövey Jenőné, dr. Margitics Gyuláné és Pál Gyula. Négyen a pedagógia tanszéken folytatták tevékenységüket: Horváth Sándor, Orosz Gáborné, Papp József, Vanczák József; valamint Mozga Klára az ének–zene tanszéken, Bary Ida pedig az orosz nyelvi lektorátuson oktatott tovább.

1971 őszén az egyéves tapasztalatok alapján kedvezően ítélte meg a tanítóképzés új formáját Pálmai Károly, az MM Pedagógusképző Osztályának osztályvezető-helyettese. A főiskolai tanácsülésen azt is hangsúlyozta, hogy „Ez a főiskola hazánkban ma az egyetlen, ahol a háromlépcsős oktatás kapcsolódik”, vagyis óvó-, tanító- és tanárképzés folyik egy intézményben.¹⁵

1973 szeptemberében újabb változás következett be: létrejött a Neveléstudományi Intézet, ebben kapott helyet a – Pedagógiai és a Pszichológiai Tanszékek mellett – a Tanítói Tanszék is. Vezetője 1977-ig Lengváry Józsefné maradt. A tanszék ettől kezdve csak három tárgy oktatására tudta felkészíteni a hallgatókat: anyanyelv és irodalom, matematika, környezetismeret. A rajz és ének szakos oktatók beolvadtak a szaktanszékek állományába (Jenei 2009, 125).

Az 1974/75-ös tanév több évfordulót is hozott magával: Megrendezték a Nyíregyházi Tanítóképző Intézet fennállásának 60. évfordulóját, s egyúttal találkozót szerveztek a volt tanítóképzősök számára is. Ennek a nagy szabású rendezvénynek nem titkolt célja volt ráirányítani az oktatók és hallgatók figyelmét a tanítóképzésre, amely Nyíregyházán sokkal régebbi hagyományokkal rendelkezett, mint a tanárképzés, mégis gyakran érezhették magukat a tanítósok „megtűrt mostohatestvérnek” a tanárképzősök között.¹⁶

Az 1975/76-os tanévben a főiskola vezetése rendelkezett a szakkollégiumi rendszer bevezetéséről. Ennek értelmében a hallgatók kötelezően két szakkollégiumot választot-

¹⁴ Porzolt István hagyatéka. XIV. 41. 6. d. 2. MNL SZSZBML

¹⁵ Jegyzőkönyvek a főiskolai tanácsülésekről. 5 lapos gépirat, iktatószám nélkül. Az idézett szöveg a gépirat 3. lapján található. NYFI

¹⁶ A Neveléstudományi Intézet munkaterve az 1973/74. tanévre, Iktatószám nélkül NYFI

tak, ez két tantárgy (orosz, ének-zene, rajz, testnevelés, közművelődés, könyvtár, pedagógia) elmélyültebb, azaz magasabb óraszámban (heti 3–6) történő tanulmányozását jelentette.¹⁷

A tanítóképző a megnövekedett igényeknek megfelelően gyarapította oktatóinak a számát is. 1973-ban Molnár Zoltánné tanársegéd került a tanszékre, 1974-ben Miklovicz Árpád, Szabó Ildikó, 1975-ben Csermely Tiborné és Kiss Sándor kezdte meg oktatói tevékenységét a Tanítói Tanszéken.

1975-től kísérletképpen a gyakorlóiskolák első két osztályában megkezdtek a természetismeret tárgy oktatását. Ezt a kísérleti munkát Szabó Ildikó vezette.

1977-ben Sárdy Béla lett a tanszékvezető, őt 1981-ben Oroszné dr. Deák Judit követte, majd dr. Iszály Ferenc 1990-től egy évig volt megbízott vezető. 1991-től mintegy tíz éven át dr. Miklovicz Árpád igazgatta a tanítóképzést, 2001-ben pedig dr. Jenei Teréz került az intézet élére.

1983-ban a Neveléstudományi Intézet megszűnésével a tanítóképzés visszanyerte önálló szervezeti egység rangját, és intézetként működik tovább.

Az egységes pedagógusképzést kutató csoport munkájának eredményeként indult meg az 1984/85-ös tanévben a tanító–tanár szakos képzés. Ehhez hasonló képzési modellt Nyíregyházán kívül még a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán alkalmaztak (vö. Fábián, 1989). Nyíregyházán 1984 őszén a tanító–matematikatanár szakosok képzése indult el. A következő tanévben pedig a tanító–magyartanár szakpáron is lehetett tanulni. A későbbiekben a tanító mellett a másik szak lehetett az angol, német, hittanár, ének, a rajz és a francia is. Ezeken a szakpárokon a hároméves képzés kibővült még egy tanévnny – levelező – oktatással.

Már az 1994/1995-ös tanévben elkezdődött a négyéves tanítóképzés megindításának előkészítése. A megnövekvő képzési idő célja: „...a jelenlegi képzés pozitívumait megőrizve...a képzés és a gyakorlati képzés kondícióinak javítása” – fogalmazott Miklovicz Árpád, a tanítóképző akkori vezetője.¹⁸

1995 óta a 158/1994. (XI. 7.) sz. kormányrendelet szerint a tanítóképzésben a hallgatókat a 6–12 éves tanulók képzésére kell felkészíteni. Azaz a négyéves tanítóképzés az alsó tagozatban valamennyi tárgy oktatására készíti fel a hallgatókat az oktató intézmény, és a választott műveltségterületen pedig 12 éves korig, azaz az 5–6. osztályban történő oktatásra is jogosultak lettek a tanító szakon végzett hallgatók. A Nyíregyházi Főiskolán a következő műveltségterületek elsajátítására nyílt lehetőség: anyanyelv és irodalom, ember- és társadalomismeret, matematika, természetismeret, testnevelés és sport, ének–zene, vizuális nevelés, angol nyelv. A csökkenő hallgatói létszám következtében az utóbbi években már csak két műveltségterületet (anyanyelv és irodalom, ember- és társadalomismeret) indít az intézet.

2000 januárjában a felsőoktatási integráció következtében jelentősen csökkent a csu-

¹⁷ A Tanítóképző iratai. Iktatószám: 329/1975. 144 NYFI

¹⁸ A főiskolai tanács üléséről készült jegyzőkönyv. 6 lapos gépirat, 1994. szept. 20. Iktatószám nélkül. Az idézett szövegrész a gépirat 1. lapján található. NYFI

pán tanítóképzéssel foglalkozó intézmények száma: „Korábban tizenhárom önálló főiskolán (és négy tanárképző főiskolai karon) képeztek tanítókat. Az átalakítás során nyolc intézmény egyetemhez kapcsolódott (Budapest, Kaposvár, Sárospatak, Győr, Szekszárd, Jászberény, Nagykőrös, Szeged), öt képzőhely integrált főiskolai keretek között működött tovább (Baja, Békéscsaba, Kecskemét, Nyíregyháza, Szombathely). Önállóságát három egyházi (Zsámbék, Esztergom, Debrecen) és egy alapítványi (Pető Intézet) főiskola őrizte meg” (Hunyady 2005, 10). A 2000-es integráció után a Tanítóképző Intézet a Bölcsészettudományi Karon belül működött.

A 2004/2005. tanévben újra indult a főiskolán a levelező tanítóképzés.

A Bologna-folyamat hatásaként 2006-ban létrejött a főiskolán egy új egység: a Pedagógusképző Kar, amelyen belül megtalálta a helyét a Tanítóképző Intézet.

A BEREGSZÁSZI SPECIÁLIS PEDAGÓGUSKÉPZÉS

A főiskola csaknem hatvan oktatójának részvételével 1994-től megindult a „beregszászi speciális tanárképzés”. Az előzményekhez tartozik, hogy 1993-ban magyar főiskola megalapításról döntött a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség. A következő évben alapítványt hoztak létre a terv megvalósítására. Több szervezet és intézmény mellett felkérték a Bessenyei György Főiskolát is, hogy támogassa a beregszászi magyar felsőoktatás létrehozását. A Magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium vállalta a képzés finanszírozását, és a főiskola oktatóinak feladata a levelezős képzés elindítása volt.

Az 1994. február 14-i főiskolai tanácsülésen került sor a beregszászi magyar főiskola indításáról szóló tervek ismertetésére. Ezen a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi főosztály képviselői is részt vettek. Az ülésen Szabó Géza főiskolai főtitkár számolt be arról, hogy „A főiskola főigazgatóját dec. 29-én levélben kereste meg a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és a Kárpátaljai Református Egyház, közös elhatározásukat ismertetve hogy először óvónők, tanítók és orosz szakos tanárok számára, a képzési formát később meghatározva egyfajta képzési formát szervezzen a főiskola. A képzés beregszászi lenne...”¹⁹

A megbeszélések eredményeként 1994 őszén 41 hallgató kezdte meg tanulmányait óvodapedagógus, tanító, angol–történelem és angol–földrajz szakokon. Az oktatás a nyíregyházi intézmény által készített egyedi tantervek alapján kezdődött meg, a cél az volt, hogy fokozatosan kialakuljon az önálló magyar nyelvű kárpátaljai főiskola. A levelező képzési forma egyúttal azt is jelentette, hogy hétfőgeken két napra busszal szállították Beregszászra azokat a nyíregyházi oktatókat, akiknek ott éppen órát kellett tartaniuk. A speciális képzés első hallgatói 1997-ben végeztek. A képzést dr. Szabó Géza

¹⁹ A főiskolai tanács üléseinek jegyzőkönyvei. 1994. február 4. 14 lapos gépirat. Iktatószám nélkül. Az idézett szövegrész a gépirat 1. lapján található. NYFI

szervezte meg, a főiskolánk Hungarológiai Intézetének vezetőjeként. Ő volt a speciális képzés vezetője is. A szervezés részleteit tanulmányban foglalta össze (Szabó 2006). A főiskola ezzel az aktivitásával jelentős részben járult hozzá a határon kívüli magyar nyelvű felsőoktatás, benne a pedagógusképzés kialakításához.

Ez a képzési forma az 1996/97-es tanév kezdetéig működött. A helyi hatóságok ugyanis csak ekkor engedélyezték a beregszászi főiskola önálló tevékenységét és a saját oktatói gárda kialakítását.

2001-ben akkreditálták az addig elindított szakokat, majd 2003-ban az intézmény fölvette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nevet. Időközben újabb és újabb szakokkal bővült a képzési kínálat. Ukrajnában jelenleg is ez az egyetlen államilag elismert, magyar nyelvű, kisebbségi felsőoktatási intézmény. Az eddigiekből nyilvánvaló, hogy létrejöttében rendkívüli szerepük volt a képzést megindító nyíregyházi főiskolai oktatóknak. A kapcsolat a két intézmény között mind a mai napig fennáll, konferenciák, évfolyam-találkozók és egyéb rendezvények formájában is.

Pedagógia szak a főiskolán. Szak, amely a pedagógusmesterség kiterjesztett szaktudására épül

Brezsnyánszky László – Vincze Tamás

A PEDAGÓGIA SZAK INDÍTÁSA A FŐISKOLÁN

A pedagógia sajátos szaknak számít a hazai felsőoktatási kínálatban. Nemzetközi összehasonlításban nem mondható egyedinek, de gyakorinak sem. Pedagógiai ismereteket az egyetemeken, pedagógusképző intézményekben a 19. század első évtizedeitől bölcséleti kollégiumként oktattak hazánkban. A pedagógusképzés szerves részévé az ilyen kollégiumok a tanító és a tanárképzés intézményesedésével váltak. Pedagógiai tárgyakat is tanító szakemberek képzésének speciális intézményeként tartjuk számon a két világháború közötti tanítóképző intézeti tanárok képzésében illetékes Apponyi Kollégiumot, ahol kiemelt szerepet szántak a neveléstudományi stúdiumok oktatásának. Egyetemi szak indítására 1956 után kerülhetett sor a hazai tudományegyetemek bölcsészkarán. A képzés szakmai gazdája mindenütt a neveléstudományi tanszék volt, amely többnyire a pszichológia oktatóit is magába foglalta. A szakindítás jogának megszerzéséért a tanárképző főiskolák is minden követ megmozgattak, de a bolognai reformig csak időlegesen kaptak rá főhatósági engedélyt. Nem kis sikernek számított, amikor a MM 1971. november 29-én hozott határozata nyomán a pécsi és a nyíregyházi tanárképző főiskola elnyerte a pedagógia szak indításának lehetőségét.

Margócsy József főigazgató tanévnyitó beszédében (1972. szeptember 12-én) a hallgatói létszámok bővülését ismertető tematikai blokkban jelentette be az új szak indítását.

„Hasonlóképpen nőtt a más megyékből származó tanulók száma is, mivel a minisztérium bizalma folytán három tárgyban csak két főiskolán indult oktatás, s az egyik ilyen a mi intézményünk (az újonnan bevezetett pedagógia szakon matematikával és oroszul párosítva, illetve a matematika–ének szakon).” (Évkönyv 1972-1974, 9) Ugyanezen a tanévnyitón jelentette be a főigazgató, hogy a főiskola a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa törvényerejű rendelete értelmében a Bessenyei György nevet kapta. A beszédben említett két főiskola, a pécsi és a nyíregyházi a szak indítását megelőzően komoly és egyeztetett előkészületeket végzett. Az irattári dokumentumok között ránk maradtak a főiskolák és a minisztérium illetékesei közötti levélváltás másolatai. A szakmai előkészítés a levelezés mellett egyeztető értekezleteken folyt. A tantervi háló, a vizsgaterv

összeállítása és a tantárgyleírások munkamegosztásban készültek. Az egyeztető értekezleteken igyekeztek véglegesíteni a képzési programot.

A rendelkezésünkre álló források szerint Margócsy József tanévnyitón tett bejelentésig mintegy háromnegyed év telt el az előkészületek jegyében. Minden részletet nem ismerünk pontosan, de az első összejövétel a szak indítása érdekében 1971. december 6-7-én jött létre. Az ülést Szántó Károly, a neveléstudományi szakbizottság elnöke hívta össze. A minisztériumot Füle Sándor főelőadó képviselte. Nyíregyházáról Porzolt István és Papp János utazott Pécsre. Jelen volt még két alezredes a Kossuth Katonai Főiskoláról. Az ülés vitaanyagát a helyi kollégák (Komlói Sándor, Zukovics Imre és Nagy Ferenc) készítették.

Az értekezletről Porzolt István részletes feljegyzését ismerjük. A feljegyzés szerint Füle Sándor jelentette be, hogy a miniszterhelyettesi értekezlet 1971. november 29-én hagyta jóvá a javaslatot, amely szerint a pécsi és a nyíregyházi főiskolán az 1972/73. tanévtől megindul a pedagógia szakos tanárképzés.¹

A bejelentés szerint az orosz és a matematikával szakpárban végezhető a szak 12-12 fős csoportokban. A felvehető hallgatók keretéből kell a főiskolának a létszámot kigazdálkodnia. A levelező képzésben nem állapítottak meg keretszámot, azt az intézmény teherbíró képességére bízták.

A tantervi munkálatok az előkészítő megbeszélésének összefoglalója szerint munkamegosztásban folytak. A minisztérium javaslatot kért mindkét féltől – mai szóval – a tantárgyfelelősök személyére.

Porzolt István kézírással készült fogalmazványából és a gépelt változatból tudhatjuk, hogy az egyeztető értekezleten nem született határozott álláspont arról, hogy kinek a feladata legyen a pedagógia gyakorlat (3 félévben heti 3, 4 és 2 órában) programjának kidolgozása. Az udvarias magyarázkodást is tartalmazó levélben Porzolt István magára vállalta a követelmények és tevékenységi formák kidolgozását. Ehhez – mai kifejezéssel élve a felhasználói szféra szakemberének segítségét kérte, illetve Komlói Sándor és Barna Lajos bírálói felkérését javasolta.²

A teljes tantárgyi lista mégsem az első szándékok szerint alakult ki. A dokumentumokból láthatjuk, hogy számos javaslat született az akkor alakulóban lévő határterületi diszciplínák, illetve a végzettek várható alkalmazásával összefüggő ismeretek önálló tantárgyként való szerepeltetésére. Egyeztetés folyt ezeken túl a képzésben alkalmazható tankönyvekről, illetve a megírásra váró jegyzetek szerzőiről.

A szak tantervének tervezési időszakában a pécsi és nyíregyházi kollégák figyelembe vehették a tudományegyetemen folyó képzés mintáit, ugyanakkor azzal is számolni-

¹ Feljegyzés a pedagógia-szakos tanárképzés megindításával kapcsolatos pécsi értekezletről. 3 lapos, összefűzött gépirat, 1971. dec. 9-i keltezéssel, Porzolt István aláírásával, V-53/242/1971. iktatószám alatt. A gépirat a pedagógia szakos képzés iratait tartalmazó dossziében található. NYFI. A hivatkozott szövegrész a gépirat 1-2. oldalán található.

² Porzolt István 1972. március 3-i keltezésű levele Füle Sándornak. 1 lapos gépirat, iktatószám nélkül. A gépirat a pedagógia szakos képzés iratait tartalmazó dossziében található. NYFI

uk kellett, hogy a főiskolai képzést két szemeszterrel rövidebbre kell tervezniük, illetve azzal, hogy a képzés célja nem lehet teljesen azonos az egyetemi szakéval. A főiskoláktól a főhatóság által megfogalmazott igények szerint alapvetően gyakorlati szakemberek felkészítését várták el.

A közös bizottság olyan tantárgyi listát állított fel, amelyben jelen voltak a már folyó képzés hagyományos alapozó pedagógiai és pszichológiai tárgyai, helyet kaptak benne a hatvanas évektől maguknak helyet kereső határtudományok, és bő választékát mutatta a felsorolás a pedagógiai tudás alkalmazási területeinek. A rendelkezésünkre álló iratok szerint a tervezési időszakban összesen 47 tantárgyat neveztek meg. Köztük több olyan is akadt, amelyek csupán elnevezés szerint különböztek, illetve a tantárgyleírásban mutattak kisebb-nagyobb eltérést.

Ha a tervezet szakmai logikáját próbáljuk rekonstruálni, akkor négy fő tantárgyi csoportot lehet megnevezni. A neveléstudományi tárgyak körét, a pszichológiai tantárgyakét, az alkalmazás területei szerinti gyakorlatorientált tárgyakat és a szakmai alapozó, a tanulmányokat segítő tárgyakat. Ez utóbbiak valamilyen formában a legtöbb szaknál megjelennek a tantervi programban, a pedagógia szak esetében a szokásosnál valamivel nagyobb jelentőségűvé az tehetette, hogy a pedagógia szakos továbbtanulás esetében csak a speciális (pedagógiai) középiskolákban volt tantárgyi előzménye.

A tanterv kidolgozása során a tantárgyi lista megőrizte a fent említett struktúrát, de számos tantárgy kimaradt vagy összevont formában került a szűkített listába.

Kimaradt pl. a biológiai alapozást célzó *Anatómia, fiziológia* c. tárgy, ami az egyetemi szak esetében alapozó tárgyként szerepelt. Összevont tematikával jelent meg több alkalmazott pedagógiai tárgy: a *Napközi otthonos és egész napos iskolai nevelés, a Bentlakásos intézmények pedagógiája* és az *Úttörőmozgalom pedagógiája*.

A *Pályapszichológia és pedagógia* tantárgy többszörös összevonás eredményeként született meg az előkészületek során javasolt *Munka- és pályalelektan, Pályapedagógiai ismeretek, Pályapedagógia* tárgyak helyett.

Közös, *A művészeti nevelés gyakorlata* tantárgynév alatt jelent meg két félévben a korábban *Képzőművészeti nevelés*, illetve *Művészeti nevelés – zenei nevelés* címet viselő két tárgy. Kevésbé követhető előzmények után került be a tematikába a *Gyermek- és ifjúsági irodalom*, ami az egyetemi szak tantervében is szerepelt.

A neveléstudományi tantárgyak sorában a nagy óraszámú kollégiumok, a *Nevelélmélet* és az *Oktatálmélet* mellett az újabb határterületek tárgyai is megjelentek tematikában: a *Pedagógiai szociológia* és az *Összehasonlító pedagógia*.

A *Neveléstörténet* a tervezés során – az irattári dokumentumokból követhető módon – sajátos utat járt be, mire megtalálta a helyét a tantervi hálóban. A korai említésekben, táblázatokban a többi szakkal azonos tárgyként szerepel. Ami annyit jelentett volna, hogy a tanárképzésben bevált tematika és óraszám szerint tanulják a pedagógia szakosok is. Végül az első félévben 4 órás tantárgyként került a tantervi hálóbba *A nevelés története* kollégium.

A képzés másik tudományterületi pillérét jelentő pszichológiai tárgyak körében az

Általános- és a *Fejlődépszichológia* szerepelt magas óraszámmal. De kiemelt helyet kapott az új szakterületnek számító *Pedagógiai pszichológia* is.

Mentálhigiéné néven archaikus írásmóddal (Mentalhygienie) került a tantervbe egy tárgy, amely – ismereteink szerint – más pedagógia szakos programokban még nem szerepelt önálló tantárgyként. Tematikáját Almásy György, a nyíregyházi főiskola docense dolgozta ki.³

A közös tantervi bizottságba a nyíregyháziak részéről Porzsolt István jelölt kollégákat. A Művelődésügyi Minisztérium kérésére a Füle Sándor főelőadónak címzett 1972. január 14-én kelt levelében olvashatjuk a listát:

Orosz Gábor adjunktus: Logika.

Berencz János docens: Bevezetés a pedagógiába

Papp József docens: Pedagógiai pszichológia

Tarczai Zoltán adjunktus: Művészeti nevelés (zenei)

Kovács György igazgató: Óvodai pedagógia

Tóth-György József adjunktus: Technikai nevelés

B. Papp János docens: A bentlakásos intézmények nevelő munkája

Almásy György docens: Mentálhigiéné

Porzsolt István főiskolai tanár: Nevelési gyakorlat

Horváth Sándor adjunktus: Munka- és pályalélektan.⁴

A tantervi munkálatokból a nyíregyházi kollégák kivették a részüket, tíz tantárgyi programot dolgoztak ki, illetve gondozták a végleges formába öntésig. Az összesen 31 tárgynak – a rendelkezésünkre álló források tanúsága szerint – tehát egyharmada az ő nevükhöz fűződik, úgy is fogalmazhatunk, hogy a nyíregyházi főiskola műhelyéből került ki.⁵

A pedagógia szak indítása a főiskolák számára új feladatot jelentett, nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a tudományegyetemeken már évek óta létezett ez a szak. A debreceni KLTE esetében pl. Jausz Béla rektorságának időszakában, 1957-ben kerül sor a szak engedélyezésére, és 1958-ban indult a képzés. Elérhető volt a Művelődésügyi Minisztérium rendelete nyomán kidolgozott és 1964-ben kiadott programja a szaknak.⁶ Joggal feltételezhetjük, hogy ennek ismeretében konstruálták a tantervi hálót és készültek a főiskolai tantárgyleírások.

Az egyetemi és a főiskolai programot összehasonlítva a számos tematikai egyezés mellett találunk a képzési célokból származó jellegzetes eltéréseket is. A számos egyező

³ A pedagógia szak tanterveinek készítői. 3 összetűzött lapból álló gépirat, iktatószám nélkül. A gépirat a pedagógia szak iratait tartalmazó dossziében található. NYFI. A hivatkozott rész a gépirat 2. lapján található.

⁴ Porzsolt István 1972. január 14-i keltezésű levélfogalmazványa Dr. Füle Sándornak. Két lapos kézirat, mindkét oldalon teleírva. A kézirat a pedagógia szak anyagait tartalmazó dossziében található. NYFI. Az idézett szövegrész a kézirat 1. oldalán található.

⁵ A pedagógia szak tanterveinek készítői. NYFI

⁶ Pedagógia szak. A bölcsészettudományi karok programjai 24. Készült a művelődésügyi miniszter rendeletére, Tankönyvkiadó, Budapest, 1964. 86 lap

tantárgyi név ellenére sem tekinthetjük a főiskolait az egyetemi program kicsinyített másának. A tantárgyak számát illetően a főiskolai a részletezettebb. A két szemeszterrel rövidebb képzés ellenére tízzel több önálló tárgyat tartalmaz. A többlet jórészt abból adódik, hogy az ún. törzstárgyak (Neveléstudomány, Didaktika) az egyetemi képzésben tematikailag magukba foglalták az olyan alkalmazott pedagógiai területeket, amilyen a bentlakásos intézmények, a napközi otthoni vagy a gyermekmozgalmak nevelőmunkája.

A pedagógia szakot a közoktatás átalakításának és fejlesztésnek szakemberigénye hívta életre. Az oktatás irányítói úgy ítélték meg, hogy a közoktatási reformok tartalmi és módszertani munkájának folyamatos fejlesztése az átlagosnál szélesebb és elmélyültebb pedagógiai felkészültségű szakembereket igényel. Több célcsoportot lehet megnevezni. A legszélesebb kört azok a leendő vagy már ezen a területen dolgozó pedagógusok jelentették, akiknek a képzését – Köte Sándor megfogalmazása szerint – a sürgető szakemberigény indokolja: „Egyre több magas szintű pedagógiai képzettséggel rendelkező szaktanárra, általános- és szakfelügyelőre, szakmai munkaközösség vezetőre, igazgatóra, igazgatóhelyettesre, a gyermekvédelemben, a pedagógus továbbképzésben és más irányító munkakörben dolgozóakra van szükség.”⁷ Ebbe a célcsoportba főleg a már diplomával és szakmai tapasztalattal rendelkezők értendők, de a tanárszakkal párosított nappali tanulmányok hallgatóinak köre is ide sorolható.

A másik célcsoport és ezzel együtt képzési cél is jelen volt a szak képesítési törekvéseiben, főleg az egyetemi nappali képzésében, ez pedig a szaktudományos utánpótlás nevelése. A felsőoktatásban, majd a hetvenes években kicsit nehézkesen formálódó neveléstudományi kutatóhelyeken számos olyan oktató, kutató kapott helyet, akiknek nem volt a pedagógusképzésben megszerezhető tudáson túli rálátása a neveléstudományi kutatások, fejlesztések hazai és nemzetközi eredményeire.

A főiskolai pedagógia szak képzési céljai – Porzsolt István összefoglalója alapján – igen gyakorlatiasak voltak: „elsősorban a bentlakásos nevelőintézmények egyre szélesedő hálózta számára, másrészt az úttörő munka irányító posztjaira pedagógiaileg, különösen a nevelés elméletében és gyakorlatában képzettebb szaktanárokat biztosítani.”⁸ Ez a két fontos feladatot magába foglaló célkitűzés jelent meg a szak ismertetését tartalmazó körlevélben is, amelyet a tiszántúli középiskolák igazgatóinak küldtek ki 1972 februárjában. Ez persze nem jelenti azt, hogy a tervezés fázisában nem vetődött fel más perspektíva a szak által kibocsátandó szakemberek majdani elhelyezkedését illetően. Porzsolt István egyik Szántó Károlyhoz intézett levelében egy harmadik lehetséges képzési cél ötletét is felvillantja, igaz, ez a cél később nem jelent meg a főiskolai pedagógia szakkal kapcsolatos dokumentumokban. Az egyébként érdekes javaslat megszületésének körülményeiről a következőképpen ír Porzsolt: „Közben Ritók Pálné [sic!], helyesen:

⁷ A második diplomás pedagógia szakos képzés célja, feladata és óraterve. ELTE TTK Neveléstudományi Tanszéke, Budapest, 1984. Szerkesztette: Köte Sándor, sokszorosított anyag. Az idézett szövegrész az irat 2. oldalán található.

⁸ Feljegyzés a pedagógia-szakos tanárképzés megindításával kapcsolatos pécsi értekezletről, 2.

Ritoók] járt nálam az Országos Pályaválasztási Szolgálatról. Vele beszélve felmerült az a gondolat, nem lenne-e célszerű és lehetséges a Füle elvtárs által jelzett kettős célkitűzés (bentlakásos int. nyek nevelőinek és úttörővezetőknek a képzése) mellé harmadikként felvenni a most nagyobb ütemben kiépülő pályaválasztási tanácsadó szolgálat számára szakemberek képzését is.”⁹ Ez a kezdeményezés már valószínűleg csírájában elhalt, nem lett folytatása, (Ritoók Pálné megígérte Porzsoltnak, hogy felveszi Füle Sándorral a kapcsolatot, de tárgyalásukra vagy nem került sor, vagy nem sikerült megegyezniük a felvetett kérdésben, egyébként pedig Szántó sem tartotta helyesnek újabb ötletekkel zaklatni a minisztérium illetékes szakembereit), így maradt az eredeti kettős célkitűzés. Ez a célkitűzés a szaktanári képesítéshez kapcsolódó és alkalmazott pedagógiai képzettség biztosítására irányult, mind a nappali, mind a levelező formában. A tantervi konstrukció jól tükrözi a célkitűzéseket. A pedagógiai praxis különböző területein végzendő munkát megalapozó kollégiumok és a fenti intézmények, szervezetek nevelőmunkájához kapcsolódó ismeretek, gyakorlatok – a korábban említett módon – jelentős arányban szerepelnek a tantárgyi listában. A megvalósítás során azonban jelentősen eltért a képzés ettől az irányvételtől. A tanterv változatlan maradt ugyan, de az egyszakos levelező formában, a nagy létszámú évfolyamok esetében gyorsított képzés folyt.

1. táblázat. A főiskola pedagógia szakjának tantervi vázlata

Tantárgycsoport	Tantárgy neve	Félév	Heti óraszám
Neveléstudományi tárgyak	Neveléstörténet	I.	4
	Általános pedagógia	II.	3
	Oktatáselmélet	III.	4
	Bevezetés a pedagógiai kutatómunkába	III.	2
	Pedagógiai szociológia	IV.	3
	Nevelélmélet	IV. V.	3, 3
	A tantárgypedagógiák legújabb eredményei	VI.	2
	Közüoktatáspolitiká – iskola-szervezettan	VI.	2
	Óvodapedagógia	VII.	2
	Gyógypedagógia	VII.	2
	Összehasonlító pedagógia	VIII.	2

⁹ Porzolt István keltezés nélküli levélfogalmazványa Szántó Károlynak. Egy lapos kézirat, mindkét oldalán teleírva. Feltételezhető keletkezési ideje: 1971. december. A kézirat a pedagógia szak anyagait tartalmazó dossziében található. NYFI. Az idézett szövegrész a kézirat 2. oldalán található.

Pszichológiai tantárgyak	Általános és személyiségpszichológia	I.	5
	Fejldépszichológia	II.	4
	Pedagógiai pszichológia	III.	5
	Mentálhigiéné	IV.	3
	Munkapszichológia	VII.	2
	Pályapszichológia és pedagógia	VIII.	4
	Pszichopatológia	VIII.	2
Szakmai alapozó és tanulmányokat segítő tárgyak	Logika	II.	2
	Bevezetés a pedagógiába	II.	3
	Szakirodalmi és könyvtárhasználati ismeretek	II.	3
	Pedagógiai és pszichológiai szeminárium	VIII.	3
Az alkalmazás területei szerinti gyakorlatorientált tárgyak	Gyermek- és ifjúsági irodalom	II.	2
	A játék és sport pedagógiája	II.	2
	Napközi otthonos és egész napos iskolai nevelés	IV.	1
	Gyermek- és ifjúságvédelem	IV.	2
	Úttörőmozgalom pedagógiája	V.	1 4 *
	Technikai nevelés gyakorlata	V.	3
	A művészeti nevelés gyakorlata (képzőművészet)	IV.	2
	A művészeti nevelés gyakorlata (zene)	V.	2
	Bentlakásos intézmények pedagógiája	VI.	1, 2 *
	Vezetéstudomány	VI.	3
	Nevelési gyakorlat	VI. VII.	3 4

*Az óraszám a tantervi változatokban eltérően szerepel

Forrás: NyFI: a pedagógia szak anyagait tartalmazó dosszié.

A vizsgatervben két szigorlat szerepelt: a II. félévben a pedagógiai tárgyakból és az V. (levelezőknél a III.) félévben pszichológiai tárgyakból. Ezek mellett 17 kollokvium, 9 gyakorlati jegy. A kétszakosok esetében a másik szakjukból nagyjából ugyanennyi vizsgát kellett teljesíteniük. A négy féléves, egyszakos levelező képzésben 4 aláírással végződő tárgy is szerepelt.

Az alatt a félév alatt, amíg a képzés egyes tárgyainak tartalmát kidolgozták, összeállították a pécsi és nyíregyházi pedagógiaoktatók, mindkét műhelyben számos részletkérdés tisztázására sort kellett keríteni. Arról, hogy hogyan vélekedtek a nyíregyházi tanszék tagjai a pedagógia szakos képzés kísérleti tantervéről, Porzsolt István Szántó Károlyhoz írt leveleinek pizskozati példányaiból értesülhetünk. Porzsolt a következő tanszéki indítványokról számolt be pécsi kollégájának: „A tanszéken felvetődött néhány módosító javaslat az óratervvvel kapcsolatban. Nem tudom, mennyire lennének még

ezek figyelembe vehetők. – Így pl. a didaktikára szánt 4 órát kevésnek ítélik, legalább 5-re kívánnák emelni. – A neveléstudományra pedig némileg soknak tűnik a 7 óra, ha figyelembe vesszük, hogy lényegében még a Játék pedagógiája 2 ó, Művészeti nevelés 2 ó, Technikai nev. 2 ó is a nevelés elmélet egy-egy részterületét bővíti ki.”¹⁰ Ezt a megjegyzést egészítette ki Porzsolt azzal az észrevétellel, hogy igazából még a Bentlakásos intézmények ped. munkája c. tárgy anyaga is számos területen érintkezik a neveléstudomány stúdium anyagával. (Szántó 1971. dec. 30-i keltezésű válaszában igyekezett lebeszélni Porzsoltot a módosításokról, ráadásul az egyik kérdésben korrigálta is nyíregyházi kollégáját. A következőt írta ugyanis neki: „A művészeti és technikai nevelés nem tartozik a neveléstudományhoz, mert ezek a szabadidő kitöltését célzó tevékenységekre előkészítő stúdiumok.”¹¹ Mai felfogásunk szerint Szántó korrekciója nem volt jogos, Porzsolt gondolkodott helyesen, amikor az említett nevelési tartományok stúdiumainak anyagát a neveléstudomány részének tekintette.)

Mindemellett Porzsolt Istvánnak kétségei voltak azzal kapcsolatban is, hogy a tantervtervezet szerinti struktúrában megjelenített elméleti ismeretanyag valóban magába foglalja az összes olyan tartalmi elemet, amelyek a „Nevelési gyakorlat” teljesítéséhez szükségesek. Erről az aggályáról így vallott Szántónak: „Ugyanakkor nem látom egyelőre elég világosan, hogy a nekem jutott „Nevelési gyakorlat” c. tárgy hol kap rendszeres metodikai megalapozást. Feltehetően az előbb említett nev. elméleti jellegű részstúdiumok – sőt az Úttörővezető képzés című tárgy is – nemcsak elvi oldalról fogják megvilágítani e problémákat, hanem kitérnek az adott részterület nevelés módszertani vonatkozásaira is.”¹² Ezt az aggodalmát ismétli meg Porzsolt a Füle Sándornak írt, 1972. január 14-i keltezésű levelében azzal a kiegészítéssel, hogy itt egy ésszerű megoldást is felvázol a jelzett probléma orvoslására. „Bizonyos mértékig hiányosnak érzem az általunk összeállított óratervet abban a tekintetben, hogy nem szerepel benne „egy” olyan tantárgy (mint a szaktárgyak módszertana), amely a nevelési gyakorlatok végzését elméletileg kellően megalapozná. Félő, hogy a több résztárgyban adott metodikai ismeretek rendszerezés hiányában nem adnak elég biztos alapot a nevelési gyakorlatok tudatos végrehajtására. Megfontolandónak tartom ezért az V. f. é-ben egy új tárgy beállítását „Nevelési módszertan” címen 3 órában. (Esetleg a neveléstudomány és az úttörőképzés 1-2 órája terhére.)”¹³ Porzsolt észrevétele teljesen jogos volt, javaslatával egy valóban létező tantervi hiányt kívánt megszüntetni, indítványa azonban – ahogy azt a kísérleti tanterv

¹⁰ Porzsolt István keltezés nélküli [feltételezhetően 1971. decemberi] levélfogalmazványa Szántó Károlynak, 1.

¹¹ Szántó Károly 1971. dec. 30-i keltezésű levele Porzsolt Istvánnak. Fél oldalas gépirat. A levél – Szántó két másik, Porzsoltnak írt levelével összetűzve – a pedagógia szak anyagait tartalmazó dossziében található. NYFI

¹² Porzsolt István keltezés nélküli [feltételezhetően 1971. decemberi] levélfogalmazványa Szántó Károlynak, 2. A szövegbeli aláhúzás vélhetően a levélírótól származik.

¹³ Porzsolt István levélfogalmazványa Dr. Füle Sándornak. Két lapos kézirat, mindkét oldalon teleírva, 1972. január 14-i keltezéssel. A kézirat a pedagógia szak anyagait tartalmazó dossziében található. NYFI. Az idézett szövegrész a kézirat 2-3. oldalán található.

bevezetésre került verziója is mutatja – nem kapott támogatást.

Valójában elég alapos tervezést igényelt a szak teljes gyakorlati képzési struktúrájának felépítése. Porzolt István kéziratos jegyzetei és Szántó Károlyhoz intézett leveleinek első fogalmazványai, pizskozatai között nem egy olyan megjegyzésre bukkanunk, amelyek arról árulkodnak, hogy a tárgy kidolgozója több szempontból is végiggondolta a gyakorlat minden egyes részletét, feladatát, az egyes helyszínek által felkínált lehetőségek szakmai fejlesztő hatását. Nem hagyott ki egyetlen olyan problémát sem, amely valamilyen módon érintkezett a gyakorlati képzés rendszerével. Erre utal az a levélrészlet is, amelyben egy – a képzés egésze szempontjából – marginálisnak ítéltető problémát említ, azonban maga a problémafelvetés is jól mutatja Porzolt mindenre kiterjedő figyelmét, alaposágát. „El kell döntení – írja –, hogy a ped. szakosok a másik szakjukból teljesen azonos módon vegyenek-e részt az iskolai gyakorlatuk valamennyi formájában a többi szaktársukkal, vagy ebből a szakból is bizonyos speciális gyakorlati jellegű képzési formát kell kidolgoznunk számukra.”¹⁴ Roppant érdekes ez a felvetés, hiszen arra épít, hogy a pedagógia szakosok a neveléstudományi előadásokon és szemináriumokon elsajátított ismereteiket, attitűdjeiket a másik szak (az orosz vagy a matematika) oktatásában is hasznosíthatnák, s már a gyakorlatuk alatt lehetőségük nyílna a szakpárosításukból adódó lehetőségek, előnyök megismerésére. (Feltételezhető, bár nem írta le, hogy a tehetséggondozásba, szakkörvezetésbe való bekapcsolódásra vagy éppen felzárkóztató foglalkozás megtervezésére, megtartására gondolhatott Porzolt, esetleg a speciálisan matematikai vagy orosz nyelvi profilú táborok szervezésében való tapasztalatszerzés alkalmának biztosítására.) A másik szak gyakorlata ugyan – tudásunk szerint – végül nem módosult, azonban a pedagógia szakosok gyakorlati képzésében megjelent olyan feladat, amely a két szakhoz tartozó ismeretek összekapcsolását, együttes alkalmazását igényelte. A VIII. félévre ütemezett 4 hetes külső gyakorlat ideje alatt ugyanis az alábbi területeken is tapasztalatokat kellett szerezniük a hallgatóknak: „8-10 délután a csoportvezető tanár irányításával foglalkozzanak egy-egy bentlakó gyermekcsoporttal; 2-3 alkalommal lássák el az ügyeleti szolgálatot, egyéni beosztás alapján foglalkozzanak 2 hátrányos helyzetű gyermekkel, saját szakjukból korrepetálják őket, e mellett igyekezzenek minél alaposabban megismerni a gyermek személyiségét, s ennek alapján készítsenek tömör jellemzést a gyermekről.”¹⁵

Mivel túl sok idő nem volt a képzés előmunkálatainak elvégzésére, a szak bevezetésé-

¹⁴ Porzolt István feljegyzései a „Nevelési gyakorlatok” c. pedagógia szakos tárgy tervezett tartalmáról. 6 lapból álló kézirat, az utolsó kivételével a lapok mindkét oldalán feljegyzésekkel. Feltételezhető keletkezési ideje: 1971 vége vagy 1972 eleje. A kézirat a pedagógia szakos képzés anyagait tartalmazó dossziében található. NYFI. Az idézett szövegrész a kézirat 3. oldalán található, a szövegben lévő aláhúzás vélhetően a szerzőtől származik.

¹⁵ Dr. Füle Sándor (szerk.): A tanárképző főiskolai pedagógia szak kísérleti tanterve. Készítette a Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya mellett működő Pedagógiai és Pszichológiai Szakbizottság megbízása alapján a pécsi és nyíregyházi tanárképző főiskola, 1972. 56 oldalas gépirat. Csatolva Füle Sándor 1972. május 24-i keltezésű leveléhez, amely V-51/319-1972. iktatószám alatt található az 1972-es vezetési ügyek dossziéjában. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 54. oldalán található.

nek előkészítésére (bár a benne szerepet vállaló oktatók a főiskola irattárában fennmaradt levelezés tanúsága szerint igyekeztek lelkiismeretesen összeállítani a szakindításhoz szükséges anyagokat, dokumentumokat), bizonyos részletkérdések tisztázására, átgondolására csak a képzés beindítása után, az első tanévben került sor. B. Papp János 1973. április 5-i keltezésű leveléből, amelyet Szántó Károly pécsi tanszékvezetőnek címzett, több ilyen probléma is körvonalazódik. Az egyik kérdés a pedagógia szakosok kirándulásainak problémája. „A jó szakmai képzés érdekében – írta B. Papp – fontosnak tartottuk, hogy már ebben a tanévben kirándulást szervezzünk a pedagógia szakosok részére, Bp.-re, Fót-ra, Sárospatakra stb. A GH. azonban nem hajlandó a napi 16.-Ft-ot biztosítani /hallgatónként/, mert azt mondja nincs benne a Tantervben. A mi tanszékünkön úgy gondoljuk, hogy a négy tanulmányi év alatt szisztematikusan minden hallgató részére biztosítjuk a pedagógiai kirándulást. Ez pedig azt jelenti, hogy az I. éveseknek (sic!) már ebben a tanévben meg kell tartani az első kirándulást.”¹⁶

A kirándulások kiemelt szerepére a pedagógia szakosok képzésében már Porzsolt feljegyzései között is találunk utalást. Ő a szakindítás előkészítésének fázisában a következő úticélokot képzelte el a tanulmányi kirándulások számára: Berkesz, Balkány, Ökörítőfűlpös, Cégénydányád, Tiszadob, Hőgyész, Parád stb. A városon belüli tanulmányi kirándulások céljaként pedig négy intézménytípust jelölt meg: tanyai kollégiumot, átmeneti gyermekotthont, anyás csecsemőotthont és napközis óvodát.¹⁷ Az irattári dokumentumok tanúsága szerint valóban a képzés szerves részének tekintette a tanszék a pedagógia szakosok ilyen formájú tapasztalatszerzését. 1974-ben pl. Budapestre vitték az első éves csoport tagjait, s a háromnapos tanulmányi kirándulást előkészítő levelek alapján megállapítható, hogy gazdag programot terveztek az ápr. 28. és 30. közti ott-tartózkodás idejére. Nemcsak fővárosi intézményekkel ismerkedtek meg, kilátogattak a főtí gyermekvárosba és bepillantást nyertek a szentendrei Kossuth Lajos Katonai Főiskola Pedagógia Tanszékén folyó munkába is.¹⁸

B. Papp János fentebb említett leveléből az is kiderül, hogy még a pedagógia szakosok számára kötelező „Nevelési gyakorlat” útmutatója sem készült el ekkorra, a munkát a tárgy kidolgozója, Porzsolt István vállalta, de ő időközben nyugdíjba ment, ezért el kellett azt is dönten, hogy maradjon-e a nyugdíjas kolléga e feladat felelőse és teljesítője, vagy sem. B. Papp János ebben a kérdésben is tanácsot kért Szántótól, s kérését a következőkkel indokolja: „A problémát sürgősen tisztázni kell, mert a jövő tanévben ugyan még nem kerül sorra a tantárgy, de azután már igen. A tantárgy természete azonban

¹⁶ B. Papp János 1973. április 5-i keltezésű, aláírás nélküli levele Szántó Károlynak. 2 oldalas gépirat, V-52/73. iktatószámmal, hozzáfűzve „A pedagógiai és pszichológiai szeminárium programja” c., 5 oldalas, 1973. április 5-i keltezésű gépirathoz. A gépirat a főiskola 1973-as vezetési iratainak dossziéjában található. NYFI. Az idézett szövegrész a levél 2. oldalán található.

¹⁷ Porzsolt István feljegyzései a „Nevelési gyakorlatok” c. pedagógia szakos tárgy tervezett tartalmáról. A hivatkozott szövegrész a feljegyzések 6-7. oldalán található.

¹⁸ Dr. Papp János több levele Vladár Sándor alezredeshez, Dr. Barna Lajoshoz és az Expressz Ifjúsági és Diák Utazási Irodához. A levelek egy tízlapos gépiratcsomóba összefűzve, VIII.-117/84/1974. Ped. jelzet alatt találhatók a Neveléstudományi Intézet 1974-es iratanyagában. NYFI

megkívánja, hogy már 1973. őszén tegyünk lépéseket a szakvezető tanári kinevezés ügyében, a gyakorlóhelyek szervezésében stb.”¹⁹ A főiskolai pedagógia szakos képzés lényeges részét alkotó nevelési gyakorlat útmutatóját végül B. Papp János készítette el, s már az 1974/75-ös tanévben e szerint a kísérleti jellegű útmutató szerint kellett megszervezni a gyakorlati képzést.²⁰

Ehhez a levélhez mellékelte B. Papp azt a tantárgyi programot is, amelyet a pedagógia szakos képzés VIII. félévében esedékes „Pedagógiai és pszichológiai szeminárium” vezérfonalául dolgozott ki dr. Almásy György. Ez a szintetizáló jellegű tárgy adott alkatot a képzés során elsajátított ismeretek és a gyakorlatban szerzett tapasztalatok összekapcsolására, összefoglalására, és a szak teljes anyagának újbóli, dióhéjban történő áttekintésére a komplex államvizsgára való felkészítés jegyében. Természetes és érthető, hogy a tárgy programját alaposan át kellett gondolni, a kidolgozásához is több időre volt szükség.

A képzés eredeti formájának, struktúrájának egyenetlenségei, hibái már az első évfolyam tanulmányainak befejezése előtt világosan megmutatkoztak. Vanczák József mb. tanszékvezető elég részletesen ír ezekről a gyenge pontokról, átgondolásra, revízióra váró kérdésekről a Pedagógia Tanszék 1974/75. tanévi munkájáról készített jelentésében. Volt olyan tantárgy a tantervi hálóban, amelynek hasznos tartalmakkal való megtöltése ugyancsak nagy kihívást jelentett az oktatására kijelölt tanárnak.

Már a pedagógia szak kísérleti tantervét átlapozva szemet szúrhat az utókor olvasójának „A tantárgypedagógiák legújabb eredményei” elnevezésű tárgy, amely a VI. félévben került sorra, heti 2 órában a pedagógia szakos képzésben. Azért is volt különleges helyzetű ez a tárgy a többi stúdiumhoz képest, mivel oktatójának szinte polihisztornak kellett volna lennie, a hallgatóknak pedig minden előzetes ismeret, szaktudományos alap nélkül kellett többféle tárgy tanításának didaktikai-metodikai eljárásait, megoldásait átlátni, értékelni. A sajátos problémákat felvető tárggyal kapcsolatos fenntartásait, kétségeit az alábbi módon fogalmazta meg Vanczák József: „A tantárgypedagógiák legújabb eredményei tárgy a VI. félévben (sic!) került sorra a pedagógia szakos hallgatóknál. Nagy gondot okozott ez a szaktanárnak, mivel korábbi tapasztalatokkal nem rendelkezett. Felvette a kapcsolatot Pécssett e tárgyat oktató kartárssal, ahol az általános iskolában történő hospitálás keretében próbáltak tájékoztatást nyújtani a hallgatóknak a tantárgypedagógiák legújabb eredményeiről. Ez is mutatja, hogy másutt is komoly feladat elé állítja e tárgy oktatása az oktatót, s az útkeresés a fő jellemzője. Véleményünk szerint egy mesterkéltén létrehozott tárgyról van szó, mert a tantárgypedagógiák legújabb eredményeit kívánja tárgyalni, szaktárgyi ismeretek nélkül. Nem kíván bizonyí-

¹⁹ B. Papp János 1973. április 5-i keltezésű, aláírás nélküli levele Szántó Károlynak. Az idézett szövegrész a levél 1-2. oldalán található.

²⁰ Dr. Füle Sándor 1974. augusztus 7-i keltezésű levele valamennyi tanárképző főiskola főigazgatójának, V-58/176/1974 Ped jelzettel ellátva, csatolva hozzá az Oktatási Minisztérium Pedagógusképző Osztálya által jóváhagyott és sokszorosított útmutató (fedőlapján a következő címmel: A tanárképző főiskolai pedagógia szakos hallgatók nevelési gyakorlata).

tást, hogy az egyes tantárgyak sem régebbi, sem újabb módszereit nem lehet szaktárgyi ismeretek nélkül tanítani.”²¹

Az oktatójának sok nehézséget okozó tárggyal kapcsolatos megjegyzésekből az is kiderül, hogy a Pécs és Nyíregyháza együttműködése nem ért véget a tantervi hálók és az egyes tárgyak tartalmi irányvonalainak kidolgozásával, az első pedagógia szakos évfolyamok oktatása során felmerült bizonytalanságok, elakadások kapcsán is konzultáltak egymással a két főiskola pedagógiaoktatói, a kapcsolat a két intézmény között folyamatos volt. Az utókor nézőpontjából annyit hozzáfűzhetünk Vanczák kifogásaihoz, hogy – bár valóban sokoldalú tájékozottságot követelt e tárgy oktatása, lehetetlen is volt olyan szakembert találni, aki minden alsó- és felsőtagozatos tárgy oktatásmódszertanában egyformán jártas lett volna – nem gondoljuk teljesen haszontalannak az említett tárgyat, hiszen azóta is sokszor beigazolódott, hogy a tantárgy-pedagógiákban felfedezett új módszerek ugyancsak megtermékenyítően, jótékonyan befolyásolják az általános didaktika fejlődését, szempontrendszerének bővülését is.

Más új pedagógia szakos tantárgyak esetében pozitív oktatói tapasztalatokról tudott beszámolni a megbízott tanszékvezető. Elégedett volt például a „Nevelésszociológia” tárgy oktatásában elért eredményekkel, s fontosnak tartotta ezt a tárgyat a képzés rendszerében. A következőképpen értékelte a nevelésszociológiai ismeretek szerepét a pedagógia szakos képzésben: „Annak ellenére, hogy a hallgatók nem, vagy alig rendelkeznek szociológiai alapismeretekkel, a tárgy oktatása hasznosnak tekinthető. Hozzájárul a korszerű szociológiai gondolkodásmód kialakításához a pedagógiai jelenségek megítélésében. Alapvető ismereteket nyújt és jártasságokat alakít a szociológiai feltáró módszerek alkalmazásában.”²² A tárgy kedvező megítéléshez nyilván hozzájárult, hogy a jelentés keletkezésének ideje, az 1970-es évek közepe volt az az időszak, amikor a szociológiai vonatkozású kutatások dinamikusan előretörték a hazai neveléstudományban, nem csoda, hogy ennek hatásai a pedagógia szakos képzésben is megmutatkoztak. A kísérleti tanterv egyébként még „Pedagógiai-szociológia” név alatt (és kötőjeles formában írva) szerepelteti ezt a tantárgyat, de valószínűleg már „Nevelésszociológia” címmel kerülhetett be a hallgatók indexébe, különben Vanczák sem így emlegette volna.

Vanczák jelentéséből az is kiderült, hogy a szak bevezetésének alapos előmunkálatai és a tantervi háló gondos összeállítása ellenére is maradtak olyan következtetlenségek, a tárgyak egymásra épülésének logikáját mellőző megoldások a rendszerben, amelyek korrekcióra szorultak. Ezek a hibák természetesen szerves részei, kötelező velejárói voltak a pedagógia szakos képzés finomodásának, hiszen számos hiátus vagy éppen átfedés csak az oktatás során vált világossá, a gyakorlat, a képzés konkrét megvalósulása tette nyilvánvalóvá a helytelen tervezői előfeltevéseket, a túlzott elvárásokat. Ilyen, mélyebb átgondolást nélkülöző döntés volt pl. az, hogy a „Napközi otthoni és egésznapos nevelés módszertana” c. tárgyat a negyedik félévre ütemezték be, holott csak abban a félévben

²¹ A pedagógia Tanszék év végi jelentése /1974/75 tanév/. 16 lapos gépirat, iktatószám nélkül, 1975. június 30-i keltezéssel, Vanczák József mb. tanszékvezető aláírásával, az 1975-ös év vezetési anyagainak dossziéjában. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 3. oldalán található.

²² A pedagógia Tanszék év végi jelentése /1974/75 tanév/, 3. o.

kezdik meg a „Neveléstudomány” tanulását is a szak hallgatói. Vanczák javasolja is a tárgy későbbi félévre való áthelyezését, mivel a napközi otthoni és egésznapos nevelés kérdéseivel való foglalkozáshoz már szükségesek bizonyos neveléstudományi ismeretek, alapok.

Ugyancsak helyteleníti a „Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe” c. tárgy helyét a képzési struktúrában. (A tárgy neve a kísérleti tantervben még a következő: „Bevezetés a pedagógiai kutatómunkába”, s eredetileg a III. félév stúdiumai között kapott helyet.) Vanczák a következőképpen indokolja a kutatómódszertan elhelyezésével kapcsolatos kifogását: „A hallgatók pedagógiai elmélettel, fogalomrendszerekkel nem rendelkeznek, így e tárgy oktatása nem hatásos. Aminek nem ismerik az elméletét, nehezen értik meg a vizsgálatainak módszerét. Javasoljuk a 7. félévre áttenni e tárgy tanulását.”²³

A képzés megtervezésében fontos állomást jelentett a szigorlati és az államvizsga-tematikák összeállítása. Az intézeti levelezés alapján ez a folyamat is jól rekonstruálható. A Pedagógia Szakos Albizottság 1973-ban Bereczki Sándor szegedi tanszékvezetőt bízta meg a pedagógia szakos hallgatók szigorlati tematikájának kidolgozásával. Bereczki 1974. január 28-án küldte el B. Papp Jánosnak az általános pedagógia, az oktatástudomány, a neveléstudomány és a pedagógiai szociológia anyagából összegyűrt szigorlati tételesort.²⁴ A 18 tételből álló tematika tartalmának értékelését a nyíregyházi intézetvezető 1974. február 15-i válaszából ismerhetjük meg.²⁵ B. Papp aránytalanságot konstataált az említett négy tárgy anyagának a tételsorba való beépítésében, és néhány tétellel kapcsolatban azt az aggályát is megfogalmazta, hogy túl nagy területet ölelnek fel. Bereczki – némileg eklektikus és valóban feltűnő aránytalanságokat mutató – tételsor-javaslatának további sorsát nem ismerjük, de feltételezhető, hogy más bírálók is kifogásolhatónak, elvetendőnek tarthatták. E feltevésünket támasztja alá Szántó Károly 1974. április 19-i levele, amelyhez csatolva a pécsi szigorlati tematikáját is elküldte Nyíregyházára.²⁶ Ez a tételsor, amely 22 tételt tartalmazott (s mindegyik tétel 3 külön részből, kérdésből állt), már jóval kiegyensúlyozottabb, átgondoltabb a Bereczki-féle koncepciónál. Az egyes tételeket úgy állították össze, hogy minden tétel a/ része általános pedagógiai, ill. neveléstudományi témákat foglalt magába, a b/ részük didaktikai jellegű volt, a c/ rész kérdései pedig a nevelésszociológia területén szerzett ismeretekre vonatkoztak. A tételsorba ezenkívül a kutatómódszertan egyes fejezeteit is beépítették.

Az államvizsga-tematika kidolgozója Komlósi Sándor volt, ő még 1973 végén elké-

²³ A pedagógia Tanszék év végi jelentése /1974/75 tanév/, 15-16. o.

²⁴ Bereczki Sándor 1974. január 28-i keltezésű levele Dr. Papp Jánosnak, V.-52/24/1974 Ped jelzettel. Csatolva hozzá egy 6 lapból álló gépirat, amelynek címe: Pedagógia szakos főiskolai hallgatók pedagógiai szigorlati tematikája. NYFI

²⁵ Dr. Papp János 1974. február 15-i keltezésű levele Bereczki Sándornak 24/1974. Ped. jelzettel, az előző jegyzetben leírt dokumentumhoz hozzáfűzve. A levélhez egy lapból álló gépiratot is csatoltak, amelynek címe: Észrevételek a pedagógia szakos hallgatók pedagógiai szigorlati tételeihez. NYFI

²⁶ Dr. Szántó Károly 1974. április 19-i keltezésű levele Dr. Papp Jánosnak, V.-52/91a/1974. iktatószám alatt. A levélhez két példányban csatolva (3-3 lapos) gépiraton a pécsi szigorlati tematika. Az egész irategység hozzá van tűzve Dr. Margócsy József 1974. május 8-i keltezésű, Dr. Papp Jánosnak címzett (témájában nem az előbbiekhöz illeszkedő), V.-55/91/1973. iktatószámú leveléhez. NYFI

szította az államvizsga lehetséges témaköreit tartalmazó első tételsor-változatot. Ezt a nyíregyházi kollégák megvitatták, értékelték, s a nevükben Papp János tolmácsolta a tételsorra vonatkozó észrevételeket. Az intézet oktatói pozitívan értékelték a Komlósi-féle verziót, de pusztán alapanyagnak tekintették egy valóban komplex jellegű államvizsga-tételsorhoz. A nyíregyházi felvetések közül említést érdemel a következő javaslat: „A tételek legyenek úgy megfogalmazva, hogy azok a történeti megfogalmazások kifejtését is megköveteljék, tehát a neveléstörténeti klasszikusok tanulmányozására sarkalják a vizsgázót.”²⁷ Az intézetvezető többek között megemlítette Almásy György egyik elképzelését is, amely arra vonatkozott, hogy „A pedagógia nevelésszociológia [sic!] problémái c. részt ki kellene hagyni a javaslatból. Ezt az észrevételt azért a következő, óvatosságra intő megállapítással is kiegészítette: „Ezt persze meg kell fontolni, mert pedagógia szakosokról lévén szó, talán szükséges lenne, hogy az államvizsgai témák nevelésszociológiai utalásokat is tartalmazzanak.”²⁸ A Pécs és Nyíregyháza között folyt levelezés egyértelműen igazolja, hogy – a tantervi háló összeállításához hasonlóan – sok háttérmunka, vita, töprengés, mérlegelés előzte meg a képzés fő mérföldköveinek tekinthető szigorlat és államvizsga tartalmainak kialakítását, majd véglegesítését, s nemcsak az egyes területek megfelelő súlyú jelenlétének, szerepeltetésének problémája nehezítette a vizsgatételsorok kidolgozóinak helyzetét, hanem az is, hogy 1974-től került bevezetésre az új rendszerű (komplex) államvizsga a tanárképző főiskolákon.

Némileg nehezen indult az első időkben a pedagógia szakos hallgatók úttörővezetői tapasztalatainak megszerzését szolgáló gyakorlat megszervezése. Ha arra gondolunk, hogy a főiskolai pedagógia szakos képzés életre hívásának egyik indoka éppen az volt, hogy az úttörőmozgalom irányító posztjaira pedagógiailag alaposan felkészült szakembereket biztosítsanak, joggal csodálkozunk ezen a felületességen. Papp János tanszékvezető 1974 júliusában – amikor az első pedagógia szakos évfolyam eljutott a képzés feléhez, befejezte a másodévet – az alábbi gondolatokat vetette papírra a kéthetes úttörővezető tábor (nevelési gyakorlat) körülményeinek ismertetésekor: „A pedagógia szakosaink táborozását a nem ped. szakosok rajzevetőképző táborában rendeztük meg. A differenciált képzést nem tartottuk szükségesnek, mivel mozgalmi alapismeretük azonos szintű volt a „nem szakos” hallgatókéval. (...) A pedagógia szakosok mozgalmi-pedagógiai ismeretei a csapatvezetési funkció ellátására vonatkoznak. Ezért mélyebb elméleti ismeretekre és több gyakorlatra van szükségük. Így nem tartjuk kielégítőnek az egy féléves időtartamú gyakorlatot. Az 1973/74-es tanévben a pedagógia szakosok a nem ped. szakos hallgatókkal egyidőben a III. és IV. félévben a város úttörőcsapatainál teljesítették a gyakorlatot.”²⁹

²⁷ Papp János 1974. január 16-i keltezésű levele Dr. Komlósi Sándornak, V.-60/12/1974. iktatószámmal. 2 lapból álló gépirat. NYFI. Az idézett mondat a gépirat 1. lapján található.

²⁸ Papp János 1974. január 16-i keltezésű levele Dr. Komlósi Sándornak. (Adatait lásd az előző jegyzetben.) Az idézett mondat a gépirat 2. lapján található.

²⁹ Dr. Papp János 1974. július 10-i keltezésű levele Papp József főigazgatónak. Iktatószám: 148/1973. Ped. A levél egy 12 lapból álló összefűzött anyag része, a teljes anyag iktatószáma: V-52/417-1973. Az anyag az úttörővezető gyakorlatokra vonatkozó javaslatokat tartalmazza a főiskola több tanszékétől. NYFI

Az mindenképpen kitűnik az idézetből, hogy az első pedagógia szakos csoport már teljesítette az úttörővezetői gyakorlatot, amikor a szak oktatói elkezdtek gondolkodni az úttörővezetői ismeretekhez kapcsolódó gyakorlati képzés pedagógia szakosok számára való átalakításán. Mint sok egyéb részletprobléma, ez is a képzés alatt világosodott meg igazán. Ez a terület egyébként – úgy tűnik – később is gyenge pontja maradt a képzésnek, ez derül ki legalábbis Vanczák József már többször idézett 1975-ös értékeléséből. A következőképpen vázolja a gyakorlati képzés e szelével összefüggésben felmerülő gondokat: „Az ifjúsági mozgalmi élet gyakorlatának szervezése a különböző tanácsokkal, iskolákkal való kapcsolat koordinálása nagyon megterhelő feladatot jelent tanszékünknek és sok buktatói [sic!] vannak. Nehezíti felkészítő munkánkat, hogy a helyenként szervezetlen úttörő-foglalkozások nem fejtenek ki vonzó hatást hallgatóink körében. A jövőben még nagyobb gondot kell fordítanunk az egyes foglalkozásokra való felkészítésre, a gyakorlati képzés segítésére és ellenőrzésére.”³⁰

Az első pedagógia szakos évfolyam kibocsátása újabb alkalmat adott a tanszéknek arra, hogy az oktatók a képzésre vonatkozó tapasztalatokat összegezzék és az esetleges gyenge pontokra, korrekciót igénylő részletekre rámutassanak. Az 1975/76-os tanév újdonsága a végzős pedagógia szakosoknak tartott szintetizáló szeminárium és a számukra előírt külső gyakorlat volt. Ekkor szervezték meg az első államvizsgát is pedagógia szakosoknak Nyíregyházán. B. Papp János 1975/76-os év végi tanszéki jelentésében ezekkel kapcsolatban is közölte az oktatók véleményét, reflexióit. Idézte Oroszné Deák Judit észrevételét, aki szerint a pedagógia szakosok számára tartott heti 3 órás szintetizáló szeminárium nem hozott olyan eredményt, mint más szakosoknál a heti 2 óra.³¹ Az oktatók ennek okát leginkább abban látták, hogy az egyes szaktárgyi módszertanok (Bentlakásos intézmények pedagógiája, Úttörőmozgalom pedagógiája) keretén belül nem folytattak elegendő elemzőmunkát. Ennek az lett a következménye, hogy a pedagógia szakos államvizsgázók vázlatai leíró jellegűek voltak, s a hallgatók megelégedtek a tankönyvekben megtalálható ismeretek közlésével. A hallgatói elemzőképesség és a kritikai attitűd fejlesztéséhez a következő javaslatot fogalmazta meg a tanszék oktatógárdája: „Természetesen a ped. szakos hallgatóink komplex szemléletének a kialakításához nem elegendő csupán a szaktárgyi ismeretek emelése, a szakirodalmi anyag következetesebb megkövetelése és a szaktárgyak módszertanának tudatosabb oktatása, ehhez az is szükséges, hogy már az első évfolyamon történő előadásainkon, szemináriumai óráinkon és a kollokviumok alkalmával mi magunk is komplex módon elemezzük és a hallgatókkal komplex módon elemeztessük az egyes kérdéseket.”³²

Jóval pozitívabb kép alakult ki a tanszék munkatársaiban a pedagógia szakos hallgatók egyhónapos külső gyakorlatáról. A gyakorlat helyszínéül kiválasztott bentlaká-

³⁰ A pedagógia Tanszék év végi jelentése /1974/75 tanév/, 2-3. o.

³¹ Év végi tanszéki jelentés. /1975/76. tanév/. 18 lapból álló, keltezetlen, szerzői megjelölés és iktatószám nélküli gépirat, a főiskola 1976-os vezetési iratainak dossziéjában. Szerzője feltételezhetően Dr. B. Papp János. NYFI. A hivatkozott rész a gépirat 4. lapján található.

³² Év végi tanszéki jelentés. /1975/76. tanév/, 5. o. (Az irat adatait lásd az előző jegyzetben.)

sos intézmények és napközik gyakorlatvezető tanárai elégedettek voltak a negyedévekkel, dicsérték a hallgatók alapos tudását, módszertani biztonságát. Azonban még az elismerő visszajelzéseket sem fogadták egyöntetű megnyugvással a tanszék oktatói, kétségeiket a jelentés alábbi ironikus mondata érzékelteti: „Úgy tűnik, külső szakvezetőink örültek, hogy a hallgatóktól láthattak valamilyen szervezettebb rendszerbe szedett foglalkozást.”³³ Egy eredményt azért büszkén könyvelhettek el a képzésben részt vett oktatók, erre a következőképpen utal a tanszékvezetői összefoglalás: „Sikerült a hallgatókban ezt a két intézménytípust illetően kialakítani a nevelésközpontú szemléletet.”³⁴ A hallgatói visszajelzések már vélhetően nem ennyire problémamentesnek, jól működőnek ábrázolták a külső gyakorlóhelyeket. A jelentésben arra is találunk utalást, hogy a zárófoglalkozások megszervezése sem minden esetben a legkörülményesebben, legalaposabban történt az egyhónapos gyakorlat helyszínein. A tanszékvezető a hallgatói beszámolók alapján a következő kifogásokat fogalmazta meg a gyakorlóhelyekkel szemben: „A hallgatók jelzést tesznek arról, hogy nagyon eltérő a zárófoglalkozások nehézségi foka. Van amit szinte aznapi felkészüléssel meg lehet oldani, mást csak egész heti munkával. Kifogásolják a hallgatók, hogy a zárótanításon alsóbb éves hospitáló csoport is jelentkezett. Még élesebben vetik fel, hogy néhányan úttörő munkából kaptak zárófoglalkozást, pedig abból a számukra nem tartottak bemutató foglalkozást. Volt olyan zárótanítás, amelyiken a szakvezető tanár nem volt jelen /úttörő záró,/ a bizottság minden tagja idegen volt.”³⁵ E problémákból azt a következtetést vonta le a tanszék, hogy a pedagógia szakosok nevelési gyakorlata ügyében átfogó rendezésre kell törekedni.

A pedagógia szakra vonatkozó észleletek, javaslatok megbeszélése volt az egyik fő témája annak az értekezletnek is, amelyet 1976. október 12-én tartott a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Intézete. A képzés egyes tárgyaival, valamint azok tartalmával és tantervi hálón belüli helyével összefüggő megjegyzéseken túl a pedagógia szak elfogadottságáról, főiskolai és annál szélesebb körben tapasztalt megítéléséről, a hozzá fűzött remények teljesüléséről és a szakon nyújtott ismeretek tényleges hasznosságáról, értékéről is véleményt cseréltek az intézet munkatársai és a többi meghívott oktató. Tanulságos, izgalmas beszélgetés lehetett ez az értekezlet jegyzőkönyve szerint, s a terítékre került problémák – mivel nemcsak nyíregyházi vonatkozásúak voltak – jól rávilágítottak a pedagógia szak helyzetének, presztízsének bizonytalanságaira, a vele kapcsolatos tarthatatlan előítéletek makacs továbbélésére.

Nehéz János volt az első olyan hozzászóló ezen az tanácskozáson, aki kifejtette, hogy – idézem – „a pályázó hallgatók, de általában a pedagógiai közvélemény sem ismeri a pedagógia szak létrehozásának célját.”³⁶ Azt is javasolta, hogy kirándulások szervezésé-

³³ Év végi tanszéki jelentés. /1975/76. tanév/, 11.

³⁴ Év végi tanszéki jelentés. /1975/76. tanév/, 12.

³⁵ Uo.

³⁶ Feljegyzés az 1976. október 12-én tartott intézeti értekezletről. I-10/195/976 Ped. jelzettel ellátott, 3 lapos gépirat, 1976. október 22-i keltezéssel, Dr. Papp János aláírásával. A gépirat – 2 másolattal össze-

vel kellene biztosítani az élményszerzés lehetőségét a hallgatók számára, mert így nem vágnak eléggé sem bentlakásos intézménybe, sem napközibe. Hadházy Jenő ugyan-csak arra mutatott rá, hogy még maguk a pedagógia szakosok sem lelkesednek a pedagógia szakért, vélhetően ennek a motivátlanságnak is az állhatott a hátterében, hogy nem voltak tisztában a képzésben nyerhető ismeretek valós értékével, azok konvertálhatóságának lehetőségeivel. Szellemesen a következő mondattal ábrázolta a pedagógia szakos tanulmányok értékcsökkenését a képzésben résztvevők szemében: „Első évben még büszkéek rá, második évben már visszaesés van, negyedéven szeretnék letagadni.”³⁷ Azt nevezi meg ennek okaként, hogy a hallgatók nem érzik azt a szakmai többletet, amelyet a szakon kapnak, viszont látják az elhelyezkedési nehézségeket.

Lengváry Józsefné ugyanerre célzott, amikor azt a tapasztalatát ismertette kollégáival, hogy a pedagógia szakosokat sokszor egyszakosnak nézik.³⁸ Nem mondta ugyan ki, hogy ez a végzeteket fogadó általános iskolákban vagy magán a főiskolán belül van így, de szavaiból sejthető, hogy az általános iskolák többsége nem ismerte fel azokat a hasznosítható hozadékokat, amelyek a matematika-pedagógia és orosz-pedagógia szakon végzett fiatal tanárok képzettségében, tanulmányaiban rejtettek. Míg az egyetemi pedagógia szaknak jóval egyértelműbb, pontosabban körülhatárolt volt a hazai oktatásügyben betöltött szerepe, addig a főiskolai pedagógia szakos képzés rendszeridegennek tűnt, noha létező ürt kívánt betölteni.

AZ 1972 ÉS 1981 KÖZÖTTI NYÍREGYHÁZI PEDAGÓGIA SZAKOS HALLGATÓK

Az első *nappali hallgatókat* az 1972/73. tanévben vette fel a főiskola. Két szakkal párosították a pedagógiát: az orosz és a matematika tanári szakkal. Ezek a szakpárok maradtak a nappali képzésben az 1980/81. tanév végéig, amikor az utolsó csoportok is befejezték a tanulmányaikat. Margócsy József főigazgató 1972. február 14-i keltezésű egy körlevelet küldött a tiszántúli régió középiskoláiba, ebben röviden felsorolta a pedagógia szakkal kapcsolatos főbb információkat. A toborzólevélben az intézmény vezetője némileg leegyszerűsített, azonban az igazgatók és a végzős középiskolások alapvető tájékozódásához elégséges képet adott a szeptemberben beinduló új főiskolai szakról. A képzés lényegét összefoglaló mondat kicsit naivra, szakmaiatlanra sikerült ugyan, de ahhoz, hogy a negyedik osztályos középiskolai tanulóknak közelebbi elképzelése legyen a szakon folytatandó tanulmányokról, talán szükség is volt erre a túlzottan lecsupaszított, egyoldalú megfogalmazásra. Az említett mondat pontos tartalma a következő volt: „A pedagógia szakos tanárjelöltek pedagógiai tanterve emelt szintű, tehát alaposabb és

fűzve – a főiskola 1976-os vezetési iratainak dossziéjában található. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 1. lapján található.

³⁷ Feljegyzés az 1976. október 12-én tartott intézeti értekezletről, 3. o. (Az irat adatait lásd az előző jegyzetben.)

³⁸ Feljegyzés az 1976. október 12-én tartott intézeti értekezletről, 2. o.

részletesebb, mint a tanárjelöltek számára általában kötelező tantervi anyag.”³⁹ A főigazgatói levél megemlíti a szak tantervének néhány új tantárgyát, s röviden utal az elméleti képzést kiegészítő tanév közbeni és nyári gyakorlatokra. Természetesen a felvételi vizsga anyagának felsorolása sem maradhatott ki a szakismertetésből. A pedagógia szakra felvételiző hallgatókkal szemben az alábbi elvárásokban egyeztek meg a képzés kialakítói: „A középiskolai biológiai és pszichológia alapfogalmaiban való alapos tájékozottság. Általános tájékozottság a pedagógia tudomány társadalmi és iskolai jelentőségéről. A pedagógiai szakfolyóiratokban újabban felvett problémák ismerete.”⁴⁰ A körlevél a felvételi vizsgára a gimnáziumok III. és IV. osztálya számára írt biológia tankönyv, valamint a középiskolai pszichológia tankönyv anyagának ismeretét, valamint a három fő pedagógiai folyóirat – Köznevelés, Pedagógiai Szemle, Magyar Pedagógia – 1972-es számaiban megjelent írások, szakkikkek áttanulmányozását jelölte ki.⁴¹ A tanszéki levelezésből kiderül, hogy egyes középiskolákban élénk érdeklődés volt az új főiskolai szak iránt. Páldi János, a szolnoki Varga Katalin Gimnázium igazgatója pl. levélben kereste meg a B. Papp Jánost azzal a kéréssel, hogy küldjön valakit a tanszékről iskolájukba, mivel hasznosnak tartaná, ha a pedagógiai szakkör tagjai és a pályaválasztás előtt álló negyedikesek is hallanának a nyíregyházi képzésről. A szolnoki iskolavezető, aki később a hazai pedagógiai innovációk történetének jelentős alakjává vált, a következőképpen indokolta kérését: „Iskolánkban fakultatív rendszerű nevelési kísérlet folyik. /Lásd Népszabadság 1973. december 18./ Tanulóink közül sokan akarnak továbbtanulni tanárképző főiskolákon, s akad néhány, aki a pedagógia szakot választja. Nagyon örülnénk annak, ha a tanulóink megismerhetnék az eddig látóköriünkön kívül esett nyíregyházi főiskolát, s ha minél többen mehetnének oda továbbtanulni.”⁴² Az igazgatói felkérésen kívül végzős gimnáziumi tanulótlól is találtunk levelet az archívumban, aki a felvételi vizsga anyagáról kért részletesebb tájékoztatást a tanszéktől.⁴³

Az első pedagógia szakos csoport egyébként – az intézetvezető 1972/73-as tanévet értékelő beszámolója szerint – jól teljesített. Ennek hátterében az állhatott, hogy egyrészt eleve a tanulmányaikra koncentrált, motivált diákokból állt össze a csoport, másrészt nyilván bizonyítani is szerettek volna mint az új képzés első résztvevői. Papp János így jellemezte a szak „első fecskéit”: „A nappali tagozatos pedagógia szakos hallgatóink közül az orosz-ped.szakosok [sic!] kiemelkedően jó tanulmányi eredményt értek el ebben

³⁹ Dr. Margócsy József mb. főigazgató 1972. február 14-i keltezésű levele a középiskolák igazgatóihoz. 2 lapos gépirat, iktatószám nélkül, a főiskola 1972-es vezetési anyagainak dossziéjában. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 1. lapján található.

⁴⁰ Dr. Margócsy József mb. főigazgató 1972. február 14-i keltezésű levele a középiskolák igazgatóihoz. 2.

⁴¹ Uo. (Lásd előző jegyzet.)

⁴² Páldi János 1974. február 22-i keltezésű levele B. Papp Jánoshoz. Iktatva a válaszzal együtt V-52/47/1974. sz. alatt. NYFI. B. Papp János egyébként csak félig tudta teljesíteni a szolnoki igazgató kérését, mivel oktató helyett egy I. éves matematika-pedagógia szakos hallgatót küldött el az iskolába, hogy tájékoztatást tartson a szakon folyó képzésről.

⁴³ Máthé Katalin gimnáziumi tanuló érdeklődött ilyen úton a szak felvételi követelményei iránt. Levele az V-54/26/1974 Ped jelzettel iktatott válaszlevélhez csatolva található a Neveléstudományi Intézet 1974-es iratanyagában. NYFI

a tanévben. Ezt akartuk jutalmazni, amikor az egész csoportot felterjesztettük kollektív jutalmazásra. A nappali tagozatosokkal való foglalkozás a kísérleti tantervnek megfelelően viszonylag zökkenő nélkül folyt. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy pedagógia szakosaink nemcsak a tanulmányi eredményben állnak helyt, hanem ezenkívül fejlett közösségi tudattal is rendelkeznek.”⁴⁴

A pedagógia szakos képzés ebben a formában mindössze egy évtizedig volt jelen a Bessenyei György Tanárképző Főiskola kínálatában. A visszafejlesztés az 1978/79. tanévben kezdődött el, amikor már nem kerültek a főiskolára újabb pedagógia szakos hallgatók nappali képzésre. A felvett hallgatói létszám a szakon az 1972-82. közti időszakban összesen 174 fő volt.

2. táblázat. A pedagógia szakos hallgatók létszáma a kezdő és a tanulmányokat záró évfolyamon (1972/73-1976/77)

Nappali képzés (N)	Tanévek felvett és záró évfolyamainak létszáma									
	1972/ 73		1973/ 74		1974/ 75		1975/ 76		1976/ 77	
Orosz-pedagógia	12	-	13	-	16	-	14	12	23	6
Mat- pedagógia	12	-	25	-	13	-	17	11	14	18
Össz. pedagógia	24		38		29		31	23	37	24
Össz N hallgató	550		573		488		606	256	503	256
Levelező képzés (L)										
Orosz-pedagógia					20		8	-	11	13
Mat- pedagógia					6		3	-	6	5
Egyszakos ped.					132		119	47	122	26
Össz.L pedagógia					158		130	47	139	44
Össz .L hallgató					696		681	454	881	196

Forrás: Évkönyvek

⁴⁴ Dr. Papp János: Az 1972/73. tanévi munkánk értékelése. 18 lapból álló, iktatószám nélküli gépirat, 1973. június 22-i keltezéssel. Lelőhelye: a főiskola 1973-as vezetési iratainak dossziéja. NYFI. Az idézett szövegrész a gépirat 5-6. lapjain található.

3. táblázat. A pedagógia szakos hallgatók létszáma a kezdő és a tanulmányokat záró évfolyamon (1977/78-1981/82)

Nappali képzés (N)	Tanévek felvett és záró évfolyamainak létszáma									
	1977/ 78		1978/ 79		1979/ 80		1980/ 81		1981/ 82	
Orosz-pedagógia	6	8	-	12	-	18	-	5		
Mat- pedagógia	9	12	-	16	-	8	-	6		
Össz. pedagógia	15	20		28		26		11		
Össz N hallgató	563	278		298		296		290		
Levelező képzés (L)										
Orosz-pedagógia	4	18	-	8		14	-	4		-
Mat- pedagógia	4	4	-	6		5	-	6		2
Egyéb-ped.	3	-	-	-		-	-	2		-
Egyszakos ped.	34	50	9	12	1	2	-	1		-
Össz.L pedagógia	45	72	9	26	1	21		13		2
Össz. L hallgató	330	267	222	205	185	286		225		152

Forrás: Évkönyvek

Orosz szakkal való párosításban: 84, matematika szakkal való párosításban: 90 fő tanult a jelzett időszakban nappali tagozaton a szakon. Az egyes évfolyamok szakpáronként 10-15 fős csoportokat jelentettek, a csoportlétszám maximuma nem haladta meg a 25 főt. A kimenő évfolyamok összlétszáma: 132 fő, ami azt jelenti, hogy 76%-ban jutottak el az utolsó tanévig.

A 3. táblázatba azokat az adatokat illesztettük bele a főiskola hallgatói létszám-ki-mutatásaiból, amelyek a nappali (N) és a levelező (L) pedagógia szakos évfolyamokra vonatkoznak. A szakpárban tanuló hallgatók négy tanéves, az egyszakos levelezők két tanéves programot teljesítettek. Az összes N és L hallgató sorában szereplő adat a főiskola adott tanévében regisztrált hallgatóság létszámát mutatja a két tagozaton.

A felvett 174 pedagógia szakos a hasonló időszakban a főiskola más nappali képzéseire felvetteknek, a 3283 főnek közel 5%-át tette ki. A nappali pedagógia szakosok létszáma és aránya alapján a szak a kisebb szakok körébe sorolható.

Az első pedagógia szakos *levelező hallgatókat* az 1974/75. tanévben vette fel a főiskola. Voltak, akik kétszakosként végezték a tanulmányaikat nyolc féléves képzés keretében. A párosításban itt is az orosz és a matematika számított tipikusnak, szórványosan előfordult, hogy ének, rajz és testnevelés szakkal párosíthatták a pedagógiát. A levelezők esetében az egyszakosság (négy féléves) volt a leggyakoribb. A vizsgált időszakban (1974-1982) összesen 482 fő kezdte meg a tanulmányait a szakon, 417-en egyszakosként, 65-en pedig kétszakosként. A felvett kétszakosok közül a végzős évfolyamig összesen 54 hallgató jutott el, vagyis 83%. Az egyszakosok a tanulmányaik utolsó évfolyamán (a 4. félévben) összesen 202-en voltak, vagyis a felvetteknek alig fele, csupán 48%-a jutott el a záró félévig.

Az összes felvett pedagógia szakos levelező hallgató (482 fő) a hasonló időszakban a főiskola más levelező képzéseire felvetteknek, a 2995 főnek a közel 16%-át jelentette. Ha csak az egyszakos, rövid képzés hallgatóit tekintjük, az egyéb, ugyancsak feldúsított létszámú, képzések között is népes szaknak tekinthetjük.

A levelezős képzés nemcsak nyíregyházi helyszínen folyt, hanem – a távolabbi régiókból jelentkezők nagy száma miatt – két külső konzultációs helyszínen is. Egyrészt Budapesten (a Fővárosi Pedagógiai Intézet Horváth Mihály téri épületében), másrészt Miskolcon kellett megoldani a konzultációk megszervezését. A főiskola és az egyes konzultációs központok levelezése azt mutatja, hogy megpróbálták helyi kollégákkal megoldani az egyes tárgyakból kiírt konzultációk lebonyolítását, így a nyíregyházi oktatóknak nem kellett utazgatniuk és túlórákat vállalniuk.

A legelső egyszakos pedagógiás csoport pl. a budapesti konzultációs központban a következő elismert szakemberek óráin vehetett részt: dr. Tóth Béla főiskolai docens tartott előadást lélektanból, dr. Buzás László általános pedagógiából és a Bevezetés a ped. kutatásokba c. tárgyból adott útmutatást a levelezősöknek, dr. Tóth Gábor egyetemi docens pedig a neveléstörténet és a könyvtárhasználati ismeretek területén segítette a hallgatók eligazodását.⁴⁵ A nyíregyházi főiskola és a konzultációs központok közötti megállapodás alapján minden esetben a konzultációt tartó oktató osztályozta le a hallgatókat, s ezeket az osztályzatokat egy külön lapon elküldte a nyíregyházi Pedagógia Tanszéknek. A jegyek azután a nyíregyházi oktatók aláírásával kerültek be a levelezősök indexébe.⁴⁶

A külső konzultációs központokkal való kapcsolattartás, az ottani munka irányítása és ellenőrzése nem kevés plusz feladatot jelentett a nyíregyházi Neveléstudományi Intézet számára. Már a konzultációs központok első működési évének végén a következőkről számolt be az intézetvezető a szokásos tanév végi jelentésben: „A három konzultációs központ /Bp. Miskolc, Nyh./ munkájának koordinálása, eligazítása sok időt és energiát kívánt. Első éven végeztek ilyen munkát a konzultációs központok, emiatt – az ügy jó megoldása érdekében – szükségét láttuk a lehető legnagyobb segítségnyújtásnak. Még így is sokszor lehetett érezni, hogy a vizsga eredményességét inkább az egyéni érdeklődés, mint a konzultációs felkészítés irányította.”⁴⁷

Az adatokból jól érzékelhető, hogy a nappali képzés, ahol a létszámot csak a többi szak rovására lehetett volna emelni, a kimenet szempontjából hatékonyabb volt. Az egyszakos levelező formában a tömegképzés jeleit mutatják az adatok. A szinte korlátlan felvétel következtében magas létszámok és igen nagy mértékű lemorzsolódás mutatkozott. Az első levelezős államvizsga tapasztalatait összgez 1974-es jelentésben B. Papp János

⁴⁵ Genzwein Ferenc igazgatóhelyettes 1972. december 22-i keltezésű levele a Fővárosi Pedagógiai Intézetből Gál Béla tanulmányi osztályvezetőnek Nyíregyházára. VIII.-79.a/5/1972. iktatószám alatt a főiskola 1972-es vezetési iratainak dossziéjában. NYFI

⁴⁶ Dr. Papp János 1973. április 24-i keltezésű levele Molnár Józsefnek, a budapesti konzultációs központ vezetőjének. Összekapcsolva Molnár József Gál Bélához írt 1973. ápr. 14-i keltezésű levelével és Molnár József ugyancsak 1973. ápr. 14-i keltezésű körlevelével a hallgatók számára, VIII.-79.a/83/1973. iktatószám alatt, a főiskola 1973-as vezetési iratainak dossziéjában. NYFI

⁴⁷ Dr. Papp János: Az 1972/73. tanévi munkánk értékelése, 6. NYFI

elég részletesen jellemezte a levelező tagozaton indított pedagógia szakos képzés merítési bázisát, és ezzel összefüggően képet adott a szak helyéről, helyzetéről, a szak által nyújtott ismeretek hasznosíthatóságáról az iskolai és iskolán kívüli nevelésben.

A merítési bázis elemzése jól tükrözte, milyen elképzelések fogalmazódtak meg az új szakkal kapcsolatban a pedagógiai gyakorlatban, milyen funkciókat társítottak az iskolák ehhez a képzéshez. Kiderül az értékelésből az is, hogy egyáltalán kiket vártak (vagy vártak volna) az intézet oktatói a levelező pedagógia szakra, s hogy várakozásaikat mennyire igazolta a jelentkezők és a résztvevők köre. „Megállapíthatjuk – szögezte le az intézetvezető –, hogy a pedagógia szak különösen a tanítók részére a továbbképzés egyik legjobb formája. A pedagógia szakosok képzésével a tanítói, napközi otthoni, ifjúság-mozgalmi és a diákotthoni munka színvonala előreláthatóan emelkedni fog. Eddig a fent felsorolt [sic, elgépelés, helyesen: felsorolt] területeken dolgozó tanítók részére nem volt olyan továbbképzési forma, amely a tanítók pedagógiai munkája színvonalának emelését szolgálta volna. Ugyanis, ha szakosodott a tanító, meg kellett válnia a tanítói munkától. A pedagógia szak birtokában azonban továbbra is ottmarad az alsótagozatban, csak tudatosabban, magasabb szinten végzi majd a tanítói munkát. Jól segíti a pedagógia szak az ifjúsági mozgalomban dolgozók munkáját is. Mégis úgy mutatkozik, hogy erről a területről viszonylag kevesen jelentkeztek a pedagógia szak elvégzésére. Jelentős volt a napközi otthonban dolgozók száma a levelezők között, ami megmutatkozott az államvizsgán is, mert a napközivel kapcsolatos ismereteket nagyobb biztonsággal kezelték.”⁴⁸

A fentiek ismeretében a főiskola levelező formában megvalósított pedagógia szakos tömegképzését nehéz lenne minőségi szempontból igényes és szakmailag eredményes „vállalkozásnak” nevezni. Még akkor sem, ha a főiskola, de a korabeli felsőoktatás történetében sem példa nélküli.

A SZAK MEGSZŰNÉSE ÉS A BOLOGNAI RENDSZER SZERINTI ÚJRAINDÍTÁSA

A kilencvenes évek elején főhatósági döntés született a főiskolai szintű pedagógia szak megszüntetéséről. Az önálló szakos képzés ezért a bolognai reformig szünetelt. 1995-1998 között azonban folyt pedagógia szakos kiegészítő képzés nyíregyházi helyszínén. A KLTE BTK Neveléstudományi Tanszékével együttműködve az egyetem kihelyezett levelező képzése három évig futott a főiskola oktatóinak közreműködésével.

A pedagógia szakos képzésben szerzett helyi tapasztalatokat felhasználva a főiskola az országban az elsők között kérte és kapta meg a szociálpedagógus szak szakindítási engedélyét 1994-ben. Ez a vállalkozás számos hallgatót vonzott a főiskolára, ugyanakkor

⁴⁸ Pedagógia szakos levelező hallgatók államvizsgai tapasztalatai. 1974. november 29-i keltezésű, 2 lapból álló gépirat Dr. Papp János aláírásával, 139/1974. Ped jelzettel ellátva. A két lap egy 10 lapból álló egység 5-6. lapja, amelynek jelzete: V.-60/139/1974 Ped, s a komplex államvizsga oktatói, vizsgáztatói reflexióit tartalmazza.

a pedagógiai tartalmak „piacosabb” és még inkább gyakorlatiasabb változatát kívánta meg az oktatóktól.

A 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról, az ún. bolognai rendszer keretében a főiskoláknak és az egyetemeknek egyaránt lehetővé tette alap- és mesterképzési szakok akkreditálás alapján történő indítását. A Nyíregyházi Főiskolán a pedagógia alapszak 2006-ban indult el.

Az indulás évétől 2010-et is beleértve 82 hallgató nyert felvételt a nappali (NA) képzésre. Levelező (részidős, LA) formában pedig 67 fő kezdte meg az alapszakos tanulmányait az adott tanévekben. A kezdeti lendület után a hallgatói létszám csökkenést mutatott.⁴⁹ A csökkenés egyik okát abban kereshetjük, hogy a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézmények szívesen vették bele képzési kínálatukba ezt az alapszakot. 2007-ben 11 intézmény hirdetett pedagógia BA szakot nappali és levelező formában. Az integrált egyetemek illetékes karai mellett több főiskola is meghirdette ezt a szakot nappali és levelező, államilag finanszírozott és költségtérítéssel formában.⁵⁰ A szakra a 2007/08. tanévben felvett pedagógia alapszakosok száma a képzőhelyeken összesen, a FIR (Felsőoktatási Információs Rendszer) 2007. felvételi adatai alapján, 355 fő volt, az összes jelentkező (1464 fő) 24%-a.

A pedagógia alapszak indítási dokumentumai a Debreceni Egyetem BTK Neveléstudományi Tanszékével és az Eszterházy Károly Főiskola Pedagógia Tanszékével regionális együttműködés keretében készültek. A tervező együttműködésben elsősorban a szakirányok és a mester képzés megvalósítását tekintették közös szempontnak. A tematikai részleteket a helyi adottságokhoz az intézmények igazították. A nyíregyházi szakindítási tervezetben az 50 kredités szakterületi specializációk közül – a régió munkaerő-piacán leginkább keresetnek tartott – nevelési és oktatási asszisztens képzésre esett a választás.

Az alapszak iránti érdeklődés a felvételi jelentkezések adatai szerint kedvező képet mutatott.

Egy regionális összehasonlítás végeztünk a szakindítást követő három év jelentkezőinek körében⁵¹, amihez a FELVI adatbázisából merítettünk információkat. A 4. táblázat a Debreceni Egyetemre, az Eszterházy Főiskolára és a Nyíregyházi Főiskolára benyújtott felvételi kérelmek számszerű megoszlását mutatja.

⁴⁹ Intézmény-akkreditációs önértékelés, NyF PKK, 2011. január 25. melléklete

⁵⁰ DE BTK, EK F TKTK, ELTE PPK, KJF, ME BTK, NYF PKK, NYMSE MNSK, PE BTK Pápa, PTE BTK, SZTE BTK, WJLF

⁵¹ Brezsnyánszky László: Pedagógia alapszakra jelentkező diákok az Észak-Magyarország és az Észak-Alföld régióban (2006-2009) In: Tudományos körkép. Szerk: Figula Erika-Nagy Éva. Tudásbázis és Pedagógusképzés kiadvány sorozat. NyF PKK, Nyíregyháza, 2009. 179-188.

4. táblázat. A szakra jelentkezők létszáma 2006-2008. évben

Év	Debreceni Egyetem	Nyíregyházi Főiskola	Eszterházy Károly Főiskola
2006	99	185	241
2007	125	316	284
2008	118	168	183

Forrás: FELVI adatszolgáltatás

A jelentkezők számát tekintve megfigyelhető, hogy 2006-hoz viszonyítva 2007-ben nőtt a Debreceni Egyetemre, a Nyíregyházi Főiskolára és az Eszterházy Főiskolára jelentkezők száma. A legnagyobb növekedést a Nyíregyházi Főiskola tudhatta magáénak. 2008-ban azonban csökkent a három intézménybe jelentkezők létszáma. Ez a visszaesés nemcsak a demográfiai hullámvölgy elméletével magyarázható, hanem minden bizonnyal a Miskolci Egyetem újonnan induló alapszakja is közrejátszott abban, hogy csökkent a két szomszédos főiskolára jelentkezők száma.

Az adatbázis segítségével arra is megközelítő választ tudtunk adni, honnan rekrutálódtak a pedagógia szakosok ebben az időszakban. Lehetőségünk volt a három évre vonatkozóan megvizsgálni, hogy milyen településekről, illetve, milyen középiskola-típusokból érkeznek a pedagógia alapszakra jelentkező diákok.

A tanulmány keretei között mindenekelőtt a beiskolázás, pontosabban a jelentkezések területi megoszlására figyeltünk. A számításba vett intézmények mindegyike országos beiskolázási körzettel számol elvileg, de egyértelmű, hogy valamennyi esetben a saját és a szomszédos megyék adják – más szakokat is beleértve – a jelentkezők többségét. Ilyen szempontból sajátos az a helyzet, hogy az észak-alföldi régióban egymáshoz földrajzilag viszonylag közeli képzőhelyek kínálnak azonos szakon tanulmányi lehetőséget. Közismert továbbá, de témánk szempontjából is jelentős az a körülmény, hogy a régió a hátrányos helyzetű térségek közé tartozik. Különösen Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye az, ahol munkanélküliség és az alacsony iskolázottság mutatói együttesen és az országos átlagot jelentősen meghaladó mértékben kumulálódnak.

A felsőoktatásba és a szakokra jelentkezésben ezek a tényezők a diákok oldaláról nézve komoly nehézséget jelentenek. Mégsem mondhatjuk, hogy a felvételi jelentkezések csupán a személyes motivációk eredményeit, a belőlük fakadó döntéseket mutatják. Egyre erőteljesebben élnek az intézmények a reklámozás, a direkt toborzás, a marketing és a PR legkülönbözőbb technikáival. Ha tehát azt tapasztaljuk, hogy egyik vagy másik intézményben növekszik a városban vagy éppen a falun élő fiatalok hányada, akkor arra is gondolnunk kell, hogy „megszólítják” őket a tájékoztatás és a kedvező intézményi feltételek hangsúlyozásával.

2006-ban a Debreceni Egyetem hallgatói főleg a nagyobb és a közepes méretű városokból rekrutálódtak (70%). A Nyíregyházi Főiskola hallgatói is főleg városiak (59%),

de nagyobb arányban vonzottak hallgatókat a községekből (39%)⁵², mint a Debreceni Egyetem (26%).

A tágabb értelemben vett térség nagy iskolavárosai többnyire mindhárom intézmény vonzáskörzetében megjelentek, de érezhetően jelen van a földrajzi közelségből magyarázható sajátos vonzása is a szakot indító szakmai műhelyeknek.

Sokat elárul az intézmény és a szakválasztás motivációjából, ha a *hátrányos helyzetű hallgatók* számának változásait figyeljük.⁵³ 2006-ban a jelentkezők között csak néhány hátrányos helyzetűnek minősült jelentkezőt találtunk. 2007-ben ez a szám lényegesen megemelkedett, a Nyíregyházi Főiskola esetében volt a legmagasabb, ötven fő. Ez a másik két képzőhelyhez képest kiemelkedő szám és arány, ami a következő évben is közel hasonlóan alakult.

A *jelentkezők iskolatípusonkénti* megoszlását vizsgálva érvényesült az az évtizedek alatt megfigyelt országos trend, amely szerint a főiskolai karokra inkább a szakközépiskolából jelentkeznek, mint a gimnáziumokból. Ezen a szűk mintán is érzékelhető viszont, hogy a létszámokért, a sikeres beiskolázási mutatókért folytatott marketing küzdelem, ami sajnálatos módon gyakran elfedi a valóságos szakmai célokat és az alkalmasság szempontjait, a minél szélesebb és mélyebb merítés irányába viszi a beiskolázást.

A bolognai tanárképzés osztott rendje értelmében a pedagógia alapszak esetében is felvehetővé vált az 50 kredit minor az egyéb, tanárképes alapszakosok számára. Ez a "félszak" megnövelte a pedagógia szakos csoportlétszámokat, ezzel együtt a szak intézményi súlyát.

A neveléstudomány szakterületén létesített mesterképzési szak főiskolai indításához, amely a végzetteknek „Neveléstudomány szakos bölcsész” diplomát jelent, nem voltak adottak a feltételek. A bolognai tanárképzés keretében viszont számos hallgató teljesítette a tanári kiegészítő követelményeit levelező formában, és szerzett tanári mesterszakon pedagógia szakképzettséget adó MA szintű diplomát.

⁵² A községek és a nagyközségek összesítve szerepelnek.

⁵³ Hátrányos helyzetűnek tekintjük azokat, akik az adatbázis szerint, azaz a FELVI adatai alapján az akkor érvényes besorolás szerint ebbe a kategóriába tartoztak. A vizsgált években ugyanis lehetséges volt az e kategóriába tartozóknak plusz pontokat gyűjteni.

Pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán a statisztikák tükrében

Holik Ildikó

HALLGATÓI LÉTSZÁM ALAKULÁSA NAPPALI TAGOZATON

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola az 1962-63-as tanévben közel 150 első éves hallgatóval és hét tanszéknek 17 oktatójával kezdte meg munkáját. Megalapítását elsősorban az általános iskoláztatás kiterjesztése, a szakrendszerű oktatás megvalósítása és a nagymértékű pedagógushiány indokolta.¹ „Létesítése társadalmi szükséglet kielégítését szolgálta: a keleti országrész általános kulturális lemaradásán túlmenően az itt mutatkozó jelentékeny szaktanárhiányt is meg kellett szüntetni” (Évkönyv 1962-66, 10).

Az induláskor még csak az ún. kombinált formában, magyar, biológia és matematika szakon kezdődött meg a nappali tagozatos képzés. A kombinált forma azt jelentette, hogy a választott szakból és a pedagógiai tárgyakból két év után államvizsgát tettek a hallgatók, majd szaktanítóként munkába lépve, a másik szakjukból levelező úton folytatták tanulmányaikat újabb két éven át a tanári oklevél megszerzéséig. Ez a kombinált forma 1967-ben adta át a helyét a kétszakos, négyéves képzésnek (Sallai 2012).

1962-ben magyar és biológia szakon egyaránt 47-en, matematikán 49-en tanultak, a hallgatói létszám az elkövetkezendő évek alatt fokozatosan bővült (1. táblázat).

1. táblázat. Nappali hallgatók létszámának alakulása (1962/63-1965/66)

Szak	1962/63. okt. 15.		1962/63. jún. 30.		1963/64. okt. 15.		1963/64. jún. 30.		1964/65. okt. 15.		1964/65. jún. 30.		1965/66. okt. 15.	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Magyar	47	-	47	-	51	45	50	44	50	51	50	51	58	50
Biológia	47	-	53	46	49	46	56	51	55	52	28	55	38	53
Matematika	49	-	51	50	49	50	51	47	49	46	72	49	71	49
Összesen	143	-	151	96	149	141	157	142	154	149	150	155	167	152

Forrás: Évkönyv 1962-1966.

A másik szakot az első években más intézményben, pl. a debreceni egyetemen vagy az egri főiskolán szervezett konzultációkon és gyakorlatokon tanulhatták a hallgatók.

¹ Ebben az időben az általános iskolákban közel 20% volt a képesítés nélküli pedagógusok aránya.

Később a főiskola maga is fel tudta állítani a további szakok tanszékeit, meg tudta teremteni a strukturális, szervezeti és dologi feltételeket, így a kombinált képzési forma elvesztette a jogosultságát. Az 1965/66-os tanévben vettek fel utoljára hallgatót a kombinált képzésbe. Ekkor összesen 319-en tanultak a két évfolyamon.

Eleinte hét tanszéken (magyar irodalmi, magyar nyelvészeti, növényteni, állattani, matematikai, neveléstudományi és marxizmus-leninizmus tanszék) és az orosz nyelvi lektorátuson folyt az oktatás, majd az évek során számos új tanszék megalapítására került sor. 1964-ben alakult meg az Orosz Nyelv- és Irodalom Tanszék, a Történelmi Tanszék, később a Pszichológia Tanszék, az Ének-Zene Tanszék, a Gyors és Gépírás Tanszék, az Idegen nyelvi Lektorátus, a Könyvtári Tanszék, a Népművelés Tanszék, a Rajz Tanszék. A bölcsészettudományi és művészeti képzést biztosító egységek kialakításával párhuzamosan jöttek létre az új természettudományi tanszékek is, és az intézmény az ország egyik nagy főiskolájává vált.

Egyre több szakon indulhatott meg a képzés. A kezdetektől fogva indított magyar, biológia és matematika szakokon túl 1966/67-től az orosz, a mezőgazdasági ismeretek, a fizika és a műszaki ismeretek, az 1967/68-as tanévtől a történelem, a testnevelés, a földrajz, a kémia, az 1969/70-es tanévtől az ének-zene és a rajz szakok közül választhattak a hallgatók (2. táblázat).

2. táblázat. Nappali hallgatók létszámának alakulása (1966/67-1969/70)

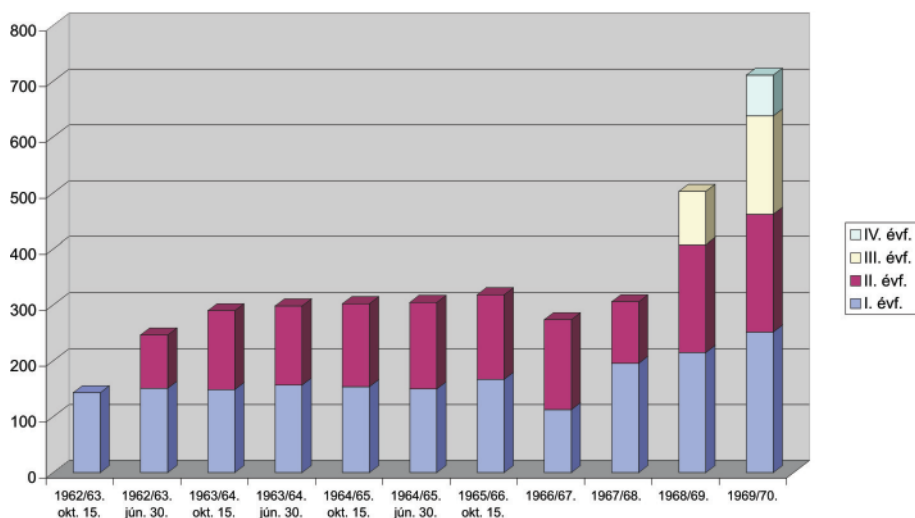
Szak	1966/67.		1967/68.		1968/69.			1969/70.			
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	III.	I.	II.	III.	IV.
Magyar	-	54	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Biológia	-	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Matematika	-	69	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Magyar-történelem	-	-	21	-	13	19	-	16	14	21	-
Magyar-orosz	40	-	38	39	45	41	27	37	41	26	31
Magyar-ének-zene	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-
Magyar-rajz	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-
Történelem-orosz	-	-	-	-	24	-	-	21	25	-	-
Történelem-ének-zene	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Orosz-testnevelés	-	-	6	-	9	5	-	10	6	5	-
Biológia-földrajz	-	-	17	-	14	15	-	7	14	15	-
Biológia-testnevelés	-	-	20	-	15	18	-	14	15	18	-
Biol-mező-gazdaság	15	-	23	15	14	24	15	14	14	24	12
Biológia-rajz	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-
Földrajz-rajz	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-
Földrajz-testnevelés	-	-	-	-	7	-	-	13	8	-	-

Matematika-fizika	38	-	24	37	27	25	26	28	27	26	22
Matematika-kémia	-	-	19	-	22	18	-	25	25	15	-
Matematika-műszaki	20	-	28	19	25	28	17	24	21	26	3
Matemat-rajz	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Összesen	113	161	196	110	215	193	95	252	210	176	73

Forrás: Évkönyv 1966-72.

Az 1966/67-es tanévben utoljára indított egyszakos képzést felváltották a szakpárok a tanárképzésben. Ettől kezdve a hallgatói létszámok folyamatosan emelkedtek, különösen az 1968/69-es évtől kezdve figyelhetők meg nagyobb ugrások a létszám tekintetében a nappali tagozaton. Ebben az évben már 503 hallgatója volt a főiskolának, 1969/70-ben 711-en tanultak itt, immár 4 évfolyamon (1. ábra).

Nappali hallgatók létszámának alakulása (1962/63-1969/70)

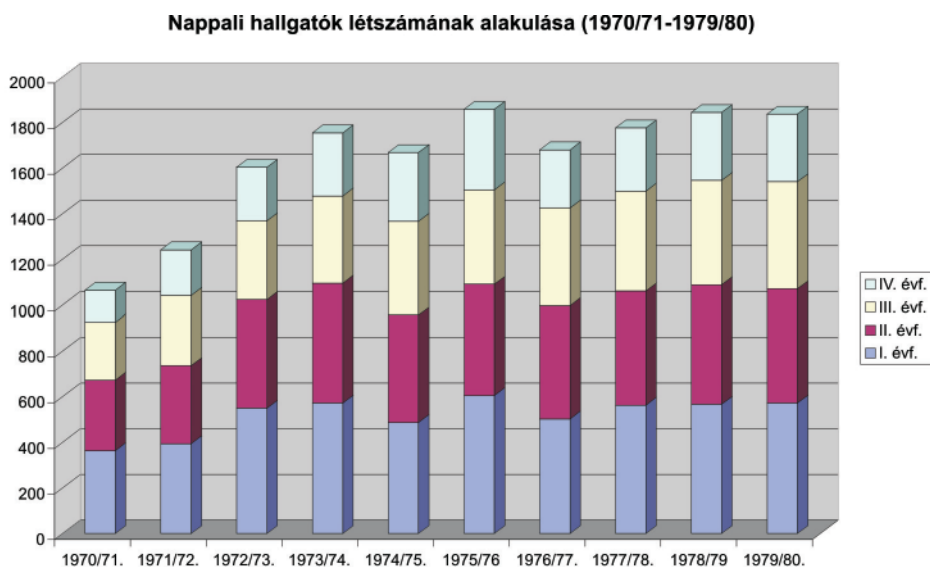
1. ábra

Forrás: Évkönyv 1962-1966 és 1966-72.

A főiskola történetének első 10 éve a feltételek megteremtésével, a beruházások és építkezések kiharcolásával, továbbá a személyi állomány, a tanszékek megszervezésével jellemezhető.

A '70-es évek hallgatói létszámát is a fokozatos növekedés jellemezte (2. ábra). Az 1974/75-ös tanévben azért volt a hallgatók összlétszáma alacsonyabb, mint az azt megelőző évben, mert 1974. szeptember 1-jétől teljes önállóságot kapott a hajdúböszörményi óvónőképző, ami korábban szervezetenként a nyíregyházi főiskolához tartozott, így a teljes létszámban már nem szerepeltek az ott tanuló hallgatók.

A tanár és tanító szakos hallgatók létszáma viszont növekedett (Évkönyv 1974-76, 19).

2. ábra

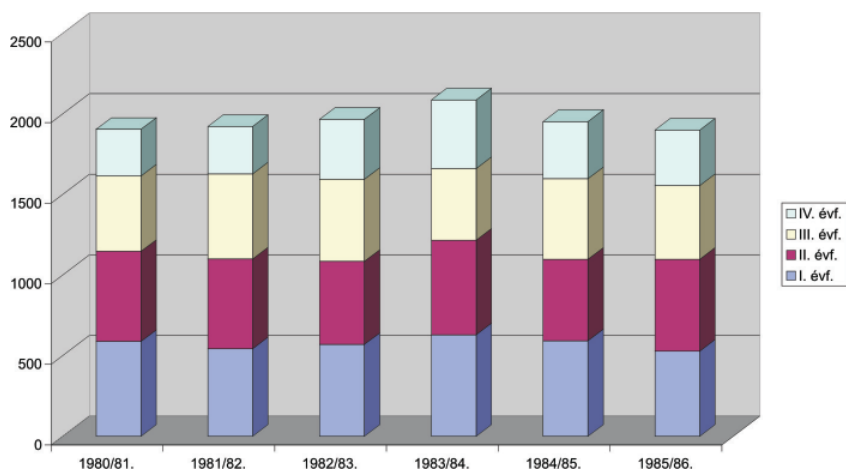
Forrás: Évkönyv 1966-72, 1972-1974, 1974-1976, 1976-1977, 1977-1979 és 1979-1982.

Margócsy József főigazgató az 1976. évi oklevélkiosztó rendkívüli ülésen kiemelte, hogy „bár az elmúlt tanévben az érettségizettek száma nem növekedett, a főiskolánk iránti érdeklődés továbbra is nagy: a tanár szakon 10%-kal, a tanító szakon 20%-kal nagyobb a felvételre jelentkezettek száma, a tavalyihoz képest változatlan keretszám mellett” (Évkönyv 1974-76, 37).

Az 1979. június 23-án az oklevélkiosztó rendkívüli tanácsülésen elhangzott ünnepi beszédben (Évkönyv 1977-1979, 29) a főigazgató arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a nappali tagozatos hallgatók létszáma 1800 fő körül állandósult, és – bár az érettségizők létszáma csökkent – a főiskola első évfolyamán meghirdetett mintegy ötszáz helyre ezerkétszázan jelentkeztek. A levelező hallgatók létszáma is jelentős volt. A több mint háromezer hallgató oktatását végző Bessenyei György Tanárképző Főiskola mintegy 200 oktatójával, több mint 100 gyakorlóiskolai tanítójával, tanárával, és az ugyancsak igen fontos munkát végző adminisztratív-technikai munkatársaival együtt az 1970-es évek végén Magyarország egyik nagy főiskolájának számított. A képzési feladatok ellátásának legalább ötven százaléka a bölcsészeti, művészeti képzést folytató intézetek és tanszékek feladatkörébe tartozott.

Az 1980-as és 1990-es években tovább folytatódott a hallgatói létszámok növekedése (3. ábra), s ez a tendencia 2005-ig jellemezte a főiskolát (4. és 5. ábra).

Nappali tagozatos hallgatók létszámának alakulása (1980/81-1985/86)

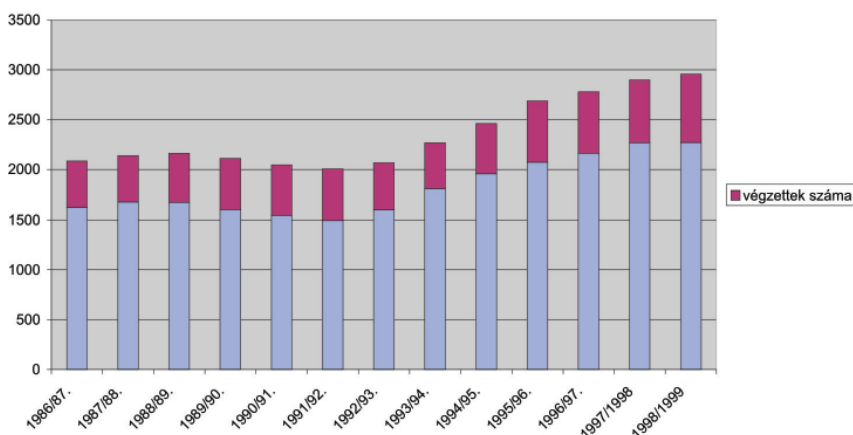

3. ábra

Forrás: Évkönyv 1979-1982 és 1982-86.

Az 1970-as évek végétől a főiskolán a pedagógusképzéshez nem kapcsolódó szakok is indultak (pl. egyszakos népművelés, 2000-től a Gazdasági és Társadalomtudományi Karon pl. gazdálkodási, művelődésszervező, kommunikáció, a Műszaki és Mező-gazdasági Főiskolai Kar szakjai), amelyek egyre magasabb létszámmal vettek részt a főiskolai képzésben. Ezekkel a szakokkal jelen tanulmányban nem tudunk érdemben foglalkozni, kizárólag a pedagógusképzésben részt vevő szakok bemutatására törekszünk.

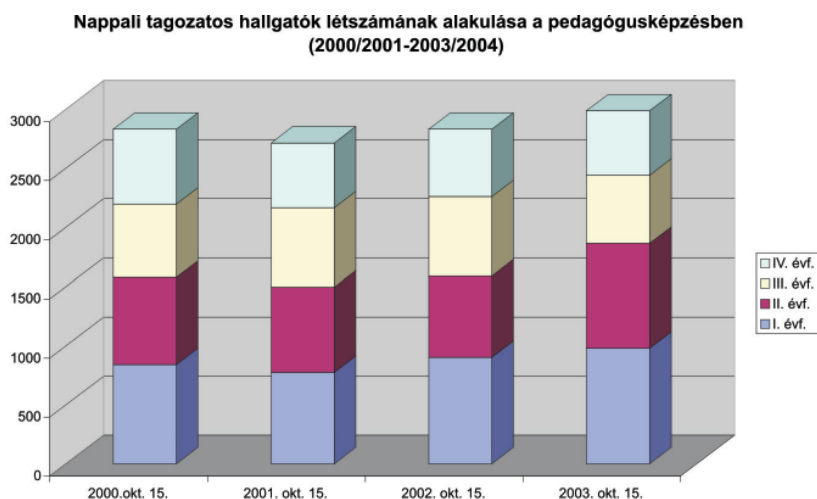
Nappali hallgatók létszámának alakulása a pedagógusképzésben (1986/87-1998/99)

4. ábra

Forrás: Évkönyv 1986-1999.

Az 1990/91-es tanévben 2048-an tanultak a pedagógusképzésben nappali tagozaton, 1995/96-ban 2689-en, 1998/99-ben 2958-an, 2003/2004-ben pedig 2988-an.

5. ábra

Forrás: Évkönyv 2000-2004.

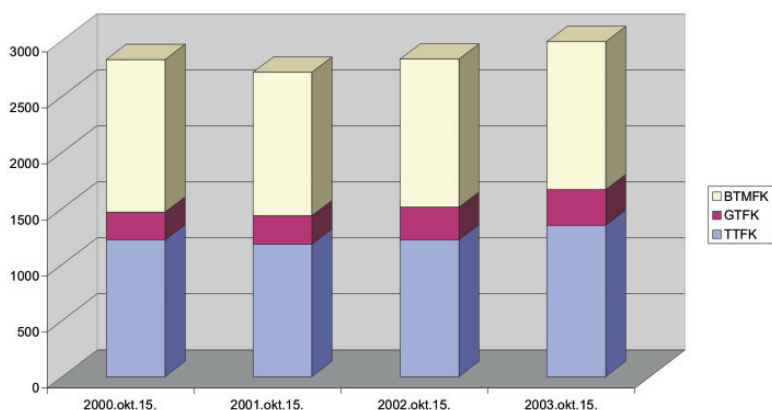
2000. január 1-jével a Bessenyei György Tanárképző Főiskola és a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Nyíregyházai Mezőgazdasági Karának integrációjával létrejött a Nyíregyházi Főiskola, ahol négy karon folyt a képzés. Az integráció a nagyságrendi növekedésen túl az intézmény képzési kínálatának bővülését is eredményezte. A 2000/2001-es tanévben a BTMFK-n 1362-en, a GTFK-n 245-en², a TTFK-n pedig 1222-en tanultak nappali tagozaton a pedagógusképzésben (6. ábra).

Az évkönyvek adatai alapján a kezdeti időszakról a 2003/2004. tanévig tudtuk tanulmányozni a végzettség létszámát és annak változásait. A főiskolán 1963/64-ben 131-ben tettek részállamvizsgát a kombinált képzésben (Évkönyv 1962-1966). A 4 éves képzésben az 1972/73-as tanévben 274-en szereztek oklevelet nappali tagozaton (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 354-en (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 501-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 682-en végeztek, 2003/2004-ben pedig 653-an (Évkönyv 2000-2004). A végzettség létszámát tekintve nem egyértelmű a növekvő tendencia, voltak hullámvázások is. A legtöbben (945-en) 2000-ben végeztek nappali tagozaton a pedagógusképzésben.

2006-tól kezdődően mind a főiskolán belül, mind a magyar felsőoktatás területén igen lényeges tartalmi és szervezeti változások következtek be. A Nyíregyházi Főiskolán

² A GTFK-n a nem pedagógusképzésben részt vevő hallgatók létszáma 462, az MMFK-n pedig 398 volt a 2000/2001. tanévben (Évkönyv 2000-2004).

**Nappali tagozatos hallgatók létszámadatai a pedagógusképzésben
(2000/2001-2003/2004)**

6. ábra

Forrás: Évkönyv 2000-2004.

megalakult az ötödik, a Pedagógusképző Főiskolai Kar. Az új szerveződés magába integrálta a Tanítóképző Intézetet, a Neveléstudományi és Szociálpedagógia Tanszéket és a Pszichológia Tanszéket. A szociálpedagógiai képzés szervezeti egysége idővel önálló csoport lett, s 2009-ben megalakult a Szociálpedagógia Tanszék. A Neveléstudományi Tanszék, a Pszichológia Tanszék, a Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Karról és a Természettudományi Főiskolai Karról érkező szakmódszertanos kollégákkal egészült ki, így jött létre a Tanárképző Intézet. A PKK harmadik egysége a Tanítóképző Intézet.

A PKK hallgatói létszáma 2010. október 15-én 1562 fő volt, ebből 584-en jártak nappali, 978-an levelező tagozatra. Felsőfokú szakképzésben 256-an, BA képzésben 697-en, MA képzésben 574-en, szakirányú továbbképzésben 15-en, egyéb főiskolai képzésben 20-an vettek részt a Pedagógusképző Karon. Az államilag támogatott és a költségtérítéses hallgatók aránya 2010-ben 67%-33% volt.³ A 3. táblázat a nappali tagozatos tanító, a szociálpedagógia és a pedagógia BA szakosok létszámát mutatja be.

3. táblázat. A Pedagógusképző Kar hallgatói létszáma nappali tagozaton a BA képzésben (2008-2010)

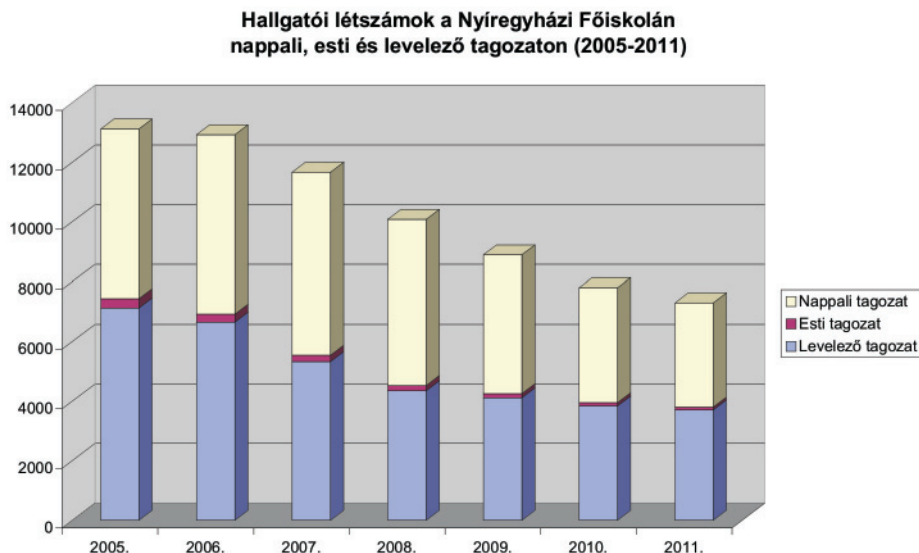
Szak	2008.			2009.				2010.			
	I.	II.	III.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Tanító	22	41	50	28	18	38	45	24	24	17	40
Szociálpedagógia	54	56	38	51	53	49	40	59	49	51	54
Pedagógia	18	18	28	9	16	19	7	9	8	14	6

Forrás: Intézményakkreditációs önértékelési jelentés, 2011.

³ Intézményakkreditációs önértékelés, NYF PKK. Kézirat, 2011. január 25-i keltezéssel. NYFI

A Nyíregyházi Főiskolán a 2012/13. tanévben 33 alapszak (48 szakiránnyal), tanári mesterszak (15 szakképzettséggel), 3 diszciplináris mesterszak, 29 szakirányú továbbképzési szak és 22 felsőfokú szakképzés közül választhattak a jelentkezők (Sallai, 2012). (E képzések között számos nem pedagógusképzéshez kapcsolódó szakot is találhatunk).

A 2005. évben érte el a csúcst a hallgatói létszám. Míg ebben az évben 13.127-en tanultak a Nyíregyházi Főiskolán, 2012-ben már csak 5895 volt a hallgatói létszám. Ez a tendencia megfigyelhető akkor is, ha csak az egyes tagozatokat külön-külön tekintjük⁴ (7. ábra).

7. ábra

Forrás: Nyíregyházi Főiskola Tanulmányi és Felvételi Osztály adatközlése

Az 4. táblázat a képzési formák alapján mutatja be az elmúlt évek hallgatói létszám adatait. A felsőfokú szakképzés, az alapképzés és a mesterképzés tekintetében növekedés figyelhető meg, viszont a főiskolai és egyetemi szintű képzésnél nagymértékű csökkenés, hiszen ekkor történt az átváltás az új, kétciklusú képzésre⁵.

⁴ Az alábbi adatok egyaránt magukba foglalják a pedagógusképzéshez, illetve a nem pedagógusképzéshez tartozó területeket.

⁵ Itt szintén az összes hallgatóra vonatkozó adatokat olvashatjuk.

4. táblázat. Hallgatói létszámok a Nyíregyházi Főiskolán (2005-2011)

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Felsőfokú szakképzés	149	334	540	613	846	979	949
Főiskolai szintű képzés	12676	8976	5771	3176	1248	380	40
Egyetemi szintű képzés	54	40	27	4	2	-	-
Alapképzés	-	3389	5253	6073	6239	5756	5444
Mesterképzés	-	-	-	138	489	608	713
Szakirányú továbbképzés	248	194	84	84	76	84	154
Összesen	13127	12933	11675	10088	8900	7807	7300

Forrás: Nyíregyházi Főiskola Tanulmányi és Felvételi Osztály adatközlése

PEDAGÓGUSKÉPZÉS NAPPALI TAGOZATON

Míg 1962-ben még csupán három szakon (magyar, biológia és matematika) folyt az oktatás, az 1970/71-es tanévre 20-ra bővült a szakpárok száma (magyar-történelem, magyar-orosz, magyar-ének-zene, magyar-rajz, történelem-orosz, történelem-ének-zene, orosz-pedagógia, orosz-testnevelés, biológia-földrajz, biológia-testnevelés, biológia-mezőgazdaság, biológia-rajz, földrajz-rajz, földrajz-testnevelés, matematika-fizika, matematika-kémia, matematika-műszaki, matematika-ének-zene, matematika-rajz, matematika-pedagógia), illetve a tanító szakon is megkezdődött a képzés (Évkönyv 1966-1972).

A főiskola életének első évtizedeiben nappali tagozaton az egyik legnépszerűbb szak az orosz volt. Az 1966/67-es tanévben kezdődött meg e nyelv oktatása magyar-orosz párosításban 40 fővel (2. táblázat). A következő évben indult az orosz-testnevelés szak 6 fővel, 1968/69-ben a történelem-orosz szak 24 fővel. Az orosz-pedagógia szakpár 1972/73-ben (Évkönyv 1972-1974), az orosz-népművelés 1975/76-ban (Évkönyv 1974-1976), az orosz-gyors és gépírás és a földrajz-orosz 1983/84-ben, az orosz-könyvtár 1984-85-ben (Évkönyv 1982-1986), az orosz-angol, orosz-francia, orosz-német 1989/90-ben, az orosz-ukrán 1993/94-ben, a szociálpedagógus-orosz 1995/96-ban, a hittanári-orosz, az orosz-ének-zene és az orosz-művelődésszervező 1996/97-ben, az orosz-rajz 1998/99-ben (Évkönyv 1986-1999).

A legtöbb hallgató az 1972/73-as tanévben tanult magyar-orosz szakon, ők 176-an voltak (Évkönyv 1972-1974). A '80-as években fokozatosan csökkent a létszám magyar-orosz szakon, míg 1980/81-ben 155-en tanultak itt (Évkönyv 1979-1982), az 1989/90-es évben 59-en (Évkönyv 1986-1999). A '90-es években folytatódott ez a tendencia, 1998/99-ben már csak 26-an (Évkönyv 1986-1999), 2003/2004-ben pedig 3-an tanultak ezen a szakpáron (Évkönyv 2000-2004).

1989-90 táján kezdődött meg az orosz-tanárok átképzése angol, francia, német, olasz stb. szakos tanárrá. A főiskolán ebben az időszakban új szakok alakultak: 1985/86-ban indult a magyar-francia és magyar-német szak (Évkönyv 1982-1986), 1986/87-ben a történelem-francia és történelem-német, 1988/89-ben a magyar-angol, matematika-an-

gol, 1989/90-ben az orosz-angol, orosz-francia és orosz-német, 1991/92-ben az angol-francia és az angol-német, tanító szakon az angol és a német szakkollégium (Évkönyv 1986-1999).

A magyar szak⁶ szintén a legkeresettebb szakok közé tartozott. Míg az 1962/63-as tanévben 47-en kezdték meg a magyar szakot, a következő évben 96-an (Évkönyv 1962-1966), az 1970/71-es tanévben 237-en (Évkönyv 1966-1972), 1980/81-ben 490-en (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 377-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 500-an. A vizsgált időszakban a 2003/2004-es tanévben volt a legmagasabb a magyar szakos hallgatók létszáma nappali tagozaton, ekkor 540-en tanultak itt (Évkönyv 2000-2004).

1963-ban 42-en tettek részállamvizsgát magyar szakon a kombinált képzésben (Évkönyv 1962-1966). A 4 éves képzésben 1973-ban 68-an végeztek (Évkönyv 1972-1974). 1982-ben 123-ra ugrott a végzettek létszáma (Évkönyv 1982-1986), az 1990/91-es tanévben 93-an végeztek (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 105-en, 2003/2004-ben pedig 114-en. A legtöbbben 2000-ben végeztek nappali magyar szakon, ekkor 130-an kaptak oklevelet (Évkönyv 2000-2004).

Természettudományos szakok közül a matematika-fizika párosítás volt a legnépszerűbb. 1966/67-ben 38 fővel indult ez a szakpár, a következő évben 61-en tanultak itt, 1969/70-ben 103-an (2. táblázat). A legnagyobb számuk az 1974/75-ös tanévben volt, ekkor 213-an tanultak matematika-fizika szakon (Évkönyv 1974-1976).

Matematika szakon⁷ az 1963/64-es tanévben 49-en tanultak, az ezt követő évben 99-en (Évkönyv 1962-1966). 1970/71-ben 285 (Évkönyv 1966-1972), 1980/81-ben 333 (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 428 (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 294 volt a matematika szakos hallgatók létszáma (Évkönyv 2000-2004). A vizsgált időszakban a legmagasabb létszám az 1974/75. tanévben volt, ekkor 575-en tanultak matematika szakon nappali tagozaton (Évkönyv 1974-1976).

1963/64-ben 47-en tettek részállamvizsgát matematika szakon a kombinált képzés keretein belül (Évkönyv 1962-1966). A 4 éves képzésben 1972/73-ban 65-en végeztek (Évkönyv 1972-1974). 1975/76-ra 142-re nőtt a létszámuk (Évkönyv 1974-1976). Ezután lényegesen csökkent a matematika szakosok száma, az 1980/81-es tanévben 54-en végeztek (Évkönyv 1979-1982), az 1990/91-esben 88-an (Évkönyv 1986-1999). 2000/2001-ben ismét magas volt a nappali matematika szakosok száma, ekkor 108-an tanultak itt. 2003/2004-re felére (54-re) csökkent ez a létszám (Évkönyv 2000-2004).

Szintén a népszerű reál szakok közé tartozik a számítástechnika, amely 1990/91-ben indult a matematikával szakpárban 17 fővel. 1993/94-től a könyvtárral és a technikával, 1995/96-tól a biológiával, 1996/97-től az angollal. 1992/93-tól 1995/96-ig önálló szakként is fel lehetett venni a számítástechnikát nappali tagozaton (Évkönyv 1986-1999).

1970-től nyíregyházi modellként emlegették az intézményt, mert a nyíregyházi tanítóképzővel egyesülve közös szervezeti egységben valósította meg a tanító- és az általános

⁶ Egy- majd kétszakos formában.

⁷ Egy- majd kétszakos formában.

iskolai tanárképzést⁸. Az 1971-72. tanévtől a hajdúböszörményi óvónőképző is a főiskola egyik egységeként jött létre és működött az 1974-es önállósodásáig (Sallai 2012). 1972/73-ban 189-en, majd 1973/74-ben 190-en tanultak óvónőnek nappali tagozaton, levelezőn a létszám 84, illetve 182 volt (5. táblázat).

5. táblázat. Adatok a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet nappali és levelező tagozatos hallgatóiról (1972/73-1973/74)

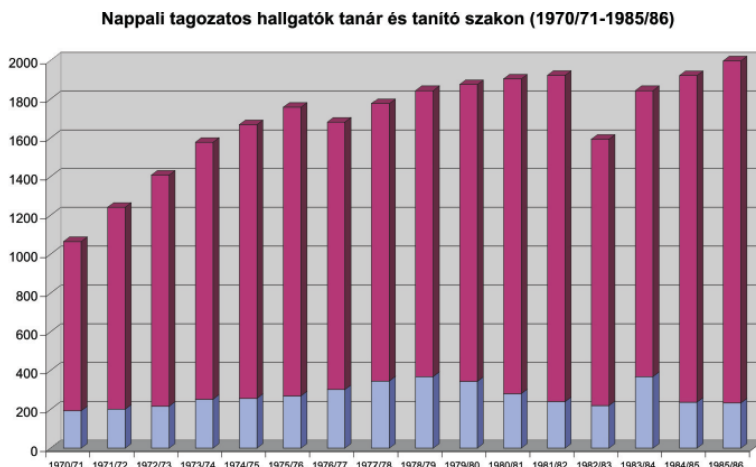
Év/ évf.	Létszám		Összlétszámból				Kollégista		Levelező létszám
	össz.	fiz.dolg.	H-B.	Szabolcs	BAZ	egyéb	össz.	fiz.	
1972/73									
I.	100	71	47	34	17	2	69	47	84
II.	89	47	39	33	12	5	60	43	-
I.-II.	189	118	86	67	29	7	129	90	84
1973/74									
I.	102	57	48	36	15	3	67	50	97
II.	88	57	44	26	16	2	61	45	85
I.-II.	190	114	92	62	31	5	128	95	182

Forrás: Évkönyv 1972-1974.

1988/89-től 1995/96-ig újból tanulhattak óvodapedagógus szakon a hallgatók (Évkönyv 1986-1999). 1988-ban 27 fővel indult újra az óvodapedagógus képzés, legtöbb hallgató az említett időszakban 74 volt (az 1993/94-es tanévben).

A tanítók aránya az összes hallgató létszámához viszonyítva 13 és 25% között mozgott az 1970/71-től 1985/86-ig tartó időszakban (8. ábra). 1970/71-ben 192-en tanultak tanító szakon nappali tagozaton, 1980/81-ben 280-an, 1990/91-ben 259-en, 2000/2001-ben 277-en. Legtöbb tanító szakos hallgató az 1978/79-es és az 1983/84-es évben volt, pontosan 369 fő.

⁸ Nyíregyházán 1847-ben kezdődött meg a tanítók képzése az evangélikus egyházkerület szervezésében. 1858-ban éledt újjá ez az egyházi intézmény, amely 1872-ben fejezte be működését a városban. Hosszabb szünet után, 1914 őszén indult meg újra Nyíregyházán az akkor már állami tanítóképzés, s 1959-ben vált felsőfokúvá. A Felsőfokú Tanítóképző Intézet oktatói már 1962-től bekapcsolódtak a tanárképző főiskola munkájába, mely együttműködés előkészítette a két pedagógusképző intézmény fúzióját, amely 1970-ben ment végbe. A nyíregyházi főiskola 1970-től képez nappali tagozatos tanító szakos hallgatókat. 1973-tól az akkor létrejött Neveléstudományi Intézethez kapcsolódott a tanítói tanszék. 1983. szeptember 1-jétől Tanítóképző Intézet néven alakult önálló szervezeti egységgé.

8. ábra

Forrás:

Évkönyv 1966-72, 1972-74, 1974-1976, 1976-1977, 1977-1979, 1979-1982 és 1982-1986.

Már a '70-es években felmerült az egységes általános iskolai pedagógusképzés lehetőségeinek gondolata, amely ténylegesen a '80-as években valósult meg tanító-tanár szakpárosításokban. 1986/87-es tanévben 30-40 fős létszámú csoportok tanultak pl. tanító-magyar tanár és tanító-matematika tanár szakon, megjelent az ének, testnevelés, technika, könyvtár szakkollégium, 1989/90-ben a rajz, 1991/92-ben az angol és a német szakkollégium. 1997/98-tól a tanítóképzésben a műveltségterületi képzés váltotta fel a korábbi modellt. Ekkor tanító-angol, ember és társadalom, magyar, matematika, természetismeret, testnevelés, vizuális nevelés és ének-zene műveltségi területen folyt a képzés, illetve az angol, hittanári, magyar, matematika és német tanárszakokkal lehetett párosítani a tanító szakot (Évkönyv 1986-1999).

Tanító szakon 1973-ban végeztek először (68-an) (Évkönyv 1972-1974). 1980-ra megugrott a végzett tanítók száma (126-ra) (Évkönyv 1979-1982), de ezt követően lényeges létszámcsökkenés figyelhető meg, 1983-ban már csak 57-en végeztek. 1985-ben újból sokan, 129-en végeztek tanító szakon (Évkönyv 1982-1986). 1990/91-ben 73-an szereztek tanítói oklevelet (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 49-en, 2003/2004-ben pedig 70-en (Évkönyv 2000-2004).

A pedagógia szakos képzés az 1972/73-as tanévben indult a főiskolán. 1974/75-ben orosz-pedagógia szakon 40-en, matematika-pedagógia szakon pedig 49-en tanultak (Évkönyv 1974-1976). Hasonló volt a hallgatói létszám ezeken a szakpárokon a további három évben is. A legtöbben (összesen 120-an) az 1976/77-es tanévben tanultak pedagógia szakon nappali tagozaton (Évkönyv 1976-1977). Az 1978/79-es tanévben azonban már csak 38 orosz-pedagógia szakos és 37 matematika-pedagógia szakos tanult a főiskolán (Évkönyv 1977-1979). Ez az ugrásszerű csökkenés folytatódott a további két

évben, az 1979/80-as tanévben már csak 23-an tanultak orosz pedagógia szakon, 17-en matematika-pedagógián, az 1980/81-ben 5-en orosz-pedagógián és 6-an matematika-pedagógia szakon, ezt követően megszűntek ezek a szakpárok (Évkönyv 1979-1982), s csupán 2006-ban, az új, kétciklusú képzési rendszerben indult újra a pedagógia szak.

Először az 1975/76-os tanévben végeztek pedagógia szakon nappali tagozaton, ekkor 22-en kaptak oklevelet (Évkönyv 1974-1976). Az ezt követő évben 23-an végeztek (Évkönyv 1976-1977), 1980-ban 24-en, 1981-ben már csak 10-en (Évkönyv 1979-1982), s 1983-ban 35-en (Évkönyv 1982-1986).

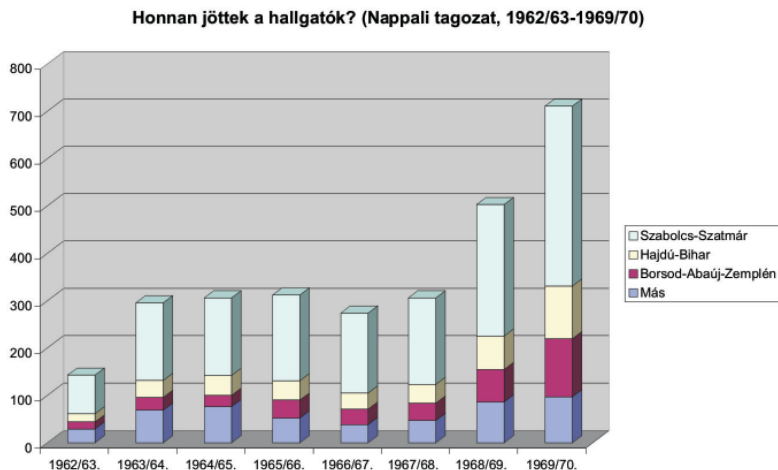
REKRUTÁCIÓS BÁZIS

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy honnan vonzott tanítványokat a főiskola, hogyan változott a rekrutációs bázis, kik választották továbbtanulási célból a főiskolát.

A rekrutációs bázist egyrészt földrajzi értelemben tanulmányozzuk, másrészt pedig a nemek aránya szerint.

Földrajzi értelemben tekintve elsősorban a három szomszédos megyéből jelentkeztek diákok a főiskolára. A legnagyobb arányban Szabolcs-Szatmár megyéből (több mint a fele), másodsorban Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkeztek a hallgatók, de mindvégig jelentős arányt képviseltek a Hajdú-Bihar megyeiek is. 1962/63-ban 82-en jöttek Szabolcs-Szatmár-Bereg, 17-en Hajdú-Bihar, 15-en Borsod-Abaúj-Zemplén, 29-en más megyéből (9. ábra).

9. ábra

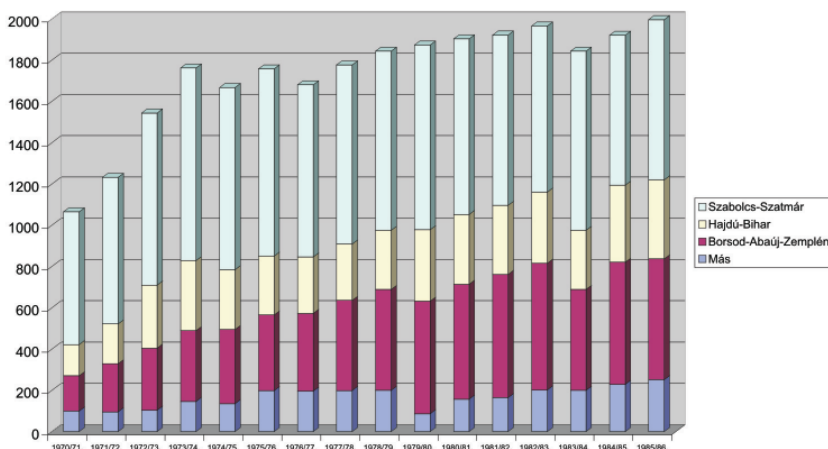
Forrás: Évkönyv 1962-1966 és 1966-1972.

Egyes szakok (pl. pedagógia, gyors- és gépíró tanári szak stb.) esetében a főiskola vonzáskörzete lényegesen nagyobb volt (Évkönyv 1974-76, 73). Az 1972/73. tanév beiratkozási lapjai alapján elkészített kimutatás szerint a főiskola beiskolázási körzete 19 395,10 km², ami hazánk területének több mint 1/5 része. „A Nyíregyházát övező, kb. 44-55 km-es sugarú belső vonzáskörzeti gyűrű a legintenzívebb vonzáskörzet. Ebben a vonzásrégióban találjuk pl. Debrecen városát (94 hallgatóval), a népes hajdúvárosokat, Tokaj-Hegyalja településeit, továbbá Szabolcs-Szatmár megye járási székhelyeit. A második, kb. 25 km-rel nagyobb sugarú körben – nem számítva Miskolcot – a vonzás mértéke ugrásszerűen lecsökken” (Évkönyv 1974-76, 74). Borsod nyugati fele, a Bükk, a Sajó-völgy, a csereháti dombvidék és a dél-borsodi síkság az egri főiskola vonzáskörzete, így ebből a térségből kevés (többnyire levelező) hallgató nyert felvételt a nyíregyházi főiskolára.

Tanárszakon az összes hallgató 90%-a a három keleti megyéből került ki. A szakok arányait a pedagógus-ellátottság helyzete befolyásolta (pl. a tanárhiánnyal küzdő Szabolcs-Szatmárból 605, a kedvezőbb arányú Borsodból 270 és Hajdú-Bihar megyéből 220 hallgató tanult ekkor a főiskolán). Az 1972/73. tanévben Baranya és Tolna kivételével minden megyéből jöttek hallgatók a nyíregyházi főiskolára.

Az 1985/86-os tanévben 777 hallgató volt szabolcsi, 383 hajdúsági, 586 borsodi, 251-en egyéb megyékből származtak (10. ábra).

Honnan jöttek a hallgatók? (Nappali tagozat, 1970/71-1985/86)

10. ábra

Forrás:

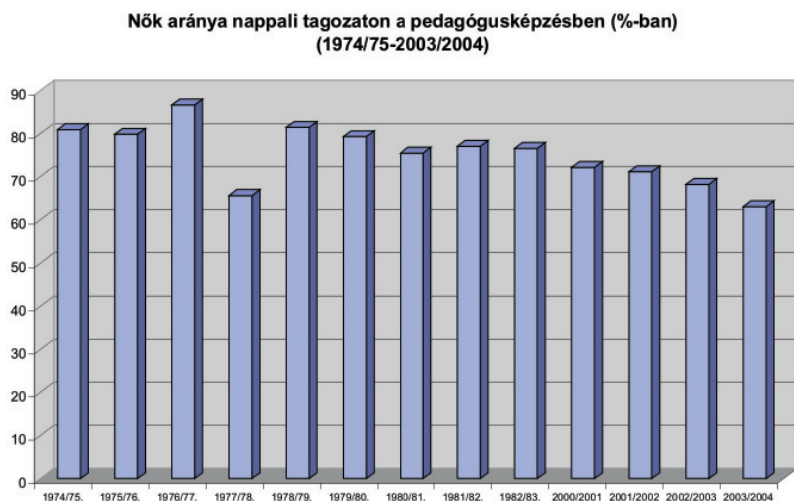
Évkönyv 1966-72, 1972-1974, 1974-1976, 1976-1977, 1977-1979, 1979-1982 és 1982-1986.

A hallgató nők aránya mindvégig magas volt a főiskolán, 70-80% körül mozgott (11. ábra). A legmagasabb ez az arány 86,7% volt az 1976/77. tanévben, a legalacsonyabb

62,9% 2003/2004-ben. Megfigyelhető, hogy a bölcsészek között magasabb (70-80%) ez az arány, a Természettudományi Karon alacsonyabb (45-60%).

Nappali tagozaton tipikusan női szakoknak számítanak (90% körüli aránnyal) például: óvónő, tanító, magyar-orosz, magyar-ének-zene, magyar-könyvtár, történelem-ének-zene, matematika-ének-zene, matematika-pedagógia, orosz-pedagógia, orosz-népművelés, orosz-könyvtár, történelem-orosz, könyvtár-biológia, magyar-gyors és gépírás, gyors és gépírás-orosz/angol/német, angol-francia, angol-szociálpedagógus.

Azok a szakok, ahol a legalacsonyabb a nők aránya (5-40%): földrajz-testnevelés, matematika-műszaki, matematika-technika, fizika-technika, angol-számítástechnika, fizika-számítástechnika, fizika-testnevelés, technika-számítástechnika.

11. ábra

Forrás: Évkönyv 1974-1976, 1976-1977, 1977-1979, 1979-1982 és 2000-2004.

A LEVELEZŐ TAGOZAT HALLGATÓI LÉTSZÁMADATAI

A levelező képzés az 1963/64-es tanévben kezdődött meg a főiskolán⁹. Az első években levelező tagozaton a kétszakos képzés mellett egyszakos és kombinált képzésben vettek részt a hallgatók, illetve kiegészítő szakon tanulhattak¹⁰.

1963/64-ben 352-en vettek részt kétszakos képzésben. 1964/65-ben négyféle szisztéma szerint képezték a hallgatókat. Ekkor 106 hallgató tanult kombinált képzési formában, kiegészítő szakosok levelező tagozaton 1964/65-ben 9-en, 1965/66-ban 8-an

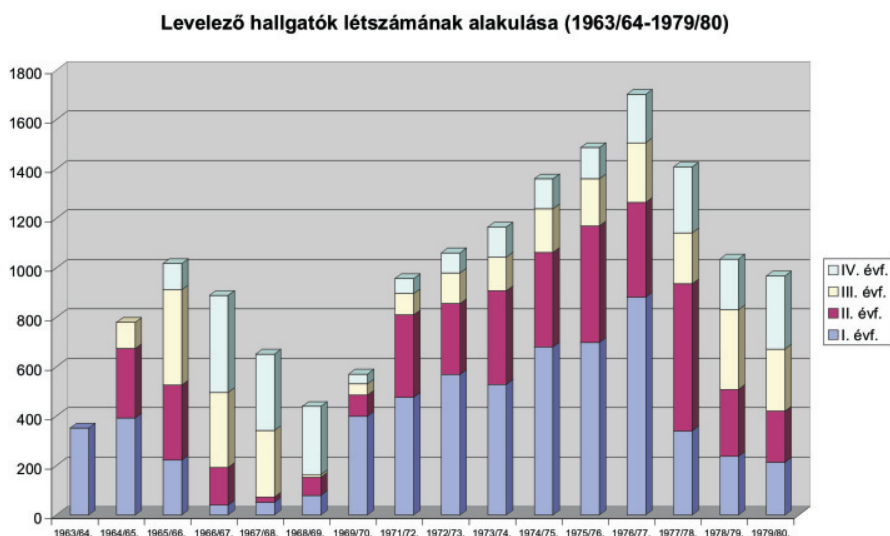
⁹ 1962/63-ban ez egri főiskola levelező képzésébe kapcsolódott be.

¹⁰ Az első években három konzultációs központ működött: Nyíregyházán, Debrecenben és Miskolcon. A konzultációkat főiskola tanszékeinek útmutatása alapján általában külső előadók látták el.

(Évkönyv 1962-1966), 1966/67-ben 74-en voltak. Egyszakos képzésben 1964/65-ben 13-an, a három éves egyszakos képzésben pedig 143-an vettek részt (Évkönyv 1966-1972).

A levelező tagozatos hallgatók létszámát tekintve hullámozást figyelhetünk meg az első húsz évben. Az első nagy csökkenés az 1965/66-os tanévben következett be. Kovács József főiskolai igazgató az intézmény munkájáról szóló összefoglaló jelentésében ezt azzal indokolta, hogy ekkor a művelődésügyi osztályok elsősorban a működő tanítói képesítésű nevelő közül javasoltak felvételre, illetve a főiskola létrejöttével javult a szakos ellátottság ebben az országrészben is (Évkönyv 1962-1966, 19).

Az 1976/77. évben ugrott a legmagasabb a levelező hallgatók létszáma (1702 fő), később csökkent a hallgatói létszám (12. ábra).

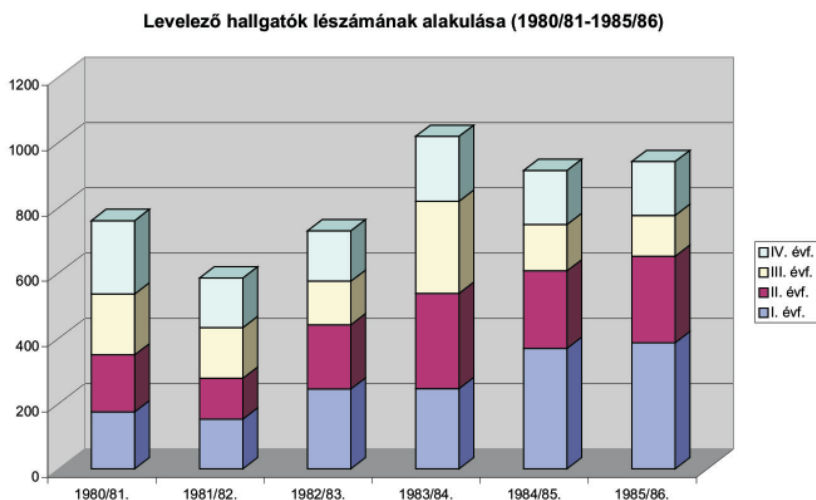

12. ábra

Forrás: Évkönyv 1962-1966, 1966-72, 1972-74.,
1974-1976., 1976-1977., 1977-1979. és 1979-1982.

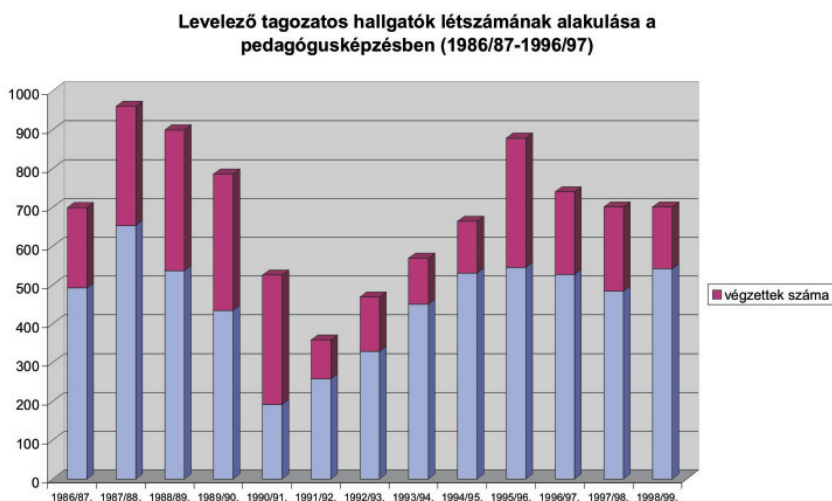
Az 1983/84-es év újabb fellendülést hozott a levelező képzésben, ekkor 1018 levelező hallgatója volt a főiskolának (13. ábra).

Az 1987/88-as év magas létszámát (960 fő) újabb hullámvölgy követte, 1991/92-ben 358 főre csökkent a létszám. Ezt követően ismét növekedésnek indult a levelező hallgatók létszáma és 1995/96-ban újabb csúcspontra ért, ekkor 878-an vettek részt pedagógusképzésben levelező tagozaton (14. ábra).

13. ábra

Forrás: Évkönyv 1979-1982 és 1982-1986.

14. ábra

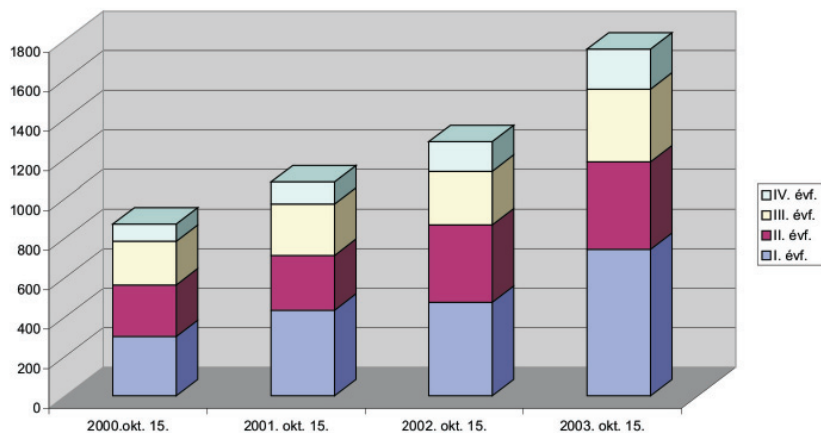
Forrás: Évkönyv 1986-1999.

A 2000-es években a pedagógusképzésben is jelentősen megnövekedett a hallgatói létszám a levelező tagozaton (15. ábra). Míg 2000-ben 870 volt a létszám, 2003-ban 1754-re nőtt a levelező hallgatók részvétele a pedagógusképzésben.

A 2000-2003-as időszakban az összes hallgatót tekintve a GTFK vette ki a legna-

gyobb részt a levelező képzésből. 2002-ben az összes levelezős hallgató 61%-a járt a Gazdálkodási és Társadalomtudományi karra.

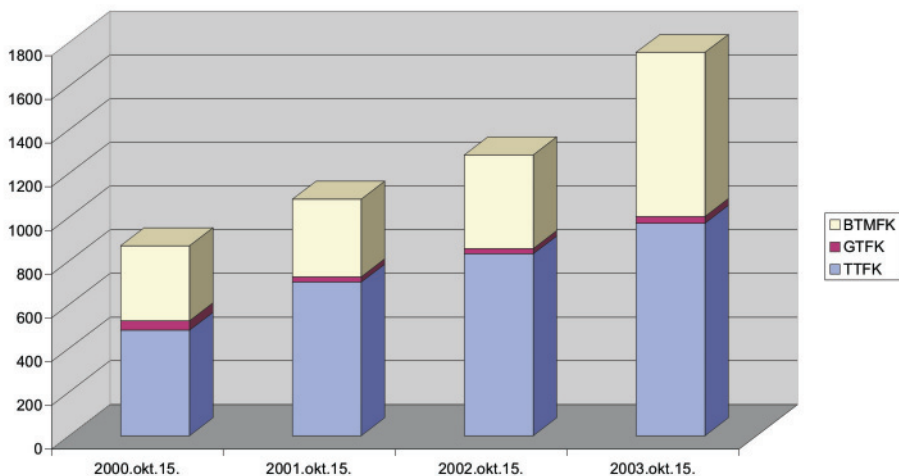
Levelező tagozatos hallgatók létszámának alakulása a pedagógusképzésben (2000/2001-2003/2004)

15. ábra

Forrás: Évkönyv 2000-2004.

Levelező tagozatos hallgatók létszámadatai a pedagógusképzésben (2000/2001-2003/2004)

16. ábra

Forrás: Évkönyv 2000-2004.

Csak a pedagógusképzést tekintve azonban a Természettudományi Főiskolai Karon volt a legmagasabb a levelező hallgatók aránya (16. ábra). 2003-ban a TTFK-n 972 fő, a BTMFK-n 751 fő, a GTFK-n 31 fő tanult a pedagógusképzésben.

A végzett hallgatók létszámát tekintve is hullámlás figyelhető meg. Először az 1964/65-ös tanévben szereztek általános iskolai tanári oklevelet a főiskolán, ekkor 4-en végeztek (Évkönyv 1962-1966). A következő évben már 107-en, majd 291-ben végeztek. A 4 éves képzésben 1972/73-ban 217-en (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 344-en (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 333-an szereztek oklevelet (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben viszont már csak 165-en, 2003/2004-ben pedig 306-an (Évkönyv 2000-2004). A legtöbben, 428-an 1980-ban végeztek a főiskolán levelező tagozaton a pedagógusképzésben.

A 2005 utáni időszakban a levelező képzés össz-hallgatói létszámában¹¹ is jelentősen csökkenés következett be: míg 2005-ben összesen 7127 hallgató tanult levelező tagozaton, 2011-ben már csupán 3704 volt a létszámuk (17. ábra).

NAPPALI ÉS LEVELEZŐ HALLGATÓK ARÁNYA A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

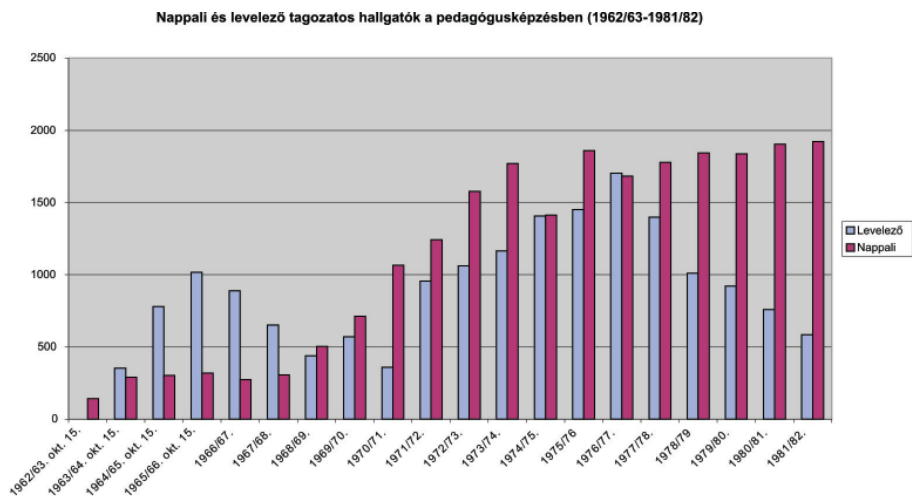
1963/64-től 1967/68-ig a levelező tagozatos hallgatók létszáma jelentősen meghaladta a nappali tagozatosokét (23. ábra). 1963/64-ben a hallgató létszám 55%-át adták ki a levelező tagozatosok, arányuk az 1965/66-os és 1966/67-es évben egyaránt rendkívül magas, 76% volt. 1967/68-tól kezdve megfordult ez az arány, ebben a tanévben 47%-ra csökkent a levelező hallgatók aránya, a 70-es évek végére pedig az összes hallgató 33%-át képezték a levelezősök.

A '80-as és '90-es években is folytatódott ez a tendencia, ebben az időszakban az 1985/86-os tanévben volt a legmagasabb a levelezősök aránya a nappali tagozatosokhoz képest (35%), míg 1991/92-ben csupán 15% a levelezősök aránya az összes pedagógus hallgató létszámához viszonyítva.

A 2000-es évek – az integráció és az újabb képzések bevezetésének hatására – ismét fellendülést hoztak a levelező tagozatos pedagógusképzés tekintetében, hiszen 2003-ra 37%-ra nőtt az arányuk (18. ábra). Megjegyezzük, hogy ha a nem pedagógusképzéshez tartozó szakokat is tekintetbe vesszük, a levelezők aránya az összes hallgató tekintetében 58% volt 2003-ban.

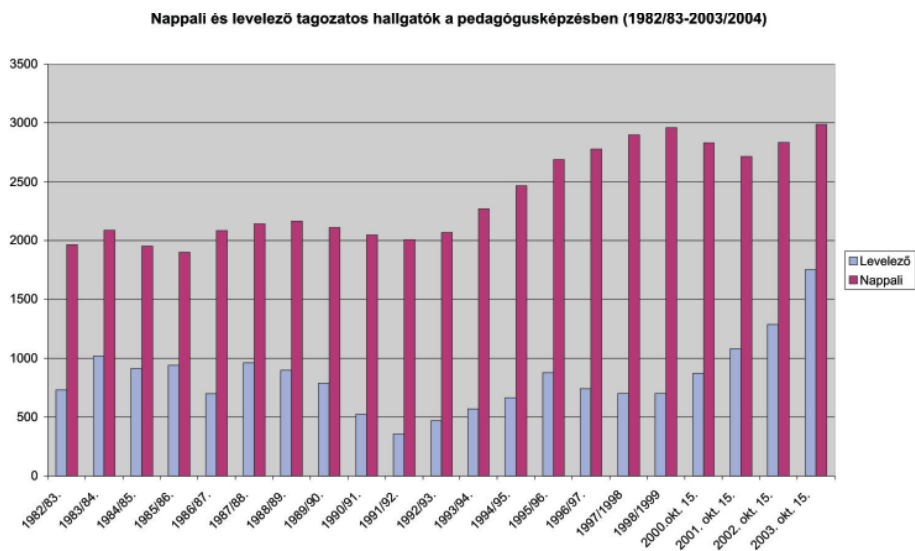
A nappali és a levelező tagozatot együtt tekintve 1963/64-ben 131-en (Évkönyv 1962-1966), 1973/74-ben 491-en (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 698-an (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 894-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 847-en, 2003/2004-ben 959-en végeztek (Évkönyv 2000-2004).

¹¹ A nem pedagógusképzésben résztvevő hallgatókat is beleértve.

17. ábra

Forrás: Évkönyv 1962-1966, 1966-72, 1972-74,
1974-1976, 1976-1977, 1977-1979 és 1979-1982.

18. ábra

Forrás: Évkönyv 1979-1982, 1982-86, 1986-99 és 2000-2004.

A nappali és a levelező tagozatot együtt tekintve 1963/64-ben 131-en (Évkönyv 1962-1966), 1973/74-ben 491-en (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 698-an (Évkönyv 1979-

1982), 1990/91-ben 894-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 847-en, 2003/2004-ben 959-en végeztek (Évkönyv 2000-2004).

SZAKOK LEVELEZŐ TAGOZATON

1963/64-ben 12 szakpáron folyt a kétszakos levelezős képzés. Kombinált formában az első évben, 1964/65-ben 6 szakon (orosz, történelem, földrajz, fizika, mezőgazdasági ism. és gyak., műszaki ism. és gyak.) tanultak a hallgatók. Kiegészítő szakon 1964/65-ben magyar, orosz, földrajz, matematika és műszaki ism. és gyak. területen folyt a képzés. Egyszakos képzés magyar, történelem, orosz, matematika, mezőgazdasági, ill. műszaki ism. és gyak. szakon valósult meg (Évkönyv 1962-1966).

A szakok és szakpárok száma az évek során kibővült, 1970/71-ben 14 szakpáron és 15 szakon tanulhattak a hallgatók (Évkönyv 1966-1972), 1980/81-ben 28 szakpáron és 7 szakon (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 32 szakpáron és 16 szakon (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 1 szakpáron és 21 szakon folytattak tanulmányokat a pedagógusképzésben levelező tagozaton (Évkönyv 2000-2004).

Az 1963/64-es tanévben 93-an kezdték meg tanulmányaikat magyar-történelem, 25-en magyar-orosz, 2-en és 7-en magyar-szlovák szakon (magyar szakon összesen 127-en). A következő évben már 262-en tanultak magyar szakon egy-, illetve kétszakos formában levelező tagozaton (Évkönyv 1962-1966). Az 1980/81-es tanévben 195 (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 130 volt ez a létszám, ezt követően jelentősen csökkent a magyar szakosok száma (43 főre), de 1997/98-ra ismét 125-ra nőtt (Évkönyv 1986-1999). 2000/2001-ben 130 volt a levelező magyar szakosok létszáma (Évkönyv 2000-2004).

Magyar szakon¹² levelező tagozaton először 1965/66-ban szereztek általános iskolai tanári oklevelet a kombinált képzési formában (Évkönyv 1962-1966), a következő évben pedig már 100-an (Évkönyv 1966-1972). A 4 éves képzésben 1972/73-ban 26-an végeztek (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 33-an (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 69-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 32-en, 2003/2004-ben 19-en (Évkönyv 2000-2004).

A reál területet tekintve a matematika szakot emeljük ki, mivel itt már a kezdetektől jelentős számú hallgató vett részt a képzésben. Matematika-fizika szakon 86-an, matematika-kémián 9-en, matematika-ének szakon egy hallgató kezdte meg tanulmányait az 1963/64-es tanévben levelező tagozaton, összesen 96-an (Évkönyv 1962-1966). Az ezt követő évben már 150 volt a levelező matematika szakosok létszáma egy- és kétszakos formában. 1966/67-re 55-re csökkent ez a létszám (Évkönyv 1966-1972), majd ismét növekedő tendencia figyelhető meg 1976/77-ig, amikor 178-an tanultak ezen a szakon (Évkönyv 1976-1977). Ez a hullámzó tendencia a későbbiekben is megfigyelhető. 1987/88-tól kezdődően egyértelműen csökkenés figyelhető meg a matematika szakosok

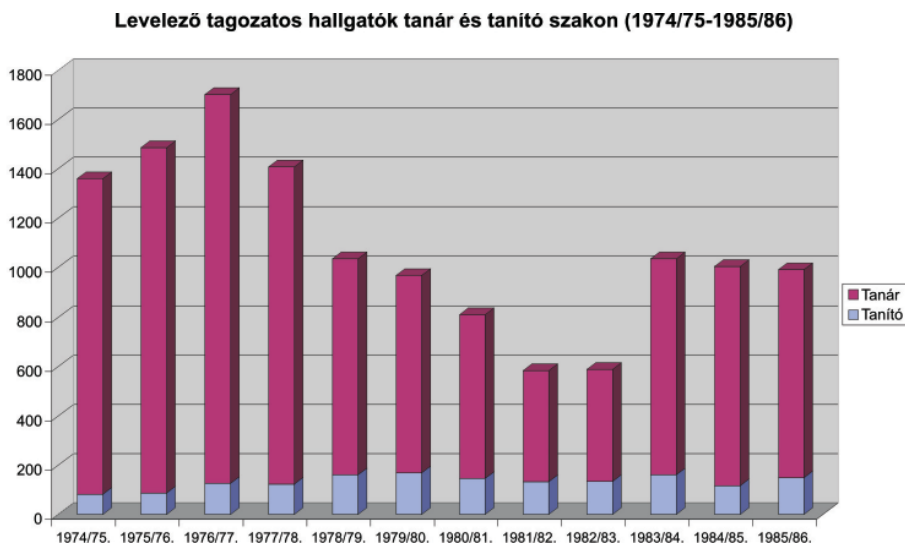
¹² Egy- majd kétszakos formában.

létszámában, ebben az évben még 118-an tanultak itt, 1996/97-ben adataink szerint viszont már csak 13-an (Évkönyv 1986-1999). 2003/2004-ben 48 fő volt a levelező matematika szakosok száma (Évkönyv 2000-2004).

Matematika szakon levelező tagozaton 1965/66-ban 39-en szereztek általános iskolai tanári oklevelet a kombinált képzésben (Évkönyv 1962-1966), ezt követően pedig 93-an (Évkönyv 1966-1972). A 4 éves képzésben 1972/73-ban 31-en végeztek (Évkönyv 1972-1974), 1980/81-ben 34-en (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 35-en (Évkönyv 1986-1999), 2000/2001-ben 8-an, 2003/2004-ben pedig 58-an végeztek (Évkönyv 2000-2004).

Tanító szakon az 1970/71. tanévben kezdődött meg a levelező képzés 25 fővel. A tanítók létszáma folyamatosan növekedett 1979/80-ig, amikor elérte a 169 főt. Ezután a '80-as években csökkent a tanító szakos hallgatók létszáma, 1985/86-ban 149-en voltak (19. ábra).

Tanító szakon levelező tagozaton először 1972/73-ban szereztek oklevelet (23-an) (Évkönyv 1972-1974). 1980/81-ben 62-ben (Évkönyv 1979-1982), 1990/91-ben 33-an, 1998/99-ben 12-en végeztek (Évkönyv 1986-1999).

19. ábra

Forrás: Évkönyv 1974-1976, 1976-1977, 1977-1979, 1979-1982 és 1982-1986.

A levelező pedagógia szakos képzés a nappalihoz hasonlóan az 1974/75. tanévben kezdődött meg a főiskolán: orosz-pedagógián 27 fővel, magyar-pedagógián 7 fővel (Évkönyv 1974-1976). 1977/78-ban és 1978/79-ben pedagógia-ének (Évkönyv 1977-1979), 1978/79-től 1980/81-ig pedagógia-rajz és pedagógia-testnevelés szakokon is folytathattak tanulmányokat a hallgatók, bár ezekn a szakpárokon csupán 1-1 hallgató tanult (Évkönyv 1979-1982).

Az egyszakos képzés pedagógián szintén 1974/75-ben indult, 199 fővel (Évkönyv 1974-1976), ami a többi szakhoz és a nappali képzéshez viszonyítva is rendkívül magas létszámnak tekinthető. Ez a létszám az évek során drasztikusan lecsökkent: a következő évben már csak 166-an, majd 1976/77-ben 148-an (Évkönyv 1976-1977), 1977/78-ben 84-en, 1978/79-ben 21-en (Évkönyv 1977-1979), 1979/80-ban hárman, majd 1980/81-ben csupán egy fő tanult pedagógia szakon levelező tagozaton (Évkönyv 1979-1982). Ezt követően levelező tagozaton is megszűnt a pedagógia szakos képzés és csak a bolognai rendszerben indult újra.

Pedagógia szakon levelező tagozaton 1973/74-ben 39-en végeztek (Évkönyv 1972-1974), 1975/76-ban 44-en (Évkönyv 1974-1976), 1979/80-ban 23-an, az ezt követő két évben pedig csak 8-8 hallgató szerzett oklevelet (Évkönyv 1979-1982).

A pedagógia szakhoz hasonlóan magas, 100 fő feletti hallgatói létszám volt levelező tagozaton az angol és német átképzéseknél, szociálpedagógus és számítástechnika szakon a '90-es évek elejétől kezdve.

NŐK ARÁNYA LEVELEZŐ TAGOZATON

Levelező tagozaton a nők aránya az összes hallgatót tekintve 60-70% körül mozog, a nappalihoz hasonlóan itt is a bölcsész hallgatók között több a nő, mint a természettudományos szakokon. A vizsgált időszakban legmagasabb a nők aránya a Bölcsészettudományi Főiskolai Karon: 2003/2004-ben 81,76%, a legalacsonyabb a Természettudományi Főiskolai Karon: 2001/2002-ben 38,12% (Évkönyv 2000-2004).

Levelező tagozaton tipikusan női szakoknak számítanak (90% körüli aránnyal) például: magyar-orosz, magyar-ének-zene, magyar-gyors és gépírás, történelem-orosz, történelem-ének-zene, orosz-pedagógia, matematika-ének-zene, matematika-pedagógia, orosz-testnevelés, könyvtár-biológia, orosz-népművelés, orosz, angol nyelvtanár, német nyelvtanár, magyar nyelv és irodalom, szociálpedagógus, háztartásökonómia-életvitel szakos tanár.

Azok a szakok, ahol legalacsonyabb a nők aránya (5-40%) levelező tagozaton: földrajz-testnevelés, matematika-műszaki, népművelés-földrajz, biológia-testnevelés, matematika-technika, testnevelés, fizika, műszaki, technika, számítástechnika.

ÖSSZEGZÉS

A rendelkezésre álló évkönyvek és statisztikák alapján vizsgáltuk a Nyíregyházi Főiskola pedagógusképzésének 50 évét.

A hallgatói létszám tekintetében kezdetben folyamatosan növekedés volt megfigyelhető nappali tagozaton. Míg az indulás évében 143 nappali tagozatos hallgató tanult a főiskolán, 1969/70-ben 711, 1980/81-ben 1904, az 1990/91-es tanévben 2048,

2000/2001-ben 2831, 2003/2004-ben 2988 volt a hallgatói létszám a pedagógusképzésben. Ezután rohamos csökkenés következett be a hallgatói létszám tekintetében: míg az összes (a pedagógusképzésben részt nem vevő hallgatókat is beleértve) létszámot tekintve 2005-ben 5689-en tanultak nappali tagozaton, 2011-ben 3499-re fogyott a számuk.

A levelező tagozaton nem fogalmazható meg ennyire egyértelmű tendencia, hiszen folyamatos hullámváz jellemezte a hallgatói létszámokat. Az első, 1963/64-es évben 352-en vettek részt levelező képzésben, ami magasabb volt a nappali létszámnál.

A hullámváz létszám csúcspontjai a pedagógusképzésben 1976/77 (1702 fő), 1983/84 (1018 fő), 1987/88 (960 fő), 1996/97 (740 fő) és 2003/2004-ben 1754 fő. Az összes hallgató tekintetében (a nem pedagógusképzésben részt vevők létszámát is beleértve) 2005-ben 6000 volt a létszám, 2011-ben 3596-ra csökkent a levelező hallgatók száma.

1970-től nyíregyházi modellnek nevezték az intézmény képzését, mert közös szervezeti egységben valósította meg a tanító- és az általános iskolai tanárképzést, valamint néhány évig az óvóképzést is. A tanítóképzésben 1970/71-ben 192-en vettek részt nappali tagozaton és 25-en levelezőn. 1972/73-ban 189-en, majd 1973/74-ben 190-en tanultak óvónőnek nappali tagozaton, 84-en, illetve 182-en pedig levelezőn.

A pedagógia szakos képzés az 1972/73-as tanévben kezdődött meg a főiskolán nappali és levelező tagozaton. Ebben az évben összesen 89-en tanultak nappali és 101-en levelező tagozaton pedagógia szakon. A folyamatos létszámcsökkenést követően 1980/81. után megszűnt a pedagógia szakos képzés a főiskolán, s csak 2006-ban indult újra a kétciklusú képzés keretein belül.

Mellékletek

LEGGYAKRABBAN IDÉZETT FORRÁSOK

Levéltári és irattári források

A kutatás alapvetően a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei és a Hajdú-Bihar megyei levéltár, valamint a Nyíregyházi Főiskola Irattárának dokumentumaira támaszkodott. Hivatkozásuk lábjegyzetben: **MNL SZSZBML és a hely adatai**, **MNL HBML**, illetve **NyFI és a hely adatai** formátumban történik.

Évkönyvek

A főiskolának az ötven év alatt (1962 és 2004 között) összesen **10 évkönyve** jelent meg. Hivatkozásuk szöveg közben (**Évkönyv évszám, oldalszám**) formátumban történik.

A **felhasznált szakirodalmat** a mellékletben egybeszerkesztve közöljük.

A SZÖVEGBEN GYAKRAN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK

BGyTF:	Bessenyei György Tanárképző Főiskola
BTMFK:	Bölcsészettudományi és Művészeti Kar
DE:	Debreceni Egyetem
ELTE:	Eötvös Loránd Tudományegyetem
KISZ:	Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség
KLTE:	Kossuth Lajos Tudományegyetem
MAB:	Magyar (Felsőoktatási) Akkreditációs Bizottság
MM:	Művelődésügyi Minisztérium (1957-1974)
MSZMP:	Magyar Szocialista Munkás Párt (1956-1989)
NyF:	Nyíregyházi Főiskola
OH:	Oktatási Hivatal
PKK:	Pedagógusképző Kar
TTFK:	Természettudományi Főiskolai Kar

- 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Jubileumi évkönyv a tanárképző főiskolák 25 éves fennállására. (1973) Szerkesztette: Köves József, Művelődésügyi Minisztérium, Budapest, 576
- Almásy György (1968): Vidéki főiskolások. Tankönyvkiadó, Budapest
- Arató Ferenc (1968): Az oktatás tartalma. In: Arató Ferenc (Szerk): 100 éves a kötelező népoktatás. Tankönyvkiadó, Budapest
- B. Papp János (1999): Pedagógus-életút a XX. századi eszmék és ideológiák kereszttüzeiben. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza
- Balogh Sándor - Izsák Lajos (összeáll. és szerk.) (2004): Magyarországi Pártprogramok 1944-1988. ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest
- Bánszki István (1986): Így él köztünk Bessenyei György. Nyíregyháza
- Bánszki István (1988): Örökségünk: Bessenyei György. Társasági Füzetek, Nyíregyháza
- Bánszki István (1989): A Bessenyei Kör története. Nyíregyháza
- Dráviczki Sándor szerk. (2011): B. Papp János. Jedlik - Okteszt Kiadó, Nyíregyháza, 27
- Esztergomi Zoltán (1976): Főiskolánk vonzásterülete. Évkönyv 1974-1976. 73-74.
- Évkönyv 1962-1966. Bachát László-Porzolt István (szerk.): A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola évkönyve, 1962-1966. BGYTF, Nyíregyháza, 1968.
- Évkönyv 1966-1972. Bachát László (szerk.): A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola évkönyve, 1966-1972. Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 1972.
- Évkönyv 1972-1974. Kazár Gábor (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1972-1974. Szabolcs M. Lapkiadó Váll. Nyíregyháza, 1975.
- Évkönyv 1974-1976. Németh Zoltán (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1974-1976. BGYTF, Nyíregyháza, 1976.
- Évkönyv 1976-1977. Németh Zoltán (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1976-1977. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 1978.
- Évkönyv 1977-1979. Németh Zoltán (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1977-1979. BGYTF, Nyíregyháza, 1980.
- Évkönyv 1979-1982. Németh Zoltán (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1979-1982. BGYTF, Nyíregyháza, 1982.
- Évkönyv 1982-1986. Szabó Géza (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1982-1986. BGYTF, Nyíregyháza, 1987.
- Évkönyv 1986-1999. Szabó Géza (szerk.): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola évkönyve, 1986-1999. Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza, 2002.
- Évkönyv 2000-2004. Szabó Géza (szerk.): A Nyíregyházi Főiskola évkönyve, 2000-2004. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2005.
- Fábián Zoltán (1989): Új modellek a pedagógusképzésben. Tankönyvkiadó, Budapest
- Fusz György et al szerk (2009): A felsőfokú tanító- és óvóképzés 50 éve. Páskum Nyomda, Szekszárd
- Füle Sándor - Miklósvári Sándor (1968): Az általános iskolai pedagógusképzés múltja,

- helyzete és fejlesztésének feladatai. In: Arató Ferenc szerk: 100 éves a kötelező népoktatás Tankönyvkiadó, Budapest, 1968
- Hegedűs T. András (1988): A nevelővé válás. Tankönyvkiadó, Budapest
- Hunyady Györgyné (2005): Stabilitás és megújulás a tanítóképzésben. In: A tanítóképzés múltja és jelene. Jenei Teréz és Nagy Éva (szerk.). Krúdy Könyvkiadó, Nyíregyháza, 7–19.
- Jenei Teréz (2009): Nyíregyházi Főiskola Pedagógusképző Kar Tanítóképző Intézet. In: (Fusz György et al szerk.): A felsőfokú tanító- és óvóképzés 50 éve. Páskum Nyomda, Szekszárd
- Kardos József (2007): Iskola a politika sodrásában (1945-1993). Gondolat Kiadó, Budapest
- Kardos József (2011): Gondolatok az egységes tanárképzés történetéből. *Pedagógusképzés*, 9 (38), 2011/1-2. 31-37.
- Kardos József - Kornidesz Mihály (1990): Dokumentumok a magyar oktatáspolitikai történetéből. II. 1950-1972. Tankönyvkiadó, Budapest
- Katona Béla (1996): Szabolcs-Szatmár-Bereg irodalmi topográfiája, I. Nyíregyháza, Jósza András Múzeum
- Katona Béla (1997): Bessenyei György és Nyíregyháza (1747-1997), megjelent az író születésének 250. és a nyíregyházi Bessenyei-kultusz kibontakozásának 100. évfordulója alkalmából. Nyíregyháza, Rím
- Keresztury Dezső: Művelődéspolitikánk feladata (1946) In. Helyünk a világban. Szépirodalmi, Budapest
- Kiss Árpád (1982): Közoktatás és neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Budapest
- Kovács József (1978): Tegnaptól holnapig. Egy pedagógus visszaemlékezései. Tankönyvkiadó, Budapest, 192
- Köte Sándor (1984): A második diplomás pedagógia szakos képzés célja, feladata, óraterve. Szerk: Köte Sándor, ELTE TTK Neveléstudományi Tanszéke, Budapest
- Köves József (szerk.) (1973): 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Jubileumi évkönyv a tanárképző főiskolák 25 éves fennállására. MM, Budapest, 576
- Ladányi Andor (1989): Mennyiségi fejlődés és strukturális változások: a felsőoktatás útja a felszabadulás után. Tankönyvkiadó-Oktatókutató Intézet, Budapest
- Ladányi Andor (2008): A középiskolai tanárképzés története. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 183
- Magyarország művelődési viszonyai 1945-1958. (1960) Szerk.: Erdész Tiborné, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Margócsy József (1984): A pedagógus és az élet. Tankönyvkiadó, Budapest
- Margócsy József (2000): Porzolt István (1910-1986): pályaképvázlat. In: Galambos Sándor – Kujbusné Mecsei Éva (szerk.): Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv 14. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 2000, 191-204.
- Mészáros István (1996): A magyar nevelés és iskolatörténet kronológiája 996-1996. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 315

- Mihály Ottó (1999): Az emberi minőség esélyei. Pedagógiai tanulmányok. OKKER – Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest
- Miklósvári Sándor (1973): Huszonöt év az általános iskolai tanárképzésben. In: 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Jubileumi évkönyv a tanárképző főiskolák 25 éves fennállására. (1973) Szerkesztette: Köves József, MM, Budapest, 5-21.
- Orosz Gábor (1991): A tanító- és tanárképzés alapkérdései főiskolánkon. In: Venter György (szerk.): Egyféle elképzelés a pedagógusképzésről. Hogyan tovább Nyíregyházán? Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 32-49.
- Ortutay Gyula (1949): Művelődéspolitikánk alapelvei (1947. május 17.) In: Művelődés és politika. Tanulmányok, beszédek, jegyzetek. Hungária, Budapest
- Palotayné Lengváry Judit (2002): In memoriam Dr. B. Papp János (1921-2002). Pedagógiai Műhely, 2002/1. 3.
- Papp József (1973): Az egységes tanárképzés tapasztalatai a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. In: 25 éves az általános iskolai tanárképzés. Jubileumi évkönyv a tanárképző főiskolák 25 éves fennállására. (1973) Szerkesztette: Köves József, MM, Budapest, 37-44.
- S. Faragó Magdolna szerk. (1993): Tanárképzésünk megújulása. Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 224
- Sallai József (2012): Ötvenéves a nyíregyházi tanárképzés. Kézirat
- Sándorfi Istvánné Papp Ilona (2007): Papp József. In: Nyírkos Tibor (szerk.): Pedagógusok arcképcsarnoka 2007. Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület, Debrecen, 2007, 146-149.
- Sárdi Béla (1979): A nyíregyházi tanítóképzés húsz éve. In: Papp József (szerk.) Húszéves a felsőfokú tanítóképzés. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza
- Szabó Géza (1972): Főiskolánk 1969/70-től 1971-72-ig. Évkönyv 1966-1972. 25-31.
- Szabó Géza (2006): A Bessenyei György Tanárképző Főiskola speciális beregszászi képzése. In: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola évkönyve 1996-2006. Beregszász.
- Szántó Károly (1999): A nemzet napszámossai régen és ma. Történetek, elbeszélések. K.n., Pécs
- Székely Gábor (2012): A Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Karának története (1962–2012), Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Kar kiadványa, 2-24.
- Szigethy Gábor szerk. (2001): Nagy Imre Kormányprogram. Holnap Kiadó, Budapest
- Vincze Tamás (2012): Egy kutatás körvonalai. Pedagógiai Műhely 2012/1. 79-81.

TÁBLÁZATOK, OKTATÓK

Az 1962-2004 közötti időszakra vonatkozó táblázatok a főiskolai Évkönyvek adattárának a *Főiskolai hatóságok, hivatalok és szervezetek*, illetve az *Intézetek, tanszékek* rovata alapján készültek.

Az oktatók besorolását jelző rövidítések: etan.: egyetemi tanár; ftan: főiskolai tanár; fdoc.: főiskolai docens; fadj.: főiskolai adjunktus; fts.: főiskolai tanársegéd.

Amennyire az adatbázisból követhető volt, az adott időszakban elért legmagasabb besorolást tüntettük fel.

A FŐISKOLA VEZETŐI 1962-2004.				
Évkönyv	Igazgató, főigazgató, rektor	(Fő)igazgató-, rektorhelyettes	Főisk MSZMP titkár	Főisk KISZ titkár
1962-1966	Kovács József ftnár	Porzsolt István tv.fdoc. Dr. Kálmán György tv.fdoc.	Pál Miklós fadj	Tanácsadó tanár: Cservenyák László fadj. Titkárok: Hamar Péter, Erényi Vilmos, Palicz Győző
1966-1972	Kovács József ftnár (kutatói szabadság 1972.02.01-től) Dr. Margócsy József mb.	Dr. Kálmán György tv.ftan. Porzsolt István tv. ftan. Dr. Pál Miklós fadj; I tv. doc. Adriányi László ftan. Dr. Margócsy József tv.ftan. Papp József fdoc.	Dr. Botár József doc.	Kolláth Adrienne
1972-1974	Kovács József ftnár (kutatói szabadság 1972.02.01-től 12.31-ig) Dr. Margócsy József (1973.01.01-től főig.)	Adriányi László ftan. Papp József fdoc Dr. Frisnyák Sándor tv. fdoc Dr. Hársfalvi Péter tv.ftan. Melich Jánosné fadj.	Dr. Botár József	Venter György függetlenített KISZ titkár
1974-1976	Dr. Margócsy József tv ftan	Papp József tv. fdoc. Dr. Frisnyák Sándor tv. fdoc. Dr. Hársfalvi Péter tv. ftan. Melich Jánosné fadj.	Gáspár László 1975.02.01-től	Venter György függetlenített KISZ titkár
1976-1977	Dr. Margócsy József tv ftan	Papp József tv. fdoc. Dr. Frisnyák Sándor tv. fdoc. Dr. Hársfalvi Péter tv.fdoc. Melich Jánosné fadj.	Gáspár László	Venter György 1977.04.26-ig Becse Márta 1977.04.26-tól
1977-1979	Dr. Margócsy József tv. ftan 1980.06.30-ig	Papp József tv. fdoc. Dr. Frisnyák Sándor tv. ftanár Dr. Hársfalvi Péter tv. ftan. Dr. Mező András ftnár kand. Melich Jánosné fadj.	Gáspár László	Becse Márta 1978.04.23-ig Csizmadia Valéria 1978.04.24-tól

1979-1982	Dr. Margócsy József tv. fían 1980.06.30-ig Dr. Cservenyák László mb. 1980.01.01-1980.06.30. Dr. Cservenyák László főig. 1980.07.01-től	Papp József tv. fían Dr. Frisnyák Sándor tv. fíanár Dr. Mező András fíanár, kand Melich Jánosné fdoc.	Gáspár László	Csizmadia Valéria függetlenített KISZ titkár 1979.10.31-ig Juhász Ferenc függetlenített KISZ titkár 1979.11.01-től
1982-1986	Dr. Cservenyák László fían.	Dr. Frisnyák Sándor tv. fíanár, kand. Hársfalvi Péter fíanár, kand. Melich Jánosné fdoc. Dr. Mező András fíanár Dr. Orosz Gábor tv.fían. kand. (1985.07.01-től) Papp József tv. fíanár Dr. Székely Gábor tv.fían. kand.	Gáspár László 1983.02.15-ig Az évkönyv a továbbiakra nézve nem közöl ilyen adatot.	Juhász Ferenc 1983.08.31-ig Az évkönyv a továbbiakra nézve nem közöl ilyen adatot.
1986-1999	Dr. Cservenyák László tv. fían. 1989. június 30-ig Dr. Székely Gábor tv, fían, kand. 1989. július 1-től Dr. habil. Balogh Árpád tv, fían, egy.tan, kand. 1997. dec- ember 11-től	Dr. Balogh Árpád tv, fíanár, kand. Csekéné dr. Jónás Erzsébet tv. fíanár, kand. Dr. Frisnyák Sándor tv, fían, kand. Dr. Hadházy Tibor tv, fían, kand. Dr. Mező András tv, fían, kand. D. Mihalovics Árpád tv, fían, kand. Dr. Orosz Gábor tv, fían, kand. Dr. Sallai József fdoc. Dr. Székely Gábor tv, fían, kand Dr. Udvari István tv, fían, kand. Dr. Varcza Árpád tv, fían, kand. Csekéné dr. Jónás Erzsébet tv, fían, egy.tan Dr. Hadházy Tibor tv, fían, kand Dr. Mihalovics Árpád tv. fían, kand Dr. Vinnai Győző fdoc.	n.a. Az évkönyv nem közöl ilyen adatot.	n.a. Az évkönyv nem közöl ilyen adatot.

A FŐISKOLA VEZETŐI 1962-2004.			
2000-2004	Dr. habil. Balogh Árpád egy. tanár	Dr. Nagy Kálmán tv ftanár, kand. ált helyettes Dr. Galó Miklós tv ftan, kandidate, okt rh. (képzési ig, Dr. Hadházy Tibor tv ftan, kand, okt. rh. Dr. habil Székely Gábor etan, tud. rh. Csekéné dr. Jónás Erzsébet etan DSc, mb. tud rh. Dr. Lengyel Antal ftan kand, rh. Dr. Péter László ftan, kand, rh.	

A FŐISKOLA PEDAGÓGIAI, LÉLEKTANI ÉS TANÍTÓ- ÉS ÓVÓKÉPZÉS VEZETŐI ÉS OKTATÓI AZ ÉVKÖNYVEK ALAPJÁN

Évkönyvek	Pedagógia	Évkönyvek	Pedagógia
1962-1966	<p>Neveléstudományi Tanszék Porzsolt István tv. fődocens, fтанár</p> <p>Oktatók: Dr. Kálmán György fdoc. Birtalan István fadj. B. Papp János fadj. Hetei András fadj. Kormány Gyula fts. Almásy György fadj.</p>	1966-1972	<p>Neveléstudományi Tanszék Porzsolt István tv. fтанár + 16 oktató + technikus + admin.</p> <p>Oktatók: Birtalan István fadj. fdoc. B. Papp János fadj. fdoc. Hetei András fadj. Kormány Gyula fts. Dr. Almásy György fadj. fdoc. Dr. Berencz János fdoc. Papp József fdoc. Vanczák József fdoc. Horváth Sándor fadj. Orosz Gábor fadj. Orosz Gáborné fadj. Nehéz János fadj. Szabó József fadj. Hadházy Jenő fts. Madácsai Mária fts. Dr. Szécsi Pál fts.</p>

A FŐISKOLA PEDAGÓGIAI, LÉLEKTANI ÉS TANÍTÓ- ÉS ÓVÓKÉPZÉS VEZETŐI ÉS OKTATÓI AZ ÉVKÖNYVEK ALAPJÁN

1972-1974	Neveléstudományi Intézet Intézetvezető: Dr. Papp János docens			Óvóképző Intézet, Hajdúböszörmény Dr. Kovács György intig. 5 szakcsoport, és gyak. óvoda
	Pedagógiai Tanszék Dr. Papp János docens tv. + 10 oktató + admin Oktatók: Birtalan István fdoc. Vanczák József fdoc. Dr. Hetei András adj, fdoc. 1973.08.01-től Nehéz János fadj. Szabó József fadj. Orosz Gábor fadj. Orosz Gáborné fadj. Dobos Györgyné fts. Hebény Zoltán fts. Lenkovich Ildikó fts.	Pszichológiai Tanszék Dr. Almásy György tv. doc. + 7 oktató + admin Oktatók: Papp József fdoc. Dr. Berencz János fdoc. Bagdy Lászlóné fadj. Kerekes Imréné dr. fadj. Dr. Szécsi Pál fadj; Madácsi Mária fadj; Hadházy Jenő fts.	Tanítói Tanszék Lengváry Józsefné tv.doc. + 7 oktató, + adm Oktatók: Lakatos István tanár Sárdi Béla fdoc Dr. Szilágyi Béla fdoc. Csorba Sándor adj. Melich Jánosné fadj Kósa Lászlóné fts. Molnár Zoltánné fts.	Szcsop Dr. Kovács György int.tanár, szcsvez + 8 oktató Oktatók: Dávid Imre doc. szcsvh. Anderkó Lajosné adj. Anderkó Lajos fadj. Bakó Péterné fts. Baffy Dezső fadj. Kövér Sándorné fadj. Szemán Józsefné fadj. Varga Gábor fadj.

1974-1976	Neveléstudományi Intézet Intézetvezető: Dr. Papp János docens		
	Pedagógiai Tanszék	Pszichológiai Tanszék	Tanítói Tanszék
	<p>Dr. Papp János tv.fdoc. + 15 oktató + admin</p> <p>Oktatók: Birtalan István fdoc. Vanczák József fdoc. Dr. Hetei András adj. Fdoc. Nehéz János fdoc. Szabó József adj. fdoc. Baracsi Pál fadj. Orosz Gábor fadj. Orosz Gáborné fadj. Dobos Györgyné fadj. Gergely Márta fadj. Dobó Attila fts. Hebény Zoltán fts. Lenkóczy Ildikó fts. Miltner Katalin fts. Vida Péterné fts.</p>	<p>Dr. Almásy György tv. fdoc. 1976.03.30-ig Papp József tv. fdoc. 1976.04.01-től + 8 oktató + technikus + admin</p> <p>Oktatók: Dr. Berencz János fdoc Kerekes Imréné dr. fadj. fdoc. Arany Erzsébet fadj. Bagdy Lászlóné fadj. Madácsai Mária fadj. Dr. Szécsi Pál fadj. Hadházy Jenő fts.</p>	<p>Lengvári Józsefné tv.doc. + 8 oktató</p> <p>Oktatók: Sárdi Béla fdoc Melich Jánosné fadj Csermely Tiborné fadj. Kósa Lászlóné fts. Adj. Miklovicz Árpád fts. Kiss Sándor fts. Molnár Zoltánné fts. Szabó Ildikó fts.</p>

1976-1977	Neveléstudományi Intézet Intézetvezető: Dr. Papp János docens		
	Pedagógia Tanszék	Pszichológia Tanszék	Tanító Tanszék
	<p>Dr. Papp János tv.fdoc. + 14 oktató + admin</p> <p>Oktatók:</p> <p>Vanczák József fdoc. Dr. Hetei András fdoc. Nehéz János fdoc. Szabó József fdoc. Baracsi Pál fadj. Dézsiné Gergely Márta fadj. Kádár Gyula fadj. Orosz Gábor fadj. Hagymási Katalin fts. Hebény Zoltán fts. Lenkovics Ildikó fts Lukács István fts. Vida Péterné ts, fadj.</p>	<p>Papp József tv. fdoc. + 8 oktató + technikus + admin</p> <p>Oktatók:</p> <p>Arany Erzsébet fadj. Bagdy Lászlóné fadj. Dr. Barcsa Lászlóné fts. Hadházy Jenő fts. fadj. Kerekes Imréné dr. fadj. fdoc. Madácsi Mária adj. Dr. Szécsi Pál adj. Tarnai Ottóné fadj.</p>	<p>Sárdi Béla tv. doc. + 8 oktató</p> <p>Oktatók:</p> <p>Lengváry Józsefné fdoc. Melich Jánosné fadj. Csermely Tiborné fadj. Kösa Lászlóné fadj Molnár Zoltánné fts. fadj. Baloghné Szabó Ildikó fts. fadj; Miklovicz Árpád fts. Kiss Sándor fts.</p>

1977-1979	Neveléstudományi Intézet Intézetvezető: Dr. Papp János ftnár, kandidátus		
	Pedagógia Tanszék Dr. Papp János tv. ftnár, kandidátus + 15 oktató + adm Oktatók: Vanczák József fdoc. Dr. Hetei András fdoc. Nehéz János fdoc. Oroszné Deák Judit fdoc. Dr. Szabó József fdoc. Baracsi Pál fadj. Dézsiné Gergely Márta fadj. Hebény Zoltán fadj. Dr. Varga Gábor fadj Vida Péterné fadj. Hagymási Katalin fts. Lenkovics Ildikó fts. Lukács István fts. Palotay Ferencné fts. Venter György fts.	Pszichológia Tanszék Papp József ftnár (1978.07.01-től tv) + 8 oktató + technikus + admin Oktatók: Arany Erzsébet fadj. Bagdyné dr. Szabó Erika fadj. Dr. Barcsa Lászlóné fts. Hadházy Jenő fadj. Kerekes Imréné dr. fdoc Madácsi Mária fdoc. Dr. Szécsi Pál fadj. Tarnai Ottóné fadj.	Tanítói Tanszék Sárdi Béla tv. ftnár + 10 oktató + admin (2 fő váltva) Oktatók: Lengváry Józsefné fdoc. 1979. nyd. Melich Jánosné fdoc. Tóth Andrásné fadj. Csermely Tiborné fadj. Kósáné dr. Oláh Julianna fadj. Molnár Zoltánné fadj. Baloghné Szabó Ildikó fadj. Miklovicz Árpád ts. fadj. Kiss Sándor ts. fadj. Izsáky Ferenc fts.

A FŐISKOLA PEDAGÓGIAI, LÉLEKTANI ÉS TANÍTÓ- ÉS ÓVÓKÉPZÉS VEZETŐI ÉS OKTATÓI AZ ÉVKÖNYVEK ALAPJÁN

Neveléstudományi Intézet			
Intézetvezető: Dr. Papp János ftnár, kandidátus			
1979-1982	Pedagógia Tanszék Dr. Papp János tv. ftnár, kandidátus + 14 oktató + kut szervező + adm. Oktatók: Vanczák József fdoc. Dr. Hetei András fdoc. Nehéz János fdoc. Oroszné Deák Judit fdoc. Dr. Szabó József fdoc. Baracsi Pál fadj. Dézsiné Gergely Márta fadj. 1981.01.31-ig Dr. Hebeny Zoltán fadj. Lenkovich Ildikó ts. fadj. 1980.04.01-től Dr. Varga Gábor fadj. Vida Péterné fadj. Hagymási Katalin fts. Lukács István fts. Venter György ts. + Kiss Katalin kut.szervező	Pszichológia Tanszék Papp József ftnár + 9 oktató + technikus + admin Oktatók: Arany Erzsébet adj. Bagdyné dr. Szabó Erika fdoc. 1979.07.01-től. Dr. Barcsa Lászlóné fts. Dr. Hadházy Jenő fadj. Kerekes Imréné dr. fdoc. Dr. Madácsi Mária fdoc. Dr. Siketné Berentés Éva fts. 1979.09.16-tól Dr. Szécsi Pál fadj. Tamai Ottóné fadj.	Tanítói Tanszék Sárdi Béla tv. ftnár + 9 oktató + admin (3 fő váltva) Oktatók: Melich Jánosné fdoc. Tóth Andrásné fadj. Csemely Tiborné fadj. Kósáné dr. Oláh Julianna fadj. Molnár Zoltánné fadj. Baloghné Szabó Ildikó fadj. Miklovicz Árpád fadj. Kiss Sándor fadj. Iszály Ferencf ts.

1982-1986	Neveléstudományi Intézet	
	<p>1983/84. tanév végéig működött Intézetvezető: Dr. Papp János tanár, kandidátus 1984.09.01-g, nyugdíjazásáig Dr. Orosz Gábor tanár, kandidátus, 1981.09.01-től</p>	
	<p>Pedagógiai Tanszék Dr. Orosz Gábor tanár, kand. tv: 1984.09.01-től</p> <p>Oktatók: Dr. Szabó József fdoc. Oroszné Deák Judit fdoc. Baracsi Pál fadj.</p> <p>Palotay Ferencné dr. fadj. Dr. Lenkóvics Ildikó fadj. Dr. Venter György fadj. Dr. Hebeny Zoltán fadj. Dr. Lukács István fadj. Dr. Szabó Antal fadj. Dr. Hagymásy Katalin fts. Dr. Horváth László fts. Gallasz Ildikó fts. Veressné Gönczi Ibolya fts. Bodnárné Kiss Katalin fts. Szokolainé Kálmán Anikó ts, gyes Batta Rudolf fts.</p>	<p>Pszichológiai Tanszék Papp József tanár, nyugdíjig 1981-ig, Dr. Madácsi Mária mb.tv. 1983.09.12-től, 1985.07-től kinevezett. + 11 oktató + technikus + admin</p> <p>Oktatók: Bagdyné dr. Szabó Erika fdoc. Dr. Barcsa Lászlóné fts. Figula Erika fts. Dr. Hadházy Jenő fadj. Husztiné Hajdú Erika fts. Kerekes Imréné dr. fdoc. Kovácsné Török Zsuzsanna fts. Dr. Siketné Berentés Éva fts. Dr. Szécsi Pál fadj. Tarnai Ottóné fadj.</p>
Tanítóképző Intézet		
<p>Oroszné dr. Deák Judit fdoc. mb.tv. 1981.09.01-1982.07.31-ig. intézetvezető 1982.08.01-től + 12 oktató + admin</p> <p>Oktatók: Sárdi Béla tv. tanár, nyd. 1982. Baloghné Szabó Ildikó fadj Dr. Figula Györgyné fadj. Dr. Iszály Ferenc ts, fadj Jánosi Zoltán fts. 1985.08.01-t Kiss Sándor fadj Kósáné dr. Oláh Julianna adj, fdoc. Melich Jánosné fdoc. Dr. Miklovicz Árpád fadj Molnár Zoltánné fadj Dr. Szikora Lászlóné fts. Tóth Andrásné fadj.</p>		

A FŐISKOLA PEDAGÓGIAI, LÉLEKTANI ÉS TANÍTÓ- ÉS ÓVÓKÉPZÉS VEZETŐI ÉS OKTATÓI AZ ÉVKÖNYVEK ALAPJÁN

1986-1999 1986.07.01- 1997.06.30.	Pedagógia Tanszék	Pszichológia Tanszék	Tanítóképző Intézet
	Dr. Orosz Gábor tv.ftanár Dr. Szabó József mb tv 1991.05/06.hónap Dr. Venter György tv.ftanár, CSc 1993-tól + 19 oktató + admin Oktatók: Baracsi Ágnes fts. 1990-től Dr. Baracsi Pál fdoc. Bodnámé Kiss Katalin fts. Daróczi Mária fts Dr. Dráviczki Sándor ts, fadj. Gallasz Ildikó ts. Dr. Hagymásy Katalin adj, doc. Dr. Hebeny Zoltán fadj Dr. Horváth László ts, fadj Dr. Lenkovics Ildikó adj, fdoc. Dr. Lukács István fadj: Márton Sára fts. Orbán Mihályné fadj: Oroszné dr. Deák Judit fdoc. Palotayné dr. Lengváry Judit fdoc. Dr. Pornói Imre fts, fadj. Dr. Szabó Antal fadj, fdoc. Dr. Veress János ts, fadj. Zakorné Kiss Margit fts.	Dr. Madács Mária tv. fdoc. + 16 oktató + technikus + admin Oktatók: Dr. Barcsa Lászlóné fadj, fdoc Gavallér Andrea fts. Fadj. Dr. Hadházy Jenő fadj, fdoc. Husztiné Hajdú Erika fts. Juhász Márta fts. Kelemen Ibolya fts. Kerekes Imréné dr.fdoc. Kovácsné Török Zsuzsanna fts. Pál Zsuzsanna fts. Dr. Rozgonyi Tiborné adj, fdoc. ftan. Dr. Siketné Berentés Éva fts, fadj. fdoc. ftan. Dr. Schmercz István fadj. ftan. Dr. Szécsi Pál adj, fdoc. Takács Ildikó fts. Tarnai Ottóné fadj., Vassné dr. Figula Erika fts, fadj.	Tanítóképző Intézet Oroszné dr. Deák Judit fdoc. intézetveze- tő. 1990.09.30-ig + 14 oktató + admin Oktatók: Dr. Iszály Ferenc fdoc. Dr. Miklovicz Árpád fadj, fdoc. Baloghné Szabó Ildikó fadj. Fehérvári Miklós fts. Dr. Figula Györgyné fadj. Imre Rubenné fts. Dr. Jánosi Zoltán fts. Dr. Jenei Teréz fts, fadj. Dr. Kiss Sándor fadj. fdoc. Dr. Koi Balázs fts. fadj. Dr. Molnár Zoltánné fadj. Dr. Nagy Éva fts. fadj. Dr. Szikora Lászlóné fts, fadj. ftan. Tóthné dr. Szűcs Éva fts. fadj.

<p>1997.07.01- 1999.06.30.</p>	<p>Pedagógia Tanszék Dr. Venter György tv.ítanár, CSc + 13 oktató + admin. Oktatók: Baracsi Ágnes ts, fadj. Bodnámé Kiss Katalin fadj. Daróczi Mária fadj. Dr. Dráviczki Sándor fdóc. Gallasz Ildikó fts. Dr. Hagymásy Katalin fdóc. Dr. Horváth László fdóc. Dr. Lenkovics Ildikófdóc. Márton Sára ts, fadj. Orbán Mihályné adj. Oroszné dr. Deák Judit fdóc. Palotayné dr. Lengvári Judit ftn. Dr. Pornói Imre fdóc. Dr. Szabó Antal fdóc. Dr. Szabó József fdóc.</p>	<p>Pszichológia Tanszék Dr. Madácsi Mária tv. fdóc. Oktatók: Dr. Barcsa Lászlóné fdóc. Dr. Hadházy Jenő fdóc. Kerekes Imréné dr.fdoc. Kómúves Zsuzsanna fts. Margitics Ferenc ts, fadj. Dr. Rozgonyi Tiborné ftn. Dr. Schmerczt István ftn. Dr. Szécsi Pál fdóc. Vassné dr. Figula Erika fadj.</p>	<p>Tanítóképző Intézet Dr. Miklovicz Árpád fdóc + 9 oktató + admin Oktatók: Baloghné Szabó Ildikó fadj. Imre Rubenné ts, fadj. Dr. Jenei Teréz fdóc, ftn. Dr. Kiss Sándor fdóc. Dr. Koi Balázs fadj, fdóc. Dr. Molnár Zoltánné fadj. Dr. Nagy Éva fadj. Dr. Szikora Lászlóné ftn. Tóthné dr. Szűcs Éva fadj.</p>
---	---	---	--

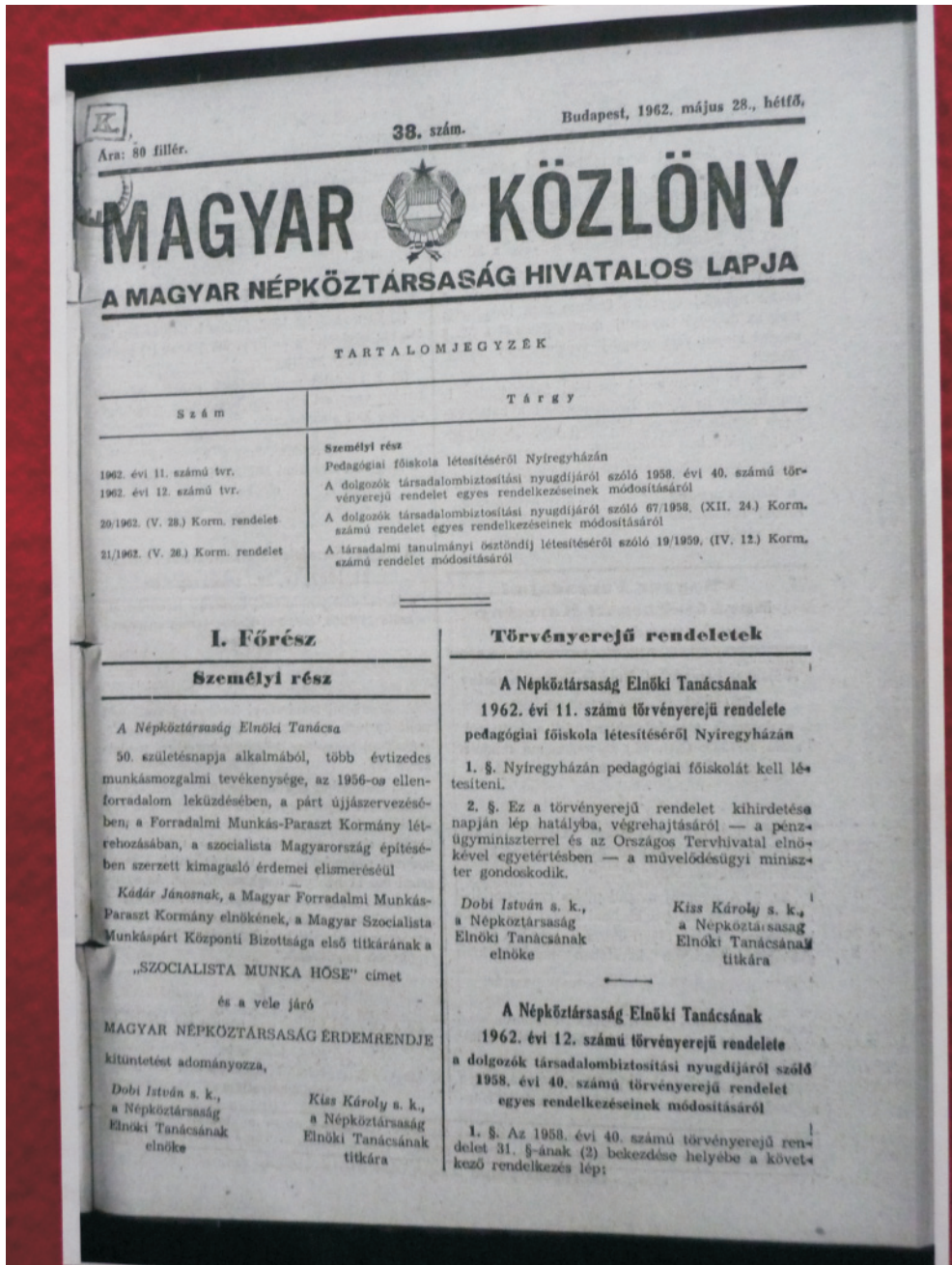
<p>2000-2004</p>	<p>Neveléstudományi és Szociálpedagógia Tanszék Dr. Venter György tv. ftnár Oktatók: Baracsi Ágnes fdoc. Bodnámé Kiss Katalin fadj. Dr. Dráviczki Sándor ftn. Dr. Hagymási Katalin fdoc. Holik Ildikó Katalin fts. Dr. Horváth László fdoc Dr. Lenkovics Ildikó fdoc. Márton Sára fadj. Orbán Mihályné fadj. Palotayné dr. Lengvári Judit ftn. Dr. Pomói Imre ftn. Dr. Szabó Antal ftn. Dr. Szabó József ny fdoc. Torkos Katalin ts, fadj.</p>	<p>Pszichológia Tanszék Dr. Schmercz István tv. ftnár + 11 oktató + technikus + admin Oktatók: Dr. Barcsa Lászlóné dr. fdoc Dr. Éva Erzsébet fdoc. Dr. Hadházy Jenő fdoc. Kerekes Imréné dr. fdoc. Kómvés Zsuzsanna fadj. Dr. Madácsi Mária doc. Margitics Ferenc fadj. Dr. Rozgonyi Tiborné ftn. Pauwlik Zsuzsa fadj. Dr. Szécsi Pál fdoc. Vassné dr. Figula Erika fdoc.</p>	<p>Tanítóképző Intézet Dr. Miklovicz Árpád fdoc 2001.06.30. Dr. Jenei Teréz ftnár: 2001.07.01-től + 9 oktató + admin Oktatók: Baloghné Szabó Ildikó fadj Imre Rubenné dr. fadj, doc. Kissné dr. Rusvai Julianna fadj. Dr. Kiss Sándor fdoc. Dr. Koi Balázs fdoc. Dr. Molnár Zoltánné fadj. Dr. Nagy Éva fadj, fdoc. Dr. Szikora Lászlóné etanár Tóthné dr. Szűcs Éva fadj.</p>
-------------------------	--	---	--

PEDAGÓGUSKÉPZŐ KAR OKTATÓI 2005-2012

<p style="text-align: center;">Dékán és helyettesek Dékán: Dr. Brezsnýánszky László etan. (2005-2011); Vassné dr. Figula Erika ftanár. Helyettesek: Dr. Schmercz István ftanár; Vassné dr. Figula Erika ftanár; Imre Rubenné dr. ftan.; Bodnárné dr. Kiss Katalin ftan.</p>		
Tanárképző Intézet	Tanítóképző Intézet	Szociálpedagógia Tanszék

Tanárképző Intézet Intézetigazgató: Prof. Dr. Szabó László Tamás, Dr. Szabó Antal ftan.		
Neveléstudományi Tanszék	Pszichológia Tanszék	Módszertani és gyakorlati képzési csoport
<p>Dr. Venter György tv. ftanár, etan. Dr. Márton Sára tv. ftan.</p> <p><i>Oktatók:</i> Bicsák Zsanett Ágnes fts Dr. Brezsnýánszky László etan. Dr. Dráviczki Sándor ftan. Dr. Hagymási Katalin fdóc. Dr. Horváth László fdóc. Dr. Hollósi Hajnalka Zsuzsa fadj. Dr. Lenkovics Ildikó fdóc. Dr. Márton Sára fdóc. Palotayné dr. Lengváry Judit ftan. Dr. Szabó Antal ftan. Dr. Szabó László Tamás etanár Pázmány Viktória fadj. Vincze Tamás András fadj.</p>	<p>Dr. Schmercz István tv. ftanár Vassné dr. Figula Erika ftanár</p> <p><i>Oktatók:</i> Barcsa Lászlóné dr. fdóc. Dr. Éva Erzsébet fdóc. Györgyiné dr. Harsányi Judit fdóc. Dr. Hadházy Jenő fdóc. Harsányiné Petneházi Ágnes fts. Harmatiné Olajos Timea fadj. Jánvári Miriam Ivett fts. Kerekes Imréné dr. fdóc. Kórműves Zsuzsanna fadj. Dr. Madácsi Mária doc. Dr. Margitics Ferenc ftan. Dr. Pauwlik Zsuzsa fadj. Dr. Rozgonyi Tiborné ftan. Dr. Szabó Edina fdóc. Szatmári Ágnes fts. Dr. Tóthné Gacsályi Viktória fts.</p>	<p>2006.09.01-től Dr. Czeglédy István ftan. csoport. Dr. Vallner Judit fdóc. csoport.</p> <p><i>Oktatók:</i> Dr. Buhály Attila doc. Dr. Kiss tamás doc. Dr. Szabó G. Ferenc ftan. Kósáné dr. Oláh Julianna ftan. Papp László fdóc. Tóth Miklós fts.</p>

Tanítóképző Intézet	Szociálpedagógia Tanszék
<p>Dr. Jenei Teréz ftnár intézetigazgató</p> <p><i>Oktatók:</i> Baloghné Szabó Ildikó fadj. Dr. Dráviczki Sándor ftn. (2007-től) Homoki Erika fts. Imre Rubenné dr. doc. Kissné dr. Rusvai Julianna fdoc. Dr. Kiss Sándor fdoc. Dr. Koi Balázs ftn. Dr. Mátyás Mihály fdoc. Dr. Molnár Zoltánné fadj. Dr. Nagy Éva ftn. Dr. Schmercz István ftnár (2007-től) Sitkuné Görömbei Cecilia fdoc Szikszainé Dobronyi Erzsébet fadj. Tóthné dr. Szűcs Éva fadj.</p>	<p>Dr. Pornói Imre ftnár tanszékvezető</p> <p><i>Oktatók:</i> Dr. Baracsi Ágnes fdoc. (2008-tól) Bodnárné dr. Kiss Katalin ftn. Dudás Marianna fts. Duleba Nikoletta fts. Kőműves Zsuzsanna fadj.(2007-től) Orbán Mihályné fadj. Spanyol Ágnes fts. Takács Tamara fts. Torkos Katalin fdoc.</p>

Alapköbe helyezett okirat szövege

IN MEMORIAM

1962. júniusában alkotta meg a Magyar Szocialista Munkáspárt kezdeményezésére Népköztársaságunk Elnöki Tanácsa 11. sz. törvényerejű rendeletét a nyíregyházi Tanárképző Főiskola létesítéséről.

Csaknem egyidejűleg kelt a Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány művelődésügyi miniszterének 104.562/1962. X. VM. MM. sz. beruházási utasítása, mellyel az újonnan létesített, sz. beruházási utasítása, mellyel az újonnan létesített, s ideiglenesen a Vasvári Pál utca 16. szám alatt lévő középiskolai épületben elhelyezett főiskola számára megfelelően korszerű hajlékot kívánt biztosítani. A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM elgondolásai alapján, a budapesti KÖZTI szakembereinek munkája nyomán. A Műber iránymutatással készültek el azok a nagyszabású tervek, melyeknek alapján itt, a Sóstói úton, a helyi Párt és Tanácsai Szervek Állandó támogatást nyújtó közreműködésével a Nyíregyházi Állami Erdőgazdaság megértő hozzájárulásával biztosított 18 katasztrális holdnyi területen az RM. Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Építőipari Vállalata dolgozóinak munkájával a főiskola új otthona megépült.

Ezt a létesítményt az a szükséglet hívta életre, hogy népi államunk, kulturális forradalmunk egyik legnagyobb jelentőségű vívmányának, a magas szintű és a nép minden fiának széleskörű egységes alapműveltséget biztosító általános iskola következetes megvalósításának első sorban itt a keleti országokban hathatós tényezője legyen.

Képezzon olyan általános iskolai tanárokat, akik népünk gyermekeit szocialista Magyarország hűséges állampolgáraivá, szorgalmas, tehetséges építőivé, becsületes, igazi emberekké képesek nevelni.

Terjessze és szórja szét minél szélesebben a tudomány fényét, hog ennek világánál népünk egyre biztosabban és gyorsabb ütemben haladjasson az alkotó, békés, boldog élet, a jövőbe: a kommunizmus világába vezető útján.

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tanácsa, valamennyi oktatója, dolgozója és hallgatója a fentebb megnevezett szervek képviselőivel és az ünnepség valamennyi résztvevőjével együtt mély meghatottsággal emlékszik meg arról a napról, melyen az új főiskola szennel kezdődő építkezését szemlélte, s bizik abban, hogy az alapköre emelt építmény hosszú ideig eredményesen fogja szolgálni rendelt célkitűzéseit.

Az alapkövet 1965. szeptember 10-én - felszabadulásunk 20-ik évében - a főiskola negyedik tanórájú ünnepségei során helyezte el Orosz Zoltán a Művelődésügyi Minisztérium Beruházási Főosztályának vezetője.

Nyíregyházán, 1965. szeptember 10-én.

FÉNYKÉPEK

*Bessenyei György a főiskola nyilvános tereiben
Róna József szobra a Bessenyei aulában*

Balázs Attila fotója

*Bényi Árpád: Bessenyei festménye
a B épület 2. emeleti tárgyalójában*

BESSENYEI DÉKÁNI LÁNCON

Dékáni lánc BTMK

A szerzők felvétele

Dékáni lánc PKK

A szerzők felvétele

A kötet megjelenését támogatták

ADÓAKTUÁL Kft. Felszámoló Iroda

Székhely: 4400. Nyíregyháza, Rákóczi u. 18-20.

Iroda: 4400. Nyíregyháza, Búza tér 9.

Levelezési cím: 4401. Nyíregyháza, Pf.: 69

Tel./Fax.: (42) 421-137

Cégjegyzékszámunk: 15 09 060631 (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság)

Könyvelő és Gazdasági Tanácsadó Kft.

H-4400 Nyíregyháza, Kossuth u. 8/a

Kállvas-Trade

4320 Nagykálló, Simonyi J. u. 49.

kallvstradekft@gmail.com

Szabolcs Takarékszövetkezet

A TAKARÉKPONT HÁLÓZAT TAGJA

Versatile-Audit Kft.

4400 Nyíregyháza, Munkás u. 53.

Adószám: 13874357-2-15 Cégj. sz.: 15-09-071194

Számlaszám: TAKARÉK Szövetkezeti Hitelintézet

54900062-10010763-00000000

**Könyvelés, könyvvizsgálat, adótanácsadás.
Minden egy helyen, Önökért.**
